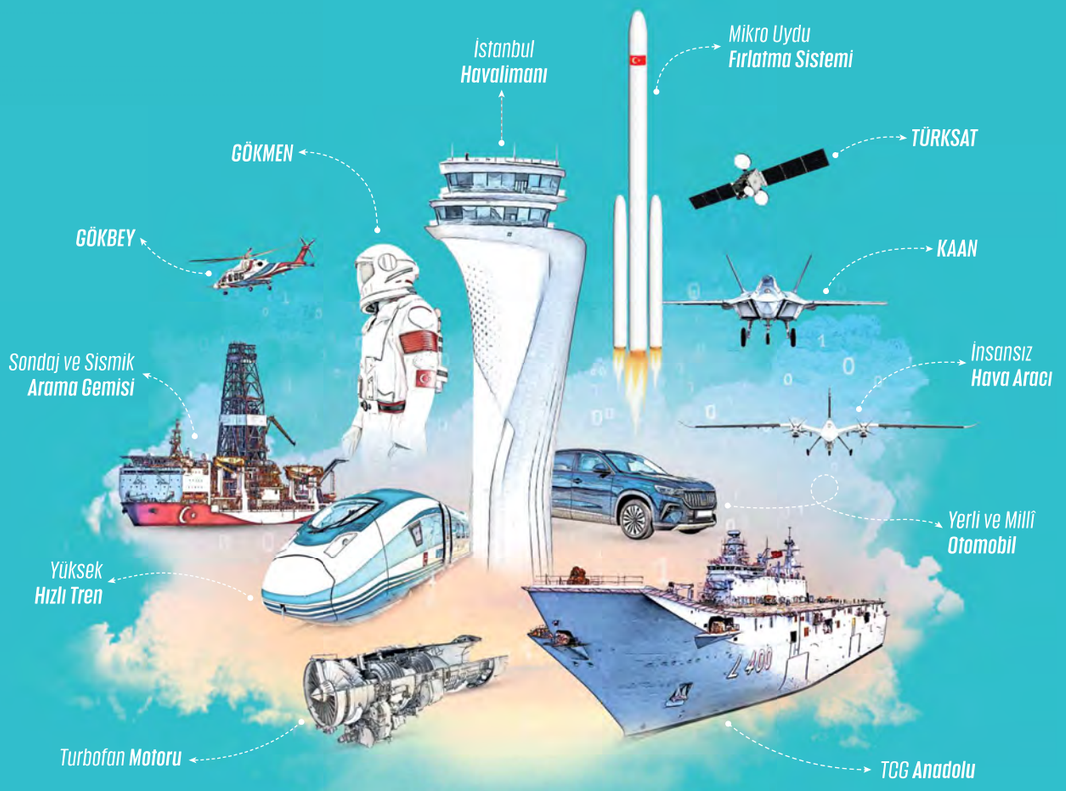
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

EBA

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

ORTAÖĞRETİM FELSEFE 11. Sınıf Ders Kitabı

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAÖĞRETİM | DERS KİTABI

FELSEFE

11. Sınıf

ORTAÖĞRETİM

Felsefe

11. Sınıf

Ders Kitabı

Yazarlar

Dr. Sibel KADIOĞLU
Ersan DEĞİRMEN
Hakan KOÇER
Sarper Serkan AVCI

DEVLET KİTAPLARI
Kitabın Basıldığı Matbaa Adı, 2026

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI NO..... : 10714
DERS KİTAPLARI DİZİSİ NO..... : 2464

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör
Prof. Dr. Faruk MANAV

Dil Uzmanı
Nurgül GÜVEN

Görsel Tasarımcı
Enise KERTMEN
Havva SONSUZ

Çoklu Ortam Tasarımcısı
Ceylan Senem ÖZBEK

Program Geliştirme Uzmanı
Doç. Dr. Elif İLHAN
Remzi KÖPRÜBAŞI

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Dr. Öğretim Üyesi Görkem CEYHAN
Hüseyin BÜYÜKBİÇER

Rehberlik Uzmanı
Hatice Müge UĞRAŞAN KIVIRCIK

Baskı
Baskı Matbaanın Adı ve
Ticaret Ünvanı
Tel: (0000) 000 00 00

ISBN 978-605-06002-6-1

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 21.07.2026 tarih ve 164743755 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir. Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın/yazarların sorumluluğunu kaldırmaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

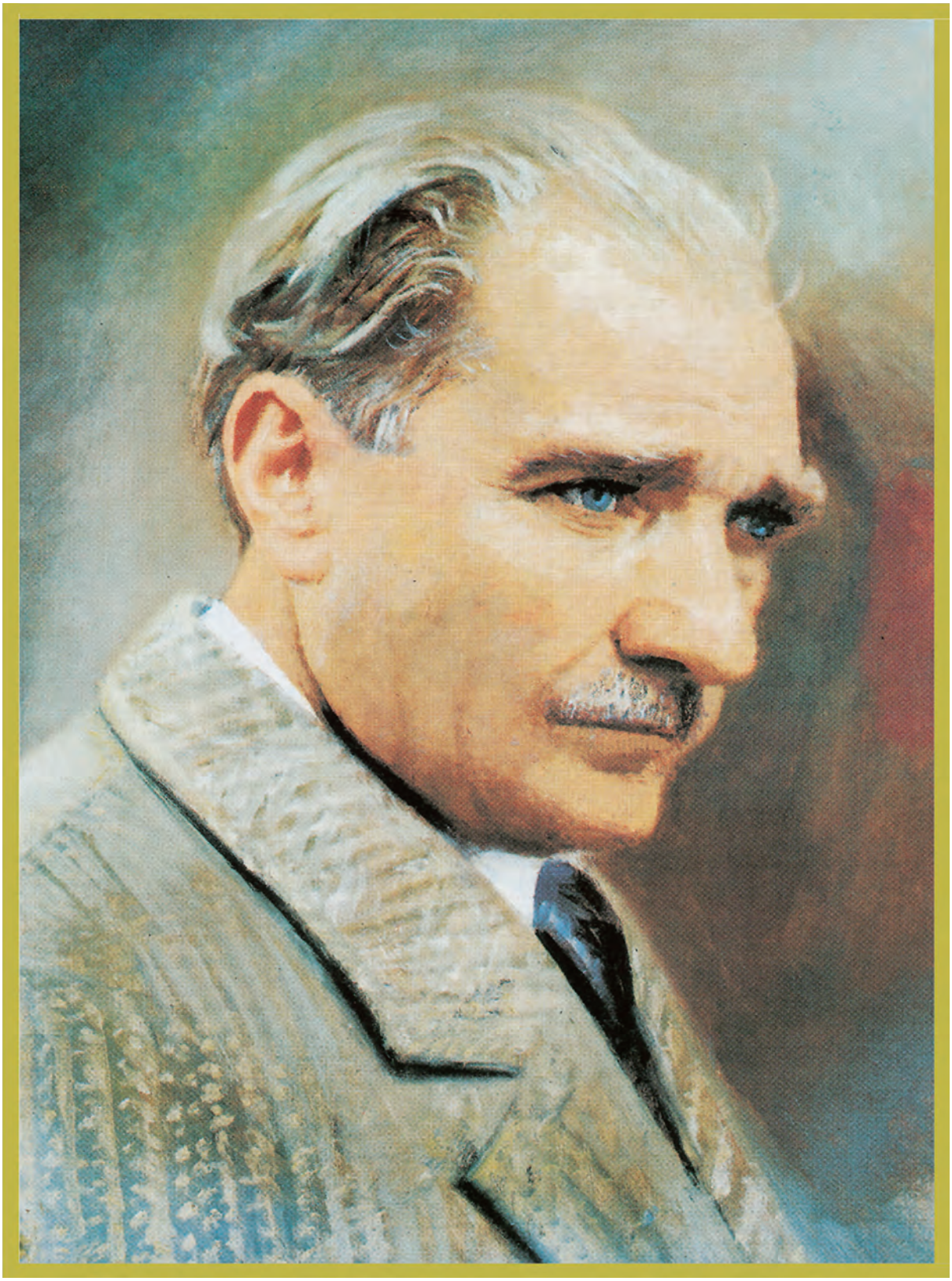
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Kitabın dijital kopyalarında "İçindekiler" sayfasındaki başlıklar üzerine tıklayarak ilgili sayfalara, iç sayfalardaki Ünite(Tema) isimleri üzerine tıklayarak "İçindekiler" sayfasına ulaşabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI **9**

1. ÜNİTE: ÇEVRE SORUNLARI VE FELSEFE **13**

GİRİŞ 14
HATIRLAMA 14
ÖN DEĞERLENDİRME 14
DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ 15
ÇEVRE VE İNSAN İLİŞKİSİ 16
ÇEVRE ETİĞİ 25
1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 41

2. ÜNİTE: TEKNOLOJİ VE HAYAT **45**

GİRİŞ 46
HATIRLAMA 46
ÖN DEĞERLENDİRME 46
DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ 47
TEKNOLOJİ VE İNSAN HAYATI 48
TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA ONTOLOJİK PROBLEMLER 58
TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA AKSİYOLOJİK PROBLEMLER 64
2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 73

3. ÜNİTE: AKIL VE İNANÇ **77**

GİRİŞ 78
HATIRLAMA 78
ÖN DEĞERLENDİRME 78
DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ 79
AKIL-İNANÇ İLİŞKİSİNE YÖNELİK FELSEFİ SORULAR VE PROBLEMLER 80
AKIL-İNANÇ İLİŞKİSİNE YÖNELİK FELSEFİ GÖRÜŞ VE ARGÜMANLAR 85
3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 101

4. ÜNİTE: EDEBİYAT VE FELSEFE **105**

GİRİŞ....106
HATIRLAMA....106
ÖN DEĞERLENDİRME....106
DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ....107
EDEBİYAT-FELSEFE İLİŞKİSİ....108
EDEBİYAT-FELSEFE İLİŞKİSİ PROBLEMLERİ....114
Edebî Unsurlara Felsefi Bakış....114
Edebî Unsurlarla Felsefe Yapma....121
4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME....133

5. ÜNİTE: HAYATIN ANLAMI **137**

GİRİŞ....138
HATIRLAMA....138
ÖN DEĞERLENDİRME....138
DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ....139
HAYATIN ANLAMINA YÖNELİK FELSEFİ SORULAR VE PROBLEMLER....140
HAYATIN ANLAMINA YÖNELİK GÖRÜŞ VE ARGÜMANLAR....147
Mutluluk ve Hayat İlişkisi....147
Varoluş ve Kendi Olma Problemi....154
5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME....165

6. ÜNİTE: HUKUK VE FELSEFE **169**

GİRİŞ....170
HATIRLAMA....170
ÖN DEĞERLENDİRME....170
DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ....171
HUKUK VE İNSAN....172
HUKUKUN DOĞASINA YÖNELİK FELSEFİ PROBLEMLER....176
Hukukun Gereği ve Önemi....176
Hukukun Kaynağı....179
Ahlak-Hukuk İlişkisi....183
6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME....192

EKLER....196
SÖZLÜK....203
KİTAP KAYNAKÇASI....207
CEVAP ANAHTARI KAREKODU....209
GÖRSEL, GENEL AĞ VE E-İÇERİK KAYNAKÇASI KAREKODU....209
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI....210
TÜRK DÜNYASI HARİTASI....211

KİTABIN TANITIMI

Bu kitapta yer alan altı ünite sistematik bir şekilde yapılandırılmıştır. Her ünite; kapak, giriş, hatırlama ve ön değerlendirme bölümleriyle başlar. Her ünite başında ünite kapak sayfası bulunur. Ünite kapaklarında ünitenin adı, ünitedeki alt konu başlıkları, öğrenilecek kavramlar, öğrenme çıktıları yer alır. Ünite sonunda öğrenciden beklenen görev veya sorumluluklar hakkında bilgi verilir. Bununla birlikte üniteyle ilgili e-içeriklere ulaşmak için de karekodlar yerleştirilmiştir.

Bu bölümlerde üniteyi kısaca tanımanız, öğrenme sürecinde sahip olduğunuz mevcut bilgi ve becerilerden hareketle yeni konulara hazırlanmanız hedeflenir. Önceki öğrenme yaşantılarınızdan edindiğiniz bilgi ve becerileri hatırlamanız ve kullanmanız beklenir. Böylece yeni öğrenilecek bilgi ve beceriler için gerekli ön koşullara ne ölçüde sahip olduğunuz belirlenir.

Aynı zamanda bu aşamada, öğrenme sürecine ilişkin ilgi ve ihtiyaçlarınızın belirlenmesi amaçlanır. Sahip olduğunuz bilgi ve beceriler üzerinden yapılan değerlendirmelerle hangi alanlarda desteğe ihtiyaç duyduğunuz tespit edilir. Bu sayede öğrenme süreci daha bilinçli ve etkili bir biçimde planlanır.

Ünite, "köprü kurma" aşaması ile devam eder. Bu aşama, mevcut bilgileriniz ile yeni edineceğiniz bilgi ve beceriler arasında anlamlı bağlantılar kurmanızı sağlar. Öğrenmenin parçalı değil bütüncül bir yapı içinde gerçekleşmesi amaçlanır. Bu aşamada edinilecek bilgi ve beceriler ile günlük yaşam deneyimleriniz arasında ilişki kurmanız beklenir. Böylece öğrenme süreci yalnızca sınıf ortamıyla sınırlı kalmaz; süreç anlamlı, kalıcı ve yaşamla bağlantılı bir hâle gelir.

Ünitelerde içerik başlıklarıyla bağlantılı olarak gerçek yaşamdan alınan durumlar üzerinden ortaya çıkan felsefi soru ve problemleri kavramanız ve bunlar üzerine düşünmeniz hedeflenir. Buradaki temel hedef yalnızca bilgi edinmeniz değil; düşünme, sorgulama, farklı görüşleri değerlendirme ve kendi felsefi görüşlerinizi oluşturma becerilerinizi geliştirmektir. Süreç boyunca soyut felsefi kavramları günlük yaşamla ilişkilendirmeniz, olaylara felsefi bir bakış açısıyla yaklaşmanız, görüş ve argümanlarınızı yansıtmanız beklenir.

Üniteler boyunca belirli bir felsefi problem alanı üzerinde derinlemesine düşünme imkânı bulursunuz. Bu sayede yalnızca "Ne düşünülmüş?" sorusuna değil "Nasıl düşünülmüş?" ve "Ben ne düşünüyorum?" sorularına da yanıt ararsınız. Böylece sürece aktif bir düşünür gibi katılım sağlarsınız. Süreçte:

- Ele alınan felsefi konuya ait temel kavramları, tanımları ve ana soruları öğrenirsiniz. Ayrıca konunun tarihsel ve düşünsel arka planı da size sunulur. Bu sayede konuya yüzeysel bir bilgi düzeyiyle değil felsefi bir bakış açısıyla yaklaşmanız sağlanır. Temel kavramları doğru kullanabilir ve problem alanını genel hatlarıyla kavrayabilirsiniz.

- Öğrendiğiniz felsefi sorunları günlük yaşamla, toplumsal olaylarla ve kendi deneyimlerinizle ilişkilendirerek değerlendirirsiniz. Bu sayede felsefenin yalnızca teorik bir alan olmadığını, yaşamın içinde karşılığı olan bir düşünme biçimi olduğunu fark edersiniz. Farklı bakış açılarını değerlendirir ve kendi düşüncelerinizle karşılaştırma yapma imkânı bulursunuz.

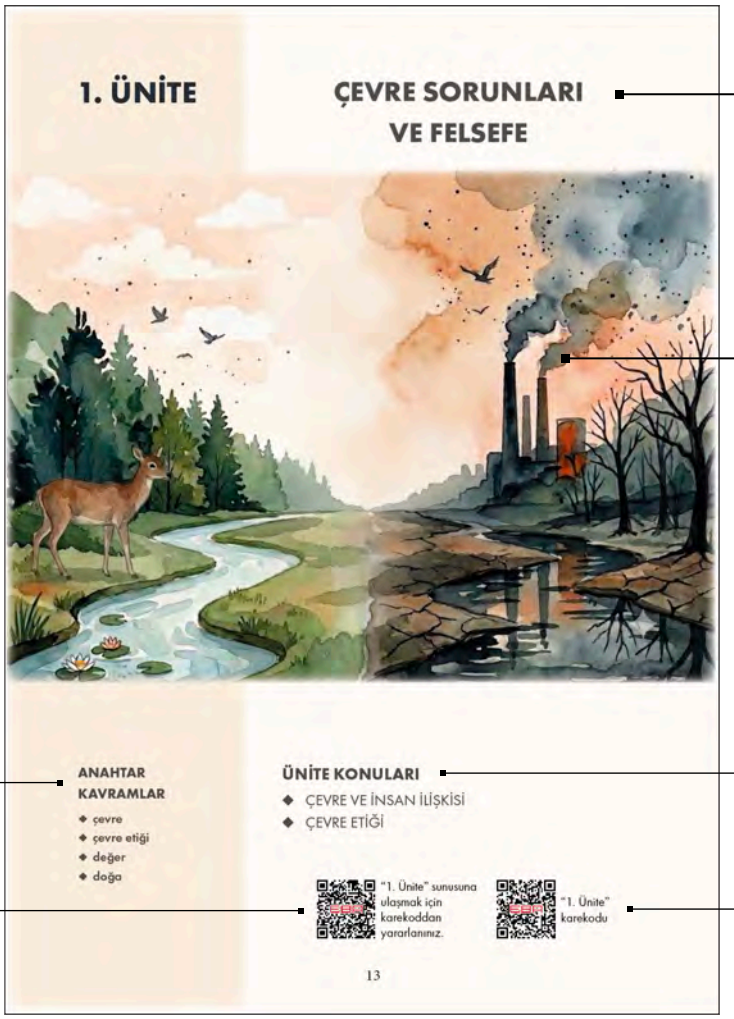
- Farklı filozofların ve düşünce akımlarının aynı problem alanına ilişkin görüşleri incelenir. Bu görüşlerin dayandığı varsayımların mantıksal yapılarını ve ulaşılan sonuçları analiz edebilirsiniz. Böylece argümanları çözümleme, karşılaştırma ve değerlendirme becerileriniz gelişir. Bu süreç, eleştirel düşünme yeteneklerinizi de güçlendirir.

- Edindiğiniz bilgi ve becerilerden hareketle kendi felsefi görüşlerinizi oluşturursunuz. Bu görüşleri gerekçelendirir ve tutarlı bir biçimde ifade edersiniz. Bunu felsefi bir metin yazarak gerçekleştirirsiniz. Felsefi metin yazımı düşüncelerinizi sistemli, açık ve ikna edici bir biçimde ifade etme becerilerinizi geliştirmeyi amaçlar.

- Kitap genelinde bazı metinler yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış veya kısaltılmıştır. Alıntı metinler üzerinde günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamış, metinlerde geçen bazı kelimelerin anlamları ise sözlük bölümünde açıklanmıştır. Alıntı metinler metin altında belirtilmiş, diğer bütün metinler kitap yazarı tarafından yazılmıştır.

Kitap genelinde kullanılan tüm karekodlar akıllı cihazlarla okutularak veya kitabın dijital kopyalarındaki karekodlara tıklanarak kitaba ait içeriklere erişilebilir. Karekod içeriğinde ne olduğu karekod yanındaki yazıda belirtilmiştir.

Ünitenin adıdır.

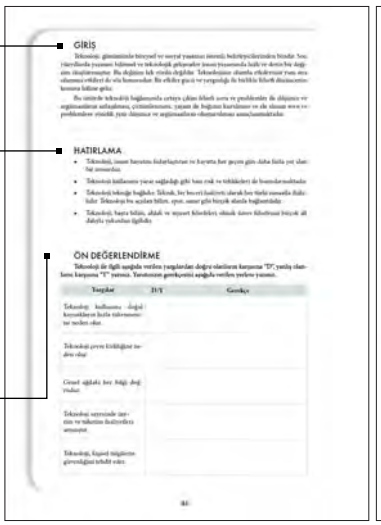
Ünitenin kapak görselidir.

Anahtar kavramların verildiği bölümdür.

Ünitenin konularıdır.

Ünite sunusuna yönlendiren karekoddur.

Ünitenin karekodudur.

Ünite konularının tanıtıldığı "Giriş" sayfasıdır.

Bu ünite için önceden edinilen bilgi ve becerileri ifade eden alandır.

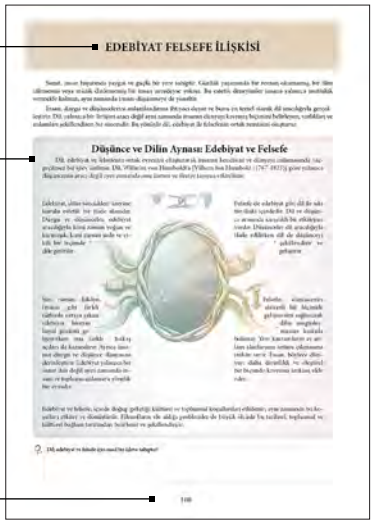
Ön değerlendirme süreçlerinin uygulandığı alandır.

Öğrencinin önceki öğrenmeleri ile bu ünitede öğrenecekleri arasında köprü kurduğu bölümdür.

Düşünme köprüsü sorularıdır.

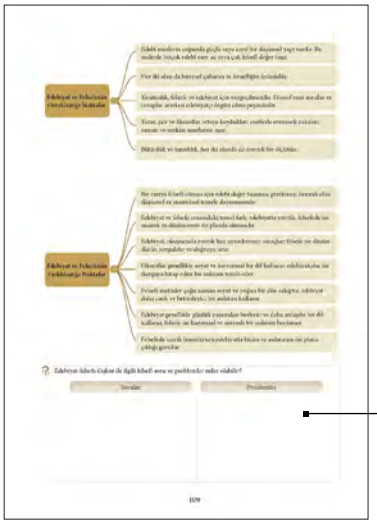
Ünitenin konu başlığıdır.

EDEBİYAT FELSEFE İLİŞKİSİ

Düşünce ve Dilin Aynası: Edebiyat ve Felsefe

Ünitede yer alan felsefi soru ve problemleri anlamaya yönelik, perspektif kazandığınız bölümdür.

Sayfa numarasıdır.

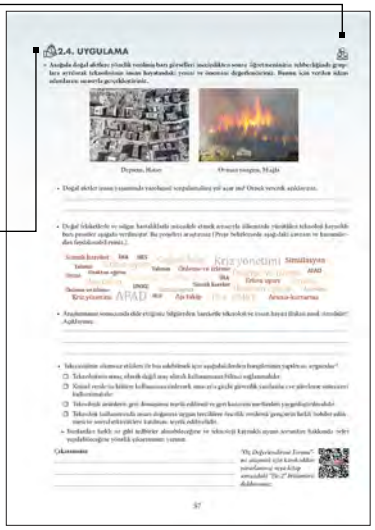

Ünite kapsamında ele alınan felsefi soru ve problemlere yönelik tahminlerinizi yaptığınız bölümdür.

Bireysel çalışma ikondur.

İş birlikli çalışma ikonudur.

Burada yürütülen öğrenme-öğretme süreçleri, ünitede yer alan felsefi soru ve problemleri anlamaya ve yorumlamaya yöneliktir. Bunları günlük yaşamla ilişkilendirerek kavramsal bir farkındalık geliştirmeniz beklenir.

2.4. UYGULAMA

3.1. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Çalışma kâğıdı, felsefi düşünce üretmeye başladığınız bir aşamayı ifade eder. Bu düzeyde ünite içeriğine ilişkin argümanları çözümleyebilir, farklı görüşleri karşılaştırabilir ve bunlardan hareketle kendi felsefi görüş ve argümanlarınızı oluşturabilirsiniz.

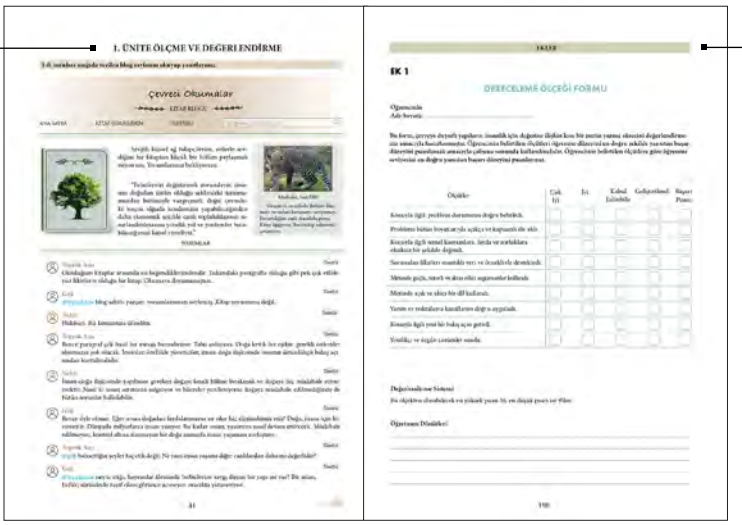
Ünite performans görevinin bulunduğu sayfadır. Performans görevi, ünitedeki felsefi soru ve problemleri araştırmanıza, yorumlamanıza ve yazılı olarak ifade etmenize yöneliktir. Bu süreçte en az 250 kelimeden oluşan özgün bir metin hazırlamanız ve düşüncelerinizi gerekçeleriyle birlikte ifade etmeniz gerekmektedir.

PERFORMANS GÖREVİ

Alıştırma

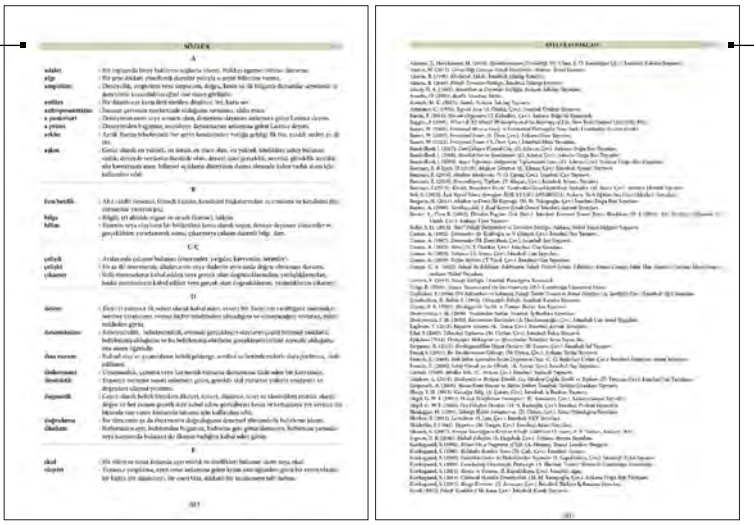
Bu alan, performans görevi içinde yer alan alıştırmaların bulunduğu sayfadır. Alıştırmalar; üniteyle ilgili felsefi kavram, soru, düşünce ve argümanları doğru kullanmanızı destekler. Görsel okuma, cümle ve paragraf tamamlama ile yeniden yazma etkinlikleriyle kavramsal farkındalığınızı geliştirmeniz gerekmektedir.

Bu bölüm, ünite sonu ölçme ve değerlendirme çalışmaları için hazırlanmıştır. Buradaki sorular, bilgi ve becerilerinizi farklı yollarla ortaya koymanızı ve öğrenme sürecinizi destekleyen yapıcı geri bildirimler almanızı sağlar.

Kitapta kullanılan "Dereceleme Ölçeği Formu, Öz ve Akran Değerlendirme Formu, Kontrol Listesi, Dereceli Puanlama Anahtarı" bölümüdür.

Bu bölümde, ünite boyunca karşılaşacağınız temel kavramların anlamları yer alır. Kavramları doğru ve yerinde kullanmanız, felsefi metinleri daha iyi anlamanıza ve düşüncelerinizi daha açık ifade etmenize katkı sağlar.

Bu bölümde, ünitenin hazırlanmasında yararlanılan temel kaynaklara (kitap, dergi ve tez kaynakçası) yer verilmiştir. Kaynakça, konuları daha ayrıntılı incelemek ve güvenilir bilgiye ulaşmak isteyenler için rehber niteliği taşır.

Cevap anahtarı karekodudur.

"Görsel, Genel Ağ ve E-İçerik Kaynakçası karekodudur.

1. ÜNİTE

ÇEVRE SORUNLARI VE FELSEFE

ANAHTAR KAVRAMLAR

- **çevre**
- **çevre etiği**
- **değer**
- **doğa**

ÜNİTE KONULARI

- ÇEVRE VE İNSAN İLİŞKİSİ
- ÇEVRE ETİĞİ

"1. Ünite" sunusuna ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

"1. Ünite" karekodu

GİRİŞ

Sorgulayan ve anlam arayan insanın temel uğraşlarından biri olan felsefe, bütüncül bir bakış açısıyla insanın çevresi ve değerleri üzerine düşünmesini sağlar. Hayata yönelik birçok soru ve problem felsefenin ilgi alanını oluşturur. Çevre sorunlarının yol açtığı kaygı, bunalım ve yıkımlar; ontolojik, epistemolojik, estetik ve etik açıdan sorgulama ihtiyacını doğurur. Felsefenin temel problemlerinden biri insan-doğa ilişkisi üzerinde biçimlendiğinden felsefe bu sorgulamaya yabancı değildir. Varlığın doğası, insanın doğa karşısındaki konumu, rolü, sorumluluğu gibi birçok konuya yönelik tutarlı ve sistemli düşünceler felsefe tarihinde yer bulur.

Bu ünitede insan-çevre-doğa ilişkisi felsefi açıdan ele alınacak, bu ilişkinin felsefe tarihindeki arka planı ve çevre sorunlarına yönelik çağdaş felsefi yaklaşımlar beceri temelli bir anlayışla işlenecektir.

HATIRLAMA

- Çevre kirliliğinin ve tahribatının en büyük nedeni insan faaliyetleridir. Doğal ve yapay alanlar çeşitli nedenlerden dolayı kirlenir ve tahrip olur. Bu kirlenmeler oluştukları yerlere göre hava, toprak, su, gürültü kirliliği gibi isimler alır.
- İnsan, kendisinden ve çevresinden sorumludur. Çevre sorunları, insanların ahlaki sorumluluklarının kapsamı içinde yer alır. Hiçbir etik ilke veya öğreti çevrenin kirlenmesini ve tahrip edilmesini onaylamaz.
- Çevre konusu başta varlık, ahlak ve siyaset olmak üzere felsefenin birçok alt dalıyla yakından ilişkilidir.
- Varlığın özü ve değişimiyle ilgili problemler, varlık felsefesinin temel konularındandır.

ÖN DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Çevre sorunları nelerdir?

.....

.....

.....

2. Çevre sorunlarının insan hayatındaki etkileri neler olabilir?

.....

.....

.....

3. Çevre sorunlarının önleyici tedbirleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz. Görsellerde yer alan çevre sorunlarını altlarındaki boşluğa yazınız ve bu sorunların nedenleri ve hayata etkisi hakkındaki düşüncelerinizi sınıfta sözlü biçimde paylaşınız.

.....

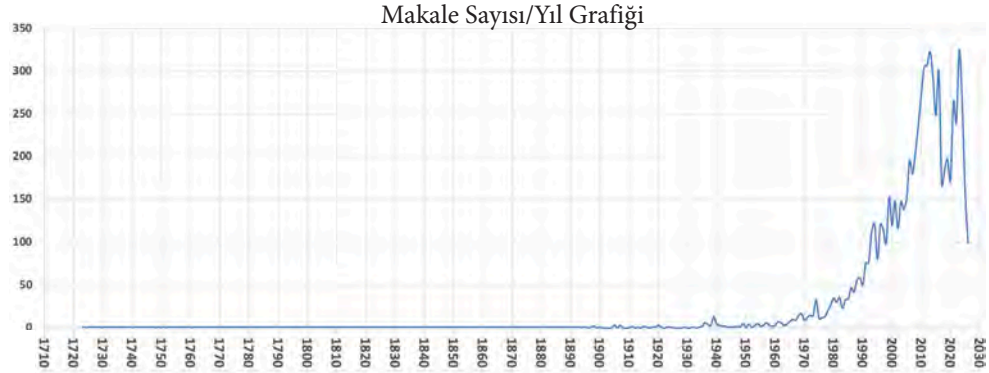
.....

.....

.....

Aşağıdaki grafiği ve bilgi notunu inceleyip soruları yanıtlayınız.

Makale Sayısı/Yıl Grafiği

Bilgi Notu

Bu grafikteki veriler, uluslararası bir felsefe bibliyografik indeksi ve araştırma veritabanı olan ve PhilPapers'ta (Fil Peypırs) yer alan "Çevre Etiği Konuları" kategorisindeki makaleler esas alınarak oluşturulmuştur. Makaleler PhilPapers'a otomatik olarak eklenmez, editörler ve kullanıcılar tarafından seçilerek uygun kategoriler altında sınıflandırılır. Bu nedenle grafik, yayımlanan tüm çevre etiği makalelerini değil PhilPapers'ta çevre etiği kapsamında sınıflandırılan çalışmaları gösterir. Grafik, çevre etiği alanına yönelik akademik ilginin yıllar içindeki değişimini ve gelişim eğilimini anlamaya yardımcı olur.

1. 1970'lerden sonra çevre etiği alanındaki makale sayısı neden hızla artmış olabilir? Bu artışta etkili olan çevresel, toplumsal veya bilimsel gelişmelerden örnekler veriniz.

2. 2020 yılından itibaren makale sayısındaki artış ile COVID-19 pandemisi arasında ilişki kurulabilir mi? Gerekçenizi açıklayınız.

3. Makale sayılarının 2020'den sonra hızla artıp ardından 2030'a doğru azalması, çevre etiğine olan ilginin azaldığını gösterir mi? PhilPapers verilerinin oluşturulma biçimini dikkate alarak açıklayınız.

4. Sizce günümüzde çevre sorunlarının daha fazla tartışılması, insanlardaki çevre bilincinin arttığını mı yoksa çevre sorunlarının büyüdüğünü mü gösterir? Gerekçenizi açıklayınız.

ÇEVRE VE İNSAN İLİŞKİSİ

Çevre, insanı kuşatan ve onun yaşamını etkileyen fiziksel, kimyasal, biyolojik, sosyal ve kültürel koşulların bütününü kapsar. Sosyokültürel çevre, insan ilişkileri temelinde şekillenen bir yapıyı ifade ederken fiziksel çevre doğal ve yapay unsurlardan oluşur. İnsan, doğayla kurduğu ilişki sonucunda yaşam alanlarını dönüştürerek yapay çevreyi meydana getirir. Çevre, birçok bilimin farklı yöntemleriyle incelenen ve değerlendirilen bir alan olmuştur. Çevre sorunları disiplinler arası bir nitelik taşır, ahlaki ve felsefi boyutlar içerir. Bu sorunlara çözüm getirme zorunluluğu farklı bakış açılarını da gerekli kılar.

Çevre Felaketi

Çevre sorunları, dünya gündeminde ilk sıralarda yer almaktadır. İklim değişikliği, nükleer kazalar, çölleşme, ozon tabakasının delinmesi, plastik atıklar gibi sorunların yaşamın bugününü ve yarınını tehdit ettiğine yönelik haberlerin giderek arttığı görülmektedir. Yaşananlar kötü bir senaryoya mı yoksa ciddiye alınması gereken büyük bir soruna mı işaret etmektedir?

Aral Gölü'nün Kuruması (Özbekistan)

1960'lardan itibaren sürdürülen hatalı uygulamalar, Aral Gölü'nün büyük ölçüde kurumasına ve bölgedeki ekolojik dengenin bozulmasına neden olmuştur. Bu süreçte birçok canlı türü yok olmuş, tarım ve hayvancılık faaliyetleri ciddi biçimde zarar görmüştür. Bölge, ekonomik ve sosyal sorunların artmasıyla birlikte göç vermeye başlamıştır.

Bhopal (Bohpal) Gaz Sızıntısı (Hindistan)

2-3 Aralık 1984 tarihinde Bhopal'da bir Amerikan şirketine ait tarım ilacı fabrikasında yüksek miktarda gaz kaçağı meydana gelmiştir.

4.000 civarında insan, kazanın yaşandığı gün ölmüştür. Felakette toplam can kaybı 15.000, yaralı sayısı ise 560.000 civarındadır. Açılan davalar 2010 yılında sonuçlanmış ve sekiz kişi iki yıl hapis cezası almıştır.

Çevre sorunlarının ortaya çıkmasında insan faaliyetlerinin rolü hakkında neler söylenebilir? Bir çevre sorunu örneği veriniz.

İnsan ve Doğaya Tarihsel ve Kültürel Bakış

Günümüzdeki çevre sorunları, büyük ölçüde Batı'da Rönesans'la başlayan modern düşünce ve Bilimsel Devrim'in etkisiyle şekillenen doğa anlayışına bağlanmaktadır. İnsan merkezli bu anlayış, mekanik dünya görüşünün benimsenmesiyle doğayı insan için bir kaynak olarak değerlendirmiş ve Sanayi İnkılabı ile birlikte bu yaklaşım yaygınlaşarak çevre sorunlarının artmasına zemin hazırlamıştır.

Kadim Kültürler ve Koruma Bilinci

Uzak Doğu, Türkistan ve Anadolu kültürlerinde doğaya daha uygun bir yaşayış görülür. Doğa, inanç ve felsefi düşüncelerde değerli kabul edilir.

Mencius (Temsilî)

MÖ 4. yüzyıl Çin düşünürü Mencius [Mensiyüs (MÖ 372-289)]: "Eskiden Öküz Dağı çok sayıda ağaçla kaplıydı, yakınındaki kentliler sürekli ağaçları kesip hayvan otlatınca şimdi tamamen yalınlaştı. İnsanlar yalnızca çırılçıplaklığı görüyorlar da bunun aslında insan etkinliğiyle çevrenin bozulması sonucu olduğunu düşünmüyorlar."

Zen bahçesi örneği, Japonya

Zen bahçelerine bakıldığında bu coğrafyada yaşayan insanların doğaya olan sevgi ve saygıları anlaşılır.

Gölpınar Hitit Barajı (Dünya Mirası Sulama Yapıları Ödüllü), Çorum

Hititlerin atık ve temiz su tesisleri inşa etmelerine dayanarak Anadolu'da yaşamış eski medeniyetlerin çevreye önem verdiği söylenebilir.

Gurabahane-i Laklakan (Leylek Hastanesi), Osmangazi/Bursa (Temsilî)

Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde ormanların ve hayvanların korunması için vakıflar kurulmuştur.

Modern Dönem ve Batı Yaklaşımı

Doğayı bir makine olarak gören anlayış, teknolojinin gelişmesini destekler. Bu durum, kötü yönetim ve tüketim odaklı üretim anlayışıyla birleşerek endüstriyel kirliliğe ve çevre tahribatına yol açar.

Endüstriyel kirlilik

Doğaya hâkim olma arzusunun altında bireysel çıkarlar ve ekonomik büyüme yatar.

Kopenhag/Danimarka

Kopenhag'da (Kopenhag)

- Her 10 kişiden 9'unun bisikleti var.
- 12 bin kilometreden fazla bisiklet yolu var.

Batı'da insan-çevre dengesinin gerekliliği bilinci 1960'lı yıllardan itibaren artmış ve çevre sorunlarına yönelik çözüm arayışları insanlığın gündemine girmiştir.

Çevre sorunları felsefenin konusu hâline neden gelmiştir?

Çevre Sorunları: Nedenler ve Çözüm Arayışları

Çevre sorunlarının nedenlerini daha iyi anlamak için ekonomik ve teknolojik gelişmelerin getirdiği etkilere bakmak gereklidir. Bu gelişmelerin doğayı tehdit eden boyutları da vardır. Çevre sorunlarına karşı önlemler alınmadığı takdirde ekolojik bozulmanın devam edeceği açıktır. Son dönemde artan tehlikenin ciddiyetiyle sürdürülebilir kalkınma gündeme gelmiştir. Doğaya zarar vermeden insan yaşamını daha iyi bir hâle getirmek istendik bir hedeftir ancak çevreci politikaların getirdiği bazı maliyetler bu hedeften zaman zaman uzaklaşılmasına neden olur.

Ekonomik büyüme ve teknolojik gelişmelerin yol açtığı çevre sorunlarının çözümünde çevre dostu teknolojilerden yararlanmak mümkündür. Temiz enerji, sıfır atık, yenilenebilir tüketim gibi teknolojik olgularla insanlığın doğaya verdiği zarar asgari düzeye indirilebilir.

Teknolojinin olumlu etkisinin yanı sıra siyasi mekanizmaların insan-doğa ilişkisindeki rolü de dikkate değerdir. Genel olarak ekonomiye öncelik veren devlet politikaları, son dönemde artan tehlikenin ciddiyeti ile birlikte sürdürülebilir kalkınmayı gündemlerine almıştır.

Bu doğrultuda çevre sorunlarının çözümü için bilim insanlarının, hükûmet temsilcilerinin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu ve özel sektör temsilcilerinin iş birliğine ihtiyaç duyulur.

Küresel Çevre Sözleşmeleri

- 1987 Montreal (Montriyol) Protokolü
- 1992 Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi
- 1997 Kyoto (Kiyoto) Protokolü
- 2022 Türk Devletler Teşkilatı Çevre İş Birliği

Çevre ile ilgili öne çıkan konferans, sözleşme ve raporlara ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

İnsan; doğal çevrede inşa ettiği uygarlık ile bu çevreyi şekillendirmiş, maddeyi dönüştürmüş ve kendi yaşam alanını kurmuştur. Tarih içinde insanın doğa ile ilişkisi farklılaşmıştır. Bu dönüşüm ve farklılaşma içinde insanın, doğanın bir parçası olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. İnsanın doğa karşısındaki konumu, rolü ve insan-doğa ilişkisinin niteliği üzerine düşünce tarihinde önemli felsefi sorular ortaya çıkmıştır. Bu soruların ortak hedefi, insan-doğa ilişkisini anlamak, bu ilişkiyi hem insan hem de doğa açısından olumlu bir zemine çekmektir.

Çevreyle ilgili felsefi soru ve problemlerin neler olabileceğini aşağıdaki başlıklara göre yazınız.

Sorular	Problemler

1.1. UYGULAMA

» **Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak aşağıdaki işlem adımlarını takip ediniz. (Her bir adımda arkadaşlarınızla etkili iletişim kurmaya ve ortaya çıkan düşünceleri sorgulamaya özen gösteriniz.)**

- **Aşağıdaki görselleri inceledikten sonra soruları yanıtlayınız.**

a) Fabrika (Temsilî) b) Caretta caretta (Karetta karetta) kaplumbağaları c) Kapadokya/Nevşehir ç) New York (Niv York)/ABD

1. Bu görsellerde dikkatinizi çeken unsurlar nelerdir?

.....

.....

2. Bu görseller, insanın doğayla ilişkisi hakkında size neler düşündürüyor? Sizce bu konuda herkes aynı şekilde mi düşünmektedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

- **Aşağıdaki şiir ve diyaloğu okuduktan sonra soruları yanıtlayınız.**

Âşık Veysel (1894-1973)

Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sâdık yârim kara topraktır

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sâdık yârim kara topraktır

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır

Âdem'den bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyva yedirdi
Her gün beni tepesinde götürdü
Benim sâdık yârim kara topraktır

(...)

Âşık Veysel Şatıroğlu, *Dostlar Beni Hatırlasın*

Ayşe: Ne güzel de söylemiş halk ozanımız "Benim sâdık yârim kara topraktır." diye. Çevre hakkında sayfalarca anlatılabilecek düşünceleri bir şiire sığdırmış. Hem de bunu farklı duygular hissettirerek ve yeni düşünceler uyandırarak yapmış.
Mehmet: Haklısın. Çevre bilinci konusunda ufkumuzu açıyor. Toprağa bağlılığını ifade ederek bizlere örnek oluyor, kara toprağı doğa ile özdeşleştiriyor. Benim dikkatimi en çok üçüncü dörtlük çekti. Dörtlükten insanın doğada yaşamak zorunda olduğunu ve güzel bir yaşam sürebilmek için doğayı koruması gerektiğini anlıyorum.
Ayşe: "İnsan, doğadan faydalanırken onu koruyacak ve sürdürülebilirliğini destekleyecektir." diyorsun.
Mehmet: Aynen öyle. Şiir okumak sana iyi gelmiş anlaşılan, ne güzel dile geldin! Öyleyse benim de bir sözüm olsun: Havayı temiz, denizi mavi, ormanı yeşil, canlıları güvende tut!

1. Şiirde doğayla ilişkilendirilebilecek duygu ve düşünceler nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Şiir, diyalogda hangi problem bağlamında ele alınmıştır?

.....

.....

.....

» **Aşağıdaki felsefi soruları okuduktan sonra bunlara yönelik verilen soruları yanıtlayınız.**

Çevre-insan ilişkisi değer temelinde nasıl kurulabilir?
Doğanın kendi başına bir değeri var mıdır?
İnsanın çevreye karşı ahlaki sorumluluğu var mıdır?
İnsanın doğal kaynakları tüketmesinin ölçüsü nedir?
İnsanın doğa üzerinde egemenlik kurması ne gibi sorunlara yol açar?

1. Bu felsefi sorularda "değer" ve "ahlaki sorumluluk" kavramları ile kastedilen ne olabilir?

.....

.....

.....

2. İnsan, doğaya egemen olabilir mi? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Felsefi sorulardan birini seçerek bu soruya yönelik gerekçelendirilmiş bir yanıt yazınız.

Seçilen Soru: .....

.....

.....

1.2. UYGULAMA

» **Çevre problemleri hakkında düşüncelerinizi ifade etmek için öğretmeninizin rehberliğinde aşağıda verilen durumları beyin fırtınası öğretim tekniğiyle tartışınız. Tartışma sırasında ifade edilen yargılara odaklanınız ve notlarınızı boş bırakılan yere yazınız. Ardından çevre problemlerine yönelik aşağıdaki neden-sonuç diyagramlarını doldurunuz.**

Çevre Problemleriyle İlgili Durumlar

- Çevre problemlerinin nedenleri
- Çevre problemlerinin geçmişten günümüze boyutları
- Çevre problemlerinin gelecekteki olası etkileri

Tartışma Notları

Çevre Tahribatı

Nedenleri	Tarihsel Boyutları	Gelecekte Olası Etkileri

Çevre Kirliliği

Nedenleri	Tarihsel Boyutları	Gelecekte Olası Etkileri

Küresel Isınma

Nedenleri	Tarihsel Boyutları	Gelecekte Olası Etkileri

1.3. UYGULAMA

» **Çevre kaynaklı problemlere ilişkin örnekler yazınız.**

.....

.....

.....

.....

» **Aşağıda çevre problemlerinin çözümüne yönelik bazı yargı ve kavramlar verilmiştir. Bunları inceleyiniz.**

» **Bu yargı ve kavramlar ile karekoddaki videodan yararlanarak ülkemizde yürütülmüş veya yürütülmekte olan çevre temalı projeleri araştırıp içlerinden birini seçiniz. Aşağıdaki başlıklar çerçevesinde seçtiğiniz projeyi raporlaştırıp sınıfta sununuz.**

- ✓ Projenin Adı
- ✓ Projenin Amacı
- ✓ Projenin Vizyonu
- ✓ Projede Öne Çıkan Felsefi Sorular
- ✓ Projenin Çevreyi Yaşanabilir Hâle Getirmedeki Katkısı

"Ülkemizde Çevre Sorunlarının Çözümüne Yönelik Geliştirilmiş Projeler"le ilgili videoya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

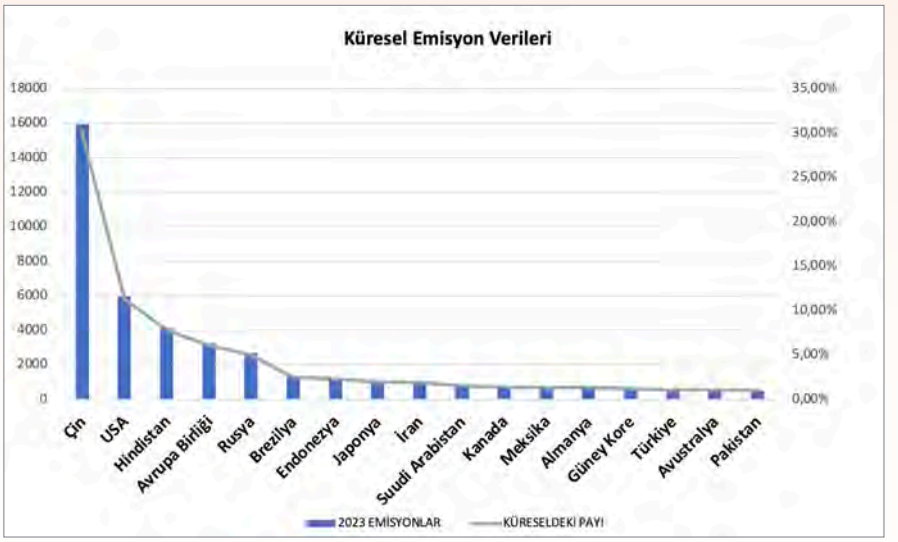
» **Çevre sorunlarının çözümüne yönelik çabalar önemli projelerde hayat bulmaktadır. Bu tür projelerde yer almanın ve gönüllü olmanın önemini tartışınız. Çevreye ve canlılara değer vermenin önemi hakkında ulaştığınız sonuçları sınıfta sözlü bir biçimde paylaşınız.**

1.4. UYGULAMA

» **Aşağıdaki grafiği ve veri tablosunu inceleyip soruları yanıtlayınız.**

2024 yılında yayımlanan küresel emisyon verilerine göre toplam 52 962,9 Mt-CO2-eq (milyon ton karbondioksit eş değerinde) sera gazı salınımı tespit edilmiştir.

Küresel Çapta Sera Gazı Emisyon Verileri

Araştırma: JRC (AB Ortak Araştırma Merkezi), 2024

1. Sera gazı salınımının en fazla olduğu ülkeler hangileridir? Bu durumun sebepleri neler olabilir?

.....

.....

2. İklim sorununa karşı devletlerin etik sorumlulukları ile hukuksal yükümlülükleri nelerdir? Bu temelde hangi felsefi anlayışlar benimsenebilir?

.....

.....

3. Sera gazı salınımından hareketle insan-doğa ilişkisi hakkında nasıl bir çıkarımda bulunursunuz?

.....

.....

» **Aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.**

- **Öğretmeninizin rehberliğinde verilere ve yakın çevre gözlemlerinize dayanarak** "sürdürülebilir çevrenin imkânı" **üzerine tartışma yapınız. Tartışmada öne çıkan fikirleri aşağıda boş bırakılan yere not ediniz.**

.....

.....

.....

- **Doğa ve canlılar için sürdürülebilir hayata ilişkin öneri listesi oluşturunuz.**

.....

.....

.....

- **Ülkemizin doğal güzelliklerine çevrenizden örnekler veriniz. Ardından bunların korunmasına yönelik önerilerde bulununuz.**

.....

.....

.....

» **Aşağıdaki metni sürdürülebilir mimarinin önemi açısından inceleyip soruları yanıtlayınız.**

Süleymaniye Camisi, İstanbul

Süleymaniye Külliyesi'nin farklı yapı birimlerindeki işlevsel sistemleri; suyun, enerjinin, malzemenin ve ekosistemin korunumu bakımından önemli yenilikler sunmaktadır. Külliyedeki yapılarda taş başta olmak üzere tuğla, ahşap gibi geri dönüştürülebilir, az atık üreten ve dayanıklı malzemeler kullanılmıştır. Pencereler, havalandırma fenerleri, yüzeysel açıklıklar, ocak bacaları ile kontrollü doğal havalandırma ve uygun iç konfor koşullarının sağlanması insan sağlığı için tasarım anlayışını oluşturmuştur. Avludaki havuz ve kuyuların su toplamasıyla mekânların yazın serin olması sağlanmıştır. Yapılar topoğrafya eğimi ile uyumlu olacak şekilde yerleştirilmiş, çeşitli bitki türlerinin de yer aldığı geniş avlulu olarak tasarlanmış böylece ekosistemin korunumu ilkesi kısmen sağlanmıştır. Süleymaniye Külliyesi'nde uygulanan bu özel işlevsel sistem tasarımları günümüz yapılarına ilham vermelidir. Sıfır enerjili bina tasarımı, ekolojik mimari, sürdürülebilir mimari, döngüsel tasarım ve döngüsel ekonomi konularının tartışıldığı günümüzde geçmişten dersler çıkarmak önemlidir.

1. Süleymaniye Külliyesi'nin doğayla uyumlu özellikleri hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

2. Mimar Sinan'ın eserlerinden hareketle sürdürülebilir mimarinin önemi hakkında çıkarım yapınız.

.....

.....

» **Çevreye duyarlı yapıların insanlık için önemi hakkında kısa bir metin yazınız. Yazdığınız metin, öğretmen tarafından aşağıda karekodda verilen dereceleme ölçeğindeki ölçütlere göre değerlendirilecektir.**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

"Dereceleme Ölçeği"ne ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-1" bölümünü doldurunuz.

ÇEVRE ETİĞİ

Günümüzde ekolojik yaşam sistemlerinin birden fazla düzlemde tehdit altında olması doğayla kurulan ilişkinin düşünülmesini zorunlu kılmıştır. Batı düşüncesinde Antik Yunan Dönemi'nden başlayarak güç kazanan akılcı eğilim, René Descartes [Röne Dekart (1591-1650)] ile egemen bir ilke hâline gelmiştir. Aklın gücüne ve bilimin sonuçlarına duyulan güven, insanın doğa üzerine hâkim olmasının yolunu açmıştır. İnsanın doğaya yönelik bilgi edinme isteği ve aralarında kurduğu ilişki düşünce tarihinde önemli bir yer tutar. Bununla birlikte 20. yüzyılda baş gösteren büyük çevre sorunları, zamanla yeni bir felsefe alanının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

"Çevre etiği", çevre sorunlarını ve insanın doğaya karşı ahlaki sorumluluklarını felsefi açıdan inceleyen ve 20. yüzyılda ortaya çıkan uygulamalı etik alanlarından biridir. Ancak felsefe tarihinde insan-doğa ilişkisi daha öncesinde de önemli bir yer tutar. Çin, Hint ve Türk İslam düşüncesinde doğa ile uyum anlayışı belirgin biçimde görülür. Batı felsefesinin ilk kaynaklarında da insan-doğa ilişkisi temel bir konu olarak ele alınır. Milet Okulu doğa filozofları, doğayı anlaşılır ve açıklanabilir kılma çabasında olmuş, evrendeki doğal düzeni sorgulamışlardır.

Çevre etiği, 20. yüzyılın başlarında John Muir [Can Muir (1838-1914)] ve Aldo Leopold'ın [Aldo Liyopold (1887-1948)] çalışmalarıyla görünür olmaya başlamıştır. John Muir, doğanın korunması için mücadele eden önemli bir ABD'li düşünür ve yazardır. Ekolojik bulguları çevre etiğine uygulayan Aldo Leopold da etik düzlemin genişletilerek canlı-cansız bütün çevreyi içine alması gerektiğini savunmuştur.

Çevre sorunları karşısında insan temelli bir değere yönelik kaygıdan ciddi ilk uzaklaşma hareketi Paul W. Taylor'ın [Paul W. Teylır (1923-2015)] *Doğaya Saygı: Çevre Etiği Teorisi* adlı eserinde bulunabilir. Taylor, Kantçı bir etik anlayışını benimser ve bunu tüm canlı varlıklar için kabul eder.

Arne Naess [Arne Nes (1912-2009)]; Antik Yunan'ın doğa anlayışından, Martin Heidegger'den [Martin Haydeger (1889-1976)], romantik akımdan, Uzak Doğu ve Kızılderililerin mistik anlayışlarından etkilenmiştir. Çevrenin insandan bağımsız olarak değerli olduğunu, insanın ihtiyaçlarını karşılamak pahasına doğanın zenginliğini ve çeşitliliğini azaltmaya hakkı olmadığını savunur.

1.5. UYGULAMA

» **Aşağıdaki insan-doğa ilişkisine yönelik felsefi argümanların yer aldığı bilgi görsellerini inceleyip soruları yanıtlayınız.**

Milet/Aydın

İlk Çağ Antik Yunan felsefesinin erken dönem filozofları, madde ve doğanın canlılık taşıdığı görüşünü (hilozoistik görüş) benimsemiştir. İlk neden düşüncesi [temel ilke, arkhe (arke)] aracılığıyla canlı ve cansız tüm varlıkların ortak bir kökene sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca doğa filozoflarının büyük bir çoğunluğu doğanın temel yasası olarak değişim fikrini benimsemişlerdir. Benzer bir yaklaşım, Çin düşüncesinde Lao Tse (Lao Zı) ile beraber Taoizm'de de görülür. Erken dönem doğa filozoflarının arkhe, değişim ve canlı doğa anlayışları, sonraki Antik Yunan filozoflarının ve okullarının insan-doğa ilişkisini daha sistemli biçimde yorumlamasına zemin hazırlamıştır.

- Thales'e [Tales (MÖ 624-545)] göre varlıkların ilk nedeni sudur. Tüm varlıklar sudan meydana gelmiştir.
- Lao Tse'e göre evren, Tao adı verilen evrensel ilkeye dayanan sürekli bir akış ve karşılıklı bağımlılık içindedir; insan da bu doğal düzenin parçasıdır.
- Empedokles'e [Empedokles (MÖ 490-430)] göre dört ana neden vardır: hava, su, toprak ve ateş.
- Herakleitos'a [Herakliytos (MÖ 540-480)] göre "değişim" doğanın temel niteliğidir.
- Parmenides'e [Parmenides (MÖ 515-460)] göre "değişim" aldatıcıdır; varlık "bir"dir, değişmez ve bölünmezdir.
- Platon [Platon (MÖ 427-347)] için doğayı içine alan "görünüşler, nesneler" gerçek varlıklar değildir. Ezelî ve ebedî olan gerçek varlıklar ideaların yansımalarıdır.
- Aristoteles'e [Aristoteles (MÖ 384-322)] göre doğadaki varlıklar insan içindir ve bunların değeri insana sağladığı fayda kadardır.
- Kynikler'e (Kinikler) göre insanın doğaya uygun bir yaşam sürmesi gereklidir.
- Stoacılar, doğayı canlı ve ruhlu bir varlık alanı olarak görür ve insanların, doğanın yasalarına uyması gerektiğini savunur.

Galen [Galen (129-216)], İbni Sina (980-1037) ve Hipokrates [Hipokrat (MÖ 460-370)] (Temsilî)

Orta Çağ, ilahi dinlerin etkisiyle inanç ve akıl tartışmalarının yapıldığı bir dönemdir. Bu çağda Hristiyan felsefesi ve İslam felsefesi öne çıkar. Dönem filozoflarının çoğu aynı zamanda din adamıdır. Bu dönemin filozoflarına göre doğa, Tanrı tarafından yaratılmıştır. Tanrı'nın eseri oluşundan dolayı doğa değerlidir. Tanrı, doğayı insanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaratmıştır ancak bir taraftan da insanı doğaya karşı sorumlu kılmıştır.

- Saint Agustinus [Sen Agustinus (354-430)], doğanın var olmasının ancak doğaüstü bir varlıkla (Tanrı) mümkün olacağını savunur. İnsan-doğa ilişkisini Tanrı merkezli düşünce anlayışıyla açıklamaya çalışır.
- İslam filozoflarının [Farabi (870-950), İbni Sina vb.] doğa anlayışında "sûdur" (doğmak, çıkmak, taşma) öğretisi öne çıkar. Yaratılış "bir" olandan (Allah) kaynaklanır ve çokluk (çeşitli varlıklar) "bir"den akıl ve nefsin taşması sonucu meydana gelir. Dolayısıyla doğanın yaratıcının eseri ve ondan "sudur" eden varlık olması sebebi ile sevilmesi söz konusudur.
- İslam felsefesinde Yunus Emre'nin (1238-1328) dediği gibi "Yaratılanı sev yaratandan ötürü." anlayışı mevcuttur.
- İslam düşüncesinde doğa, rastlantısal oluşmaz. Tevhit temelinde düzenli ve anlamlı bir yapısı vardır.
- İnsan doğaya egemen değildir, onu koruyan ve israf etmeyen bir sorumluluğa sahiptir.

Newton (Temsili)

Rönesans Dönemi felsefesi, Antik Yunan düşüncesini ve doğaya dönüşü içerir. Bu dönemde insan merkeze alınarak akıl öne çıkarılmıştır. Matematik ve fizik yasaları ile doğanın aydınlanışı onun bir makine olarak görülmesinin de yolunu açmıştır. Doğayı bilmeye ve anlamaya yönelik çaba; doğayı kullanma, ondan fayadalanma ve hükmetme yönünde değişmeye başlamıştır.

- Nicolaus Cusanus [Nikolos Kozanos (1401-1464)] ve Giordano Bruno'ya [Ciardano Buruno (1548-1600)] göre doğa, insan için yalnızca bir araç değil aynı zamanda mistik bir değere de sahiptir. Doğanın gizemi, aklın ve bilimin ışığı ile tam olarak açıklanamamıştır.
- Kopernik [Kopernik (1473-1543)], Kepler [Kepler (1571-1630)], Galileo Galilei [Galileo Galilei (1564-1642)], Newton [Nevtın (1643-1727)] gibi bilim insanları doğanın gizemini çözmeye ve bu gizemi matematik, fizik gibi bilimlerle açıklamaya çalışmışlardır.
- Francis Bacon'a [Frensıs Beykın (1561-1626)] göre göre bilgi güçtür ve doğayı egemen kılacak bir yöntem mümkündür.
- Thomas Hobbes'a [Tamıs Hobs (1588-1679)] göre doğa, bir makine gibidir ve insan-doğa arasındaki mücadele doğanın acımasız işleyişinden kaynaklanır.
- Descartes, merkezinde akıllı bir varlık olan insanın yer aldığı mekanik bir doğa görüşü benimser. O, aklı yücelterek doğaya egemen olma anlayışının önünü açmıştır.

Buharlı tren

Modern bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle doğa, korkulacak bir güç değil insan kullanımına hazır bir varlık alanı olarak kabul görmüştür. 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'da Aydınlanma Dönemi, 17. yüzyılda başlayan bilimsel devrim ve akılcılığın yükselmesinin sonucunda görülen zaman dilimidir. Sanayi Devrimi'nin bir parçası olan makineleşme ile birlikte seri üretimin getirdiği refah ve bolluk, doğanın kullanımından duyulan memnuniyeti artırmıştır. İnsanın doğadan sınırsız biçimde faydalanma hakkı olduğu anlayışı yerleşmiştir.

- Heidegger'e göre Descartes ile birlikte varlık felsefesi matematiksel fiziğe indirgenmiş ve maddenin ontolojik yapısının açığa çıkarılışı engellenmiştir. Doğa, kendi "ben"ini merkeze alan insan karşısında ötekileşmiştir. Bilimin her şeyi ölçme ve hesaplama yönelişiyle insan kendisini doğanın efendisi, doğayı ise devasa bir makine olarak görmüştür. Bu durum varlığın üstünün örtülmesine, anlamının unutulmasına neden olmuştur.
- Adorno [Adorno (1903-1969)] için doğaya egemen olma, egemen olunana yabancılaşmayı getirmektedir. İnsanın doğaya yabancılaşması da bu egemenlik ile başlamaktadır. Bu egemenliğin bir de bedeli vardır: "Durdurulamaz ilerlemenin laneti durdurulamaz gerilemedir."
- Aldo Leopold'a göre insan, doğanın bir üyesi olduğundan etik sadece insanlar arasında değil tüm varlıklar arasında olmalıdır.
- Arne Naess'e göre insan, doğanın üstünde bir canlı değil onun bir parçasıdır. Dolayısıyla insan diğer canlılarla eşit değere sahiptir.

1. İlk Çağ'dan günümüze insan-doğa ilişkisindeki değişim hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

2. İnsan-doğa ilişkisi içinde sürdürülebilir bir yaşam nasıl mümkün olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

1.1. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada öğretmeninizin rehberliğinde çevre etiği yaklaşımlarından hareketle çevre sorunlarına yönelik görüş oluşturmanız beklenmektedir.

Çevre etiğine ilişkin aşağıda verilen genel bilgileri inceleyip soruları yanıtlayınız.

Çevre Etiği

Çevre etiği, insanın çevreye karşı sorumluluklarını ahlaki açıdan temellendirmeyi amaçlayan bir etik alanıdır. Bu alanın ortaya çıkışında, geleneksel insan merkezci (antroposentrik) anlayışa yönelik eleştiriler önemli rol oynamıştır. İnsan merkezci yaklaşımın çevresel sorunların ortaya çıkmasında etkili olduğunun düşünülmesi, insan-doğa ilişkisini felsefi bir problem hâline getirmiştir. Çevre etiğindeki temel tartışmalar; merkeze insanın mı yoksa doğanın mı alınacağı, doğanın araçsal mı yoksa içsel bir değere mi sahip olduğu, çevreye bireyci veya bütüncül bir bakış açısıyla mı yaklaşılması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede çevre etiği, insanın doğaya yönelik eylemlerinin dayandığı veya dayanması gereken etik ilkeleri inceleyerek insan-doğa ilişkisinin doğru bir temelde kurulmasını amaçlar. Çevre etiğindeki bu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda üç temel yaklaşım geliştirilmiştir. Bunlar insan, canlı ve çevre merkezci görüşlerdir.

1. İnsan merkezci anlayış neden eleştirilir?

.....

.....

.....

2. Doğanın içsel bir değerinin olması ile insan için araçsal bir değer taşıması arasında nasıl bir farklılık vardır?

.....

.....

.....

Çevre etiğinde öne çıkan kavramlar hakkında aşağıda verilen bilgi görselini inceledikten sonra her kavrama yönelik en az iki tane soru oluşturunuz.

Sürdürülebilirlik

Kaynakların korunması ve geliştirilmesi, çevre politikası ve yönetimi üzerine yaşamı destekleme odaklıdır. Bazı temel soruları şunlardır:

- Sürdürülebilir bir çevre mümkün müdür?
- Varlıkların yaşam hakkı için ideal düzen nasıl olmalıdır?

Potansiyel Değer

Varlıkların ahlaki statüsüne odaklıdır. Bazı temel soruları şunlardır:

- İnsanın dışında içsel değere sahip varlıklar var mıdır?
- İnsanın çevreye yönelik ahlaki sorumluluğunun kaynağı nedir?

Nesiller Arası Eşitlik

Dünya kaynaklarının nesiller boyu eşit ve adil paylaşımı odaklıdır. Bazı temel soruları şunlardır:

- Doğal kaynakların kullanımının ölçütü nedir?
- Gelecek nesillerin bugünkü nesiller üzerinde hakları var mıdır?

Sürdürülebilirlik	Potansiyel Değer	Nesiller Arası Eşitlik
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

İnsan merkezci çevre etiği yaklaşımı hakkında aşağıda verilen bilgi görselini inceleyiniz ve soruyu yanıtlayınız.

İnsan Merkezci Yaklaşım

Bu yaklaşımın temelinde insanın tüm canlılardan daha değerli olduğu düşüncesi yer alır. Başlıca ilkeleri şunlardır:

- Evrendeki her şey insanın daha iyi bir yaşam sürmesi için bir araçtır.
- Doğa, değerini insanla ilgili araçsal özelliğinden alır.
- Etik temel insanların birbirleriyle ilişkisinde geçerlidir. İnsanın doğa ile ilişkisinde ise etik temel aramak söz konusu değildir.
- İnsanın kendi yaşamını idame ettirmesi için doğadan yararlanmak zorunda olması, onu çevre sorunlarına karşı faaliyete geçirebilir.

Bu yaklaşım çevre sorunlarının çözümünde yeterli midir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Canlı merkezci çevre etiği yaklaşımı hakkında aşağıda verilen bilgi görselini inceleyiniz ve soruyu yanıtlayınız.

Canlı Merkezci Yaklaşım

Canlı merkezci çevre etiği yaklaşımı, tüm canlıların gözetilmesi gerektiğini savunur. Doğada sadece insan değil diğer canlılar da değerlidir. Bu yaklaşımın temel ilkeleri şunlardır:

- İnsan diğer canlılardan daha değerli veya üstün değildir.
- Tüm canlılar, insanların onlara yüklediği değerden bağımsız olarak değerlidir.
- İyilik sadece insanlığın değil tüm canlılarındır.
- İnsan, doğaya karşı sorumludur.
- Dünya üzerindeki biyolojik çeşitlilik, insana sağladığı fayda gözetilmeksizin korunmalı ve geliştirilmelidir.

Bu yaklaşım insan merkezci anlayışı neden eleştirir ve ondan nasıl ayrılır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Çevre merkezci çevre etiği yaklaşımı hakkında aşağıda verilen bilgi görselini inceleyiniz ve soruyu yanıtlayınız.

Çevre Merkezci Anlayış

Canlı merkezci anlayışa cansız doğayı ekleyerek merkezi genişletir. Ekolojik bir dünya görüşü geliştirmeyi amaçlayan bu yaklaşımın temel ilkeleri şunlardır:

- Etiği, bireyler arası ilişki zemininden çıkarır ve canlı-cansız doğayı bu zemine dâhil eder.
- İnsanın sorumluluk alanını cansız varlıkları da içine alacak biçimde genişletir.
- İnsanın çevre karşısındaki hükmedici ve ayrıcalıklı üstünlüğünü reddeder.
- İnsanı diğer varlıklar gibi ekosistemin eşit bir parçası kabul eder.

Bu yaklaşım diğer anlayışları neden eleştirir ve onlardan nasıl ayrılır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Çevre sorunlarına farklı felsefi yaklaşımlarla ilgili karekodda verilen videoyu izleyerek soruyu yanıtlayınız.

"Çevre Sorunlarına Farklı Felsefi Yaklaşımlar" ile ilgili videoya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

Bu yaklaşımların ortak amacı hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

.....

.....

Çevre etiği içinde yer alan ve düşünce tarihi içinde öne çıkan diğer yaklaşımlar hakkında aşağıda verilen bilgi görselini inceleyiniz ve soruları yanıtlayınız.

Derin Ekoloji

Bu yaklaşım, varlıkların refahını ve gelişmesini temel alır. Çevrenin insandan bağımsız olarak değerli olduğunu, insanın ihtiyaçlarını karşılamak pahasına doğanın zenginliğini ve çeşitliliğini azaltmaya hakkının olmadığını savunur. İnsanın çevre üzerindeki müdahalelerinin aşırı düzeye vardığını ve ortaya çıkan kötü gidişatın değişebilmesi için yeni politikalara ihtiyaç duyulduğunu belirtir.

Fütüristik Yaklaşım

Bu yaklaşım, insanın doğayı gelecek kuşaklardan ödünç aldığı düşüncesi ile merkeze gelecek kuşakları alır. İnsan, doğanın sahibi veya efendisi değil tersine onun koruyucusu olmak zorundadır. Sürdürülebilir kalkınma olgusunda izi görülen bu yaklaşım, anda yaşayan insanın gelecek kuşakların refahı için bir bakıma fedakârlıkta bulunmasını, ihtiyaçlarından veya zevklerinden vazgeçmesini bekler.

1. Derin ekoloji anlayışı cansız varlıklara neden değer yükler?

.....

.....

.....

2. Fütüristik yaklaşıma göre gelecek kuşakların doğadan faydalanma haklarını düşünmek insanın sorumluluğu mudur? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Aşağıda Richard Routley'in [Riçırd Rotley (1935-1996)] katıldığı bir konferansta öne sürdüğü düşünce deneyi ve buna yönelik bir soru verilmiştir. Düşünce deneyine vereceğiniz yanıtı gerekçeli bir biçimde açıkladıktan sonra soruyu yanıtlayınız.

Düşünce Deneyi

Varsayalım ki tüm dünyayı sarsan büyük bir felaket yaşandı ve siz hayatta kalan son kişisiniz. Doğada geriye kalan her şeyi yok etme ya da kendi yararınıza tüketme gücüne sahipsiniz. Sadece siz hayatta olduğunuzdan başka hiç kimse doğanın kaybından etkilenmeyecek. Böyle bir durumda doğayı yok etmeyi mi yoksa ona sevgiyle yaklaşıp onu korumayı mı veya kendi yararınıza kullanmayı mı düşünürsünüz?

Routley deneyinde hangi çevre etiği yaklaşımı, nasıl eleştirilmektedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Aşağıdaki görsellerin çevre etiğine yönelik yaklaşımlardan hangilerini yansıttığını arkadaşlarınızla tartışınız. Ardından çevre etiğinin temel yaklaşımlarının güçlü ve zayıf yanlarına yönelik çıkarımlarınızı aşağıdaki bölümlere yazınız.

a) Türkiye'nin ilk ekolojik köprüsü; Gülek Boğazı, Pozantı/Adana b) Dubai Palm Jumeirah (Dubai Palm Cümeyra) Adası (yapay ada), Birleşik Arap Emirlikleri

Görüşler	Güçlü Yanları	Zayıf Yanları
İnsan Merkezci		
Canlı Merkezci		
Çevre Merkezci		

Öğretmeninizin rehberliğinde güncel bir çevre sorunu belirledikten sonra soruları yanıtlayınız.

1. Belirlediğiniz çevre sorunu nedir? Bu sorundan hareketle hangi felsefi soruna nasıl odaklandınız? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Belirlediğiniz sorunun çözümünde çevre etiğinin nasıl bir etkisi olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Hangi çevre etiği yaklaşımını daha uygun buluyorsunuz? Görüşünüzü gerekçelendirerek özgün bir argüman oluşturacak biçimde açıkça ifade ediniz.

.....

.....

.....

1.6. UYGULAMA

» **Aşağıda verilen** "Afet Bilinci" **adlı forumdaki ilgili adımları gerçekleştiriniz.**

- Öğretmeninizin rehberliğinde afetlerle sonuçlanabilecek bir çevre sorununu iş birlikli olarak belirleyiniz.
- Forum için gönüllülerden oluşan 4-6 konuşmacı ve bir başkan seçiniz. (Sınıftaki diğer kişiler izleyici olarak görev alacaktır.)
- Forum için hazırlık yapınız. Bunun için yandaki karekodda verilen forum kurallarını inceleyiniz.
- Seçtiğiniz çevre sorununa yönelik bilgi toplayınız ve sorunun çözümü hakkında görüş ve argüman geliştiriniz. Görüş ve argümanlarınızı not ediniz.

Forum kurallarına ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

Seçilen çevre sorunu	
Çevre sorununun ilgili olduğu felsefi kavram ve problemler	
Görüş ve argümanlarınız	

» **Canlılara değer verilmesinin gerekliliği ve afet bilincine yönelik aşağıda verilen bilgi görselini inceleyiniz. Canlılara nasıl değer verilebileceği ve afet bilincinin nasıl kazanılacağı hakkında önerilerinizi yazınız.**

Afet Bilinci

- Doğa, canlılar için yaşam alanıdır.
- Nesli tükenmekte olan canlıların kurtarılması ekosistemin korunmasını sağlar.
- Afetler her an ve her yerde meydana gelebilir.
- Ekosistemin bozulması, insanı da olumsuz etkiler. Çünkü insan da bu sistemin bir parçasıdır.
- Afete maruz kalan canlılara yardım etmek gerekir.
- Afet sonrasında yaşanan sorunların çözümüne yönelik toplumsal dayanışmaya katkıda bulunmak çok önemlidir.

Önerileriniz

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

» **Çevre bilincinin nasıl kazanılacağı hakkında çıkarım yapınız. Çıkarımlarınızı sınıfta paylaşınız.**

.....

.....

.....

.....

.....

1.2. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada felsefi metinlerin nasıl yazıldığı hakkında çıkarım yapıp ilgili yazım tekniğini kavramanız beklenir.

Felsefi metinler; sorgulanan sorunların, konuların veya durumların yazıya dökülmüş hâlidir. Aşağıdaki numaralandırılmış metinlerden hangisi felsefi bir sorgulama içerir? Açıklayınız.

a Her bilim kesin olma iddiası taşır. Belirli yöntemlerle doğruluğu ispatlanmış bilgilerden şüphe duyulması beklenmez. Ancak belirli ölçüde duyulara dayanan bu bilgilerin görecelik taşıması ihtimali de söz konusudur.

b Erdemli bir hayat mümkün müdür? Bir insan erdemli yaşadığını iddia edebilir mi? Bir insanın davranışına bakarak erdemli veya erdemsiz olduğu söylenebilir ancak aynı kişi, farklı insanlar tarafından erdemli ve erdemsiz olarak nitelendirildiğinde ister istemez bir ikilem oluşur. Bu durumda "Erdem nedir?" sorusuna nesnel bir cevap verilmesi zorunluluğu doğar.

c Güzelliği konu edinen estetik; genel olarak estetik özne (sanatçı), estetik nesne (sanat eseri) ve alımlayıcı (sanat eserini izleyen diğer özne) arasındaki ilişkiye odaklanır. Kısacası sanatçı, duygu ve düşüncelerini sanat eseri üzerinden diğer öznelere sunar. Bir sanat eserinin güzelliği, en temelde onu alımlayan öznenin beğeni duygusuna dayanır.

.....

.....

.....

.....

Aşağıdaki örnekler ve açıklamaları inceleyip harflerle verilen metinlerdeki tartışılan temel problemleri belirleyiniz. Belirlediğiniz temel problemleri yazılı ifade ediniz.

1. Örnek

Doğa sadece insan ihtiyaçlarını karşılamak için mi var? Bu soruya olumsuz yanıt verenlerden bazılarına göre doğadaki tüm canlıların kendilerine has değerleri ve yaşam hakları vardır. Dolayısıyla insanın doğaya zarar vermemesi her şeyden önce ahlaki bir sorumluluktur.

→

1. Açıklama

Canlılara zarar verilmemesi ahlaki sorumluluk ile ilişkilendirilmiştir. Buradan hareketle ilgili problem, "İnsanın doğaya karşı ahlaki bir sorumluluğu var mıdır?" veya "İnsanın doğaya karşı ahlaki sorumluluğunun olup olmadığı problemidir." şeklinde ifade edilebilir.

2. Örnek

Doğal Kaynakların Tüketilmesinin Ölçüsü

İnsan yaşamının devamı için doğal kaynaklara ihtiyaç vardır. Su, orman, toprak gibi kaynaklar temel ihtiyaçların karşılanmasında büyük önem taşır. Bu kaynakların sınırlı olduğu bir gerçek olduğundan bilinçsiz davranışların ciddi sorunlar doğuracağı açıktır. Onun için doğal kaynakların hangi durumlarda, hangi ölçüde kullanılacağı problemi çözüme kavuşturulmalıdır. Bu makale, insanın doğal kaynakları tüketmesinin ahlaki boyutunu sorgulamaktadır.

→

2. Açıklama

Felsefi metin türlerinden olan felsefi makalelerde, ele alınan problem genellikle giriş bölümünde açıkça ifade edilir. Hatta makalenin başlığı bile bu problemi ifade edecek biçimde oluşturulabilir.

a Teknolojinin gelişmesiyle insanın doğa üzerindeki egemenliği artmıştır. Temelde bu egemenlik insan varlığının devamı için yararlı görülse de bilinçsiz müdahaleler neticesinde ekosistemlerin bozulmasına, bazı canlıların yok olmasına, küresel ısınma gibi bütün canlıların hayatını tehlikeye sokan durumlara yol açmıştır. Bu nedenle insanın doğa üzerindeki egemenliğinin bir sınırının ve ölçüsünün olması gerektiği açıktır. Sürdürülebilir bir çevre geleceğin teminatıdır.

.....

.....

b Doğaya ilişkin bilgi edinme sürecinin başlaması ile insan doğaya uyum sağlamaya ve doğanın kaynaklarından temel ihtiyaçlarını karşılamaya başlamıştır. Özellikle tekniğin gelişmesi ile insan; doğa üzerinde daha fazla iz bırakmaya, doğayı şekillendirmeye, fiziksel çevrenin bir diğer unsuru olan yapay çevrenin inşasına başlamıştır. Sonrasında insanın özellikle doğal çevresi ile olan ilişkisi; onun ihtiyaç karşılayan ve besleyen bir varlık olmasının ötesinde kullanılacak, sömürülecek, tüketilecek bir varlık gibi görülmesi ile problemli bir hâl almıştır.

.....

.....

c Yeryüzünde insan yaşamı devam ettiği sürece ekolojik bozulma kaçınılmaz bir biçimde devam edecektir. Bu durumda çevre sorunlarını oluşturan süreçlerin insan yaşamını tehdit etmeyecek bir düzeye indirilmesi gerekir. Doğal kaynakların tükenmesini önlemek ve doğanın kendini yenilemesine yardımcı olmak ne kadar mümkündür?

.....

.....

Felsefi kavramların doğru kullanımı, düşünce ve argümanların tutarlı olması ve kabul görmesi için önemlidir. Aşağıda kavramların hatalı ve doğru kullanımına örnekler verilmiştir. Bunlardan hareketle soruları sözlü biçimde yanıtlayınız.

Kavramların Hatalı Kullanımına Örnek

Emeğin olduğu yerde farklı değerlendirme gerekli midir? Bu, cevaplanması kolay bir soru değildir ama temelde bazı noktalarda anlaşılması mümkündür. Örneğin tüm işçiler aynı ücreti almalıdır, adaletli olan budur çünkü işçiler arasında ayrım yapmak doğru değildir. Ücretin eşit verilmesi işçilerin işverene güvenini sağlar. Dolayısıyla her şeyden önce eşitliğin sağlandığı yerde adaletin de sağlanacağı göz ardı edilmemelidir.

Kavramların Doğru Kullanımına Örnek

Adalet ile eşitliğin özdeş kabul edilmesi adaletsizliği getirir. Herkesin aynı değerlendirilmesi, çaba ve emeğin görmezden gelinmesiyle sonuçlanır. Örneğin bir iş yerinde tüm işçilerin aynı işi yapmadığı bir gerçektir. Çeşitli nedenlerden dolayı işlerin niteliklerinde farklılıklar vardır. Dolayısıyla ücrette adaletin sağlanması isteniyorsa eş değer işe eşit ücret uygulaması yapılabilir. Farklı işlere aynı ücreti vermek adaletsizliğe sebep olur.

1. Kavramların hatalı kullanımına örnek metinde hatanın kaynağı nedir?
2. Kavramların doğru kullanımına örnek metinde doğru kullanıldığı nasıl anlaşılır?
3. Felsefi metinde kavramların doğru kullanımın önemi hakkında neler söylenebilir?

Aşağıdaki ifadelerden hangisi tutarlıdır? İfadenin tutarlı olup olmadığına nasıl karar verdiğinizi gerekçelendirerek açıklayınız.

a Doğayı seven bir çevreci olarak emisyon oranlarının yüksek çıkması benim için çok önemlidir. Dolayısıyla bu değerleri sürekli takip ediyorum.

b Çevreci yaklaşımlardan biri olan insan merkezci yaklaşıma göre doğadaki canlıların hepsi eşit derecede değerlidir ve bu canlılar yaşam hakkına sahiptir.

c Nesli tükenme tehlikesi altında olan bütün canlılar koruma altına alınmalıdır. Canlılara zarar verilmesini önlemek için yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Aşağıdaki ifadelerden hangisi tutarlı bir biçimde temellendirilmiş bir argüman bildirmektedir? Argüman hangi gerekçelere dayandırılmıştır?

a İnsan kendini mutlu kılacak davranışlara yönelir. Bu düşünce şekli, kişileri belirli kurallar çerçevesinde davranmaya yönlendirir ve kişi, bu davranışların sonuçlarının toplumsal faydayı sağlaması için çalışır.

b Aristotoles, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğin düşünme ve tartışma yeteneği olduğunu belirtir. Bu özelliklerin insana özgü olması, doğada her canlının ve nesnenin bir işlevi olmasından ve bu canlıların bu işleve göre donatılmasından kaynaklanır. Eğer bir canlı işlevini yerine getiriyorsa kendi doğasına uygun hareket ediyor demektir, bu nedenle de iyidir.

c Çevre felsefesi ve etiği, insanın doğa ile ilişkisinin nasıl olması gerektiğini sorgular ve doğru davranışın ne olduğunu belirlemeye çalışır. İnsanın çevreye karşı sorumluluklarını göstermeyi amaçlar.

Felsefi metin, konusu itibarıyla ilgili olduğu felsefi terminolojiye uygundur. Aşağıdaki metinlerden hangisi felsefi literatürü yansıtır? Neden?

a Adalet üzerine yapılan her söylem, mecburen bir referans noktasına ihtiyaç duyar. Dolayısıyla hak olanla olmayanı ayırmak için "Adalet nedir?" sorusunun cevaplanması gerekir. Platon, adaleti cesaret gibi temel erdemlerden biri olarak görür ve ona göre erdeme akılla sahip olunur. Benzer biçimde İmmanuel Kant [İmanuel Kant (1724-1804)] da adalet konusunda aklı ön planda tutar. Ancak bazı empirist düşünürler, insanın adalet duygusunun deneyimlere bağlı olarak sonradan geliştiğini savunur.

b Adaletin toplumsal temelleri olduğundan adalet siyasetle yakından ilişkilidir. Bu nedenle adaleti siyasetten ayrı düşünmek doğru değildir. Adalet birçok siyasi anlayış tarafından amaç olarak benimsenir. Barış, özgürlük, eşitlik gibi siyasi içerikli söylevlerin uğraşı, adaleti sağlamak üzerinedir.

c Adalet, terim anlamıyla hak ve hukuka uygunluktur. Yasalar tarafından herkese verilen hakların kullanılması adalete uygun olandır.

Her metinde olduğu gibi felsefi metinde de dil bilgisi kurallarına uyulması ve metnin anlamlı oluşturulması esastır. Aşağıdaki metinlerden hangisi dil bilgisi ve anlam yönünden doğrudur? Neden?

a Filmlerin sanatsal olarak kabul edilmesini görüntü mü, ses mi sağlar? İlk filmler sadece hareketli görüntülerden oluşmaktaydı ve izleyiciler sadece bunları takip ederdi. Seslendirmeyle beraber filmlerde yazılı metinler yer bulmaya başladı. Bu durumun filmlerde sanatı yok ettiğini düşünen bazı otoriteler; filmlerdeki sanatsal davranışların, senaristlerin ve yönetmenlerin kurgusal konuşmalarına kurban edildiğini savundu.

b Bu fırtınada yıldırım düşme şansı çok fazladır.

c İnanç ve akıl birbirine destekler mi sorusuna düşünmeliyiz.

.....

.....

.....

.....

Aşağıda verilen felsefi metnin nasıl yazılabileceğine yönelik bilgileri inceleyiniz. Her bir maddeye yönelik görüşlerinizi sınıfta sözlü biçimde paylaşınız.

Felsefi metin yazımı karmaşık görünebilir ancak belirli adımlar takip edilerek bu tür bir metin sistemli bir biçimde oluşturulabilir. Bunun için ilk olarak ele alınacak problemin (konu, tartışma, soru vb.) tanımlanması gerekir. Yazma aşamasında konuya uygun felsefi kavramların kullanılması, ileri sürülen iddia ve tezlerin desteklenmesi için argümanların oluşturulması, tutarlı ve geçerli temellendirilmelerin yapılması ve konuyla ilgili felsefi literatürün yazıya yansıtılması zorunludur. Yazım aşamasında dil bilgisi kurallarına uyulması, yazının giriş-gelişme-sonuç bölümlerinin oluşturulması ve paragraflar arasında anlam bütünlüğünün sağlanması önemlidir. Son olarak metnin birkaç defa gözden geçirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması gerekir. Aşağıda bu sürecin aşamaları verilmiştir:

Problemin Tanımlanması: Felsefi metnin dayandığı temel bir problem veya problemler vardır. Filozof bu problem çerçevesinde metni oluşturur. Metin boyunca problem sorgulanır, tartışılır ve problemin çözüm yolları ortaya konur.

Kavramların Yansıtılması: Felsefi bir metinde problem çözümlenirken ilgili bazı temel kavramlardan yararlanılır. Probleme ait kavramların yansıtılması hem konunun anlaşılması hem de metnin açıklığının artırılmasına yardımcı olur.

Argüman Ortaya Konması: Metinde filozofların düşüncelerini aktarması, düşüncelerin mantığını ve ikna ediciliğini artırmak için argüman denen kanıtları sunması gerekir. Bu argümanlar düşüncenin sağlamlığını desteklemek için önemlidir.

Temellendirmenin Yapılması: Filozoflar, felsefi metinlerde görüşlerini temellendirir. Temellendirmenin amacı metindeki yargıların doğru ve güvenilir olduğunu tutarlı biçimde gerekçelendirir. Temellendirmelerle metindeki yargılar nedenleriyle açıklanır. Böylece metin daha anlaşılır olur.

Felsefi Terminolojinin Yansıtılması: Felsefi metinlerde felsefi terminolojiden yararlanılır. Felsefi problem çözümlenirken bu problemin geçmişte hangi filozof ve akımlar tarafından nasıl ele alındığı, felsefi arka planı ve bu problem hakkında filozofun düşünceleri dikkate alınır.

Dil Kurallarına Uyulması: Felsefi metnin akıcılığını sağlamak ve düşünceleri zenginleştirmek için dilin doğru ve etkili kullanılması gerekmektedir. Düşünceler birbirinden kopuk ve çelişkili olmamalıdır. Anlam bütünlüğü sağlanmalıdır.

PERFORMANS GÖREVİ

Performans Süresi: 2 hafta

Aşağıda tanıtım, görev, alıştırma ve felsefi bakış bölümlerinden oluşan performans görevi verilmiştir. Bu bölümleri dikkatlice okuduktan sonra istenen çalışmaları gerçekleştiriniz.

Tanıtım		
Görev	Çevre sorunları ile ilgili felsefi bir metin yazma	*"Dereceli Puanlama Anahtarı"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-7" bölümünü doldurunuz.*
Değerlendirme	Dereceli puanlama anahtarı	

Görev

Felsefi metin yazma çalışması; hazırlık, sınıfta yazma ve yayımlama olmak üzere üç aşamada yapılacaktır. Bu aşamalarda aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.

Hazırlık Aşaması

- ✓ Aşağıda verilen alıştırma çalışmasını yapınız.
- ✓ İnsan-çevre-doğa ilişkisi hakkında gözlemlediğiniz bir sorunu belirleyiniz ve çeşitli kaynaklardan (kitap, makale, dergi, rapor, gazete, istatistik vb.) araştırınız.
- ✓ Elde ettiğiniz verilerden hareketle belirlediğiniz sorunu felsefi bağlamda değerlendiriniz. Verilen "Felsefi Bakış" bölümüne özgün düşüncelerinizle yorumlarınızı yansıtınız.
- ✓ Çalışmanızda verimi artırmak için bilgi ve becerilerinizi yazınıza aktarınız.
- ✓ Çalışmanızı sistematik biçimde planlayınız.
- ✓ Görevlerinizi eksiksiz ve zamanında yerine getiriniz.

Sınıfta Yazma Aşaması

- ✓ Hazırlık aşamasında yapmış olduğunuz çalışmaları sınıfa getiriniz.
- ✓ Öğretmen tarafından değerlendirilecek olan dereceli puanlama anahtarında felsefi metin yazmak için belirlenmiş ölçütleri inceleyiniz. Bu ölçütlerden hareketle hazırlık aşamasında belirlediğiniz soruna yönelik felsefi bir metin yazınız.
- ✓ Metninizi dil ve tutarlılık açısından inceleyiniz, düzeltmeleri yaparak öğretmeninize teslim ediniz.

Yayımlama Aşaması

- ✓ Metniniz hakkında öğretmeninizden dönüt alınız ve gereken düzeltmeleri yapınız.
- ✓ Öğretmeninizin eşliğinde okulda gerçekleştirilen yayın çıkarma çalışmalarına metninizle katılınız.

Alıştırma

» **Körfez Savaşı'yla ilgili aşağıdaki görseli ve açıklamayı inceleyip soruları yanıtlayınız.**

1991'de meydana gelen Körfez Savaşı sırasında Kuveyt'teki petrol kuyuları bilinçli olarak yakılmıştır. Yangınlar yaklaşık on ay sürmüştür. Bu süreçte büyük miktarda petrol sızıntısı meydana gelmiş, çöl yüzeyinde petrol birikerek göller oluşmuştur. Ayrıca yoğun duman ve kirletici gazlar atmosfere yayılarak ciddi hava kirliliğine yol açmıştır. Petrol sızıntıları ve kirlilik hem toprak hem de hava ekosistemini olumsuz etkilemiş, bu da bölgedeki canlıların yaşamını zorlaştırmıştır.

1. Görselde neler dikkatinizi çekmektedir?

.....

.....

.....

2. Görsel ve açıklamadan hareketle yazılabilecek felsefi soru ve problemler neler olabilir?

.....

.....

.....

3. Çevre etiği yaklaşımları, savaşta çevreye verilen zararı nasıl yorumlayabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

» **Aşağıdaki eksik bırakılan cümleleri anlamlı bir biçimde tamamlayınız.**

- Çevre kirliliğinin artması canlıları .....
  ..... açıdan etkiler.
- Doğa, insanın evi olduğundan .....
- Doğanın korunması, ...
  ..... alanlarındaki gelişmelerle paralel ilerlemiştir.
- Çevre kaynaklı sorunların çözülebilmesi için .....
  ..... düzenlemelerin yapılması çok önemlidir.
- Doğaya ilişkin bilgi edinme sürecinin başlaması ile birlikte insan doğaya .....
  ..... başlamıştır.
- İnsan doğayı doğa da insanı etkiler bu nedenle .....
  .....
  .....

- Doğanın sahip olduğu içsel değerden mi yoksa ..... korunacağı önemli bir tartışma konusudur.
- Birçok filozof doğanın değerini gözetecek biçimde dünyayı bizimle paylaşan, insan olmayan unsurların (bitler, hayvanlar, nehirler, dağlar gibi varlıklar dâhil) etkisi ve değeri hakkında .....
- Çevre sorunlarının felsefi hâle gelişi yeni bir gelişme gibi görünse de insan-doğa ilişkisi .....

» **Aşağıdaki eksik bırakılan paragrafları anlamlı bir biçimde tamamlayınız.**

- Çevrenin kirlenmesi veya bozulması, çevreyi oluşturan ögelerin çeşitli dış etmenler nedeniyle giderek niteliğinin değişmesi ve değerini yitirmesidir. Çevre sorunları birdenbire ortaya çıkmamış, zaman içinde birikerek varlığını göstermiştir. Doğal kaynakların sınırlı olduğunun anlaşılması, bu kaynakların yalnızca zengin ve gelişmiş ülkelerin tekelinde olmadığı düşüncesini güçlendirmiş ve yeni tartışmalara yol açmıştır.
- Çevre sorunlarının sebepleri incelendiğinde büyük ölçüde insan faaliyetleriyle karşılaşılmaktadır. Geçmişten günümüze doğa karşısında işlenilen hatalar büyük bir birikime yol açmış ve artık bir kırılma noktasına ulaşılmıştır. Yapılan sorgulayış insanlığı büyük bir pişmanlığa itmektedir. Ancak bugün varılan sonucun sorumluları bugünün insanları mıdır? Doğa karşısında savunma, ihtiyaç karşılama gibi eylemlerin ötesinde daha fazla konfor, kolaylık ve kâr için neredeyse hunharca doğanın sömürülmesine yol açan eylemlerin faturasını bugünün insanı ödememelidir.
- Doğanın bir parçası olan insan, doğa ile uyumlu bir yaşam içerisinde kendini bulmaktadır. Doğayla iç içe; toprağın, denizin, ormanın, temiz havanın birlikteliğinde olan insan kuşkusuz daha sağlıklıdır. Günümüz insanı özellikle eksikliğini yaşadığı bu unsurlara ulaşmak için büyük çaba harcamaktadır. Aileler bütçelerini bu doyumu yaşayabilecekleri tatil planlarına göre ayarlamaktadır. İnsanın doğadan ayrı düşüşü, bunun gerekçeleri ve yol açtığı etkiler bu çabanın anlaşılmasına temel oluşturmaktadır.

» **Aşağıdaki felsefi paragrafı verilen örnekteki gibi kendi cümlelerinizle anlamını bozmadan tekrar yazınız.**

İnsan yaşamındaki birçok unsur inanma eğilimini tetikleyebilir. Kutsal kitabı okurken veya dua ederken Tanrı'nın benimle konuştuğu hissine kapılabilirim. Kötü veya yanlış bir şey yaptığımda suçluluk duyabilirim, Tanrı'nın karşısında mahçubiyet hissedebilirim. Yaptığım bir yanlıştan ötürü tövbe edip Tanrı'nın affına sığınabilirim. Zor anlarda Tanrı'ya yönelip ondan yardım dileyebilirim. Zorluklar karşısında sabır gösterebilirim. Hayatım yolunda ve iyi giderken şükredebilirim. Tüm bunlar beni inanca götüren koşullar arasında sayılabilir.

→ *Doğaya klasik bir bakış açısına göre baktığımızda her varlığın kendine ait rolü ve yerinin olduğu görülür. Evren, önceden belirlenmiş bir düzen içinde işler ve her şey bu düzenin bir parçasıdır. İnsan bu düzenin içinde doğadan beslenir ama doğanın güçlü ve yıkıcı yönlerini tamamen kontrol edemez. En iyi yaşam, her varlığın kendi rolünü eksiksiz şekilde yerine getirmesiyle gerçekleşir.*

Doğanın, matematik ve fizik yasaları ile aydınlanışı, onun bir makine olarak görülmesinin yolunu açmıştır. Doğayı bilmeye ve anlamaya yönelik çabalar; yerini ondan faydalanmaya, onu kullanmaya, onu sömürmeye ve ona hükmetmeye bırakmıştır. "Bilgi güçtür." sözüyle Bacon, doğanın dilinin bilim ile anlaşılabileceğini ve elde edilen bilginin verdiği güç ile doğaya karşı üstünlüğün ele geçirilebileceğini savunmuştur.

→

Felsefi Bakış	
Gözlemlediğiniz bir çevre sorununu yazınız. Araştırmanızda belirlediğiniz düşünce ve argümanlarınızı açıklayınız.	
Yazınızda ileri sürdüğünüz temel görüş ve argümanlarınızı belirtiniz.	
Yazınızda ele alacağınız temel eleştirinizi ifade ediniz.	
Yazınızda kullanacağınız bir metaforu belirtiniz.	

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-8. soruları aşağıda verilen blog sayfasını okuyup yanıtlayınız.

Çevreci Okumalar

KİTAP BLOGU

ANA SAYFA KİTAP ÖNERİLERİM İLETİŞİM *kitap adı, yazar adı, ara*

Sevgili kişisel ağ takipçilerim, sizlerle sevdiğim bir kitaptan küçük bir bölüm paylaşmak istiyorum. Yorumlarınızı bekliyorum.

"Felsefemizi değiştirmek zorundayız; insanın doğadan üstün olduğu şeklindeki tutumumuzdan bütünüyle vazgeçmeli, doğal çevredeki birçok olguda kendimizin yapabileceğinden daha ekonomik şekilde canlı topluluklarının sınırlandırılmasına yönelik yol ve yöntemler bulabileceğimizi kabul etmeliyiz."

Merhaba, ben Elif!

Gezmeyi, canlılarla iletişim kurmayı ve onları korumayı seviyorum. En sevdiğim canlı Anadolu parsı. Kitap âşığıyım. Beni takip ederseniz sevinirim.

YORUMLAR

Toprak Ana Yanıtla
Okuduğum kitaplar arasında en beğendiklerimdendir. Yukarıdaki paragrafta olduğu gibi pek çok etkileyici fikirlerin olduğu bir kitap. Okumaya doyamamıştım.

Gök Yanıtla
@toprakana blog sahibi parçayı yorumlamanızı söylemiş. Kitap yorumunu değil.

Nehir Yanıtla
Haklısın. Biz konumuza dönelim.

Toprak Ana Yanıtla
Bence paragraf çok basit bir mesajı barındırıyor. Tabii anlayana. Doğa kritik bir eşikte, gerekli önlemler alınmazsa yok olacak. İnsanlar, özellikle yöneticiler, insan-doğa ilişkisinde insanın üstünlükçü bakış açısından kurtulmalıdır.

Nehir Yanıtla
İnsan-doğa ilişkisinde yapılması gereken doğayı kendi hâline bırakmak ve doğaya hiç müdahale etmemektir. Nasıl ki insan seratonin salgılıyor ve hücreler yenileniyorsa doğaya müdahale edilmediğinde de bütün sorunlar hallolabilir.

Gök Yanıtla
Bence öyle olmaz. Eğer insan doğadan faydalanmazsa ne olur hiç düşündünüz mü? Doğa, insan için bir nimettir. Dünyada milyarlarca insan yaşıyor. Bu kadar insan, yaşamını nasıl devam ettirecek. Müdahale edilmeyen, kontrol altına alınmayan bir doğa zamanla insan yaşamını zorlaştırır.

Toprak Ana Yanıtla
@gök bahsettiğin şeyler hiç etik değil. Ne yani insan yaşamı diğer canlılardan daha mı değerlidir?

Gök Yanıtla
@toprakana neyin etiği, hayvanlar âleminde birbirlerine saygı duyan bir yapı mı var? Bir aslan, bufalo sürüsünde zayıf olanı görünce acımıyor, oracıkta yutuveriyor.

Toprak Ana Yanıtla

Var tabii. Onlarınki içgüdüsel bir eylem. Aslan acıktığında avlanır, tok olduğunda ise zevk için başka bir canlıya zarar vermez. Ama insan, çoğu zaman zevk için ihtiyacından fazlasını yok eder. Sırf kürklerini ve derilerini kullanmak için canlıları öldürmek etik değildir. Bu sadece vahşiliktir. Doğayı sömürüyor, tüketiyor ve yok ediyoruz. Bunu da "İnsan üstündür." diyerek yapıyoruz.

1. Blog sayfasında çevre ile ilgili hangi felsefi soru ve problemlere yer verilmiştir?

2. Blog sahibi Elif'in paylaştığı metnin konusu ve temel düşüncesi nedir?

3. Blogda yorum yazan kişilerin ele aldıkları soru ve problemlerin hayattaki yeri ve önemi hakkında neler söylenebilir?

4. Yorumlarda çevre felsefesinin hangi yaklaşımları yer almaktadır? Bu yaklaşımların hangi kavram ve yargıları kullanılmıştır?

5. Toprak Ana'nın "İnsan, üstünlükçü bakış açısından kurtulmalı!" görüşüne katılıyor musunuz? Görüşlerinizi gerekçelendirerek belirtiniz.

6. Gök'ün görüşlerinin güçlü ve zayıf yönleri neler olabilir? Onun görüşlerine nasıl karşılık verirdiniz?

7. Nehir'in görüşü nedir? Bu görüşe karşı siz ne yazardınız?

8. Blog yorumlarını okuduktan sonra ele alınan soru ve problemler ışığında felsefi bir yorum yazınız. Yorumunuzda ele aldığınız sorunu, savunduğunuz görüşü ve eleştirdiğiniz noktaları belirtiniz.

9-11. soruları aşağıda verilen senaryo çalışmasına göre yanıtlayınız. Sahneleri okuyup sorulara verdiğiniz yanıtlardan hareketle 4. sahneyi kendiniz kurgulayınız.

1. Sahne

Ceren: Bu müsilaj (deniz salyası) olayı, insan yaşamını çok kötü etkiliyor. Balıkçılar işsiz kalıyor, turizm zarar görüyor.
Sami: Sen sadece insanı düşünüyorsun Ceren! Oysa denizin içinde milyonlarca canlının yaşamı tehlikede.
Ceren: Ama sonuçta sorun bizim yaşam kalitemizi bozuyor. Önceliğimiz insan olmalı.
Sami: Eğer ekosistem çökerse insan da yaşayamaz.

2. Sahne

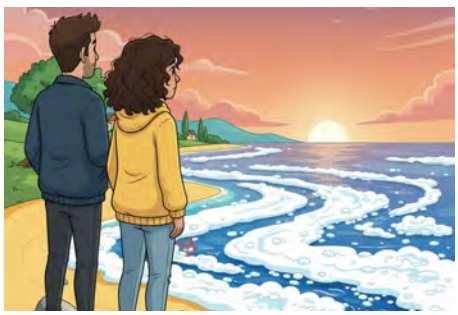
Ceren: Fabrikaların denize atık boşaltması durdurulmalı çünkü ülkemize ekonomik açıdan zarar veriyor.
Sami: Asıl mesele tüm canlıların yaşam hakkıdır. Balıklar, planktonlar, midyeler kısaca denizdeki tüm canlılar boğuluyor. Unutma bu sorun insan faaliyetlerinin doğrudan sonucudur. Ahlaki olarak sorumlu olmalıyız.
Ceren: Ben yine de insan odaklı çözümlerden yanayım. İşsizlik ve sağlık sorunlarının çözümü öncelikli olmalıdır.
Sami: Ama insanın iyiliği diğer canlıların iyiliğine bağlıdır.

3. Sahne

Ceren: Görünüşe göre balıkçılar bu sene daha çok zarar edecek. Belki de insanların çıkarlarını korumak için doğayı korumak gerekiyor.
Sami: O balıkların her biri yaşam hakkına sahipti. Onlara sadece kazanç gözüyle bakmak acımasızlık. Bütün canlıların yaşamının değerli olduğunu kabul etmeliyiz.
Ceren: Haklısın ama gerçekçi olmak zorundayız. İnsanların da geçim kaynağına ihtiyacı var.
Sami: Geçim kaynağının sürdürülebilirliği, doğanın korunmasına bağlıdır.

4. Sahne

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Diyalogda hangi çevre sorunu tartışılmaktadır?

.....

.....

10. Karakterler hangi çevre etiği yaklaşımlarını savunmaktadır? Neden?

.....

.....

11. Diyalogda kullanılan argümanlar nelerdir? Bunların zayıf ve güçlü yönleri hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

12-15. sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

12. Hem insan hem de ekolojik yaşam sistemlerinin birden fazla düzlemde tehdit edildiği bu dönemde doğayla ilişkimizi yeniden düşünmek önemli bir gerekliliktir. Felsefe, evren ve yaşama dair birçok temel soruyu konu edinmektedir. Doğa, insan için ilk çağlardan günümüze ilgi, merak ve düşünme konusu olmuştur. İnsanın doğaya yönelik bilme isteği ve ilişkisi düşünce tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. 19. yüzyıl ile birlikte baş gösteren büyük çevre sorunları yeni bir felsefe alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Felsefe; tarihin her döneminde değişen koşullar, ihtiyaçlar ve problemler doğrultusunda yeni soruların izini sürmüş ve bu sorulara cevap bulmaya çalışmıştır.

Bu metinde felsefenin aşağıdaki alanlardan hangisini konu edindiği vurgulanmaktadır?

A) Çevre etiği
B) Ekoloji
C) Metafizik
D) Mistisizm
E) Ontoloji

13. Bilim insanları, onlarca yıldır insan faaliyetlerinin iklim ve dünya ekosistemleri üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri konusunda endişelerini dile getirmektedir. Birçok filozof da davranışlarımızı doğal dünyanın iyileşmesiyle sonuçlanacak şekilde değiştirmek için dünyayı bizimle paylaşan, insan dışı unsurların (bitkiler, hayvanlar hatta nehirler, dağlar gibi varlıklar dâhil) etkisi ve değeri hakkındaki düşüncelerimizi değiştirmemiz gerektiğini savunmaktadır.

Bu metinden aşağıdakilerin hangisine ulaşılabilir?

A) Bilimin yaklaşımı sadece endişe boyutundayken felsefe daha etkili çözümleme yapmaktadır.
B) Bilim ve felsefe, çevreye önem vermektedir.
C) Bilim ve felsefenin çevreye yaklaşımları farklılık göstermektedir.
D) Bilimin doğa ile olan ilişkisi felsefeye göre daha eskidir.
E) Bilim ve felsefe doğaya farklı yöntemler uygular.

14. Aşağıdakilerden hangisi çevre ve felsefe ilişkisi ile ilgili bir soru değildir?

A) Çevreye zarar vermeden hayat sürdürmek nasıl mümkündür?
B) Küresel ısınmanın doğaya olası etkileri nasıl olacaktır?
C) İnsanın doğal kaynakları tüketiminin ölçüsü nedir?
D) İnsanın çevreyi koruma konusunda ahlaki sorumluluğu var mıdır?
E) Doğanın kendi başına bir değeri var mıdır?

15. Çevre felsefesindeki tartışmalar, merkeze insanın mı, doğanın mı alınacağı; doğanın değerinin araçsal mı, içsel mi olduğu ve bireyci mi yoksa bütüncül bir bakış açısıyla mı yaklaşılacağı üzerine gerçekleşmektedir. Çevre felsefesindeki çalışmaların çoğu, doğal çevreye yönelik politikaların ve tutumların tarihsel temelleriyle değil ahlaki olanla, etik alanla ilgilidir. Etik alanda neyin değerli veya iyi kabul edildiği belirlenmeye çalışılır. Çevre söz konusu olduğunda bu belirlenim, merkeze neyin alınacağı ile şekillenir. Merkeze insan mı alınacak yoksa insan dışı alanı karşılayan çevre mi? Hangisinin iyiliği, çıkarı gözetilecek? Felsefi tartışma burada cereyan etmektedir. Çünkü yakın döneme kadar insan merkezli bir anlayış gözetildiğinden insan yaşamını, doğayı ve çevreyi tehdit eden bir sınıra yaklaşılmıştır. Çevre sorunlarının bir felsefi probleme dönüşümü de bu noktada başlamıştır.

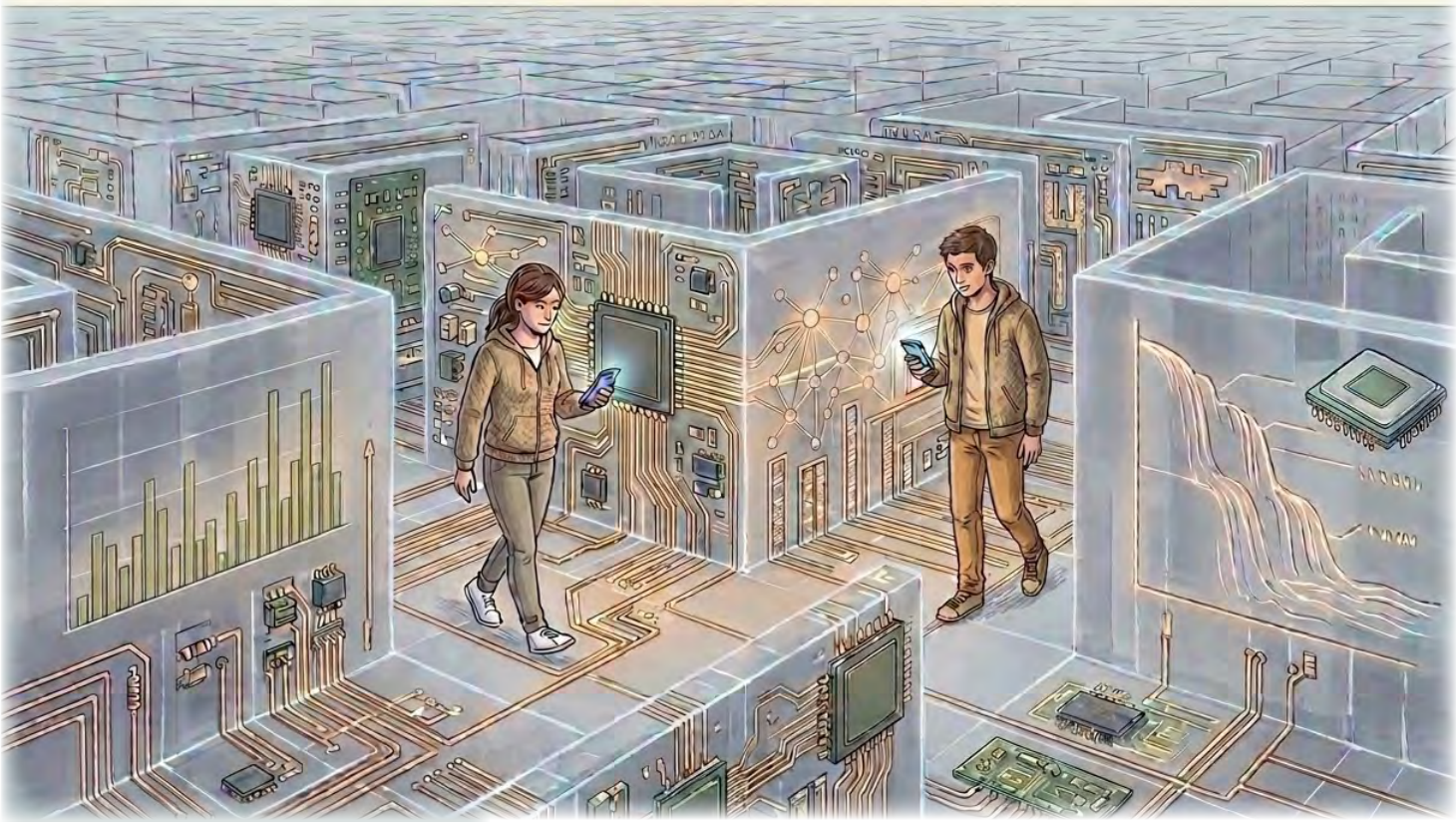
Metinden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Çevre felsefesindeki tartışmalar etik problemlerle ilgilidir.
B) İnsan merkezci bir yaklaşım sergilenmesi belirli sorunları ortaya çıkarmıştır.
C) Merkezde neyin kabul edileceği tartışmalı bir alan olarak hâlâ geçerliliğini korumaktadır.
D) Çevreye bireyci ve bütüncül bakış açıları vardır.
E) Çevre felsefesinde etik alanda neyin değerli olduğu belirlenmeye çalışılır.

Ünite ile ilgili daha fazla soru için karekoddan yararlanınız.

2. ÜNİTE

TEKNOLOJİ VE HAYAT

ANAHTAR KAVRAMLAR

- ontolojik anlam
- tekhne (tekne)
- teknoloji karşıtlığı
- teknoloji taraftarlığı
- zaman ve mekân

ÜNİTE KONULARI

- TEKNOLOJİ VE İNSAN HAYATI
- TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA ONTOLOJİK PROBLEMLER
- TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA AKSİYOLOJİK PROBLEMLER

"2. Ünite" sunusuna ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

"2. Ünite" karekodu

GİRİŞ

Teknoloji, günümüzde bireysel ve sosyal yaşamın önemli belirleyicilerinden biridir. Son yüzyıllarda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler insan yaşamında hızlı ve derin bir değişim oluşturmuştur. Bu değişim tek yönlü değildir. Teknolojinin olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de söz konusudur. Bu etkiler gücü ve yaygınlığı ile birlikte felsefi düşüncenin konusu hâline gelir.

Bu ünitede teknoloji bağlamında ortaya çıkan felsefi soru ve problemler ile düşünce ve argümanların anlaşılması, çözümlenmesi, yaşam ile bağının kurulması ve ele alınan soru ve problemlere yönelik yeni düşünce ve argümanların oluşturulması amaçlanmaktadır.

HATIRLAMA

- Teknoloji, insan hayatını kolaylaştıran ve hayatta her geçen gün daha fazla yer alan bir unsurdur.
- Teknoloji kullanımı yarar sağladığı gibi bazı risk ve tehlikeleri de barındırmaktadır.
- Teknoloji tekniğe bağlıdır. Teknik, bir beceri faaliyeti olarak her türlü zanaatla ilişkilidir. Teknoloji bu açıdan bilim, spor, sanat gibi birçok alanla bağlantılıdır.
- Teknoloji; başta bilim, ahlak ve siyaset felsefeleri olmak üzere felsefenin birçok alt dalıyla yakından ilgilidir.

ÖN DEĞERLENDİRME

Teknoloji ile ilgili aşağıda verilen yargılardan doğru olanların karşısına "D", yanlış olanların karşısına "Y" yazınız. Yanıtınızın gerekçesini aşağıda verilen yerlere yazınız.

Yargılar	D/Y	Gerekçe
Teknoloji kullanımı doğal kaynakların hızla tükenmesine neden olur.		
Teknoloji çevre kirliliğine neden olur.		
Genel ağdaki her bilgi doğrudur.		
Teknoloji sayesinde üretim ve tüketim faaliyetleri artmıştır.		
Teknoloji, kişisel bilgilerin güvenliğini tehdit eder.		

DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ

Aşağıda gruplar hâlinde verilen görselleri inceleyiniz. Görsel gruplarında teknolojinin kullanım alanlarından (iletişim, sağlık, beslenme vb.) hangilerinin öne çıktığını belirleyiniz. Görsellerdeki teknolojik araçların sosyokültürel hayata etkisi hakkında neler söylenebileceğini boş bırakılan yerlere yazarak soruları sözlü biçimde yanıtlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. Teknolojik araçlar sosyal ve kültürel yaşamı nasıl etkiler? Örneklerle açıklayınız.
2. Teknoloji amaç mı yoksa araç olarak mı görülmelidir? Gerekçeleri ile açıklayınız.
3. Teknolojik araçların amacı dışında kullanılması sosyal ve kültürel açıdan nasıl bir sonuç ortaya çıkarır? Tartışınız.

TEKNOLOJİ VE İNSAN HAYATI

Teknoloji çağı olarak da adlandırılan günümüzde insanın teknoloji ile iç içe bir hayat sürdüğü gözlemlenir. Sabah telefonun alarmı ile uyanılır, kahvaltı hazırlanırken teknolojik birçok araçtan faydalanılır. Evi temizlemesi için robota telefon üzerinden komut verilir. Gündem telefon üzerinden takip edilir. Alışverişler genel ağ üzerinden gerçekleşir. Karşılaşılan birçok sorun yapay zekâ destekli sistemler tarafından çözülür. Sosyal sorumluluklar yine iletişim teknolojileri üzerinden yerine getirilir. Resmî yükümlülükler, ödemeler genel ağ üzerinden yapılır. Fiziksel sağlık verilerini anında gösteren saatler kullanılır. Kısacası gün içindeki çoğu eylem teknoloji aracılığıyla gerçekleştirilir. Hemen hemen her gün yeni bir bilimsel keşif ve teknolojik icat gündeme gelir.

Tekhne'den Teknolojiye

Teknoloji; insanın yaşam içinde karşılaştığı güçlükleri aşmasında, problemleri çözmesinde işine yarayacak, ona kolaylık ve hız kazandıracak araç, malzeme, yol, yöntem bulma, yapma, geliştirme bilgisine ve işine karşılık gelir.

Teknoloji, bu çağa ait yeni bir olgu gibi görünse de köken olarak Antik Yunan Dönemi'nde kullanılan "tekhne" kelimesine dayanır ve teknik kelimesiyle birlikte değerlendirilir.

Tekhne

Tekhne, Yunancada "aletheia" (açığa çıkarma) ve "poiesis" (sanatsal üretim) anlamlarını taşır.

Teknik

Teknik, insanın doğaya müdahalesini içeren yapay bir süreçtir. İnsan, doğa içinde varoluşunun sonucu olarak doğa karşısında eksik kaldığı ve zorlandığı durumlarda sınırlarını aşmak üzere tekniğe başvurmuştur.

Teknoloji

Tekhne, anlam ve işlevle büyük bir değişime uğrayarak modern tekniğe ve teknolojiye dönüşür. Teknoloji, günümüzde sağladığı konfor ve kolaylıkla insanın doğa ile mücadelesine katkı sağlamış, insan yaşamında büyük ve güçlü bir yer edinmiştir.

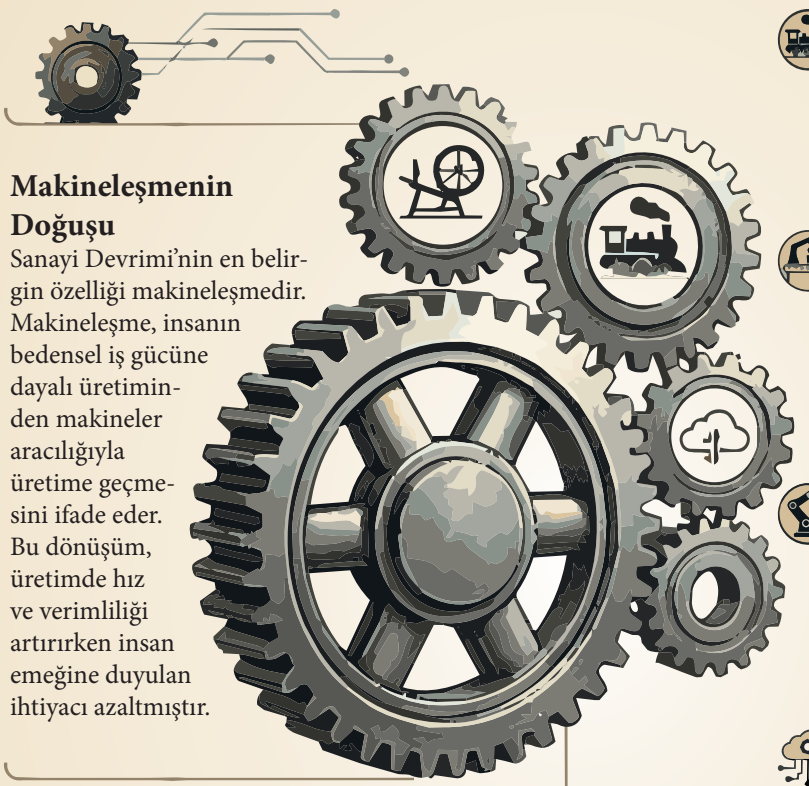
Günümüz teknolojisi ile tekhne kavramı arasında nasıl bir ilişki vardır?

Teknolojinin Gelişimi ve Sorgulanışı

Bilim ve teknolojinin etkileşimi insanlık tarihinin yönünü belirleyen en önemli süreçlerden biridir. Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan düşünsel dönüşüm, Aydınlanma Çağı'nda akıl ve bilimin ön plana çıkmasıyla güçlenmiş ve bilimsel gelişmelerin önünü açmıştır. Bu birikim, Sanayi Devrimi'ni doğurarak toplumsal yapıdan ekonomiye, yaşam biçiminden kültürel değerlere kadar pek çok alanda köklü değişimlere yol açmıştır.

Makineleşmenin Doğuşu

Sanayi Devrimi'nin en belirgin özelliği makineleşmedir. Makineleşme, insanın bedensel iş gücüne dayalı üretiminden makineler aracılığıyla üretime geçmesini ifade eder. Bu dönüşüm, üretimde hız ve verimliliği artırırken insan emeğine duyulan ihtiyacı azaltmıştır.

Endüstri 1.0

- Buhar gücü kullanılmaya başlandı.
- Makineleşme başladı.
- El emeğinden fabrika sistemine geçildi.

Endüstri 2.0

- Elektrik, üretimde kullanılmaya başlandı.
- Seri üretim ortaya çıktı (montaj hattı).
- Hammadde ihtiyacı arttı.

Endüstri 3.0

- Otomasyon sistemleri gelişti.
- Robotlar kullanılmaya başlandı.
- İnsan gücü azaldı, makineler ön plana çıktı.

Endüstri 4.0

- Yapay zekâ kullanılmaya başlandı.
- "Akıllı fabrikalar" ortaya çıktı.
- Makineler kendi kendine karar verebiliyor.

Teknolojinin Etkileri ve Çelişkiler

Teknolojinin hızlı gelişim süreci bazı çelişkileri de beraberinde getirmiştir. Tüketimin sürekli teşvik edilmesi, yaşamın amacının hazza indirgenmesi ve buna rağmen bireylerin mutluluğa ulaşamaması, teknolojiye yönelik eleştirel yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sorgulamanın Başlayışı

Teknolojik gelişmeler insanlığa sağladığı imkânlar kadar yeni risk ve tehlikeler de barındırır. Günümüzdeki gelişmelere duyulan iyimserlik azalırken teknolojiye yönelik ciddi bir sorgulayışın başladığı da görülür. Doğal dengenin bozulması, nükleer tehdit, yeni hastalıklar, besin kaynaklarındaki bozulma gibi birçok somut tehlike; insanı teknolojinin getirilerine karşı sorgulayışa iten nedenler arasındadır.

İnsanı teknolojik gelişmeler karşısında sorgulayışa iten gerekçeler neler olabilir?

Teknolojinin İki Yüzü

Teknoloji, iletişim ve bilgiye erişimde bir devrim gerçekleştirerek hayatı kolaylaştırsa da beraberinde güvenlik, adaletsizlik, çevre tahribatı gibi ciddi küresel sorunları getirmiştir.

Olumlu Sonuçlar

Teknolojinin insan hayatındaki en önemli etkileri konfor, hız ve kolaylıktır.

Teknoloji, insan hayatına sağladığı konfor ve kolaylıkla özellikle iletişim ve ulaşım alanında zaman ve mekân sınırlarını büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde insanlar haberleri dijital ortamlardan takip edebilmekte, hatta kitapları bile sesli olarak dinleyerek zamandan tasarruf edebilmektedir.

İnsanlığın matbaaya alışması yüzyıllar almışken genel ağ çok daha kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. Veri toplama araçları gelişmiş, farklı kaynaklara erişim kolaylaşmış ve bilgiler dijital ortamlarda saklanabilir hâle gelmiştir. Ancak bu hızlı bilgi artışı; bilginin güvenilirliği, geçerliliği ve doğruluğu konusunda bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Olumsuz Sonuçlar

Tüketim sorunları, açlıkla mücadele, Mtwara (Mitvara)/Tanzanya

Üretim olanaklarının artmasına rağmen enflasyon ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Tüketim kültürünün getirdiği dengesizlik, küresel ölçekte temiz gıdaya erişimin zorlaşmasına ve açlık sorununa yol açmaktadır.

Savaş teknolojisinin yol açtığı tahribat, Filistin/Gazze

Teknoloji sağladığı konfor ve kolaylığın yanı sıra insanın psikolojik ve zihinsel açıdan yorgun düşmesine, yaşam alanının tahribine yol açmaktadır. Savaş teknolojileri yıkıcı etkiler doğurmaktadır. Artan sanayi faaliyetleri, nükleer riskler ve geri dönüştürülemeyen mekanik ve elektronik atıklar hem insanlığa hem de doğaya zarar vermektedir.

Teknolojinin insan hayatındaki olumlu ve olumsuz etkileri hakkında neler söylenebilir?

Teknolojiye Felsefi Bakışın Önemi

Sanayileşmiş Batı toplumunda, mevcut kültürel süreçlerde teknolojiye yönelik ve ayırt edilebilir dört temel tutum vardır. Bu tutumlar teknolojiye karşı beslenen aşırı inançtan teknolojiyi tümüyle reddetmeye uzanan düşünceleri içerir.

Teknolojik Anarşi

Batı'da 19. yüzyıl sanayileşmesinin büyük bir kısmına egemen olan düşüncedir. Güç elde etmek, zengin olmak ve doğayı kontrol altına almak adına teknolojik gelişimi destekleyen görüştür. Teknolojik gelişmenin hız ve çeşitlilik kazanmasında etkili olmuştur.

Teknofili

Teknolojiye aşırı düşkünlüğü ve bağlılığı ifade eder. İnsanlar; mekanik zekâlar, teknik kurnazlıklar, teknik çeşitlilikler ve süreçlerle hoşnut olurlar. Teknolojinin insan üzerindeki kontrolü de bu şekilde başlar. Bilinçsizce kurulan özdeşim, insanın teknoloji tarafından kuşatılmasına yol açar.

Uygun Teknoloji

Teknolojinin getirilerine teslim olmadan önce amaçlar ile değerler üzerine düşünülmesini, tartışılmasını kapsar. Amaç ve değerler temelinde sağlam teknolojinin inşasının, teknolojinin hâkimiyet aracına dönüşmesini önleyeceğini savunur.

Teknofobi

Teknolojiye karşı duyulan korkuyu ve teknolojiden geri çekilmeyi ifade eder. Aşırı tepki olarak teknolojinin reddini, insan hayatının teknolojiden arındırılmasını içerir. Teknolojiyi insan özgürlüğünü kısıtlayan bir olgu olarak değerlendirir.

Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi'nin oluşturduğu insanlığın daha mutlu, huzurlu ve güven içinde yaşayacağına dair umut zamanla zayıflamış ve insanlık artık nerede yanlış yapıldığını sorgulamaya başlamıştır. Bu noktada bilimsel ve teknolojik gelişmeyi önde götüren Batı uygarlığının bunalım ve kriz içinde olduğu tespitleri dikkat çekmektedir. Bu krizin nedenleri arasında görülen teknolojik gelişmelerin olumsuz etkileri düşünce dünyasında önemli bir tartışma konusu hâline gelir.

Teknolojiyle ilgili felsefi soru ve problemler neler olabilir? Aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.

Sorular	Problemler

2.1. UYGULAMA

» **Aşağıdaki gazete haberlerini inceleyiniz.**

TEKNO GÜNCEL

Yıl: 2026 Sayı: 001

YAPAY ZEKÂ İLE YAŞAMAK

Yapay zekâ, bilim kurgu filmlerinin konusu olmanın ötesinde günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası hâline de geldi. Sağlık, eğitim, ulaşım, finans gibi birçok sektörde kullanılan yapay zekâ teknolojileri, insan hayatını köklü bir şekilde değiştirecek seviyeye ulaşmış durumda.

"GÖKBEY" GÖKLERDE

Yerli imkânlarla geliştirilip üretilen ilk genel maksat helikopteri "T625 GÖKBEY" yalnızca günümüzün değil aynı zamanda geleceğin gereksinimleri de göz önünde bulundurarak üstün performans ve kullanım kalitesi için tasarlandı. "T625 GÖKBEY" helikopteri; millî imkânlarla geliştirilen motoru ve özgün tasarımı ile en zorlu iklim koşullarında ve coğrafyalarda, yüksek irtifa ve yüksek sıcaklıkta, gece ve gündüz koşullarında görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmek için geliştirildi.

Bilim ve Teknoloji

Bilim ve teknoloji; birbirini etkileyen, besleyen iki önemli unsurdur ve ayrılmaz bir şekilde iç içedir. Bilimsel keşifler, teknolojik yeniliklerin geliştirilmesine; diğer taraftan teknolojinin gelişimi de bilimsel araştırmalar için gerekli araçların sağlanmasına ve bilimin sınırlarını genişletmeye yardımcı olur. Örneğin elektromanyetik dalgaların keşfi iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine; mikroskop, yapay zekâ gibi teknolojik araçlar da yeni bilimsel keşiflerin yapılmasını sağlamıştır.

Teknolojinin Yeni Penceresi Sanal Gözlükler

Teknolojinin getirisi sanal gözlükler, günlük yaşamı farklılaştıran yeniliklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle oyun, eğitim, sağlık gibi sektörlerde kullanılmaya başlanan bu cihazlar, fiziksel dünyadan bağımsız bir deneyim sunar. Sanal gözlükler; eğlence, eğitim, sağlık gibi pek çok sektörde büyük bir değişimin habercisidir.

Kripto Para

Geleneksel finans sistemine meydan okuyan kripto (sanal) para birimleri, son yıllarda dünya genelinde büyük bir ilgi görüyor. Merkezî otorite ve bankalar tarafından kontrol edilemeyen bu paralar hızlı işlem imkânı sunuyor. Blockchain (blok zincir) teknolojisinin merkezi olmamasının getirdiği bazı tartışmalar haricinde modern finansın geleceğini şekillendirdiği de düşünülür.

Geleceğin Enerji Kaynakları

Güneş, rüzgâr, su, hidrojen enerjisi gibi sürdürülebilir enerji çözümleri; fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltmak amacıyla hızla gelişir. Doğal kaynaklardan elde edilen ve sürekli olarak yenilenen enerjiyi kullanarak fosil yakıt bağımlılığını azaltmayı ve temiz enerjiye geçişi hızlandırmayı hedefleyen yenilenebilir enerji teknolojileri; karbon salınımını azaltmak, iklim değişikliğiyle mücadele etmek ve enerji maliyetlerini düşürmek için önemlidir.

» **Aşağıda verilen sorular hakkındaki düşüncelerinizi açıklayınız. Daha sonra bu soruların gazetedeki haber başlıklarından hangisi ile ilişkili olduğunu belirtiniz. Haber başlıkları bir veya birden fazla sorunun cevabı için kullanılabilir.**

Düşünceniz		İlgili Haber Başlığı
	Teknoloji, insan hayatını nasıl etkiler?	
Düşünceniz		İlgili Haber Başlığı
	Teknolojinin tutsağı olmadan bir hayat nasıl mümkündür?	
Düşünceniz		İlgili Haber Başlığı
	Teknoloji, insanın değer dünyasını nasıl etkiler?	
Düşünceniz		İlgili Haber Başlığı
	Teknoloji, zaman ve mekân algısını değiştirebilir mi?	
Düşünceniz		İlgili Haber Başlığı
	Teknoloji, insanın güvenliğini tehdit eder mi?	
Düşünceniz		İlgili Haber Başlığı
	Teknoloji, varlıkları başta oldukları şeyden uzaklaştırır mı?	

» **Teknoloji bağımlılığının nedenleri hakkındaki düşüncelerinizi günlük hayattan örnekler vererek ifade ediniz.**

.....

.....

.....

.....

.....

2.2. UYGULAMA

» **Aşağıda teknoloji ve hayat ilişkisine ait felsefi problemleri yansıtan örnek olaylar ve ikilemler verilmiştir. Bu olay ve ikilemlere yönelik soruları yanıtlayınız. Ardından yakın çevrenizden hareketle boş bırakılan yerlere sorulardaki olaylara benzer olay ve ikilem örneği yazınız.**

1. Ali'nin dersteki dalgın tavırlarını fark eden öğretmeni onu derse dâhil etmek ister. Sorular sorarak onun dikkatini çekmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Bir süre sonra onu konuşturmayı başarır. Ali, derse olan kayıtsızlığına dair şöyle bir açıklama yapar: Öğretmenim, ben şu an sınıftayım ama sizi görmüyor, duymuyorum. Ben oyundayım, şu an oynuyorum; oyun karakterleri gözümün önünde, hamlelerimi planlıyorum; aslında burada değilim.

Ali, teknolojinin yol açtığı olumsuz sonuçlardan hangisini yaşamaktadır? Açıklayınız.

.....

.....

2. Zamanın büyük bir çoğunluğunu sosyal medyada harcayan fenomenlerden biri, paylaşımlarına gelen beğeninin azalması durumunda değersizlik hissi yaşar. Bunun üstesinden gelebilmek için takipçilerin beğeneceği ancak kendini yansıtmayan içerikler paylaşmaya başlar. Paylaşımlarına beğeni tekrar artar ancak bu sefer de kendinden uzaklaştığını fark eder ve içsel bir çatışma içinde bulur kendini.

Metinde değersizlik hissinin kaynağı olarak görülen nedir? Buna katılıyor musunuz? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Sürücüsüz otonom bir araç kaza durumunda içinde yaşadığı yolcuyu mu korumalı, yoksa dışarıdaki yayayı mı?

Bu ikilem karşısında makinelerin veya yapay zekâ sistemlerinin ahlaki sorumluluk taşıyıp taşımayacağı konusundaki düşünceniz nedir? Gerekçeleri ile açıklayınız.

.....

.....

.....

Olay ve İkilem Örnekleriniz

.....

.....

.....

.....

.....

» **Teknoloji bağlamında ontolojik ve aksiyolojik problemlere ilişkin verilen açıklama ve bilgi görselini inceleyiniz. Bu problemlerin nedenleri ve etkileri hakkındaki düşüncelerinizi verilen örneklerdeki gibi yazınız.**

Açıklama

Günümüzde teknolojik gelişmelerin insan yaşamına olan katkıları tartışılmazdır. Ancak olumlu etkileri ile birlikte teknolojiyi tartışılır hâle getiren birtakım tehlikeler de bulunmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmenin hız kazandığı 19. yüzyıldan beri çoğu filozof ve bilim insanı, insanlığı bu risk ve tehlikelere karşı uyarmaktadır. Tekonoloji hem "bir insan olarak var olma" üzerinde hem de insanın düşünce ve eylemlerinde büyük bir değişim oluşturmaktadır. Felsefi temelde bakılacak olursa teknolojinin yol açtığı problemleri, ontolojik ve aksiyolojik problemler olarak ele almak mümkündür.

Ontolojik Problemler

Tekonolojik gelişmeler varlık ya da varoluş üzerinden gerçeklik algısının değişmesi ile kendini gösteren ontolojik problemlere yol açar. Teknolojik açıdan ontolojik problemler; teknolojinin etkisiyle insanın kendine ve doğaya yabancılaşması, varoluşsal olarak anlam yitirmesi üzerinedir.

Ontolojik Anlam Kaybı
İnsanın varoluşunun ve yaşamının ne anlama geldiğinin yanlış anlaşılması veya anlaşılamaması sonucu ortaya çıkan anlam ve değer kaybıdır. İnsanın bütüncül varlığının göz ardı edilmesi nedeniyle özsel değerlerin (sosyal-duygusal, zihinsel süreçler, bedensel unsurlar, maneviyat) anlamının yitirilmesidir.

Yabancılaşma
İnsanın doğasından, özünden uzaklaşarak varlığıyla bağının kopması ve bu nedenle kendiliğini kaybetmesidir.

Aksiyolojik Problemler

Seçim, eylem ve değer bağlamında ortaya çıkan problemlerdir. Bu problemlerin temelinde "ben" odaklı düşünmenin artarak toplumsal ve ahlaki değerlerin önüne geçmesi ve sosyal ilişkilerin boyutunun değişmesi yatar. Teknoloji üretiminin yol açtığı güvenlik endişeleri de insanın değer ve eylem alanına olumsuz etki bırakır.

Güvenlik Sorunları
Veri işleme ve kullanma kaynaklı sorunlar dır (siber saldırı, mahremiyet ihlali, silah teknolojilerinin sebep olduğu yıkımlar vb.).

Değerlerin Tahribatı
İnsanın bireysel ve toplumsal yaşamında temel oluşturan değerlerin yitirilmesidir.

Ahlaki Eylemin İmkânı
Yeni teknolojiler karşısında etik kuralların oluşturulamamasıdır.

Ontolojik Problemler	Nedenleri	Etkileri
Ontolojik anlam kaybı	• *İnsanın üstün bir varlık olarak görülmesi* •	• *Doğanın tahribatı* •
Yabancılaşma	• *İnsanın makine olarak görülmesi* •	• *Anlam yitimi* •

Aksiyolojik Problemler	Nedenleri	Etkileri
Güvenlik sorunları	• *Yeni teknolojilerin denenmesi* •	• *Maddi ve manevi kayıplar* •
Değerlerin tahribatı	• *Kolaylık ve konfor arzusu* •	• *Yozlaşma* •
Ahlaki eylemin imkânı	• *Sosyal ilişkilerdeki karmaşıklık* •	• *Kuralsızlık* •

Kişisel bilgilerin korunması ve bu doğrultuda alınması gereken önlemler ile ilgili farkındalığa ulaşmak için karekodda verilen röportaj çalışmasını yapınız. Röportaj sonuçlarını sınıfta paylaşınız ve öne çıkan maddelerin insan yaşamı açısından önemini tartışınız.

"Teknolojinin Doğası ve İnsan Hayatına Etkisi, Yapay Zekâ ve Transhümanizm" ile ilgili videoya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

2.3. UYGULAMA

» **Aşağıda iletişim, sanayi ve finans alanlarındaki teknolojilerin birey, aile ve toplum yaşamına etkilerini yansıtan örnekler verilmiştir. Bunları inceledikten sonra her birine siz de birer örnek veriniz.**

Örnekler

Bir fabrikada üretim sürecinin robotlara devredilmesi sonucunda çalışanların çoğu işini kaybetmiştir.	Alışverişlerinde mobil bankacılık uygulamalarını kullanan Can, harcamalarının farkına varmadığından tüm birikimini tüketmiştir.	Uzun saatler boyunca telefonla konuşan ve ekrana bakan Mehmet, kulak çınlaması ve baş ağırısı nedeniyle doktora gitmiştir. Doktor, rahatsızlıklarının bir nedeni olarak da aşırı telefon kullanımına dikkat çekmiştir.

İletişim Teknolojileri

Sanayi Teknolojileri

Finansal Teknolojiler

» **Üretim-tüketim ilişkileri bağlamında teknolojinin sağladığı konfor ile yol açtığı felsefi problemlerle ilgili tartışınız. Tartışmada aşağıdaki sorulardan yararlanınız ve öne çıkan görüşleri yazınız.**

1. Üretim-tüketim dengesinde teknolojinin etkisi hakkında neler söylenebilir?

2. Bilinçli tüketici olmak neden önemlidir ve nasıl olunur? Bu noktada teknolojinin nasıl bir rolü bulunmaktadır?

Bilinçli tüketici olmakla ilgili daha fazla bilgi almak için karekoddan yararlanınız.

2.4. UYGULAMA

» **Aşağıda doğal afetlere yönelik verilmiş bazı görselleri inceledikten sonra öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak teknolojinin insan hayatındaki yerini ve önemini değerlendiriniz. Bunun için verilen işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.**

Deprem, Hatay

Orman yangını, Muğla

- Doğal afetler insan yaşamında varoluşsal sorgulamalara yol açar mı? Örnek vererek açıklayınız.

.....

.....

- Doğal felaketlerle ve salgın hastalıklarla mücadele etmek amacıyla ülkemizde yürütülen teknoloji kaynaklı bazı projeler aşağıda verilmiştir. Bu projeleri araştırınız (Proje belirlemede aşağıdaki kavram ve kurumlardan faydalanabilirsiniz.).

Sismik hareket İHA HES Coğrafi bilgi Kriz yönetimi Simülasyon
Tahmin Erken uyarı Tahmin Önleme ve izleme Önleme ve izleme AFAD
Drone Uzaktan eğitim Arama-Kurtarma İHA Erken uyarı Drone
Aşı takip UMKE Sismik hareket Uzaktan eğitim Aşı takip
Önleme ve izleme Simülasyon
Kriz yönetimi AFAD HES Aşı takip İHA UMKE Arama-kurtarma

- Araştırmanız sonucunda elde ettiğiniz bilgilerden hareketle teknoloji ve insan hayatı ilişkisi nasıl olmalıdır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

- Teknolojinin olumsuz etkileri ile baş edebilmek için aşağıdakilerden hangilerinin yapılması uygundur?
  - ☐ Teknolojinin amaç olarak değil araç olarak kullanımının bilinci sağlanmalıdır.
  - ☐ Kişisel verilerin kötüye kullanımını önlemek amacıyla güçlü güvenlik yazılımları ve şifreleme sistemleri kullanılmalıdır.
  - ☐ Teknolojik ürünlerin geri dönüşümü teşvik edilmeli ve geri kazanım merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.
  - ☐ Teknoloji kullanımında insan doğasına uygun tercihlere öncelik verilerek gençlerin farklı hobiler edinmesi ve sosyal etkinliklere katılması teşvik edilmelidir.
- Bunlardan farklı ne gibi tedbirler alınabileceğine ve teknoloji kaynaklı uyum sorunları hakkında neler yapılabileceğine yönelik çıkarımınızı yazınız.

Çıkarımınız

.....

.....

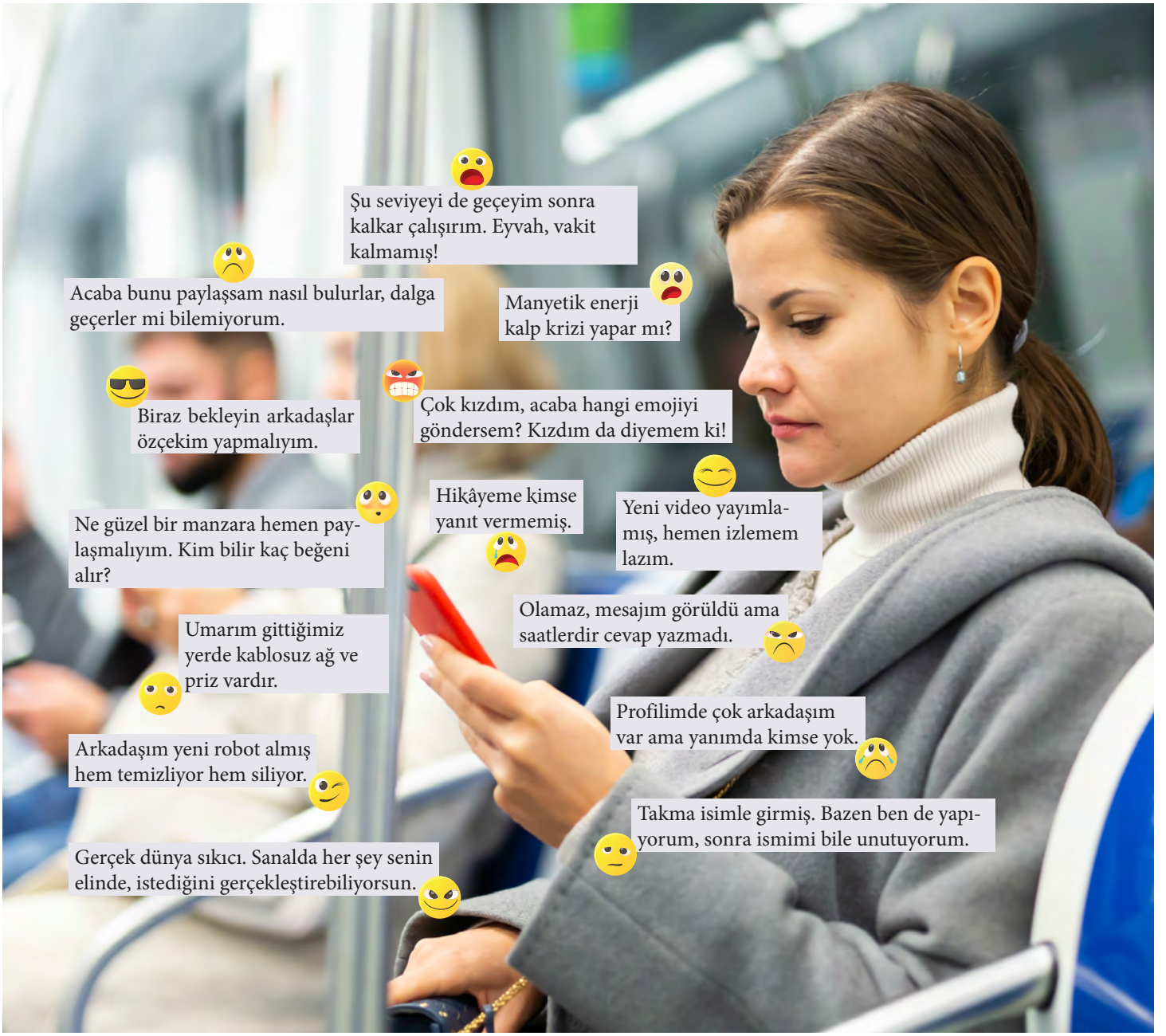
.....

"Öz Değerlendirme Formu"-na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-2" bölümünü doldurunuz.

TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA ONTOLOJİK PROBLEMLER

İnsan yaşamına büyük ölçüde uyum sağlayan ihtiyaç karşılayıcı ve kolaylaştırıcı birçok teknolojik unsur artık vazgeçilmez hâle gelmiştir. Sokakta oyun oynamak, uzun süren yolculuklar yapmak, mektupla haberleşmek, bankacılık işlemleri için sıra beklemek, el yazısı kullanmak gibi durumlar artık terk edilmektedir. İnsanoğlunun teknolojiye uyumu ve bağımlılığı hızla artmaktadır.

Modern teknolojinin günümüzdeki getirilerine yönelik istek ve arzular artarken diğer yandan bunlara yönelik endişeler ortaya çıkmakta, makine işleyişi ve insan ruhu arasındaki özsel farklılık çatışmalara neden olmaktadır. Günümüz insanının günlük yaşamda bu endişe ve çatışmayı dile getirdiği bazı cümleler teknoloji bağlamında ortaya çıkan sorunları da yansıtmaktadır.

Teknoloji ile ilgili bazı sorunları yansıtan sosyal medya mesajları

2.1. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada teknoloji ve hayat ilişkisi ile ilgili ontolojik problemleri çözümlemeniz, bu problemlere yönelik görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir. Bunun için aşağıdaki işlem adımlarını takip ediniz.

Aşağıda M. Heidegger ve Gabriel Marcel'in [Gabriel Marsel (1889-1973)] teknoloji hakkındaki görüşlerini içeren yapılandırılmış metinler verilmiştir. Bu metinleri inceledikten sonra soruları yanıtlayınız.

Heidegger'in Teknolojiye Yaklaşımı

Heidegger'e göre modern teknoloji, insanın varoluşu ve dünyada yaşamasının ne anlama geldiğinin yanlış anlaşılmasının sonuçlarını içermektedir. Doğa yasalarını bilmek, insanı doğaya karşı özgür ve bağımsız kılmaktadır. Ancak Modern Çağ'ın bilim ve teknoloji anlayışı insanı özgürleştirmekten çok esir etmiş ve doğal yaşamından koparak köksüzleştirmiştir.

Heidegger; teknolojinin neden olduğu ontolojik problemleri varlığın anlamının unutulması, köksüzleşme, yurtsuzluk ve çerçeveleme olguları üzerinden değerlendirir. Tekniğin özünü, açığa çıkarma olarak ifade eden Heidegger; tekniği modern teknikten ve teknolojiden ayırır. O, günümüz teknolojisinin özünün doğaya ve varlığa meydan okuyuşu içeren bir çerçeveleme niteliği taşıdığını belirtir. Çerçeveleme, varlığa bir yaklaşma tarzı olarak doğayı nesneleştirerek ölçülebilir ögeler hâline getirme ve bir amaç doğrultusunda kullanmadır. Tekniğin açığa çıkarma anlamı; modern teknolojide doğanın, insan kullanımı için zorlanmasına ve varlığa karşı meydan okuma tarzında bir saldırı niteliğine dönüşmektedir.

Heidegger'e göre teknolojinin özü olan çerçeveleme büyük bir tehlikedir çünkü varlığın geri çekilmesine, unutulmasına, üstünün örtülmesine neden olur. İnsan, varlığa çerçeveleme tarzında yaklaştığında varlığın içinde değil karşısında olmaya başlar. Varlık onun için hâkimiyet kurulacak araçsal bir nesne hâline gelir. Varlıkla bu şekilde bağı kopan insan, köksüzlük ve yurtsuzluk problemi yaşamaya başlar. Çağımızda insan "teknolojik" bir ortamda varlıkla olan bağını yitirmiş, varlıktan uzaklaşmış olarak yaşamaktadır. Varlığın unutuluşu bir bakıma insanın kendini unutuşudur. Günümüz insanı artık kendisiyle, kendi özüyle karşılaşamaz hâle gelmiştir.

Marcel'in Teknolojiye Yaklaşımı

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insanda yarattığı anlam kaybına dikkat çeken Marcel, insana dair tüm problemlerin bilime ve teknolojiye özgü bir zihniyetle ele alınmasını eleştirir. Ona göre insan, özellikle manevi varlığı ile bilimsel yönteme konu olmaktan uzaktır. Ancak günümüzde teknolojik gelişmelerin gösterdiği üretkenliğe ve başarıya paralel olarak insan da verimliliği objektif olarak hesaplanabilen bir olgu gibi görülmeye ve bir tür makine modeli gibi düşünülmeye başlanmıştır.

Marcel'e göre bilimsel düşüncenin özü olan bu soyutlama ve objektifleştirme çabası, modern insanın yaşamında ontolojik anlam kaybına neden olmaktadır. İnsanın belirli fonksiyonları olan bir makine olarak görülmesi varlığının anlamını, değerini ve kutsallığını zedelemektedir. İnsan, insan olarak değerini yitirirken kendine ve dünyaya yabancılaşmaktadır.

Marcel, teknolojinin yanlış kullanımına dikkat çeker ve teknolojinin insan için araç olmaktan çıkıp amaca dönüşmesini tehlike olarak değerlendirir. Ona göre bu durum insanı özgürleştirmekten çok tutsak edecektir. Çünkü teknolojinin insanın elinde bir araç olmaktan çıkması, insanın teknoloji üzerindeki hâkimiyetini yitirmesine yol açacaktır. Marcel, teknolojinin sebep olduğu bir başka tehlikeyi ise sahip olma arzusu ile açıklar. Ona göre teknoloji insanda sahip olma arzusunu beslemekte ve insan, sahip olduklarını yitirme korkusu ile onların tutsağı hâline gelmektedir. Günümüz teknolojisi de yaygınlığı ile böyle arzu ve korkularla dolu bir dünya yaratmaktadır.

Metinlerde geçen felsefi kavram, problem ve argümanlar nelerdir? Bunları aşağıdaki uygun yerlere yazınız.

Filozoflar	Felsefi Kavramlar
Heidegger	
Marcel	

Filozoflar	Problem
Heidegger	
Marcel	

Filozoflar	Argüman
Heidegger	
Marcel	

1. Heidegger'e göre modern teknolojinin yol açtığı ontolojik problemler nelerdir?

2. Teknolojinin yol açtığı bir problem olarak çerçeveleme nedir? Çerçeveleme, neden bir tehlike içermektedir? Dayanakları ile belirtiniz.

3. Marcel'e göre insana dair tüm sorulara bilim ve teknolojiye özgü bir zihniyetle yaklaşma çabası neden yanlıştır?

4. Marcel ontolojik anlam kaybı ve yabancılaşma problemlerine nasıl yaklaşmaktadır? Bu yaklaşımın Heidegger'den ayrıldığı nokta hakkında neler söylenebilir?

Aşağıda teknoloji hakkında savunulan yargılar verilmiştir. Bunları çözümleyerek Heidegger ve Marcel'in görüşleriyle tutarlı olanları işaretleyiniz. Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.

Savunulan Yargılar	Heidegger	Marcel
İnsan problemlerine sadece bilimsel bakışla yaklaşmak onun diğer boyutlarının ele alınmamasına, anlam ve değer kaybına neden olur.		
Teknolojik ilerleme insanın kendisine, doğaya ve varlığa yabancılaşmasına yol açar.		
İnsanın makine gibi görülmesi anlam ve değer kaybına neden olur.		
Doğaya egemen olma tutkusu ile yaklaşan insanın varlıkla bağı kopar ve insan, varlıktan uzaklaşır.		
Teknolojik hâkimiyet insanı özgürleştirmekten ziyade esir alır.		
Teknolojik gelişmeler insandaki sahip olma arzusunu körükler.		
Teknolojinin kusursuz işleyişine uyum sağlanamaz.		

Aşağıda verilen "Çözüm Çabası" **adlı metni inceleyip cümleleri tamamlayınız.**

Çözüm Çabası

Heidegger'e göre teknolojiyi tutkuyla olumlamak da ona isyan etmek de çözüm değildir. Teknoloji nötr bir şey olarak görüldüğünde mümkün olan en kötü tarzda teknolojiye teslim olunur. Teknik, tehlikeyi ve kurtarıcıyı içinde saklı tutar. Yanlış olan "tekhne"nin kendisi değil hatalı ve kötü amaçlarla kullanılmasıdır. Tekniğin özü insanı, varlığın karşısında değil içinde olmaya götürür. Varlığı karşısına alan teknik anlayış; insanın varlıkla olan bağını koparmakta, köksüzleştirmekte ve yabancılaştırmaktadır. Bu anlayıştan uzaklaşmak gerekir.

Günümüzde insanın kendi tasarrufundaki teknolojik araçları kontrol etmede yetersiz kaldığı görülür. İnsanın bu araçları ne amaçla ve nasıl kullanacağı noktasında bir değer temeli geliştirmesi zorunludur. Marcel de tekniğin amaca dönüşmesinin önüne geçilmesini ve onun yaşama hizmet eden araçsal değerinin öne çıkartılması gerektiğini belirtir. Jacques Ellul [Jak Elial (1912-1994)] ise insanın kaybolan bütünlüğünü geri getirmek ve teknik gelişmelerin ayırdığı parçaları toplamak için yeniden teknik araçlara başvurulmasının nafile bir çaba olacağını ifade eder.

- Teknolojinin amaçlara ulaşmada bir araç olduğunu unutmamalıyız çünkü .....
.....
- Teknolojiye hâkim olabilmemiz artık çok güçtür. Bu nedenle .....
.....
- Ontolojik anlam kaybına ve yabancılaşmaya .....
.....
..... çözüm olabileceğini düşünüyorum.

Heidegger ve Marcel'in teknoloji hakkındaki görüşlerine karşılık verilen aşağıdaki eleştirileri inceleyiniz ve bunların haklılığını tartışınız. Çalışma kâğıdında yer verilen problemlerden birini seçerek ona yönelik görüş ve argümanınızı yazınız.

Eleştiriler

- Teknolojinin doğaya hâkimiyette insana üstünlük kazandırması olumlu bir gelişmedir. (Heidegger)
- Varlığın bilimsel yöntemlerle ele alınışı insani problemlere karşı nesnel çözümleri mümkün kılar. (Marcel)

Görüş ve Argümanınız

.....

.....

.....

2.5. UYGULAMA

» **Aşağıdaki verilen Jean Baudrillard'ın [Jon Bodriyar (1929-2007)] *"Simülasyon Kuramı"* hakkında verilen bilgi görselini inceleyip öğretmininizin rehberliğinde soruları yanıtlayınız.**

Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı

Baudrillard; yeni dünya düzenini yapay, kurgulanmış, gerçeği andıran ama gerçek olmayan bir simülasyona benzetmektedir. Ona göre her yerde tuhaf denebilecek bir şekilde, orijinaline benzeyen bir evrende yaşanmaktadır. Burada bir taklit ya da suret değil aslı yerine göstergeleri konmuş bir gerçek, başka bir deyişle her türlü gerçek süreç yerine işlemsel ikizini koyan bir simülasyon söz konusudur. Simülasyon her zaman için gerçeğe saldırmaktan yanadır ve yalıtılması imkânsızlaşan bir olguya dönüşür. Bunu başarmasını sağlayansa bizi çevreleyen gerçeğin tepkisizliğidir. Baudrillard, gelişen teknoloji ile insan yaşamında bir anlam yitimi ile karşı karşıya gelindiğini belirtir. Bu anlam yitiminde iletişim araçlarının ve küresel ekonominin güçlü etkisi söz konusudur.

Kavramlar

Simüle etmek: Gerçek olmayan bir şeyi gerçekmiş gibi sunmak, göstermeye çalışmak.

Simülakr: Bir gerçeklik olarak algılanmak istenen görünüm.

Simülasyon: Bir araç, makine, bir sistem, bir olguya özgü işleyiş biçiminin maket ya da bilgisayar programı aracılığı ile yapay bir şekilde yeniden üretilmesi.

Günümüz insanı gerçekliğin ötesinde bir simülasyon içinde varlığını devam ettirir.

Simülasyon "gerçek" ile "sahte" ve "gerçek" ile "düşsel" arasındaki farkı yok etmeye çalışır.

Anlamı etkisiz kılan iletişim araçlarının "anlamdan yoksun" bir kitle üretmeleri de muhtemeldir.

Kitleler, hayalî bir politik sınıfın elinde düşsel bir gönderen ile simülasyon modeline dönüşmüştür.

Simülasyon her zaman gerçeklikten daha etkilidir. Gerçeğe son veren şey gerçekten daha da gerçek gibi görünendir.

1. Baudrillard'ın gerçeklik üzerine temel argümanı nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Yaşamınızdan örnek vererek simülasyonu açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

» **Aşağıdaki bilgi notunu inceleyip insanın gerçeklik algısı üzerine verilen soruyu tartışınız.**

Günümüzde teknoloji kaynaklı yeni bir gerçeklik alanından bahsedilmektedir. Sanal gerçeklik olarak ifade edilen bu yeni gerçeklik alanında bilinen gerçekler hayaller ile birleştirilerek bir kurgu elde edilmekte ve kurgulanmış yapay ses ve görüntü ekranda sunulmaktadır. Ekranlardaki yapay uyaranlar algı sürecine etki ettiğinde gerçeklik algısı da değişime uğrar. Dolayısıyla söz konusu yapay uyaranların gerçek olup olmadığı insandan insana farklılaşır ve teknoloji kaynaklı gerçeklik algısı sorunları yaşanır.

- Bir dağın eteğinde, bir nehrin kıyısında, çimlerin üstünde olmak mı yoksa bir bilgisayar oyunu içinde veya sosyal medya akışında olmak mı sizi daha çok gerçekliğin içinde hissettirir? Tartışınız.

» **Aşağıda geleceğe yönelik farklı senaryolar verilmiştir. Bununla ilgili işlem adımlarını takip ediniz.**

1. Senaryo
Artık yemek yapmayı bıraktık. Bulaşık derdi yok. Yemek için sebze-meyve yetiştirmeye, hayvan beslemeye ihtiyaç kalmadı. Gıda üretimi bambaşka bir evreye ulaştı. Milyonlarca çeşit ürünün yer aldığı süpermarketlere ve alışveriş yapmaya artık gerek yok.

2. Senaryo
Bedenlerimiz aynı anda farklı mekânlarda hologramları ile yer alabiliyor. Olmamız gereken bir toplantıya, katılmamız gereken bir davete, gitmek istediğimiz bir maça veya sinemaya eş varlığımızı gönderiyoruz. Aslımız ise yatakta uyumaya devam ediyor.

- **Senaryoların gelecekte ne zaman gerçekleşebileceğine yönelik tahmininizi aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.**

1. Senaryo:	2. Senaryo:

- **Aşağıda verilen soruların her birini görüş ve argüman oluşturacak biçimde senaryolar için ayrı ayrı yanıtlayınız. Cevaplarınızı aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.**

1. Sizce insanlık böyle bir noktaya nasıl ulaşabilir? Bunu tercih eder misiniz?

2. Sizce böyle bir teknolojik gelişmenin yol açacağı olumlu ve olumsuz sonuçlar neler olabilir?

	1. Senaryo	2. Senaryo
1		
2		

» **Geleceğe yönelik kendi senaryonuzu oluşturunuz. Senaryonuzda görüş ve argümanlarınızı açıkça ifade edip sınıfta paylaşınız. Paylaşılan görüş ve argümanların tutarlılıklarını değerlendiriniz.**

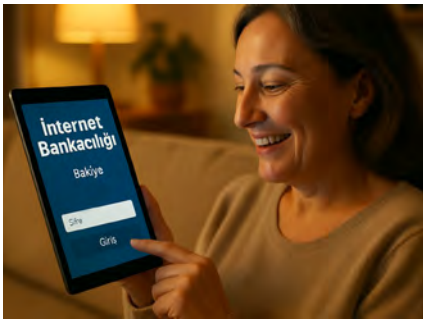
Kendi Gelecek Senaryonuz

TEKNOLOJİ BAĞLAMINDA AKSİYOLOJİK PROBLEMLER

Teknoloji alanındaki gelişmeler; değer ve eylem alanında güvenlik, değerlerin tahribatı, ahlaki eylemin imkânı gibi problemlere yol açar. Özelikle iletişim ve bilgi teknolojileri alanında çıkan önemli riskler, bu gelişmelerin sorgulanması ihtiyacını doğurur.

Günümüz insanı yalnızlık, umutsuzluk, doyumsuzluk, yüzeysellik, yabancılaşma gibi yaygın görülen belirtiler yaşar. Bu belirtilerde teknolojinin yol açtığı etkiler fark edilir. İletişim olanakları genişledikçe yüz yüze, içten ve samimi ilişkiler kurma olasılığı azalmakta, insanlar daha yüzeysel ve araçsal bir ilişkiyi tercih etmektedir. Bu durum insanı yalnızlaştırmakta ve sosyal ilişkilerin desteğinden mahrum bırakmaktadır. Böylelikle bireyin sosyal yaşamında değerler alanında bozulma ve ahlaki eylemin imkânı noktasında problem yaşanır.

Günümüz teknolojisinin eylem ve değer alanında yol açtığı tartışmalardan bazıları güvenlik sorunları, sosyal medya ve yapay zekâ kaynaklıdır.

Dijital güvenlik

Güvenlik Sorunları-Mahremiyet

Bilgi teknolojileri; verilere ulaşmayı, verileri işlemeyi, kullanmayı, saklamayı kolaylaştırır. Bu durum kişisel bilgilerin birer veri olarak iletişim ağları tarafından işlenmesi ve kullanılmasıyla güvenlik endişesine, mahremiyet ihlaline yol açar. Mahremiyet ihlalleri sadece kişisel bilgilere değil bankacılık, sigorta, finans, sağlık, savunma sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren kurum veya şirket bilgilerine de izinsiz erişimi kapsar. Teknolojinin yol açtığı bir diğer güvenlik endişesinin kaynağı ise savaş sanayisindeki ilerlemedir. Kitle imha silahlarının artışı, ülkeler arasındaki silahlanma yarışı tüm insanlık için endişe verici düzeydedir. Artık cephe savaşlarından ziyade, teknolojik silahların savaşı söz konusudur.

Yapay zekâ sistemleri ve makineleri

Yapay Zekâ

Yapay zekâ; teknolojinin görünür uzantısı olan makinelere, insan gibi düşünen ve davranan sistemlere karşılık gelir. Yapay zekâ teknolojileri, insanın ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda üretilir ve bu teknolojik tasarımların temelinde biyolojik taklit ilkeleri bulunur. Amaç konfor ve refah düzeyini daha çok artırmaktır. Ancak insan kontrolündeki bu teknolojilerin kontrolden çıkmasından veya insanın yerini almasından endişe duyulur.

E-ticaret (Temsilî)

Sosyal Medya, Ekonomi ve Siyaset

İletişim teknolojileri ekran aracılığı ile insanları bir araya getirirken yüz yüze iletişimin sağladığı gerçeklik, samimiyet, şeffaflık gibi unsurlar da dışarıda bırakılır. Bağımlılık, gerçeklikten kopuş, kaygı, kimlik parçalanması, gözetleme, gözetlenme, mutsuzluk gibi sorunlar sosyal medya kullanımı ekseninde baş gösterir. Sosyal medya oluşturduğu iletişim ağı ile birlikte e-ticaret gibi önemli bir işlevi de yerine getirir. Bu ağ, hız ve kolaylık açısından cazip gözükse de güvenirlik ve vergilendirme gibi sorunlara sebep olmaktadır. Sosyal medya, sosyal ve siyasal süreçlerde de önemli bir rol oynar. Kamuoyu oluşumunda etkili olan sosyal medya, dezenformasyona neden olmaktadır.

2.2. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada teknoloji ve hayat ilişkisi ile ilgili aksiyolojik problemleri çözümlemeniz, bu problemlere yönelik görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir.

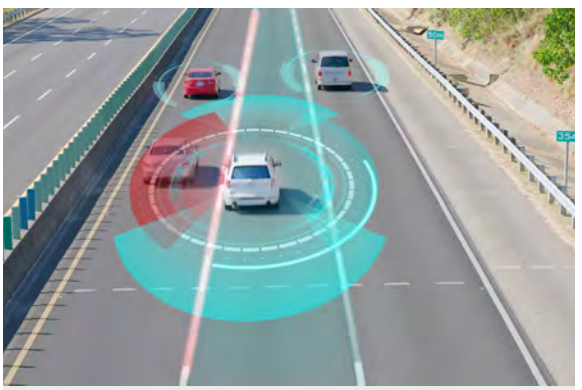
Aşağıdaki bilgi görselinden hareketle teknolojik gelişmelerin neden olduğu güvenlik sorunlarına ilişkin alınacak önlemler ve geliştirilebilecek sistemler üzerine tartışınız. Tartışmada aşağıdaki sorulara yönelik görüş ve argümanlarınızı yazınız.

Siber suç; bilgisayar, bilgisayar ağı veya ağa bağlı bir cihazı hedef alır. Siber suçların çoğu para kazanmak isteyen bilgisayar korsanları tarafından gerçekleştirilir. Ancak zaman zaman siber suçlar kazanç sağlamaktan başka bilişim sistemlerine zarar vermeyi de amaçlar. Bu zararlar siyasi ya da kişisel olabilir.

Sosyal medyada kimlik hırsızlığı ve dolandırıcılığı önemli bir suçtur. Sosyal medyada kullanıcı hesapları çalınarak insanlardan para istenmekte, sosyal medya üzerinden ticari faaliyetlerde hayalî ürün satışı yoluyla dolandırıcılık olayları artmaktadır.

ABD'de, 2023 yılı Temmuz ayından 2024 yılı Mayıs ayının ortasına kadar otonom araçların yaklaşık 400 kazaya karıştığı belirtildi. Söz konusu araçların karıştığı kazalarda 5 kişinin hayatını kaybettiği, 6 kişinin de ağır yaralandığı kayıtlara geçti.

Yapay zekâ destekli güvenlik kameraları, görüntü analizi teknolojisi ile donatılmış kamera sistemleridir. Bu kameralar görüntü verilerini analiz ederek insanları, araçları, nesneleri ve diğer objeleri tanımlar ve takip eder.

Sorular	Görüş ve Argümanlar
Bilgi görselinde hangi sorunlar ele alınmıştır?	
Teknolojinin getirdiği güvenlik sorunlarını aşmak adına ne gibi önlemler alınmalıdır? Geliştirilebilecek sistemler neler olabilir?	
Güvenlik sorunlarıyla mücadele etmenin millî beraberlik, bağımsızlık ile ülkenin geleceği açısından önemi ve değeri nedir?	

Aşağıdaki metinleri ve sözleri inceleyip soruları yanıtlayınız.

Zygmunt Bauman ve Sosyal Medya

Neden tercih ediliyor?

Yol açtığı sonuçlar sebebi ile sosyal medyanın cazibesinin nereden kaynaklandığını tespit etmek önemlidir. Zygmunt Bauman'a [Zigmunt Baumın (1925-2017)] göre sosyal medya çoğunlukla ahlaki ve etik kısıtlamalardan uzak biçimde bireylerin kendilerini rahatlıkla ifade etmelerine olanak sunar. Sosyal medya üzerinden iletişim kurmak, kişiyi gerçek temasın verdiği birtakım rahatsızlıklardan (utanma, dışlanma, reddedilme, engellenme) kurtarır. Bireyler olmak istedikleri profilleriyle bu alanda varlık gösterir. Örneğin göz teması içermeyen mesajlaşma, görüşmenin riskli bir diyaloğa dönüşme ihtimalini de ortadan kaldırır. Kendini yalnız, fark edilmemiş, dışlanmış ve ihmal edilmiş hisseden insanlar için sosyal medya büyük bir olanaktır.

Bir panoptikon mu?

Bauman'a göre insanlar, sosyal medyayı kullanarak kişisel yaşamlarını bir panoptikona (hapishane inşa modeli) dönüştürür. Bu gözetim alanı modern dünyanın bir gerçekliği hâline gelirken devamını sağlayan önemli unsur da kullanıcıların gözetlenmesi ile elde edinilen bilgilerden kâr elde edilmesidir. İnsanlar mahremiyet haklarından sunulan imkânlar karşısında ödenecek bir bedelle vazgeçerler. Dijital ağda bırakılan her iz saklanmakta, kullanılmakta ve yok olmamaktadır.

Teknolojiye hâkim olunabilir mi?

Bauman teknolojik gelişmelerin toplumsal huzur ve güvenliği temin edemeyeceği düşüncesindedir. Çünkü ona göre teknoloji kördür ve bir yere varmak için değil hareket ettiği için hareket eder. Teknolojinin bu kendiliğinden işlerliği, insanın teknoloji üzerine hâkimiyet kurmasını imkânsızlaştırır. Bu açıdan teknolojiye hâkimiyet, teknolojiyi bütünüyle kontrol etmek yerine onun birey ve toplum üzerindeki etkilerinin farkında olup bilinçli ve eleştirel bir tutum geliştirebilmeyi içerir.

"Taşınabilir elektronik itiraf hücreleri ile donanmış ergenler, bir itiraf toplumunda yaşama sanatı konusunda eğitilen ve eğiten çıraklardır."

"Düşünüyorum, o hâlde varım." değil "Hakkımda konuşuluyor, o hâlde varım."dır.

"Ekrandaki hayat kendi hayatımızı küçük, önemsiz ve sıkıcı gösterir."

1. Metinde Bauman'ın üzerinde durduğu sorunlar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Bauman "Teknoloji kördür, bir yere varmak için değil hareket ettiği için hareket eder." sözüyle teknoloji hakkında neyi ifade etmektedir? Görüş ve argümanlarınızı gerekçelendirerek açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Oxford (Oksfort) Üniversitesi, 2024 yılında brain rot [brayn rad (beyin çürümesi)] kavramını yılın kelimesi olarak seçti. Brain rot; bir kişinin zihinsel veya entelektüel durumunun, özellikle önemsiz veya zorunluluk arz etmeyen bir materyalin (çevrim içi içerik) aşırı tüketimi sonucunda bozulması olarak tanımlanmaktadır. Uzmanlar, "beyin çürümesi" ifadesinin bu yıl özellikle sosyal medyada aşırı miktarda ve düşük kaliteli çevrim içi içerik tüketmenin etkisiyle ilgili endişeleri dile getirmede sıkça kullanıldığını belirtmektedir.

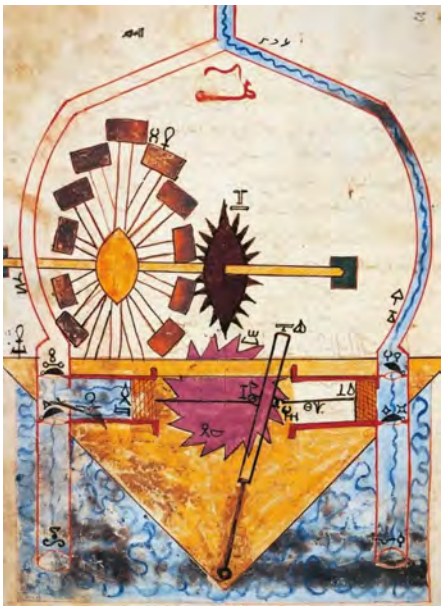
Buna göre sosyal medyanın aşırı ve ihtiyaç dışı kullanımından neden endişe edilmektedir? Bu endişeyi haklı buluyor musunuz? Açıklayınız.

4. Sosyal medya ve değerlerin tahribatı ile ilgili yaşadığınız bir olayı belirtiniz.

5. Sosyal medyada insan özgür mü yoksa köle midir? Açıklayınız.

6. Sosyal medya insani değerlere zarar verir mi? Bununla ilgili bir argüman geliştiriniz. Argümanınızın öncüllerini (kanıt, delil) belirtiniz.

Aşağıdaki görsel ve metni inceleyip soruları yanıtlayınız.

Suyu yukarı taşıma düzeneği taslak çizimi, Cezeri

Teknolojik ilerlemenin ürünü olan yapay zekânın insan hayatında hızlı ve geniş yer edinmesi yaşam biçimlerinde ve toplumsal yapıda köklü değişimlere yol açmaktadır. Yapay zekâ teknolojisi basit teknolojik aletlerde bile kullanılmakta, insan aklının ve gücünün yerine geçmektedir.

Tarihte robot teknolojisinin öncüsü ve mucidi Cezeri (Sezeri) olarak bilinmektedir. Cezeri; kandil saati, otomatik çalışan su makinesi, saz çalan robot, masa makinesi, pompa otomatı gibi icatlar gerçekleştirmiştir. Cezeri'den günümüze uzanan süreçte özellikle son yıllarda baş döndürücü hızla yaşanan değişim, bu robotik varlıkların insan hayatında yerini sorgulanır hâle getirmektedir.

Yapay zekâ sistemlerinin gelişen varlığı karşısında "Robotlar ahlaklı davranabilir mi?" sorusu gündeme gelmektedir. İnsan hayatını kolaylaştırdığı gerçeği ile birlikte bu robotik varlıkların insan gibi davranıp davranamayacağı, bilinç ve irade sahibi olup olmadığı, onlara ahlaki sorumluluk yüklenip yüklenemeyeceği tartışılmaktadır.

1. Yapay zekâ teknolojisi toplum hayatını nasıl etkilemektedir?

.....

.....

2. Yapay zekâ uygulamalarında hangi etik ilkeler benimsenebilir?

.....

.....

Cezeri'den günümüze robot teknolojisinde ne gibi gelişmeler olduğuna yönelik örneklerinizi sınıfta sözlü olarak paylaşınız. Aşağıdaki soruları tartışınız. Bunlarla ilgili görüş ve argümanlarınızı belirtiniz. Paylaşılan görüş ve argümanların tutarlılıklarını değerlendiriniz.

Tartışma Soruları	Tartışma Notları	Görüş ve Argümanlar
Robotlar ahlaki davranabilir mi?		
Gelişen robot teknolojilerinin insan hayatına etkileri nasıl bir değişim göstermektedir? Yaşanan değişimin ahlaki sonuçları neler olabilir?.		

Teknolojinin beden ve ruh sağlığına etkilerine, teknoloji bağımlılığına, teknoloji kaynaklı güvenlik sorunlarına ve sosyal medya sorunlarına yönelik uygulamaya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

PERFORMANS GÖREVİ

Performans Süresi: 2 hafta

Aşağıda tanıtım, görev, alıştırma ve felsefi bakış bölümlerinden oluşan performans görevi verilmiştir. Bu bölümleri dikkatlice okuduktan sonra istenen çalışmaları gerçekleştiriniz.

Tanıtım		
Görev	Teknoloji ve felsefe ilişkisine yönelik felsefi bir metin yazma	*"Dereceli Puanlama Anahtarı"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-7" bölümünü doldurunuz.*
Değerlendirme	Dereceli puanlama anahtarı	

Görev

Felsefi metin yazma çalışması; hazırlık, sınıfta yazma ve yayımlama olmak üzere üç aşamada yapılacaktır. Bu aşamalarda aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.

Hazırlık Aşaması

- ✓ Aşağıda verilen alıştırma çalışmasını yapınız.
- ✓ Teknoloji ve felsefe ilişkisi hakkında çeşitli kaynaklardan (kitap, makale, dergi, rapor, gazete, istatistik vb.) araştırma yapınız.
- ✓ Elde ettiğiniz verilerden hareketle belirlediğiniz sorunu felsefi bağlamda değerlendiriniz. Verilen "Felsefi Bakış"bölümüne özgün düşüncelerinizle yorumlarınızı yansıtınız.
- ✓ Çalışmanızda verimi artırmak için bilgi ve becerilerinizi çalışmanıza aktarınız.
- ✓ Çalışmanızı sistematik biçimde planlayınız.
- ✓ Görevlerinizi eksiksiz ve zamanında yerine getiriniz.

Sınıfta Yazma Aşaması

- ✓ Hazırlık aşamasında yapmış olduğunuz çalışmaları sınıfa getiriniz.
- ✓ Öğretmen tarafından değerlendirilecek olan dereceli puanlama anahtarında felsefi metin yazmak için belirlenmiş ölçütleri inceleyiniz. Bu ölçütlerden hareketle hazırlık aşamasında belirlediğiniz soruna yönelik felsefi bir metin yazınız.
- ✓ Metninizi dil ve tutarlılık açısından inceleyiniz, ilgili düzeltmeleri yaparak öğretmeninize teslim ediniz.

Yayımlama Aşaması

- ✓ Metniniz hakkında öğretmeninizden dönüt alınız ve metninizle ilgili düzeltmeleri yapınız.
- ✓ Öğretmeninizin eşliğinde okulda gerçekleştirilen yayın çıkarma çalışmalarına metninizi sunarak katılınız.

Alıştırma

» **Aşağıdaki görselleri bireysel ve sosyal yaşamın göz önünde olmasının getireceği durumlar temelinde inceleyiniz. Duygu ve düşüncelerinizi yazınız.**

a) Gardiyanların mahkûmları sürekli izlemesi için panoptikon tasarımlı hapishane, Nueva Gerona (Nuva Herona)/Küba b) Dijital panoptikon tasarımı (Temsilî)

» **Aşağıda eksik bırakılan cümleleri anlamlı biçimde tamamlayınız.**

- Tekniğin amaç olarak kabul edilmesi insanı ..... açıdan etkiler.
- Teknolojinin gelişmesi ..... alanlarındaki gelişmelerle paralel ilerlemiştir.
- Sosyal ilişkide teknoloji kaynaklı sorunların çözülebilmesi için ..... düzenlemelerin yapılması çok önemlidir.
- Sinema teknolojisinde kullanılan ses ve görüntü efektleri insanın gerçeklik algısına etki ederek robotların insan gibi davranışlarda bulunmasına ve ..... sorunlar yaşamasına neden olur.
- Sosyal medyayı sadece bir özgürlük alanı olarak tanımlarsak ve eylemlerimizde sorumluluğu bir kenara bırakırsak ..... sorunlarıyla karşı karşıya kalırız.
- Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte sanatın tanımı ve sınırları değişmiş, dijitalleşme akımı hız kazanmıştır. NFT teknolojisi (Değiştirilemeyen, benzersiz, taklit edilemez ve bölünemez dijital varlıklardır.), sanatçılar için yeni bakış açıları sunarak sanatçıların ve sanatseverlerin ufkunu genişletebilir ancak .....

» **Aşağıdaki metnin sonuna düşüncenin akışına göre getirilebilecek ifadeyi işaretleyiniz.**

Çağımızda sosyal yaşamı biçimlendiren teknoloji, temel ihtiyaçların karşılanması noktasını çoktan aşmış ve eğlence aracı olmuştur. Bu durum eğlence sektöründe lüks talepleri tetiklemiştir. Oyun, ses ve görüntü teknolojileri giderek gelişmiş, üretim-tüketim ilişkileri farklılaşmış, yeni davranış biçimleri ortaya çıkmış ve ahlaki sorunlar baş göstermiştir.

- ☐ Yaşanan tüm gelişmelerden siyasi mekanizma da etkilenmiş ve toplumsal düzenin sağlanması noktasında teknolojiyle hayatın nasıl ilişkilendirilmesi gerektiği sorgulanmıştır.
- ☐ Hangi alanlarda ne türden teknolojik yatırımların yapılmasının fayda sağlayacağı üzerine düşünülmüştür.
- ☐ Eğlence için teknolojiye gerek yoktur. Geçmişten günümüze gelen oyunların yaşatılması yeterli olacaktır.
- ☐ Dolayısıyla teknolojinin değeri üzerine felsefi sorgulamalar yoğunlaşmıştır.

» **Aşağıda eksik bırakılan paragrafları uygun biçimde tamamlayınız.**

- Teknoloji bizim bedenimiz ve zihnimizle yapamadığımız işlere yönelik yeteneklerimizin devamı niteliğindedir. Yapay bir beceri olarak da tanımlanabilir. Eğer yetemediğimiz yerlerde teknik aletleri yapamasaydık bu bilgi ve teknoloji çağında da olamayacaktık. Peki, bu kadar konforun yaşandığı bu çağda teknolojinin olumsuzlukları yok mu? .....

- Teknolojinin bütün isteklerimizi karşılaması ve sorunlarımıza çözüm olabilmesi mümkün müdür? Bu soruya teknolojiyi bir mucize olarak görenlerin yanıtı "tabii ki" yönündedir. Hatta onlar için ölümsüzlük bile teknoloji ile aşılabilir bir sorundan başka bir şey değildir. Hâlbuki bunun bir yanılgı olduğunu düşünen insanlar da vardır. .....

- İnsanın karşılaştığı bütün sorunlara bilimsel yöntemin geçerli tek yöntem olarak savunulması üzerinden cevap aranmıştır. Problemlerin değer kaynaklı boyutları bir kenara bırakılarak somut görünür tarafları ele alınmıştır. Bu durum değerlerin tahribatını hızlandırmış ve doğamıza yabancılaşmamıza neden olmuştur. Günlük yaşantımıza baktığımızda bunu açıkça görebiliriz. .....

Dolayısıyla problemlerimize yaklaşımımızda yeni anlayışlar geliştirmemiz gerekir. Yoksa duygusuz bir makineye dönüşmemiz an meselesidir.

» **Verilen felsefi paragrafları örnekteki gibi kendi cümlelerinizle anlamını bozmadan tekrar yazınız.**

Yaşanılan modern ötesi dönem akla duyulan mutlak güvene karşı şüpheyi ve bilimle teknolojinin sağladığı faydalar kadar tehlikeler de taşıdığının kabulünü içerir. Hızlı gelişim karşısında yitirilen hâkimiyet endişeye yol açar. Böyle bir zamanda yaşamak karanlık bir boşluğa doğru hızla yol almaya benzer. Artık kontrol bizde değildir.	→	*Çağımızda akla koşulsuz ve zorunlu olarak güven duymayanların sayısı önemsenmeyecek gibi değildir. Bununla beraber bilim ve teknolojinin olumlu yönlerinin olduğu kadar olumsuz yönlerinin de olduğu kabul edilir. En önemlisi de teknoloji karşısında hâkimiyetin yitirilişidir. Dünya, ateş topu misali kontrolsüz biçimde ilerler ve oluşturduğu cehennem duygusu giderek herkesi etkiler.*

Jurgen Habernas [Yürgen Habermas (1929-2026)], teknolojinin bir ideoloji olduğunun altını çizer. Bu düşünce sistemi insana hizmet etmekten çok onun sonunu getirecek riskler barındırır. İnsanın sosyal ve politik duruşu, teknolojinin yükselişi karşısında gücünü ve anlamını yitirir. Devletin üst kurumları teknolojik gelişmeye yön verme gücünü kaybederken bu gelişmenin dışında kalmamak için büyük çaba sarf etmektedir.

Yaşadığımız dönemde teknolojinin getirilerine olan olumlu beklenti büyük ölçüde azalmaktadır. Bu durum insanın manevi varlığı ile teknolojik yapılar arasındaki çelişkiyi anlayabilmemizin önünü açar. Tüm dünyada teknolojinin insanın ruhsal varlığını nasıl etkilediği ciddi bir endişe ile tartışılmaktadır. Teknolojik gelişme, insan ruhu ile makine arasında aşılmaz bir boşluk yaratır. Teknoloji ilerlerken insanın manevi varlığı gerilemekte, teknoloji hâkim olunan değil esir olunan hâline gelmektedir.

Felsefi Bakış	
Araştırmanızda belirlediğiniz düşünce ve argümanlarınızı açıklayınız.	
Yazınızda ileri sürdüğünüz temel görüş ve argümanlarınızı belirtiniz.	
Yazınızda ele alacağınız temel eleştirinizi ifade ediniz.	
Yazınızda kullanacağınız bir metaforu belirtiniz.	

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-8. soruları aşağıda verilen forum sayfasını okuyup yanıtlayınız.

TEKHNE

ANA SAYFA | HABERLER | FORUM | İLETİŞİM | *teknoloji ve özgürlük*

Yazılımcı — Yanıtla

Teknoloji nasıl bir sürece dönüştü anlamak mümkün değil. Teknolojik aletlerin kölesi hâline nasıl geldik? Geçen gün bir haber okudum. Kara yolunda seyahat eden insanlar, cansız iki ayıyla karşılaşıyor. Sonrasında yöre halkı olay yerine akın ederek ayılarla özçekim yapmaya başlıyor ve fotoğraflarını sosyal medyada yayımlıyor. Teknolojinin bizi getirdiği değer yozlaşması can sıkıyor. Sizler neler düşünüyorsunuz?

Drone — Yanıtla

Yazılımcı, bu durum can sıkacak bir hâl aldı. İnsanlar sosyal medya paylaşımlarını beğendirme yarışında çılgınca şeyler yapıyorlar.

Kod01 — Yanıtla

Bu durum bence teknolojinin olumsuz sonucundan değil insanlardan kaynaklanıyor. Bu durum tamamen özenti ve tüketim çılgınlığıdır. Teknoloji hızla gelişiyor ama insanlar bu hıza ayak uyduramıyor.

Drone — Yanıtla

Nasıl bir saptama anlayamadım. Örnek verir misin Kod01?

Kod01 — Yanıtla

Şöyle anlatayım. Teknoloji aletleri hızlı değişim süreci içindeyken insanların algısı maalesef bunu çıkar amaçlı kullanmaya yöneldi. Değerler yozlaştı. Önceden telefonu olmayan birinin yanında telefon gizlenirdi utanmasın diye. Şimdi telefon markası yarıştırılıyor. Sanal dünyada sürekli videolar arası geçiş yapılıyor.

Yazılımcı — Yanıtla

Benim de anlattığım durum bu. İnsanlar, ihtiyaçları olmayan aletlerin esiri oluyor. Daha iyisi bende havası ile yaşıyor ve insani değerleri unutuyor.

Drone — Yanıtla

Ben katılmıyorum sizlere. Nihayetinde teknoloji bir yaşam şeklidir. İnsanlar kullandığı araçları seviyor, iletişim kuruyor, eğleniyor, stres atıyor. Onu da mı yapmasınlar? Sıkılıp yenilik aramaktaki sakınca ne ki?

Yazılımcı — Yanıtla

Yenilik değil mesele. Gerçeklikten uzaklaşma.Sokakta insanlarla sohbet etmek ve parkta spor yapmak insanı daha çok eğlendirir. İnsan teknoloji ile kendine yabancılaşıyor ve kaybettiği değerlerin farkına varamıyor. İnsanlar özenti, kibir, her şeyi ben bilirim gibi tavırlar ile saçma sapan hâllere düşüyor.

Kod01 — Yanıtla

Sadece teknolojik aletleri değil insani davranış ve değerleri de tüketiyoruz. Bu değerleri yitirdiğimizde geriye bir şey kalmayacak. Gerçek hayat, anılar, duygular belirsiz olacak. Sosyal medya çılgınlığı insanları yalnızlaştırıyor. Sosyal medyada birçok kişiyle iletişim kurulabiliyor ama aslında derinliği olmayan ilişkiler geliştiriliyor. Yakında metaverseler (sanal evren) ve yapay zekâlı robotlarla insanlar sanal dünya dışına çıkamayacak. Zihinleri kör, bilinçsiz modern köleler oluşturulup satışların artırılması sağlanacak.

Yazılımcı Yanıtla

Arkadaşlar işin aslı bilinçli olabilmekte. Eğer işine yarayacak bir yenilik yoksa teknolojiye para dökmek çok mantıksız. Son model arabanın kredisini ödemek için uğraşmaktansa 2-3 model eskisini kullanmaya devam et ama daha güzel bir hayat sür. Seyahate çık; sinemaya, tiyatroya git. Sevdiklerinle daha çok zaman geçir, anı biriktir. İnsanı, insan yapan duygularıdır. Robotlar her şeyi yapacak belki ama duyguları taklit edemeyecek.

Drone Yanıtla

Ben anlıyorum sizleri, teknolojiyi kullanmamak değil bilinçli kullanıcı olmak önemlidir. İnsanlıktan, duygulardan, bizi biz yapan değerlerden uzaklaşmamak. Ama bence artık çok geç!

Kod01 Yanıtla

Ben katılmıyorum sana Drone, hiçbir şey için geç değil. Teknoloji araçtır ancak kullanmasını bilene, sadece teknolojinin bizleri tembelleştirmesine izin vermemeliyiz. Okuyalım, düşünelim, hayal edelim, sanatla uğraşalım, spor yapalım ve kendimizi mutlu edebilecek gerçek ilişkiler kuralım yeterli.

1. Forumda geçen diyalog üzerine teknoloji ve hayat ile ilgili hangi felsefi sorular sorulabilir?

2. Diyalogda teknoloji ve hayat ile ilgili hangi problemler tartışılmaktadır?

3. Yaşadığınız çevredeki gözlemlerinizden hareketle teknolojiden kaynaklandığını düşündüğünüz problemler neler olabilir?

4. Forumdaki hangi görüş hayatla daha iyi ilişkilendirilmiştir? Değerlendiriniz.

5. Diyalog dışında teknoloji ve hayat ile ilgili hangi sorular sorulabilir? Bu sorulardan hangisi veya hangileri insan hayatı için daha önemlidir? Açıklayınız.

6. Teknoloji ve hayat ilişkisine yönelik hangi felsefi kavram ve argümanlar forumda yer almıştır?

7. Teknolojinin olumsuz yanlarının olduğu görüşüne karşılık teknoloji-hayat ilişkisi ile ilgili nasıl bir görüş ve argüman bulurdunuz?

8. Forumdaki kişiler teknoloji ve hayat ile ilgili hangi felsefi görüşleri savunmaktadır?

9-11. soruları aşağıda verilen senaryo çalışmasına göre yanıtlayınız. Sahneleri okuyup sorulara verdiğiniz yanıtlardan hareketle 4. sahneyi kendiniz kurgulayınız.

1. Sahne

Aybars: Yapay zekânın ne olduğunu bilmeden etik tartışmaya giremeyiz. Eğer o, özneye dönüşüyorsa tüm kurallar değişir.
Gülce: Ama insanlar işlerini kaybediyor, özel hayatları tehdit altında. Önce değer ve etik sorunlarına eğilmek zorundayız.

2. Sahne

Aybars: Örneğin satrançta insanı yenen yapay zekâ artık sadece bir "araç" gibi davranmıyor. Böyle bir varlığı yanlış tanımlarsak etik ilkelerimiz çöker.
Gülce: Örneğin sosyal medyadaki algoritmalar yanlış bilgi yayıp borsayı bile etkileyebiliyor. Bu durum sorunun etik boyutlu olduğunu gösteriyor.

3. Sahne

Aybars: Eğer yapay zekâyı ontolojik açıdan "özerk" bir aktör olarak kabul edersek sorumluluğu kime yükleyeceğimizi bilemeyiz. Bu sorunun çözülmesi şart.
Gülce: Ama insanlar şu anda işsiz kalıyor, bağımlılık artıyor. İnsan onuru tehdit altındaysa ontoloji bekleyebilir.

4. Sahne

.....

.....

.....

.....

9. Diyalogda tartışılan teknoloji problemi nedir?

.....

.....

10. Karakterlerin savunduğu görüşler nelerdir?

.....

.....

11. Diyalogda tartışılan argümanlar nelerdir? Bunların zayıf ve güçlü yanları hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

12-15. sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

12. Günümüzde bireysel ve sosyal yaşamın önemli belirleyicilerinden birisi de teknolojidir. Son yıllarda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, insan yaşamında hızlı ve derin bir değişim gerçekleştirmiştir. Teknolojinin yaşam üzerinde sağladığı değişim tek yönlü değildir. Salt bir gelişim ve ilerleme durumundan söz etmek mümkün değildir. Teknolojinin olumlu etkilerinin yanı sıra özellikle son yıllarda daha fazla su yüzüne çıkan olumsuz etkileri de söz konusudur. Bu yönde artan farkındalık, teknoloji ile ilişkili soru ve problemleri artırmış ve teknoloji, felsefenin ilgi çeken bir konusu hâline gelmiştir.

Bu metinde aşağıdaki hangi felsefe alanından bahsedildiği söylenebilir?

A) Teknoloji
B) Tekhne
C) Mekân
D) Zaman
E) Teknoloji felsefesi

13. Günümüzde gerçeklik algısıyla zaman ve mekân algısının değişmesi, metafiziğin reddi, maneviyatın soyut olması, içsel olanın dışarıda bırakılması, varlığın maddesel ve mekanik bir yapıya indirgenmesi; buna karşılık bencillik, egoizm, çıkarcılık gibi değer sorunlarının artması, iletişimin nicelik olarak artarken nitelik olarak zayıflaması, sahte kimlikler, benlik, güvenlik, mahremiyet problemlerinin ortaya çıkması gibi durumlar yaşanmaktadır.

Buna göre teknoloji kaynaklı sorunlar felsefi bağlamda değerlendirildiğinde aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Teknolojik gelişmeler ontolojik tartışmaları gereksiz kılmıştır.
B) Teknoloji ile ilgili sorunlar, bilimsel yöntemlerle çözülebilecek teknik problemlerdir.
C) Teknoloji kaynaklı sorunlar yalnızca bireysel algı farklılıklarından doğan öznel problemlerdir.
D) Teknolojik gelişmeler anlam arayışını ortadan kaldırarak felsefi sorgulamayı gereksiz kılmıştır.
E) Teknoloji felsefesi ile ilgili sorunlar felsefede aksiyolojik ve ontolojik olarak sınıflandırılabilir.

14. Aşağıdakilerden hangisi teknoloji ve felsefe ilişkisi ile ilgili bir soru değildir?

A) Teknoloji insan hayatını nasıl etkiler?
B) Teknoloji insanın değer dünyasını nasıl etkiler?
C) İnsanın teknoloji bağımlılığı hangi hastalıkları tetikler?
D) Teknolojinin tutsağı olmadan bir hayat sürmek mümkün müdür?
E) İnsanın kendine yabancılaşmasında veya kendini keşfetmesinde teknolojinin rolü var mıdır?

15. Teknoloji ile hayatımızda birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunların başında günümüzdeki gerçeklik algısı vardır. Teknolojik ürünlerle sanal olarak nitelenen farklı bir gerçeklik alanı söz konusudur. Ayrıca insanların gerçekliğin ötesinde, bir simülasyon içinde varlıklarını sürdürdükleri söylenebilir. Teknoloji de bu yapının önemli bir aracıdır. Teknolojik ürünler bireysel ve toplumsal ilişkileri etkilemektedir. İlişkileri sınırlandırdığı gibi insana yalnızlık, umutsuzluk, doyumsuzluk, yüzeysellik, yabancılaşma gibi yaygın olarak görülen semptomları da yaşatmaktadır. Teknoloji ile güvenlik-mahremiyet ihlali gibi sorunlar ciddi olarak karşımıza çıkar. Yapay zekânın hayatın her alanında yer alması, insan kontrolündeki bu teknolojinin getirdiği olumlu etki ile birlikte yerine geçme, işlevini yitirme endişesi oluşturur.

Metinden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Yapay zekâ insan hayatını kolaylaştırmakta ve insanı işlevsiz kılmaktadır.
B) Teknolojinin oluşturduğu sorunlardan biri insanın gerçeklik algısı ile ilgilidir.
C) İnsanlar iletişimle ilgili birçok sorunu teknolojik araçlarla aşmış durumdadır.
D) Teknoloji, insanda bir simülasyon içinde yaşıyor izlenimi uyandırmaktadır.
E) Teknoloji felsefesindeki problemler insanı doğrudan ilgilendirir.

Ünite ile ilgili daha fazla soru için karekoddan yararlanınız.

3. ÜNİTE

AKIL VE İNANÇ

ANAHTAR KAVRAMLAR

- akıl
- gönül
- inanç

ÜNİTE KONULARI

- AKIL-İNANÇ İLİŞKİSİNE YÖNELİK FELSEFİ SORULAR VE PROBLEMLER
- AKIL-İNANÇ İLİŞKİSİNE YÖNELİK FELSEFİ GÖRÜŞ VE ARGÜMANLAR

"3. Ünite" sunusuna ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

"3. Ünite" karekodu

GİRİŞ

Akıl-inanç ilişkisi başta felsefe ile teoloji olmak üzere birçok alanda tartışılan ve düşünce tarihinde öne çıkan konudur. Bu ilişki, insanın hayatı anlamlandırması noktasında önemlidir. Akıl, insanın doğruya ve hakikate ulaşmasını sağlayan yeti olarak görülür. İnanç ise insanın genel olarak bir düşünceye, görüşe veya öğretiye güvenmesini, gönülden bağlı olmasını ifade eder. Felsefe; akıl-inanç ilişkisinde öne çıkan temel problemlerden inancın akıl ile temellendirilmesini, bilgiye ulaşma aracı olan aklın inanç temelindeki yerini ve önemini ele alıp sorgular.

Bu ünitede akıl-inanç ilişkisine yönelik ortaya çıkan felsefi soru ve problemlerin hayatla ilişkilendirilerek anlamlandırılması, akıl-inanç ilişkisi üzerine görüş ve argüman ortaya konması amaçlanır.

HATIRLAMA

- Din hem felsefenin hem de teolojinin ortak alanıdır.
- Din felsefesinin Tanrı, ibadet, iman, inanç, vahiy, kutsal, peygamber, dinî tecrübe gibi temel kavramları vardır.
- Tanrı'nın varlığı, evrenin yaratılışı ve ruhun ölümsüzlüğü problemleri din felsefesinin ele aldığı temel sorunlardır.
- Din felsefesinin amacı dinî inançları savunmak veya onları çürütmek değil genel olarak ele aldığı konu ve problemleri temellendirmeye çalışmaktır.

ÖN DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları kısaca yanıtlayınız.

1. Din nedir?

.....

.....

2. Akıl nedir?

.....

.....

3. İnanç nedir?

.....

.....

4. İman nedir?

.....

.....

5. Tanrı'nın varlığına yönelik kanıtlamalar ve görüşler nelerdir?

.....

.....

DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ

Aşağıdaki metinleri okuyup felsefe ile din arasındaki benzerlik ve farklılıklara ilişkin görüşlerinizi alana yazınız.

Felsefe ve dinin kendilerine özgü ilkeleri ve temelleri vardır, bunlar birbirinden ayrı olmak durumundadırlar. Birinin diğerine karıştırılması, yanlışlıklara yol açar. Öyleyse din sorunlarını din çerçevesinde, felsefe sorunlarını da kendi içinde ele alıp değerlendirilmesi gerekir. Bu demektir ki, her ikisinin doğrusu kendi bünyesi içinde belirlenecektir. Şu halde filozof din sorunlarını tartışmak istiyorsa, felsefe bağlamında değil, din bağlamında tartışmalıdır. Bunun için dinin ortaya koyduğu gerçekleri anladıktan sonra tartışmasını onlar üzerine kurmalıdır.

İbn Rüşd (1126-1198), *Din Felsefe Tartışması*

Felsefenin dini göz önünde tutması gerektiğini söylesek, o zaman bu ikisi aynı şekilde bir farklılık bağıntısına yerleşmiş olurlar ki, o bağıntıda birbirlerine karşı hareketsiz kalırlar. Oysa felsefenin içeriğinin, ihtiyaç ve ilgisinin dinle tamamen müşterek olduğu söylenebilir. Dinin nesnesi felsefeninki gibi ebedi hakikattir, Tanrıdır ve Tanrıdan ve Tanrının açıklanmasından başka bir şey değildir. Felsefe dini açıklamak suretiyle yalnız kendini açıklar ve kendini açıklamak suretiyle dini açıklar. Düşünen Ruh bu nesneye, hakikate nüfuz eden şey olduğu için o, hakikate nail olmayı ve öznel bilinci saflaştırmayı düşünür. Böylece felsefe ve din özdeşleşir.

G. W. F. Hegel [Hegel (1770-1831)], *Din Felsefesi Dersleri*

Bilimi, sanatı, felsefesi olmayan insan toplumları geçmişte vardı ve bugün de vardır. Ama hiçbir zaman dinsiz bir toplum olmamıştır. (…)

Ama felsefe ve din her zaman birbirlerinden ayrı olmuşlardır. Gerçekten, çoğu zaman felsefe yalnızca daha kültürlü kafaları tatmin etmek için ortaya çıkmıştır (…). Felsefe ile dinin birbirlerine karıştığı yerde bile, unsurlar bireyselliklerini korurlar: Dinin kurgulama yapma konusunda geçici hevesleri olacak ve felsefe de eyleme kayıtsız kalmayacaktır; ama buna rağmen din esas itibariyle eylem olarak, felsefe de düşünce olarak kalacaktır.

Henri Bergson [Henri Bergsın (1859-1941)], *Ahlâkın ve Dinin İki Kaynağı*

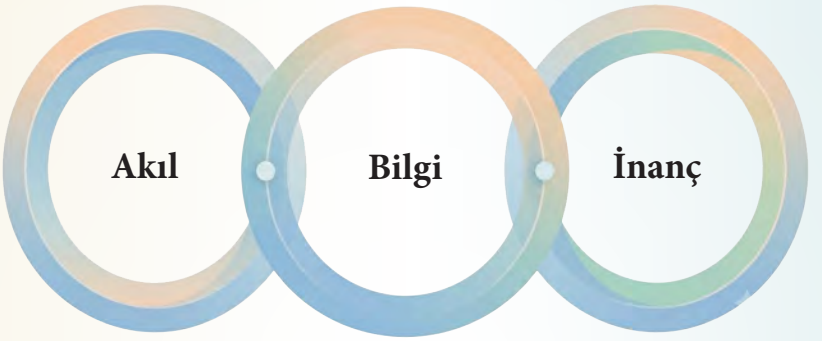
Benzerlikler	**Farklılıklar**

AKIL-İNANÇ İLİŞKİSİNE YÖNELİK FELSEFİ SORULAR VE PROBLEMLER

Akıl genel olarak düşünme, akıl yürütme ve değerlendirme süreçlerini gerçekleştiren zihinsel bir yetidir. İnanç ise düşünceyi, varlığı veya önermeyi doğru veya güvenilir kabul etme durumudur. İnanç iki farklı anlamda ele alınabilir. Birinci anlamıyla inanç, bir önermeyi doğru kabul etmeyi ifade eden zihinsel bir tutumdur. Örneğin "Bu yol kestirmedir." yargısını doğru kabul etmek bu anlamda bir inançtır. Bu tür inançlar deneyim, gözlem veya çeşitli gerekçelere dayanabilir. İkinci anlamıyla ise inanç özellikle dinî bağlamda güven, bağlanma, teslimiyet ve sadakat içeren varoluşsal bir yönelimdir. Bu nedenle dinî inanç, iman kavramıyla yakından ilişkilidir. İnanç hem önermeyi doğru kabul etmeyi ifade eden zihinsel bir tutumu hem de kişinin güven, bağlılık ve teslimiyetini içeren içsel bir yönelimi kapsar. Özellikle dinî bağlamdaki içsel yönelim, iman kavramıyla anlam kazanır.

Akıl, İnanç ve Bilgi İlişkisi

Akıl-inanç ilişkisinin yakından ilişkili olduğu kavramların başında bilgi gelir. Bilgi geniş bir anlama sahiptir. Felsefi anlamda bilgi, Platon'dan bu yana "gerekçelendirilmiş doğru inanç" anlayışı üzerinden ele alınır.

Platon'un kabul gören bilgi tanımına göre kişinin bilgiye sahip olabilmesi için öncelikle bir önermeye inanması gerekir. Ancak bu inancın gerçekte doğru olması ve sağlam gerekçelerle desteklenmesi zorunludur. Aksi takdirde ileri sürülen düşünce bilgi olarak kabul edilemez. Bir inancın doğru çıkması onun bilgi olduğu anlamına gelmez çünkü bu doğruluk tesadüf eseri de olabilir.

Akıl yürütme bilgi edinme sürecinde gerekçe, delil ve doğru öncüllere dayanır. Doğru bilgi, dayandığı mantıksal gerekçelerle güvenilir bilgi verir. Tanrı'nın varlığına bilgi düzeyinde ulaşmadaki güçlük, bilmek ve inanmak arasındaki tartışma ile yakından ilgilidir. İnancın temellendirilmesinde yalnızca rasyonel, nesnel ve kesin deliller değil aynı zamanda inancı, inanan için makul ve anlamlı kılan öznel gerekçeler de önem taşır.

İnanç ve İman Ayrımı

İnançla yakından ilişkili bir diğer kavramsa imandır. İnanç ve iman zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da aralarında önemli farklar vardır. İnanç, farklı düşünce ve kabulleri kapsarken iman daha çok din alanına aittir ve yöneldiği varlık Tanrı'dır.

Arapça kökenli olan iman; güven, samimiyet ve teslimiyet anlamlarını içerir. Bu açıdan iman, çoğu zaman koşulsuz ve aklı aşan bir bağlılık şeklinde ortaya çıkar. Dolayısıyla dinî anlamda bir inançtan bahsediliyorsa "dinî inanç" kavramını kullanmak daha doğru olacaktır.

Akıl-inanç ilişkisinin günlük hayattaki önemi hakkında neler söylenebilir?

Dinî İnancı Anlama

Tanrı'nın varlığı; inanç, vahiy, peygamber, kutsal kitap, mucize gibi unsurlarla desteklenir ve insan yaşamında bağlanmayı, güvenmeyi, teslimiyeti içeren sezgisel bir kabulü ifade eder. Bu kabulün iki boyutu vardır: Tanrı'nın varlığını kabul etmek ve Tanrı hakkında ileri sürülen önermelerin doğruluğunu benimsemek. İnanmanın farklı anlam ve düzeyleri bulunur. Alvin Plantinga da bu noktada Tanrı'ya inanmak ile Tanrı'nın var olduğuna inanmak arasında önemli bir ayrım yapar.

Tanrı'ya inanmak, Tanrı'nın var olduğuna inanmakla aynı değildir.

Tanrı'nın var olduğuna inanmak, belirli bir önermeyi doğru kabul etmektir. "Evreni yaratan, başlangıcı olmayan ve bilgelik, adalet ve güç bakımından mükemmel olan kişisel bir varlık vardır." önermesine inanmaktır.

Tanrı'nın var olduğuna inanmak, öncelikle belirli türde bir inancı (varoluşsal) benimsemektir.

Tanrı'ya inanmak ise bir önermeyi kabul etmekten daha fazlasıdır. Bu tutum Tanrı'ya güvenmeyi, yaşamını O'na göre düzenlemeyi ve dünyayı O'nun armağanı olarak görmeyi içerir. İnanan kişi için doğa, insan ilişkileri ve yaşamın güzellikleri Tanrı'nın varlığını anlamlandıran işaretler hâline gelir.

Tanrı vardır, önermesinin kabulü Tanrı'nın varlığına inanmayı; Tanrı'ya inanmak ise Tanrı'nın emir ve yasaklarına uymayı gerektirir. Felsefe bu noktada zihnin bilme, anlama, kavrama yetisinin inanç ile bağını açığa çıkarma çabasındadır. Bu bağlamda felsefe, Tanrı inancına akılsal bir temel sağlanıp sağlanamayacağı üzerine ortaya çıkan felsefi soru ve problemleri ele alır.

Bilme ve inanma arasında nasıl bir ayrım vardır?

Akıl-inanç ilişkisi ile ilgili felsefi soru ve problemler neler olabilir?

Sorular	Problemler

3.1. UYGULAMA

» **Aşağıda bilme, anlama ve güvenme durumlarının inanç ile ilişkisini içeren örnek durumlar verilmiştir. Bunları inceleyip öğretmininizin rehberliğinde soruları yanıtlayınız.**

1. Örnek Durum

Sıradaki sorumuz tarihten. İlk kadın Türk pilotumuz kimdir?
A) Fatma Aliye B) Sabiha Gökçen
C) Fatma Rafet Angın D) Hatice Safiye Ali

Bir kadın olarak bilmem gereken bir soru. C ve D seçeneklerini eledim. Çünkü Fatma Rafet Angın Cumhuriyet tarihimizin ilk kadın öğretmeni, Hatice Safiye Ali ise ilk kadın doktorumuzdur.

Gerçekten çok bilgilisiniz. Peki, geriye kalanlardan hangisini seçeceksiniz?

Heyecanlıyım ve B seçeneği bana yakın geliyor. Cevabın B olduğuna inanıyorum.

İnanıyor musunuz yoksa biliyor musunuz?

Biliyorum diyemem ama sanki tarihî bir romanda okumuştum. Turgut Özakman'ın *Cumhuriyet Türküsü* adlı eseriydi.

Çok ünlü bir yazarımız. Biliyorsunuz yakın zamanda aramızdan ayrıldı. Heyecanınız geçtiyse cevabı alabilir miyiz?

Ruhu şad olsun. Cevabım B seçeneğidir.

Görüyorum ki sağlam gerekçeleriniz de var. Emin misiniz?

B seçeneğinin doğru olduğuna eminim. Ayrıca daha sağlam başka bir gerekçem de var.

Bizimle paylaşır mısınız?

Babamla bir gezimizde İstanbul'a uçakla gitmiştik. İndiğimiz yer Sabiha Gökçen Uluslararası Havalimanıydı. Yani cevabın B seçeneği olduğunu biliyorum.

Yarışma kuralları gereği soruyorum. B seçeneği son kararınız mı?

Türk kadınlarının bugünde ve gelecekte sonsuz başarılar elde edeceklerine yürekten inanıyorum. Evet, son kararım.

Görüyorum ki sorunun doğru cevabını kesinlikle biliyorsunuz. Başarılar dilerim.

1. Deren "bilme" ve "inanma" kavramlarını doğru olarak kullanmış mıdır? Açıklayınız.

.....

.....

2. Metinde inanç kavramı epistemik anlamıyla mı yoksa dinî anlamıyla mı ele alınmıştır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Deren sorunun cevabını bildiğinden nasıl emin olmuştur? Bilgisine güvenmesinin nedenleri nelerdir?

.....

.....

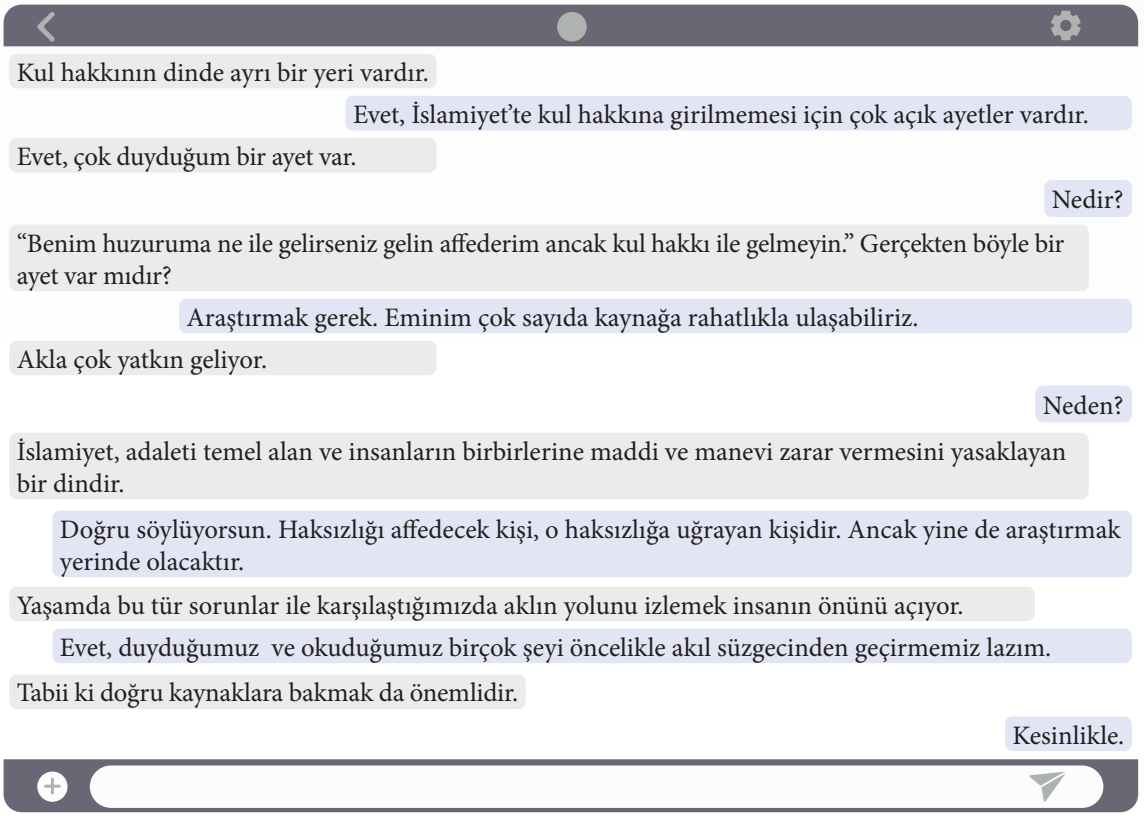
.....

2. Örnek Durum

"Yarın yağmur yağacak." diyen birini düşünelim. Gerçekten de yarın olduğunu ve yağmurun yağdığını farz edelim. Bu kişi meteoroloji verilerine dayanarak yağmurun yağacağını belirtmişse kişinin sağlam bir gerekçesi olduğu, yağmurun yağacağını bildiği ve bu süreçleri anladığı söylenebilir. Ancak hiçbir gerekçesi olmayan veya tamamen içsel bir duruma dayanarak yarın yağmurun yağacağını söyleyen biri için bilme ve anlamadan söz edilemez. Bu kişinin sadece inancının doğrulandığından bahsedilebilir. Dolayısıyla yağmurun yarın yağacağına inanmak ile yarın yağacağını bilmek ve anlamak arasında fark vardır. Bir yargının doğruluğuna güvenmek için öncelikle sağlam gerekçelere ihtiyaç olduğu açıktır.

1. Örnek durumdan hareketle bilmek-anlamak-güvenmek durumları arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

» **Aşağıda geçen diyaloğu inceleyip soruyu yanıtlayınız.**

1. Diyaloglardaki konuşma nasıl sonuçlandırılmıştır? Karakterlerden biri siz olsaydınız akıl-inanç ilişkisi hakkında hangi felsefi soru ve problemlere dikkat çekerdiniz? Bu soru ve problemlerden birini değerlendiriniz.

» **Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak aşağıda verilen felsefi soruları açıklayınız. Cevaplarınızı sınıfta paylaşarak değerlendiriniz.**

1. İnancın temellendirilmesinde aklın rolü nedir?

2. İnançta akıl zorunlu mudur?

3. Anlamak için mi inanılır?

4. İnanç, akılüstü müdür?

» **Akıl-inanç ilişkisinden doğan felsefi problemin (inancın akılla temellendirilmesinin imkânı) insan hayatı açısından önemini sorgulayan kısa bir metin yazıp bunu sınıfta sununuz. Yazım ve sunum aşamalarınızda duygu, düşünce ve davranışlarınızda kontrollü olmaya dikkat ediniz.**

"Öz Değerlendirme Formu"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap-sonundaki "Ek-3" bölümünü doldurunuz.

"Akıl-İnanç Arasındaki İlişki" ile ilgili video-ya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

AKIL-İNANÇ İLİŞKİSİNE YÖNELİK FELSEFİ GÖRÜŞ VE ARGÜMANLAR

İnancın akılla temellendirilmesi problemi, felsefe tarihinin en önemli tartışma konularından biridir. Bu problem, inançların akıl ve mantıksal gerekçelerle açıklanıp açıklanamayacağı veya inancın akıldan bağımsız bir temele sahip olup olmadığı sorusu etrafında şekillenir.

Hristiyan ve İslam düşünce geleneklerinde filozoflar ile din âlimleri, akıl ve inanç arasındaki ilişkiyi farklı açılardan ele almışlardır. Kimi düşünürler Tanrı'nın varlığına ve dinî doğrulara akıl yoluyla ulaşılabileceğini savunurken kimileri aklın bu konuda sınırlı olduğunu, inancın vahiy, iman veya ilahi lütuf ile temellendirilebileceğini ileri sürmüştür. Böylece aklın sınırları ve inancın kaynağı üzerine zengin bir düşünce geleneği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bazı düşünürler, akıl ile inancı karşı karşıya getirmek yerine bu iki unsuru birbirini tamamlayan yapılar olarak değerlendirmiştir. Onlara göre Tanrı inancının temellendirilmesinde aklın yanı sıra gönül, sezgi, manevi tecrübe ve içsel yaşantı da önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle akıl-inanç ilişkisi, farklı düşünce geleneklerinde tek bir yaklaşımla değil rasyonel, sezgisel ve bütüncül bakış açılarıyla ele alınmıştır.

Akıl-İnanç Birlikteliğini Savunanlar

Genel olarak inancın akla uygun temellere ve kanıtlara dayandırılması, gerekçelendirilmesi gerektiğini savunan felsefi yaklaşım; düşünce tarihinde temelcilik olarak adlandırılır. Bir şeyin makul ya da rasyonel olması, onun akıl tarafından kabulünü mümkün kılan gerekçelere ve kanıtlara dayandırılabilmesi anlamını taşır. Eğer Tanrı inancına temel olacak yeterli makul kanıt yoksa buna inanmak doğru değildir. Tanrı inancına rasyonel kanıtlar bulma zorunluluğu, Tanrı inancının akla uygun ve rasyonel olmadığı sonucunu da doğurabilir. Bu düşünceye sahip bazı düşünürler, Tanrı inancını yeterli kanıt olmadığı gerekçesi ile reddederken bazı teist filozoflar da Tanrı inancına akılsal temel sağlamanın mümkün olacağını savunurlar.

Akıl-İnanç Birlikteliğini Reddedenler

İnancın temellendirilmesinde aklın sınırlı bir gücü olduğunu, inancın aklı aştığını savunan görüş düşünce tarihinde fideizm (imancılık) olarak adlandırılır. Bu görüş, inançtaki makul delil yetersizliğini iradenin gücü ile aşmaya çalışır. Sonlu ve sınırlı bir varlık olan insanın sonsuz ve aşkın olan Tanrı'yı duyum, algılama, kavrama yolu ile bilebilmesi mümkün olmadığından Tanrı'ya ulaşmanın sezgisel bir süreç olduğunu savunur. Fideizme göre inanç, mantıksal bir temellendirmeye tabi tutulamaz. Akıl-inanç arasında çelişki söz konusudur. Bu yüzden akıl ile yaklaşıldığında inanç saçma görünür. İnanca temel olacak birtakım makul gerekçeler gösterilebilse de herkes için geçerli bir delil sunma olanağı bulunamaz. Buradaki delil yetersizliği aklın sınırlı gücünden ve Tanrı'nın varlığının aklı aşan niteliğinden kaynaklanır. İnanç akıldan üstündür ve akıldan önce gelir. İnsan önce inanır, sonra bilir. İnanç, sezginin ve iradenin devreye girdiği bir seçimdir. Bu seçim, teslimiyete varan sonsuz bir bağlanışı içerir.

İnancın Temellendirilmesinde Gönül Kavramı

Tanrı inancına rasyonel gerekçeler bulmak konusunda daha ılımlı olan yaklaşım, inancın temellendirilmesinde gönül kavramını gündeme getirir. Tanrı inancının temellendirilmesinde ve Tanrı'ya varışta aracı olarak akıl değil gönül kabul edilir. İnancın makul, akla dayalı temellendirilmesinin gerekliliğinin yanı sıra inancın aklı aşan bir kabul ediş, teslimiyet taşıdığını ifade eder. İnancın akıldan önce geldiğini kabul etmekle birlikte akılcı ve bilimsel düşünmenin değersiz olmadığını, dinî doğruların anlaşılmasında, açıklanmasında, yaşama yansıtılmasında aklın rehberliğine ihtiyaç duyulduğunu savunur. Bu görüşe göre inanç konusunda kesin ve bağlayıcı bir sonuca ulaşmanın imkânsız olduğunu peşinen bilmek ve kabul etmek kaydıyla dinî inanç sistemlerinin rasyonel bir tahlile tabi tutulması mümkündür. Özellikle bu dünya ve öteki dünya ile ilgili hayatın en önemli kararlarını verirken akli değerlendirmelere başvurmak gereklidir.

İnancın akıl ile temellendirilmesi noktasında ortaya çıkan görüşler incelendiğinde inancı bütünüyle akıl ile temellendirme düşüncesi ile inancı bütünüyle akıldan ayrı görme düşüncesi iki ayrı aşırı uç olarak dikkat çeker. Akıl-inanç ilişkisi Hristiyanlık ve İslamiyet'te farklı bir değerlendirmeye ihtiyaç duyar. Hristiyanlıktaki teslis (kutsal üçleme) ve enkarnasyon (bedenleşme, Tanrı'nın Hz İsa'da vücut bulduğu düşüncesi) düşüncesi gizemli ve paradoksaldır. Bu nedenle fideizme daha fazla rağbet edilir. Ancak özellikle inancın absürt bir çelişki taşıdığı düşüncesi İslamiyet'e uygun değildir. Katı bir fideizm, İslamiyet ile bağdaşmaz. Çünkü İslamiyet aklı temele alan, yaşamda aklı rehber kılan bir dindir.

Hristiyan düşünürlerden Pascal [Paskal (1623-1662)], "Biz gerçekliği yalnız usla kavrayamayız, gönülle de biliriz ayrıca." sözüyle inancı akla öncelediğini ancak aklı dışlamadığını da belirtir. Ona göre Tanrı'nın varlığı hakkında iki seçenek vardır.

Pascal'a göre Tanrı'nın varlığı hakkında iki seçenek vardır.

Tanrı yoktur.

Eğer Tanrı'nın olmadığı kabul edilirse ve gerçekten Tanrı yoksa kişi dinî yükümlülüklerden uzak bir yaşam sürmüş olur. Ancak gerçekte Tanrı varsa kişi sonsuz mutluluğu kaybetme ve olumsuz sonuçlarla karşılaşma riskiyle karşı karşıya kalır.

Tanrı vardır.

Eğer Tanrı'nın var olduğuna inanılır ve gerçekte Tanrı yoksa kişi yalnızca dinî kurallara uygun bir yaşam sürmüş olur. Ancak gerçekte Tanrı varsa kişi sonsuz mutluluğa ulaşarak en büyük kazancı elde eder.

Türk-İslam düşünce geleneğinde birçok mutasavvıf, inancı aklı aşan kalbî bir yöneliş olarak değerlendirmiştir. Akıl bununla birlikte din alanından bütünüyle dışlanmamış; dinî hakikatleri anlamada, yorumlamada ve yaşamı düzenlemede önemli bir araç olarak görülmüştür.

Gazali'ye göre akıl ve bilim, doğa olaylarını açıklamada değerli ve gerekli araçlardır. Nitekim İslam düşüncesinde doğa olaylarını sebep-sonuç ilişkisi içinde açıklamayı yasaklayan herhangi dinî bir hüküm bulunmaz. Ancak Tanrı'nın varlığı ve gayba ilişkin konular, yalnızca akıl ve duyularla tam olarak kavranabilecek alanlar olarak değerlendirilmez. Bu nedenle Tanrı inancı, kesin bilgiye değil akıl, gönül ve iradenin birlikte yöneldiği bir kabule dayanır. Eğer Tanrı'nın varlığı herkes için zorunlu ve kesin bir bilgi içerseydi inanma veya inanmama arasında gerçek bir tercih mümkün olmayacaktı Bu açıdan inanç, insanın özgür iradesiyle gerçekleştirdiği bilinçli bir yöneliş olarak kabul edilir.

Gazali (Temsilî)

Gazali'ye göre üç iman mertebesi vardır.

1. Taklit imanı (avamın imanı): Başkalarını örnek alarak benimsenen inanç.
2. Akıl yürütme ve delillendirmeye dayalı inanç.
3. Yakîn (şüpheden uzak, kesinliğe yakın) veya ariflerin imanı: Kalbî tecrübe ve manevi sezgiyle ulaşılan kesin inanç.

Gazali'ye göre inanç, taklitten araştırmaya ve oradan yakîn derecesindeki kesinliğe doğru gelişen bir süreçtir. Akıl, bu süreçte gözlem ve manevi tecrübeyle birlikte işlev görerek kişinin inancını güçlendirir. Gazali'ye göre inancın temellendirilmesinde üç yol öne çıkar.

Sebepler (Akıl ve Nedensellik)
Akıl yürütme ve delillendirme yoluyla inancın temellendirilmesi.

Karineler (İşaretler ve Gözlemler)
Evrendeki düzen, olaylar ve çeşitli işaretlerden hareketle inancın güçlenmesi.

Tecrübeler (İbadet ve Maneviyat)
İbadet, zikir ve manevi tecrübeler yoluyla yakîn derecesinde bir inanca ulaşılması.

3.2. UYGULAMA

» **Felsefe tarihindeki dönemlerle ilgili bilgi görsellerini okuyup soruları yanıtlayınız. Metinlerdeki düşünce ve argümanları çözümleyiniz.**

İlk Çağ Felsefesi

Evreni akıl ile açıklama çabası İlk Çağ uygarlıklarından itibaren başlamıştır. Dönemin filozofları akılsal bilgileri mitsel ve batıl inançlardan ayırmaya çalışmıştır. İlahi dinlerin etkisinden henüz bahsedilmeyen bu dönemde akıl-inanç ilişkisi de din ekseninde ele alınmamıştır. Söz konusu ilişkinin sorgulanması, kesin bilginin imkânı sorunu temeliyle bilgi-inanç bağlamında gerçekleşmiştir. Dönemin filozoflarından Platon'a göre kesin bilgi, gerekçelendirilmiş doğru inançtır. Buna göre de inanç akılsal olarak kanıtlanıyorsa doğru bilgi değerini alması mümkündür.

Gaia (Gaya), mitolojik Gökyüzü Tanrısı'nı simgeleyen mozaik, Zeugma (Zöygma) Mozaik Müzesi, Gaziantep

Antik Yunan felsefesinde akıl-inanç tartışmaları hangi disiplin ve bağlamda gerçekleşir? Açıklayınız.

.....

.....

Orta Çağ Hristiyan Felsefesi

Orta Çağ'da akıl ile açıklama çabasının konusu Tanrı olmuştur. Bu dönemde dinin birçok alandaki hâkimiyeti felsefede de kendisini göstermiş ve felsefi düşünce Tanrı'nın varlığı temelindeki problemlere yönelmiştir. İlk dönem Hristiyan düşünürleri, Hristiyanlığa yönelik eleştirilere felsefe aracılığı ile karşı çıkmışlardır. Onların bu çabaları düşünce tarihinde apoloji (savunma) olarak adlandırılmıştır. Hristiyan felsefesinde Tanrı'nın varlığı akılsal temelde açıklanmaya çalışılmış, akıl vahyin (din) emrine sunulmuştur. Vahyin akılsal nitelik taşıdığı düşünülmüştür. İnancı akıl dışı görmeyen ancak inancı akla önceleyen Augustinus [Agustinus (354-430)], Thomas Aquinas [Tamıs Akinas (1225-1274)], Anselmus [Anselmus (1033-1109)] gibi düşünürlerin yanı sıra Tanrı'nın varlığının aklı aştığını savunan Tertullianus [Tartulyan (160-225)] da akıl-inanç tartışmalarını Hristiyan dünyasında şekillendirmiştir.

Aziz Thomas Aquinas, gravür, Otto van Veen (Oto fan Feen), 17. yüzyıl, Biritanya Müzesi, İngiltere

Orta Çağ'da akıl-inanç ilişkisi üzerinde durulmasının temel nedeni nedir? Açıklayınız.

.....

.....

Orta Çağ İslam Felsefesi

Doğu'da ise İslamiyet'in doğuşundan sonra İslam coğrafyası hızla genişlemiş; yapılan çeviriler ve sosyokültürel yakınlaşmalarla İslam düşüncesi, Antik Yunan felsefesi ve Hristiyan felsefesiyle etkileşime girmiştir. İslam felsefesinde de genel olarak din ve felsefe, akıl ve inanç birlikteliği sağlanmaya çalışılmıştır. İslamiyet, insanın varlık ve oluşu üzerine değerlendirmeler yaparak Tanrı'nın varlığına ulaşılabileceğini işaret eder. Akıl-inanç ilişkisine yönelik bu dönemde yapılan tartışmalarda meşşaiye okulu, kelam okulları ve tasavvuf düşüncesi temsilcileri etkili olmuştur. Meşşaiye okulu temsilcileri hakikate ulaşmada aklın rolüne vurgu yaparak inancın akılla desteklenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Kelamcılara göre hakikat akılla bilinebilir ancak akıl, naklî (vahiy, ayet, hadis) bilginin önüne geçer. Tasavvuf düşüncesinde ise akıl yalnızca inancın bilgisini tasdik etmede işe yarar.

Medrese (Temsilî)

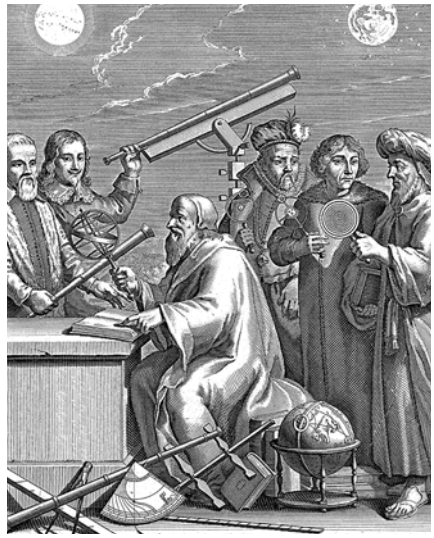
Akıl-inanç ilişkisinde Hristiyan felsefesiyle İslam felsefesinin benzer ve farklı yönleri nelerdir?

.....

.....

Rönesans ve Aydınlanma Felsefesi

İnsan merkezli düşüncenin (hümanizm) öne çıktığı Rönesans Dönemi ile bilimsel gelişmelerin hız kazandığı Aydınlanma Çağı'nda akıl ve bilim, doğayı ve evreni açıklamada giderek daha fazla önem kazanmıştır. Bu dönemde doğanın temel yasalarını akıl yoluyla anlama çabası güçlenmiş, gözlem ve deney bilimsel araştırmanın temel yöntemleri hâline gelmiştir. Tanrı'nın varlığı ve nitelikleri de felsefi tartışmaların önemli konuları arasında yer almaya devam etmiştir. Bazı düşünürler Tanrı'nın varlığını akıl yoluyla temellendirmeye çalışırken bazıları da aklın bu konuda sınırlı olduğunu veya akıl ile kesin bir sonuca ulaşılamayacağını savunmuştur. Bunun yanı sıra diyalektik materyalizm, natüralizm, pozitivizm gibi sonraki dönemlerde ortaya çıkan bazı felsefi yaklaşımlar ile ateist düşünürler, Tanrı inancına çeşitli eleştiriler yöneltmişlerdir. Pozitivistler, "Tanrı vardır." önermesinin deney ve gözlem yoluyla doğrulanabilir olmadığını, bu nedenle bilişsel olarak anlamlı bir önerme sayılamayacağını ileri sürmüşlerdir. Ateist düşünürler ise kötülük problemini; her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve mutlak iyi bir Tanrı'nın varlığına yönelik önemli itirazlardan biri olarak kullanmışlardır. Buna karşılık teist düşünürler de kozmolojik, ontolojik, teleolojik ve ahlak delili gibi argümanlarla Tanrı inancının akıl yoluyla temellendirilebilir olduğunu ileri sürmüşlerdir.

A. Cellarius (A. Sellaryus), Harmonia Macrocosmica (Harmonya Makrokozmika) adlı eserin kitap kapağı, 17. yüzyıl, British Library (Britiş Laybreri), İngiltere

Batı felsefesinde Rönesans ile birlikte akıl-inanç ilişkisine bakış nasıl değişmiştir?

.....

.....

20 ve 21. yüzyılda da akıl-inanç ilişkisine yönelik tartışmanın özellikle akademik camiada devam ettiği görülür. Richard Swinburne (Riçhırd Sivinbörn), A. Plantinga, John Hick [Con Hik (1922-2012)] gibi teist düşünürler Tanrı'nın varlığını akılsal temelde analitik felsefenin yöntem ve teknikleriyle açıklamaya çalışırlar. İnancın yaşam içindeki rolü geçmişten günümüze azalmaz, çağın değişen koşulları inanç üzerine düşünmeyi daha fazla gerekli kılar. İnanç, günümüzde insan yaşamındaki anlam arayışına eşlik eden önemli bir unsur olarak kendini gösterir. İnsan, anlam arayışı için kendine makul bir zemin arar; bunun yanı sıra kültürel ve duygusal unsurlar da bireyin inancına temel olur. Tanrı'nın varlığının akılla anlaşılması ve açıklanması çabası vardır. Bu çabanın yanı sıra dinin bireysel ve toplumsal yaşama olan yansımalarında aklın rolü öne çıkar.

Oxford (Oksford) Üniversitesi, Birleşik Krallık

Akıl-inanç ilişkisi tartışmaları günümüz insanlarının anlam arayışına ışık tutabilir mi? Açıklayınız.

.....

.....

» **Akıl-inanç ilişkinin tarihî, kültürel ve düşünsel bağlamlarıyla ilgili çıkarımlar yapınız. Bunun için "**Çıkarımlarım**" alanını doldurup çıkarımlarınızı sözlü biçimde sınıfta paylaşınız.**

Çıkarımlarım

Tarihî Bağlam	**Kültürel Bağlam**	**Düşünsel Bağlam**

3.1. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada filozoflardan alıntılanan metinlerde geçen temel kavramları, soruları ve argümanları belirlemeniz; filozofların görüşlerini rasyonellik, irrasyonellik ile akıl-inanç-gönül ilişkisi bağlamında benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırıp değerlendirmeniz beklenmektedir. Bunun için işlem adımlarını takip ediniz.

Aşağıda harflendirilerek verilen metinleri sırasıyla inceleyip soruları yanıtlayınız.

a

"Bilgelikten" mi söz ediyorsun? Bu gerçeklere inanmamakla daha bilge olacağını düşünebilirsin. Ama unutma: Tanrı'nın "saçma" (akıl dışı) görünen şeylerine inanmadıkça, yani dünya gözünde "akılsız" olmadıkça, gerçekten bilge olamazsın.

(…)

Pavlus "aramızda yalnızca İsa Mesih ve O'nun çarmıha gerilmiş olduğunu bildiğini" boşuna söyledi; boşuna O'nun gömüldüğünü bize aktardı; boşuna dirildiğini öğretti. Öyleyse imanımız da sahte. Ve Mesih'ten beklediğimiz her şey bir hayal olacak.

(…)

Tanrı'nın Oğlu çarmıha gerildi; insanlar bundan utanmak zorunda olduğu için ben utanmıyorum. Ve Tanrı'nın Oğlu öldü; bu mutlaka inanılması gereken bir şeydir, çünkü bu saçmadır. Ve gömüldü, tekrar dirildi; bu olay kesindir, çünkü imkânsızdır.

Tertullianus, *De Carne Christi (De Karne Kristi)*

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Tertullianus'a göre inanmanın koşulu nedir? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

b

Demek ki hakikati sadece duru bir akılla kavrayacak yetiye sahip değildik ve bu nedenle senin kutsal yazılarının yetkesine başvurmak durumundaydık. Öyleyse artık rahatlıkla inanabilirdim ki, sen Kutsal Kitabına yeryüzünün bütün uluslarınca tek yetke kabul edilecek bir mükemmellik verdiğine göre, onun aracılığıyla sana inanalım ve onun aracılığıyla seni arayalım istemiştin. Ayrıca bu Kitapta daha önceleri bana mantıksız göründüğü için hayal kırıklığı yaşadığım çoğu metnin makul şekilde açıklandığına tanık olunca, bu mantıksızlığı kitabın derin sırlarının bir özelliği olarak görmeye başladım. Bana göre Kitabın yetkesi daha derin bir saygı ve daha saf bir inanç gerektiriyordu, çünkü hem herkesin okuyabileceği rahatlıkta sunuyordu kendisini, hem de yüce sırrını derin bir akılla kavranabilecek şekilde saklı tutuyordu.

Augustinus, *İtiraflar*

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Augustinus'a göre Tanrı'ya ulaşmada aklın nasıl bir rolü vardır? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

c İlk Olan'ın bizzat kendisi bakımından kavranılması zor değildir. Çünkü o mükemmelliğin en yüksek mertebesindedir. Ancak madde ve yoklukla karışmış olduklarından dolayı akıllarımızın gücünün zayıflığının sonucu olarak bizim O'nu idrak etmemiz güç ve tasavvur etmemiz zordur. Biz onu olduğu gibi düşünemeyecek kadar zayıfız. Çünkü O'nun aşırı mükemmelliği bizi şaşırtır ve onu tam olarak tasavvur etmemize engel olur. O'nu kavrayışımızdaki zorluk, O'nun varlığının kendisinin kavranmasının zorluğundan ileri gelmez. Bizim kavrayış kuvvetimizin onu tasavvur etmekteki zayıflığından ileri gelir.

Farabi, *El Medine'tül Fazıla*

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Farabi'ye göre insanın Tanrı'yı kavrayışındaki zorluk neden kaynaklanmaktadır? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

ç Allah, kullarına hayat, kudret, akıl, düşünme, konuşma... gibi her türlü ni'meti verdiği gibi onları çeşitli felâketlerden de korur. (…) Allah isterse bu ni'metleri alıp, yerine felâketler yağdırabilecek kudrettedir. Akıl da bütün bunların, mümkün olduğunu kabül eder. İşte bütün bunlar ilk defa bir kimsenin kalbinden geçtiği zaman kendini bir korku alır, içinden figan eder. Bu an, onun: ilk uyanışıdır. Kendisine deliller lâzımdır, ma'zeret kalkmıştır. Harekete geçer, fakat o, çok ızdıraplıdır. Bazan kendi aklıyla, bazan da işittiği şeylerle kurtuluş yollarını aramağa koyulur. Nihayet aklî deliller ve eserden müessire, san'attan sanatkâra intikal etmek sûretiyle kendisinin bir yaratanı bulunduğuna, bu yaratanın kendisine emirleri ve yasakları olduğuna kesin olarak karar verir.

Gazali, *Abidler Yolu*

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Gazali'ye göre akıl neden gereklidir? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

d Aya birke bütmiş tiling birle ög
Köngül bütti şeksiz amul tutgıl ög
Neteglikke kirrne küdezgil köngül
Barınga bütün bolğıl amrul amul

Yûsuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*

* Şiir günümüz Türkçesiyle aşağıdaki gibidir.

Ey Tanrı'nın birliğine inanan, onu öv dilinle
Aklını bırak, inandın gönlünle
Nasılına girme, gönlünü dinle
Varlığına inan, kavuş erince

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Yûsuf Has Hâcib (1017-1077), Tanrı'nın bilgisine ulaşmada aklın yerine neyi koyar? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

e Gönül kuşa benzer, kuş uçarken kimi yerde azar, fakat gönül azmaz. Çünkü gönül ile Çalap Tanrı arasında perde yoktur. Çalap Tanrı ile bütün nesneler arasında perde vardır; fakat gönül ile Çalap Tanrı arasında perde yoktur.

Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Hacı Bektaş Veli'ye göre Tanrı ile insan arasındaki aracısız ilişkiyi mümkün kılan nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

f

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü
Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni

Aşkın âşıklar öldürür
Aşk denizine daldırır
Tecellî ile doldurur
Bana seni gerek seni

Yunus Emre, *Bütün Eserleri*

1. Şiirde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Yunus Emre'ye göre şiirde vurgulanan ilahi aşk, aklın sınırlarını aşan bir hakikat arayışını mı ifade eder, yoksa akıl ve inanç birbirini tamamlayan iki unsur olarak mı görülür?

.....

.....

.....

g

Akıl deryası ne kadar engin.
Beşer aklı uçsuz bucaksız bir deniz gibi.
Bu deryaya ey oğul! Bir dalgıç gerek.
Bizim bu suretimiz o deryada su üzerinde yüzen kâseler gibidir.
Suret ve şeklimizin içi aşk ve imanla dolu olmadıkça,
O, denizin üstündeki boş kap gibi yüzer durur.
Fakat içi ilâhî şuurla dolunca akıl denizine gark olur gider.

Mevlana, *Mesnevi*

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Mevlana'ya (1207-1273) göre aklın gücüne rehberlik edecek olan nedir? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

ğ

Alemün gönlidür uçmak gögsi göğ
Alemi ko uçmagı ko gönli öğ
Gönli Hak kendüzi-y-içün eyledi
İstesünler beni gönülde didi

Âşık Paşa, *Garib-nâme*

* Şiir günümüz Türkçesiyle aşağıdaki gibidir.

Alemin gönlüdür uçmak (cennet) göğsü ise gök
Alemi ve uçmağı (cenneti) bırak gönlü öv
Gönlü Hak kendi özü için eyledi
İstesinler beni gönülde dedi

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Âşık Paşa (1272-1333), inancın akıl ile temellendirilmesi noktasında farklı bir yol önerir. Âşık Paşa'ya göre insanı Tanrı'ya ulaştıracak olan nedir? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

h

Bu dünyada yüce olan hiç kimse unutulmayacaktır; ancak herkes kendine göre yüceydi ve herkes sevdiğinin yüceliği oranında yüceydi. Kendisini seven kimse kendisinde yüceleşti ve diğerlerini seven kimse kendisini adaması yoluyla yüceldi, ancak Tanrı'yı seven kimse herkesten yüce hale geldi. Hepsi hatırlanacaktır, ancak hepsi beklentisi oranında yücelmiştir. Birisi mümkün olanı bekleme yoluyla yüceldi, bir başkası sonsuzluğu bekleyerek, ancak imkansızı bekleyen herkesten daha yüce hale geldi.

Soren Kierkegaard, *Korku ve Titreme*

1. Metinde geçen kavram ve sorular nelerdir?

.....

.....

2. Soren Kierkegaard'a [Sören Kikekard (1813-1855)] göre iman paradoksaldır, kısacası aklı aşan bir durumdur. Ona göre insanı Tanrı'ya ulaştıracak akıldan başka ne olabilir? Görüş ve argümanlarınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

Aşağıda verilen filozof ve düşünürlerin temel kavramlarını yazınız.

Filozof ve Düşünürler	Kavramlar
Tertullianus	
Augustinus	
Gazali	
Farabi	
Yûsuf Has Hâcib	
Mevlana	
Hacı Bektaş Veli	
Yunus Emre	
Âşık Paşa	
Kierkegaard	

Aşağıda verilen görüşlerin kimlere ait olduğunu ilgili alanlara işaretleyiniz. Her görüş bir veya birden fazla kişiye ait olabilir.

Görüşler	Tertullianus	Augustinus	Gazali	Farabi	Yûsuf Has Hâcib	Mevlana	Hacı Bektaş Veli	Yunus Emre	Âşık Paşa	Kierkegaard
İnanç; Tanrı ve insan arasında içsel, bireysel ve samimi bir ilişkidir. Bu ilişki sonsuz teslimiyete varan bir bağlanmayı gerektirir.										
İnanç, bilimsel ya da mantıksal kanıtlar ile temellendirilemez.										
İnanç; bilinmezlik ve belirsizlik içine atılmış, cesur ve yalnız bir adımdır.										
Akıl-inanç uzlaşması, mümkün olmayan iki farklı alandır ve ortak yönleri yoktur.										
Saçma olduğuna inanmak için akla ihtiyaç yoktur, saf bir kalp yeterlidir.										
İnanç, aklı aşan ve paradoksal içeriği ile mantıksal açıdan açıklanamaz veya temellendirilemez.										
Saçma olana inanıyorum değil saçma olduğu için inanıyorum.										
Tanrı'nın varlığı veya yokluğu duyusal veya akılsal kanıtlar ile temellendirilemez. Tanrı'nın varlığı hem aklı hem de duyuları aşar.										
İnanç, aklın rehberlik edemeyeceği bir seçimdir. Ancak kör bir teslimiyet de değildir. Makul bir teslimiyettir. İnsanı Tanrı'nın karşısına çıkaracak olan aklı değil kalbidir. Burada sezgisel, mistik bir kavrayış söz konusudur.										
Akıl, hiçbir zaman Tanrı inancını temellendiremez çünkü o güçte değildir. Tabiata dayanarak ileri sürülen ispatlamalar bu alanda başarılı olamaz. Din, akla değil imana dayandırılmalıdır.										
İnanç, akıldan önce gelir. Anlamak için önce kabul etmek gereklidir; inanmak, anlamanın ve bilmenin koşuludur.										
Makul olan şeylere inanmanın bir değeri yoktur. Değerli olan aklın almadığına, akla zıt olan şeylere inanmak ve ona bağlanmaktır. İnancın erdemi buradadır.										
Tanrı inancının akli değerlendirmeye tabi tutulması mümkündür fakat aklın inanç alanında gücü sınırlıdır. Akla sonsuz güven yanlış bir tutumdur.										

Aşağıda verilen görüşleri inceleyip soruları yanıtlayınız.

1. Aşağıdaki görüşlerin hangi filozoflara ait olabileceğini yanlarındaki boş alana yazınız.

a

Akıl ve inanç, uzlaşması mümkün olmayan iki farklı alandır ve ortak bir yönü yoktur. Saçma olduğu için inanıyorum, inanmak için akla ihtiyacım yoktur, saf bir kalp yeterlidir. İnanca dayalı kesin bilgi paradoksal bir nitelik taşır. Bu yüzden saçma olduğu hâlde inanıyorum değil saçma olduğu için inanıyorum, demek gerekir.

b

Akılsal bir temel üzerine kurduğu varlık ve bilgi arasında hiyerarşik bir yapı vardır. Bu hiyerarşinin en tepesinde akıl açısından en yetkin ve mükemmel olan Tanrı yer alır, en altta ise akıl ve irade sahibi olmayan madde vardır. İnsan, bu hiyerarşide ortada yer alır. İnsan, akli açıdan tümüyle yetkin olmadığı için Tanrı'yı tasavvur edemez. Çünkü Tanrı göz kamaştıran bir yetkinliğe sahiptir, onun parlak ışığı bakışımızın körelmesine neden olur.

c

İnancın temellendirilmesinde akıl dışarıda bırakılmaz. İnanç akli sorgulamalara kapalı olmadığı gibi inancı sadece akıl ile temellendirmek de mümkün değildir. İnanç bir akıl işidir ama Tanrı'nın varlığının kabulü noktasında değil Tanrı'ya olan inancın nasıl muhafaza edileceği noktasındadır.

ç

İnanç, aklı aşan paradoksal içeriği ile mantıksal açıdan açıklanamaz ya da temellendirilemez. İnanç; Tanrı ve insan arasındaki içsel, bireysel ve samimi bir ilişkidir. Bu ilişki sonsuz teslimiyete varan bir bağlanmayı gerektirir. İnanç, bilinmezlik ve belirsizlik içine atılmış cesur ve yalnız bir adımdır.

2. Görüşlerde geçen kavramları, soruları ve argümanları aşağıdaki uygun yerlere yazınız. Daha sonra bunları tartışınız.

Görüşler	Kavramlar	Sorular	Argümanlar
a)			
b)			
c)			
ç)			

Filozofların görüşlerinin benzer ve farklı yönlerini rasyonellik, irrasyonellik ve akıl-inanç-gönül ilişkisi bağlamında karşılaştırmak için aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Filzofların görüşlerindeki benzerlikler nelerdir?

2. Filozofların görüşlerindeki farklılıklar nelerdir?

3. Filozofların hangileri rasyonel, hangileri irrasyonel görüş ileri sürmüştür?

4. Filozofların görüşlerini akıl-inanç-gönül ilişkisi bağlamında karşılaştırdığınızda bu görüşler hakkında neler söylenebilir?

5. Filozofların görüşlerinin günümüz açısından önemi nedir? Açıklayınız.

6. Günümüzde akıl-inanç tartışmalarında nelere dikkat çekilmektedir? Açıklayınız.

Akıl-inanç ilişkisinde filozofların felsefi düşünceleri ile ilgili etkileşimli içeriğe ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

PERFORMANS GÖREVİ

Performans Süresi: 2 hafta

Aşağıda tanıtım, görev, alıştırma ve felsefi bakış bölümlerinden oluşan performans görevi verilmiştir. Bu bölümleri dikkatlice okuyup istenen çalışmaları gerçekleştiriniz.

Tanıtım		
Görev	Akıl-inanç ilişkisi ile ilgili felsefi bir metin yazma	*"Dereceli Puanlama Anahtarı"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-7" bölümünü doldurunuz.*
Değerlendirme	Dereceli puanlama anahtarı	

Görev

Felsefi metin yazma çalışması; hazırlık, sınıfta yazma ve yayımlama olmak üzere üç aşamada yapılacaktır. Bu aşamalarda aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.

Hazırlık Aşaması

- ✓ Aşağıda verilen alıştırma çalışmasını yapınız.
- ✓ Akıl-inanç ilişkisi hakkında çeşitli kaynaklardan (kitap, makale, tez vb.) araştırma yapınız.
- ✓ Elde ettiğiniz verilerden hareketle belirlediğiniz sorunu felsefi bağlamda değerlendiriniz. Verilen "Felsefi Bakış" bölümüne özgün düşüncelerinizle yorumlarınızı yansıtınız.
- ✓ Çalışmanızda verimi artırmak için bilgi ve becerilerinizi çalışmanıza aktarınız.
- ✓ Çalışmanızı sistematik biçimde planlayınız.
- ✓ Görevlerinizi eksiksiz ve zamanında yerine getiriniz.

Sınıfta Yazma Aşaması

- ✓ Hazırlık aşamasında yapmış olduğunuz çalışmaları sınıfa getiriniz.
- ✓ Öğretmen tarafından değerlendirilecek olan dereceli puanlama anahtarında felsefi metin yazmak için belirlenmiş ölçütleri inceleyiniz. Bu ölçütlerden hareketle hazırlık aşamasında belirlediğiniz soruna yönelik felsefi bir metin yazınız.
- ✓ Metninizi dil ve tutarlılık açısından inceleyiniz, ilgili düzeltmeleri yaparak öğretmeninize teslim ediniz.

Yayımlama Aşaması

- ✓ Metniniz hakkında öğretmeninizden dönüt alınız ve metninizle ilgili düzeltmeleri yapınız.
- ✓ Öğretmeninizin eşliğinde okulda gerçekleştirilen yayın çıkarma çalışmalarına metninizi sunarak katılınız.

Alıştırma

» **Aşağıdaki görselleri akıl-inanç ilişkisi bağlamında inceleyiniz. Bu konuda öne çıkan duygu ve düşünceleriniz nelerdir? Görseller ne gibi sorunlara dikkat çekmektedir?**

Moğol geleneksel şamanı, Ulan Batur/Moğolistan

Eski çağlarda uzay gözlemi (Temsilî)

» **Aşağıda eksik bırakılan cümleleri anlamlı bir biçimde tamamlayınız.**

- Felsefenin ele aldığı konulardan biri akıl-inanç ilişkisidir. Bu ilişkide şu sorular öne çıkar: .....
- Kierkegaard'a göre akıl-inanç arasında kesin bir ayrım vardır ve .....
- Akıl-inanç ilişkisi söz konusu olduğunda akıl ve inancın asla bir arada bulunamayacağını savunan görüş, çoğu kez radikal fideizm olarak adlandırılır. Fideizmin en katı formuna göre .....
- İnanç hem inanan süjenin özellikleri ve şartlarına göre hem de inanılan objenin mahiyetine ve niteliklerine göre farklılık arz edebilen geniş kapsamlı ve çok yönlü bir olgudur. Bu nedenle .....
- Birçok düşünür ve bilim insanının mensubu olmadıkları dinler hakkında araştırmalar yaptıklarını ve o dinin mensubu olan kişilerle aynı sonuca ulaştıklarını ve aynı değerlendirmelerde bulunduklarını görmekteyiz. O hâlde .....
- Kişinin eğitim ve bilgi seviyesi, olayları anlama ve yorumlama düzeyi gibi subjektif unsurlar bir delili anlamada etkili olduğu için delillerin ifade ettiği anlam kişilere göre değişmektedir. Çünkü .....

» **Aşağıdaki metnin sonuna düşüncenin akışına göre getirilebilecek ifadeyi işaretleyiniz.**

İnanç esaslarının herkes tarafından kabul edilebilecek bir şekilde delillerle temellendirilmesi zaten mümkün değildir. Bir delili anlamada kişinin eğitim ve bilgi seviyesi, olayları anlama ve yorumlama düzeyi gibi subjektif unsurlar etkili olduğu için delillerin ifade ettiği anlam kişilere göre değişebilir.

- ☐ Bilimin ön planda olduğu, insanın öznelliğini yitirdiği, aklın egemen olduğu durumlarda böyle bir durum yaşanmaz.
- ☐ İnsan, sürekli öznel düşünceler içinde bulunursa kendisine ve çevresine yabancılaşır.
- ☐ Bir delil, teist bir düşünür tarafından rasyonel ve makul kabul edilirken aynı delil ateist bir düşünür tarafından irrasyonel kabul edilebilir.

» **Aşağıda eksik bırakılan paragrafları uygun biçimde tamamlayınız.**

- Her din kendine göre bir değerler sistemi kurmuş, insanları bunlara uymaya davet etmiştir. Dinler, inananlarından bu inançsal yapıya tam bir güven ve iman duygusu içinde bağlanmaları konusunda istekte bulunmuştur. O hâlde dinin bu iddialarının akılla temellendirilme gereği nereden kaynaklanır? .....

- Thomas Aquinas, kilisenin gücünü kullanarak otorite olmaya çalışan kilise babalarına karşı çıkar. Kilise babalarının iddia ettikleri gibi dini yalnızca din adamlarının anlayabileceği fikrine karşı çıkarak sıradan bir dindarın da dini anlayabileceğini ifade eder. .....

- İslam felsefesinde Tanrı'nın varlığını kanıtlama sorunu akıl-inanç ilişkisi içinde ele alınır. İbni Sina'ya göre Tanrı zorunlu bir varlıktır. Evrendeki tüm varlıklar ise mümkün varlıklardır ve var olmaları noktasında zorunlu varlığa ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle Tanrı'nın varlığının kanıtlanması noktasında vahyin yanı sıra akıl da gereklidir. .....

- Bilim, Orta Çağ felsefesinin bir bölümünü oluşturan skolastik felsefenin düşünce ikliminde ikincil plandadır. Bilim, dinin bir parçası ve aracıdır. Bilimden anlaşılan temel etkinlik ise Arsitoteles'in felsefesi olan, biyoloji ve mantıktır. Mantık, skolastik filozoflar için önemlidir. Peki, mantık diğer bilimlere göre neden ön plana çıkmıştır? .....

» **Aşağıdaki felsefi paragrafları anlamını bozmadan kendi cümlelerinizle tekrar yazınız.**

İnsan yaşamındaki birçok unsur inanma eğilimini tetikleyebilir. Kutsal kitabı okurken veya dua ederken Tanrı'nın benimle konuştuğu hissine kapılabilirim. Kötü veya yanlış bir şey yaptığımda suçluluk duyabilirim, Tanrı'nın karşısında mahçubiyet hissedebilirim. Yaptığım bir yanlıştan ötürü tövbe edip Tanrı'nın affına sığınabilirim. Zor anlarda Tanrı'ya yönelip ondan yardım dileyebilirim. Zorluklar karşısında sabır gösterebilirim. Hayatım yolunda ve iyi giderken şükredebilirim. Tüm bunlar beni inanca götüren koşullar arasında sayılabilir.	→	
Gazali'ye göre skolastik felsefenin açıklamalarıyla kesin bilgiye ulaşmak mümkün değildir. O, filozofların şu sebeplerle hataya düştüğünü ifade eder. Madde ezelî ve ebedî değildir. Böyle olduğu varsayılsa bile bu, dinî hükümler ile çelişir. Evrenin bir var edeni olduğunu ortaya koymak için ileri sürülen kanıtlar fizikseldir. Metafizik ilkeleri filozoflar açıklayamaz. Yunan düşüncesinde Tanrı yerine konan Demiourgos (Demiurgos) bir yapıcıdır ama İslamiyet'teki Tanrı yaratıcıdır. Gazali'ye göre Tanrı'ya "ilk neden" oluşun atfedilmesi de fizikseldir. Fiziksel olarak Tanrı'nın varlığını ispat çabası başarısızlıktır.	→	

Felsefi Bakış	
Araştırmanızda belirlediğiniz düşünce ve argümanlarınızı açıklayınız.	
Yazınızda ileri sürdüğünüz temel görüş ve argümanlarınızı belirtiniz.	
Yazınızda ele alacağınız temel eleştirinizi ifade ediniz.	
Yazınızda kullanacağınız bir metaforu belirtiniz.	

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-5. soruları aşağıda verilen forum sayfasını okuyup yanıtlayınız.

BİLGELİK

ANA SAYFA NELER YENİ FORUM İLETİŞİM Mesajlarda ara

Ussal Yanıtla
İnanç ile akıl arasındaki tartışma felsefenin en eski problemlerinden biridir. Bence inanç ile akıl birbiriyle bütünleşmiştir. İnanç, akılsal temellerle anlam kazanmalıdır. Tanrı'nın varlığı, mucizeler gibi daha birçok inanç konusu da mantıksal argümanlarla rahatlıkla açıklanabilir.

Mukaddes Yanıtla
Dinî inançlar akılla sınırlanamaz! İnanç, aklın ötesinde teslimiyet gerektirir. Kierkegaard'ın dediği gibi "İnanç, aklın intiharıdır."

Pratikadam Yanıtla
İkiniz de uçlardasınız. Bana kalırsa bir inancın değeri pratik sonuçlarıyla ölçülmelidir. Örneğin "Tanrı'ya inanmak hayatı anlamlı kılar mı?" sorusu sorulmalıdır. Tanrı, bireysel olarak insan için önemliyse inanç ve aklın tartışılmasına gerek yoktur.

Sentezci Yanıtla
Belki de bu ikilemi aşmak için inanç ve aklı birlikte düşünmeliyiz. Her dilde inanç ve akıl önemli yer tutar.

Ussal Yanıtla
Akıl, bence inancın temelidir. Aklı olmayan biri Tanrı'ya inansa ne olacak ki. Descartes'ın "Düşünüyorum, öyleyse varım." mantıksal çıkarımından Tanrı'ya nasıl ulaştığını biliyoruz, bu da rahatlıkla gösteriyor ki kutsal bilgiler işleyen bir akılla anlam kazanır.

Mukaddes Yanıtla
Peki, "kötülük problemi" için ne düşünüyorsunuz? G. W. Leibniz'in [Labniz (1646-1716) "mümkün dünyaların en iyisi" argümanı, bir çocuğun acı çekmesini rasyonel olarak açıklayabilir mi? Burada akıl çıkmaza giriyor.

Pratikadam Yanıtla
Haklısın Mukaddes. Aklın sınırları var. Mesela Ludwig Wittgenstein'ın [Ludvig Vitginştayn (1889-1951)] dediği gibi "Üzerine konuşulamayan konuda susmalı."

Ussal Yanıtla
Pek kolay açıklanabilir. İnsanlarda özgür irade ve seçim vardır. Akılla düşünüp tartan biri, eylemin sorumluluğunu taşır. İyi ve kötü, ahlaki olduğu kadar rasyonel bir çerçeveyle de incelenir.

Mukaddes Yanıtla
Her şey akla bağlanamaz. Aklın sınırı bir yere kadardır. İnanç, rasyonel bir seçimden ziyade varoluşsal bir sıçramadır.

Ussal Yanıtla
Ama bu keyfî inançlara kapı açar! Tertiluan'ın dediği gibi mi yapacağız? Saçma olduğu için mi inanacağız?

Sentezci Yanıtla
Belki de bu durum pratik aklın sınırlarını gösterir. Kant'ın "pratik akıl" dediği gibi inanç da ahlaki bir zorunluluk olabilir.

Pratikadam Yanıtla
W. James'in "inanma iradesi" yazısı, inancın pratik faydasını vurgular. Örneğin Tanrı'nın buyrukları saf bir ide olarak hakikat olduğu için insan bu hakikatin peşinden gider ve onu anlamlandırmaya çalışır.

Ussal Yanıtla
Bu araçsalcılık gerçeği göz ardı eder ama.

Sentezci Yanıtla
Pratikadam, "hakikat" kavramının pragmatik bir temeli olabileceğine işaret ediyor.

Pratikadam Yanıtla
Sonuçta insan hem rasyonel hem de inançlı bir varlıktır. Belki de ikisi birlikte çatışma oluşturmaz, birbirini besler.

1. Akıl-inanç ilişkisi ile ilgili hangi felsefi sorular sorulabilir?

2. Diyaloglar incelendiğinde akıl-inanç ilişkisi ile ilgili hangi problemler tartışılmaktadır?

3. Yaşadığınız çevrede akıl-inançla ilgili hangi problemleri gözlemlemektesiniz?

4. Forum sayfasındaki hangi görüş hayatla daha iyi ilişkilendirilmiştir? Değerlendiriniz.

5. Diyaloglar dışında akıl-inanç ilişkisi ile ilgili hangi problemler sorulabilir? Bu sorulardan hangisi veya hangileri insan hayatı için daha önemlidir? Açıklayınız.

6-8. soruları aşağıda verilen senaryo çalışmasına göre yanıtlayınız. Sahneleri okuyup sorulara verdiğiniz yanıtlardan hareketle 4. sahneyi kendiniz kurgulayınız.

1. Sahne

Ali: Görüyorum ki inanca yönelik durumları akılla açıklama çabasındasınız. Oysa bu yaklaşımınız doğru değil çünkü inanç aklın ötesinde bir teslimiyettir, akıl Tanrı'nın sırlarını kavramakta yetersiz kalır. İman, sorgulamadan güvenmeyi ve ruhun Tanrı'ya bağlanmasını gerektirir.
Meryem: Ali, bence Tanrı'nın aklı bize bir lütuf olarak verdiğini gözden kaçırmamak gerek. İnanmak için akla dayanarak anlamaya çalışmak sadakate işarettir.

2. Sahne

Ali: İman akla aykırı göründüğünde bile en değerlidir, işte o zaman gerçek teslimiyet ortaya çıkar. Çünkü insan, sınırlı aklıyla Tanrı'nın sonsuzluğunu kavrayamaz ama yürekten bağlanarak O'na yaklaşabilir.
Meryem: Ben "anlamadan inanmak" yerine "inanarak anlamak" derim, imanla başlayan yol akılla güçlenir. Zira akıl, imana eşlik ettiğinde insanın teslimiyeti bilinçli, sağlam ve kalıcıdır. Böylece akıl ve iman, birbirine rakip değil insanları aynı hakikate götüren iki yol olur.

3. Sahne

Ali: Ama aklı fazla öne çıkarırsanız imanınızı zayıflatacak şüpheler çoğalır. Şüphe, kalbi huzursuz eder ve insanı teslimiyetin sadeliğinden uzaklaştırır. İman şüpheyi değil güveni esas almalıdır çünkü Tanrı'ya güvenmek, aklın her sorusuna cevap aramaktan daha yücedir.
Meryem: Şüphe her zaman vardır. Sadece şüphe duymaya odaklanılırsa zaten bir sonuç elde edilemez. Bu da şüphe değil her şeyi reddetme tavrıdır. Aslında şüphe bir arayıştır ve burada imana yöneliktir. Şüphe olmazsa iman taklitten başka bir şey olamaz.

4. Sahne

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Diyalogda tartışılan akıl-inanç problemi nedir?

.....

.....

7. Karakterlerin savunduğu görüşler nelerdir?

.....

.....

8. Diyalogda tartışılan argümanlar nelerdir? Bunların zayıf ve güçlü yanları hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

9-12. sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. İnsan; irade sahibi, düşünme, sorgulama, bilme, duygu, sevgi, inanç, üretim gibi özellikleriyle çok boyutlu bir varlıktır. Bu özellikler insanın yapıp etmelerini belirler ve biçimlendirir. İnsanın düşünen ve inanan bir varlık oluşu felsefe tarihinde önemli bir yer tutan inancın akıl ile temellendirilmesi tartışmasına zemin oluşturur. Tanrı'nın varlığının temellendirilmesi hususunda birçok düşünür farklı ve önemli görüşler ortaya koyar. İnsan hayatının ve evrenin anlamlandırılması noktasında inancın önemli bir rolü bulunur ve günümüz insanı için de bu durum ihtiyaç arz eder.

Bu metinde hangi kavramdan bahsedilmektedir?

A) Davranış
B) Düşünce
C) İnanç
D) İrade
E) Tutum

10. Fideizm, inançtaki makul delil yetersizliğini iradenin gücü ile aşmaya çalışır. Sonlu ve sınırlı bir varlık olan insanın sonsuz ve aşkın olan Tanrı'yı duyum, algılama, kavrama yolu ile bilebilmesi mümkün olmadığından Tanrı'ya ulaşmanın sezgisel bir süreç olduğunu savunur. İnanç, mantıksal bir temellendirmeye tabi tutulamaz. İnanca temel olacak birtakım makul gerekçeler gösterilse de herkes için geçerli bir delil sunma olanağı bulunmaz. İnanç ve akıl arasında bir çelişki söz konusudur. İnanca akıl ile yaklaşılınca inanç, saçma ve akıl ile bağdaşmaz görünür.

Bu metinle aşağıdaki ifadelerden hangisine ulaşılabilir?

A) İnançların saçma olması beklenemez.
B) Tanrı'ya ulaşmak sezgisel bir süreçtir.
C) İnanç ile akıl arasında çelişki aramanın gereği yoktur.
D) Fideizm, irade gücü ile ilgili durumlara delil aramaya çalışır.
E) İnsanın Tanrı'yı sınırlı algılarıyla kavraması mümkündür.

11. Aşağıdakilerden hangisi akıl-inanç ilişkisi ile ilgili felsefi bir soru değildir?

A) İnanç, akıl ile temellendirilebilir mi?
B) Semavi dinlere göre ibadet şekilleri nelerdir?
C) İnancın temellendirilmesinde aklın rolü nedir?
D) Akla uygun olduğu için mi, anlamak için mi inanılır?
E) İnanca temel olacak nesnel ve kesin bir kanıt yoksa ne yapılmalıdır?

12. İnancın temellendirilmesinde rasyonel, nesnel ve kesin delillerin sağlanmasındaki güçlükle birlikte inancı, inanan için makul kılan, anlamlı ve açıklanabilir hâle getiren öznel gerekçelerden söz edilebilir. Kişi, kendi deneyimlerine dayanarak inanma eğiliminde bulunabilir. Bu deneyimler sosyal, kültürel, tarihsel, psikolojik vb. etkenler altında şekillenir. İnancın sorgulanışında veya temellendirilişinde bu unsurların göz ardı edilerek sadece akli unsurların hesaba katılıp indirgemeci bir yaklaşımda bulunulmasından kaçınılması gerekir. İnancın önünde kesinlik değil olasılık vardır ve bu noktada zihinsel bir irade ortaya çıkar. Çoğu düşünüre göre kesinlik ve belirsizlik karşısında yapılan bu seçimi anlamlı ve değerli kılan da budur. Eğer ortada bir kesinlik olsaydı inanmak ya da reddetmek kişinin seçimi olmazdı. İnancın önündeki belirsizlik ve olasılıkların varlığı bu bakımdan iradeyi devreye sokmaktadır.

Bu metinle aşağıdaki ifadelerden hangisine ulaşılamaz?

A) İnanca etki eden farklı faktörler vardır.
B) İnanç, inanan için öznel gerekçelerle olabilir.
C) İnancın temeli insanın gerçeklik algısı ile ilgilidir.
D) İnsan kendi deneyimlerinden hareketle bir şeye inanabilir.
E) İnançta kesin değil olasılıklı bir durum söz konusudur.

Ünite ile ilgili daha fazla soru için karekoddan yararlanınız.

4. ÜNİTE

EDEBİYAT VE FELSEFE

ANAHTAR KAVRAMLAR

- edebiyat
- felsefi roman
- felsefi şiir

ÜNİTE KONULARI

- EDEBİYAT FELSEFE İLİŞKİSİ
- EDEBİYAT FELSEFE İLİŞKİSİ PROBLEMLERİ

"4. Ünite" sunusuna ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

"4. Ünite" karekodu

GİRİŞ

Edebiyat ve felsefe, insan varoluşunun dil aracılığıyla ifade bulduğu iki alan olarak yaşamda kesişir ve felsefenin temel konularından birini oluşturur. Anlatım ve etki gücünün yüksekliğiyle sanatlar arasında öne çıkan edebiyat, insan varoluşunun dışa vurumunu ve ifadesini mümkün kılar. Filozoflar, felsefe ve edebiyat arasındaki kesişme ve araçsal ilişkiden doğan bazı soru ve problemleri konu edinir. Edebî unsurun felsefi eserdeki veya düşünsel gücün edebî eserdeki gerekliliği, felsefe ve edebiyat arasındaki araçsal ilişkinin sınırları felsefenin bu alanda ele aldığı temel problemlerdendir.

Bu ünitede edebiyat ve felsefe arasındaki araçsal ilişki, benzerlik ve farklılıklar, edebiyat ve felsefe birlikteliğinin hayata olan etkisi ele alınacaktır. Edebî ve felsefi nitelik taşıyan eserlerden alınan alıntılardan öğrencilerin düşünce ve argüman oluşturmaları sağlanacaktır.

HATIRLAMA

- Edebiyat; insanın iç dünyasını, toplumsal yaşamı ve evrensel değerleri yansıtan bir sanattır.
- Estetik ve sanat felsefesi, sanatın doğasına yönelik sorulara cevap arar. "Sanat nedir?", "Güzellik evrensel midir?", "Sanatın toplumsal işlevi nedir?" gibi.
- Dil, düşüncenin dışa vurumunu ve biçimlenmesini etkiler, mantık ise bu düşüncelerin tutarlı ve anlamlı olmasını sağlar.
- Felsefe ve edebiyat; insanın varoluşsal sorulara yanıt aramasına, kendini ifade etmesine ve dünyayı anlamlandırmasına yardımcı olur.

ÖN DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Edebiyat, sanat dalları içinde nasıl bir yere sahiptir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Eğer dil olmasaydı düşünceler nasıl ifade edilirdi? Bu durum iletişimi nasıl etkiler?

.....

.....

.....

3. Bir dilin yapısı, o dili konuşan insanların düşünce yapısını nasıl etkiler? Örnekler veriniz.

.....

.....

.....

.....

DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ

Aşağıdaki şiiri okuyup soruları sözlü olarak yanıtlayınız. Yanıtlarınızı arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Yıllarca aradım kendi kendimi
Heç bi türlü bulamadım ben beni
Hayal mıyım ürüya mı bilinmez
Heç bi türlü bulamadım ben beni ben beni

Heç bi türlü bulamadım ben beni
İnsan mıyım mahluk muyum ot muyum
Ekilir biçilir bir nebat mıyım
Yohsa görünüşte bir sifat mıyım

Heç bi türlü bulamadım ben beni ben beni
Heç bi türlü bulamadım ben beni
Leyla mıyım Mecnun muyum çöl müyüm
Arı mıyım çiçek miyim bal mıyım

Kole miyim bir güzele kul muyum
Heç bi türlü bulamadım ben beni ben beni
Heç bi türlü bulamadım ben beni
Varlığım yokluğum bir Veysel adım

Galacahdı gok kubbede ses kadim
Elli üç yıl kendi kendim aradım
Heç bi türlü bulamadım ben beni ben beni
Heç bi türlü bulamadım ben beni

Âşık Veysel Şatıroğlu, *Dostlar Beni Hatırlasın*

1. Şiirde felsefi bağlamda geçen kavramlar nelerdir?

2. Şiirde ele alınan felsefi soru ve problemler nelerdir?

Okuduğunuz hikâye, roman, şiir veya izlediğiniz tiyatro, film gibi eserlerden örnekler veriniz ve bunlarla ilgili aşağıdaki eser tanıtım kartını doldurunuz. Edebiyatın felsefi düşüncenin aktarılmasında nasıl fayda sağlayacağı konusunda tahminlerde bulununuz.

Eser Tanıtım Kartı	
Eserin Türü	
Eserin Adı	
Eserin Hikâyesi (senaryo)	
Eserin Konu Edindiği Felsefi Sorular ve Problemler	

EDEBİYAT FELSEFE İLİŞKİSİ

Sanat, insan hayatında yaygın ve güçlü bir yere sahiptir. Günlük yaşamında bir roman okumamış, bir film izlememiş veya müzik dinlememiş bir insan neredeyse yoktur. Bu estetik deneyimler insana yalnızca mutluluk vermekle kalmaz, aynı zamanda insanı düşünmeye de yöneltir.

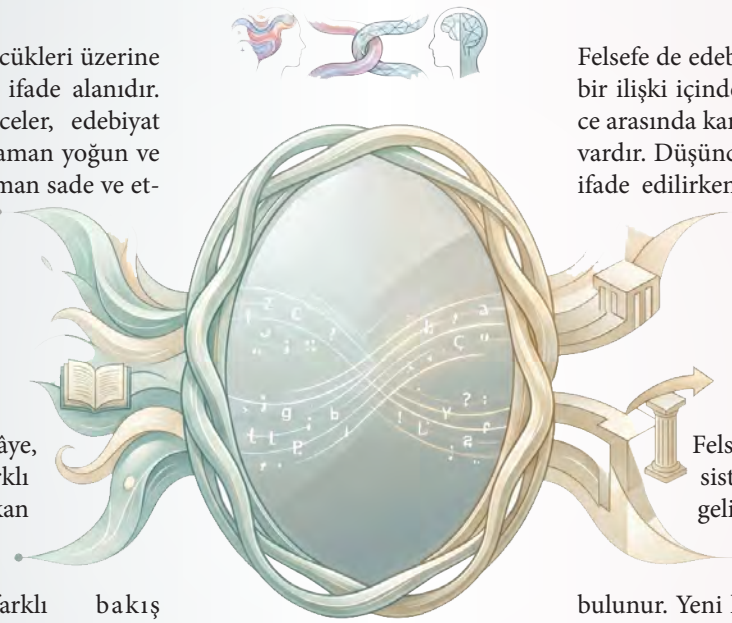
İnsan, duygu ve düşüncelerini anlamlandırma ihtiyacı duyar ve bunu en temel olarak dil aracılığıyla gerçekleştirir. Dil, yalnızca bir iletişim aracı değil aynı zamanda insanın dünyayı kavrayış biçimini belirleyen, varlıkları ve anlamları şekillendiren bir sistemdir. Bu yönüyle dil, edebiyat ile felsefenin ortak zeminini oluşturur.

Düşünce ve Dilin Aynası: Edebiyat ve Felsefe

Dil, edebiyat ve felsefenin ortak evrenini oluşturarak insanın kendisini ve dünyayı anlamasında vazgeçilmez bir işlev üstlenir. Dil, Wilhelm von Humboldt'a [Vilhem fon Humbold (1767-1835)] göre yalnızca düşüncenin aracı değil aynı zamanda onu üreten ve ileriye taşıyan etkinliktir.

Edebiyat, dilin sözcükleri üzerine kurulu estetik bir ifade alanıdır. Duygu ve düşünceler, edebiyat aracılığıyla kimi zaman yoğun ve karmaşık; kimi zaman sade ve etkili bir biçimde dile getirilir.

Felsefe de edebiyat gibi dil ile sıkı bir ilişki içindedir. Dil ve düşünce arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Düşünceler dil aracılığıyla ifade edilirken dil de düşünceyi şekillendirir ve geliştirir.

Şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi farklı türlerde ortaya çıkan edebiyat bireyin hayal gücünü geliştirirken ona farklı bakış açıları da kazandırır. Ayrıca insanın duygu ve düşünce dünyasını derinleştirir. Edebiyat yalnızca bir sanat dalı değil aynı zamanda insanı ve toplumu anlamaya yönelik bir aynadır.

Felsefe, düşüncenin sistemli bir biçimde gelişmesini sağlayarak dilin zenginleşmesine katkıda bulunur. Yeni kavramların ve anlam alanlarının ortaya çıkmasına imkân verir. İnsan, böylece dünyayı daha derinlikli ve eleştirel bir biçimde kavrama imkânı elde eder.

Edebiyat ve felsefe, içinde doğup geliştiği kültürel ve toplumsal koşullardan etkilenir; aynı zamanda bu koşulları etkiler ve dönüştürür. Filozofların ele aldığı problemler de büyük ölçüde bu tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlam tarafından belirlenir ve şekillendirilir.

Dil; edebiyat ve felsefe için nasıl bir işleve sahiptir?

Edebiyat ve Felsefenin Ortaklaştığı Noktalar

- Edebî eserlerin çoğunda güçlü veya zayıf bir düşünsel yapı vardır. Bu nedenle birçok edebî eser, az veya çok felsefi değer taşır.
- Her iki alan da bireysel çabanın ve öznelliğin ürünüdür.
- Yaratıcılık, felsefe ve edebiyat için vazgeçilmezdir. Filozof yeni sorular ve cevaplar ararken edebiyatçı özgün olma peşindedir.
- Yazar, şair ve filozoflar ortaya koydukları eserlerle evrenseli yakalar; zaman ve mekân sınırlarını aşar.
- Bütünlük ve tutarlılık, her iki alanda da önemli bir ölçüttür.

Edebiyat ve Felsefenin Farklılaştığı Noktalar

- Bir eserin felsefi olması için edebî değer taşıması gerekmez, önemli olan düşünsel ve mantıksal temele dayanmasıdır.
- Edebiyat ve felsefe arasındaki temel fark; edebiyatta estetik, felsefede ise mantık ve düşüncenin ön planda olmasıdır.
- Edebiyat, okuyucuda estetik haz uyandırmayı amaçlar; felsefe ise düşündürür, sorgulatır ve doğruyu arar.
- Filozoflar genellikle soyut ve kavramsal bir dil kullanır, edebiyatçılar ise duyguya hitap eden bir anlatım tercih eder.
- Felsefi metinler çoğu zaman soyut ve yoğun bir dile sahiptir, edebiyat daha canlı ve betimleyici bir anlatım kullanır.
- Edebiyat genellikle günlük yaşamdan beslenir ve daha anlaşılır bir dil kullanır, felsefe ise kuramsal ve sistemli bir anlatım benimser.
- Felsefede içerik önemliyken edebiyatta biçim ve anlatımın ön plana çıktığı görülür.

Edebiyat-felsefe ilişkisi ile ilgili felsefi soru ve problemler neler olabilir?

Sorular	Problemler

4.1. UYGULAMA

» **Aşağıda yazım tekniği, hayal gücü, akılcılık, canlandırma, soyut, somut, eleştirel düşünme, metaforik, betimleyici anlatım gibi biçim ve içerik ile ilgili ölçütlerin açıklamaları verilmiştir. Bunları inceleyip soruyu yanıtlayınız.**

Yazım Tekniği
- Açıklayıcı, rasyonel, betimleme, öyküleme, monolog gibi türleri vardır.
- Yazara özgü dil ve üslup görünür.
- Kurgusal ve metaforik yapıları bulunur.

Hayal Gücü
- Yeni bakış açısı sunan özgün yapıdadır.
- Yeni kurgular içerir.
- Bilim kurgu ve fantastik eserlerin yazımında sıkça görülür.

Akılcılık
- Neden-sonuç ilişkisi içerir.
- Tutarlıdır.
- Kanıta dayalıdır.
- Nesnel bir dil vardır.

Canlandırma
- Olay ve durum karakterin zihninde belirginleşir.
- Ayrıntılı betimlemeler vardır.
- Mecaz anlatım sık görünür.

Soyut
- Kavram ve düşünce temellidir.
- Genelleme içerir.
- Duygu aktarımında etkilidir.
- Yorum ve anlam derinliği vardır.

Somut
- Duyulara hitap eder.
- Gerçeklik temellidir.
- Açık ve net ifadeler içerir.
- Nesne ve mekân tasvirlerinde sıkça görülür.

Eleştirel Düşünme
- Sorgulayıcıdır.
- Gerekçelere dayanır.
- Mantıklı ve tutarlıdır.
- Ön yargılardan arınıktır.
- Çok yönlü bakış sunar.

Metaforik
- Benzetimler içerir.
- Mecazi anlatım vardır.
- Dil, estetik ve sanatsal yapıdadır.
- Düşünceyi harekete geçirir.

Betimleyici Anlatım
- Ayrıntılı tasvirler içerir.
- Söz sanatları sıkça kullanılır.
- Anlatımlarda somutlaştırma görülür.

1. Biçim ve içerik ölçütlerinin amacı nedir?

.....

.....

.....

» **Aşağıda edebiyat ve felsefe alanlarından harflendirilerek verilen metinleri inceleyip bu metinlerde biçim ve içerik ölçütlerinden hangilerinin yer aldığını yazınız.**

Edebî Örnek Metinler

a

(...) Rahat yatan Manas'a dokunup huzurunu kaçırdınız. Manas şimdi bizi rahat bırakmaz, ejderin kuyruğuna bastınız. Şimdi Manas'ı ürküttük. Artık iş işten geçmiştir, verdiğiniz sözü tutun. Dökülmeyen kan, ölmeyen can yoktur, ölümden kaçan insan olmaz. Gelin demiş. Şimdi bizim yapacağımız şey kalabalık halkla, on binlerce askerle (...) yürümektir. Yenilsek de yensek de, tevekkülle iş görelim veya hep birlikte ölelim. Birbirimizden geri kalmayalım. Başka yapacağımız bir şey yoktur.

(…)

Tepede sekerek koşan deve gibi kula atın yelesi ve kuyruğu rüzgarda sancak gibi yayılıyor. Bahadırın etek ve yenleri rüzgarda çırpınıyordu, heybeti gittikçe artıp ejder halini alıyordu, suratı kapalı hava gibi soğuk gözüküyordu, böyle iken hangi insan evinde rahat uyuyabilirdi ki. Bakay başta olmak üzere kırk çora cesur Manas'ın karşısına derhal toplandılar.

Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*

b

Bir düşün izm'e varmaz, bir sözcüğü dönükse,
Bir anlamı eğikse, bir kavramı soluksa.
İnsan zor bir ulusdur, kendi evinde yaşar,
Isınmaz neler yaksa, bir odası soğuksa.
Aydınlanmaz tepeden, kuş-bakışı gözlere,
Bir ülke karanlıktır, bir sokağı sönükse.
Bir adım aksadı mı, bin adam yuvarlanır;
Bir müzik özgünleşmez bir notası bozuksa.

Özdemir Asaf (1923-1981), *Dokuza Kadar On*

Felsefi Örnek Metinler

c

Sokrates [Sokrates (MÖ 470-399)]: Öyleyse Simmias, dedi, durumumuz şu değil midir? Ağzımızdan düşürmediğimiz bütün bu şeyler, güzel, iyi ve aynı cinsten bütün başka özler gerçekten varsalar, duyumlarımız önce kendimizde bulduğumuz bu ilkel bilgilerden geliyorsa ve onları bu bilgilerle kıyaslıyorsak, biz bu dünyaya gelmeden önce, bu özler var olduğu gibi ruhumuzun da var olması gerekiyor. Bu özlerin hiçbir varlığı yoksa, bütün bu sözlerin hiçbir değeri yoktur. Evet durum böyle mi görünüyor? Biz dünyaya gelmeden önce hem bütün bunlar için, hem ruhlarımız için aynı bir var olma zorunluluğu yok mudur? Birincisinin var olmaması, ikincisinin var olmamasını gerektirmez mi?

Platon, *Phaidon (Faydon)*

ç

Tek insan ne kadar yüksek yeteneklere sahip olursa olsun, öteki insanlarla kendisi arasında bir anlaşma, ortaklaşa bir eylem, bir çalışma bağı kurulmadan, başka insanların yardımı olmadan, hatta geçmiş kuşakların başarılarına dayanmadan, tek başına ne herhangi bir başarıya sahip olabilir ne de onun yaratıcısı olabilir. İnsanlar arasındaki ortaklaşa çalışma bağını sağlayan dildir. İnsan dili sayesinde, yapıp ettiklerini, düşündüklerini, bulduklarını başkalarına anlattığı gibi, başkalarının başarılarını da dilin saptaması sayesinde öğrenir ve kendisininkilerle devraldığı başarılar arasında bağ kurabilir.

Takiyettin Mengüşoğlu (1905-1984), *İnsan Felsefesi*

Metinler	Biçim ve İçerik Açısından Değerlendirmeniz
a	
b	
c	
ç	

» **Edebiyat ve felsefenin benzer ve farklı yönlerini özetleyerek aşağıdaki tabloya yazınız. Bunların oluşumundaki temel nedenler hakkındaki görüşlerinizi sınıfta sözlü biçimde paylaşınız.**

Edebiyat ve Felsefe	
Benzer Yönleri	Farklı Yönleri

» **Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.**

1. Edebî metinler felsefi değer taşımalı mıdır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Filozoflar eserlerinde estetik kaygı taşır mı? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Edebî eserler felsefi problem ve argümanları içerebilir mi? Açıklayınız.

.....

.....

.....

4. Edebî unsurlar felsefi bir esere zenginlik kazandırır mı? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Edebiyat ile felsefenin benzer ve farklı yönleri ile ilgili uygulama için karekoddan yararlanınız.

» **Aşağıda edebiyat ve felsefe ilişkisinden doğan problemlere (edebî unsurlara felsefi bakışın imkânı, edebî unsurlarla felsefe yapmanın imkânı) yönelik bilgi notunu inceleyip soruları yanıtlayınız.**

Edebiyat ile felsefe, benzerlik ve farklılıklarıyla birbirine önemli katkılar sunar. Felsefenin etki gücünün artmasında edebiyatın, edebiyatın derinlik ve kalıcılık kazanmasında felsefenin önemli bir rolü vardır. Nitekim birçok edebî eser, güçlü bir düşünsel yapı üzerine inşa edilir ve böyle bir yapıyı kurabilmek edebiyatçı için önemli bir gerekliliktir.

Okuyucuda anlık haz uyandıran eserler kalıcı bir etki bırakmaz. Kalıcılık, eserin düşünsel ve duygusal bir dönüşüm oluşturmasına bağlıdır. Bu dönüşüm de eserin sağlam düşünsel bir kurguya sahip olmasıyla mümkündür. Edebiyat ve felsefenin kesiştiği bu alan, "edebî unsurlara felsefi bakışın imkânı" ve "edebî unsurlar aracılığıyla felsefe yapmanın imkânı" problemleri çerçevesinde değerlendirilir.

1. Bu problemlerin dil-düşünce bağı ile ilişkisi nedir? Açıklayınız.

.....

.....

2. Bu problemlerin insan yaşamındaki yeri ve önemi hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

» **Aşağıda verilen tartışma sorularından hareketle edebiyat ve felsefe ilişkisinden doğan problemlerin (edebî unsurlara felsefi bakışın imkânı, edebî unsurlarla felsefe yapmanın imkânı) hayatla olan ilişkisini tartışınız. Tartışmada aşağıdaki sorulardan yararlanınız ve not alınız.**

Tartışma Soruları

- Hayatın anlamlandırılmasında edebiyat ve felsefenin rolü nedir?
- Bir olayın romanlaştırılması veya şiirsel olarak ifade edilmesi, o olayın anlaşılmasına katkı sağlar mı? Açıklayınız.
- Hayatın farklı boyutlarının anlaşılmasında felsefe yeterli midir?
- Yaşadığınız bir deneyimi edebî ve felsefi biçimde açıklayınız.

Tartışma Notlarınız

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Öğretmeniniz bu uygulamayı kontrol listesi ile değerlendirecektir. "Kontrol Listesi"ne ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-4" bölümünü doldurunuz.

EDEBİYAT FELSEFE İLİŞKİSİ PROBLEMLERİ

Edebiyat ve felsefe, insanın kendini ve dünyayı anlama çabasının ürünüdür. Bireyler, yaşamı anlamlandırmak ve kendilerini keşfetmek için bu iki alana yönelir. Edebî ve felsefi eserler insana sadece bilgi sunmaz, aynı zamanda yeni bakış açıları kazandırarak düşünsel bir dönüşüm de sağlar.

İnsanın duygu dünyasını yansıtan edebiyat, bu duyguların arkasındaki anlamı sorgulayansa felsefedir. Dolayısıyla edebiyat ile felsefe birlikte ele alındığında insanın duygusal ve düşünsel gelişimi desteklenmiş olur. Üretken düşünceyle beslenen bu iki alan; bireyin sorgulama, anlama ve kendini ifade etme becerilerini geliştirir.

Edebî Unsurlara Felsefi Bakış

Edebî bir eserin felsefi nitelik taşıması zorunlu değildir ancak bu nitelik esere derinlik ve kalıcılık kazandırır. Edebiyat tarihinde birçok eser estetik kaygılarla ortaya konmuş olsa da güçlü bir düşünsel altyapıya sahip olan eserler okuyucu üzerinde daha kalıcı bir etki bırakır.

Kalıcı olan edebî bir eser yalnızca estetik haz uyandırmakla kalmaz, aynı zamanda okuyucuda düşünsel bir dönüşüm de gerçekleştirir. Bu dönüşüm, eserin arka planındaki düşünsel kurgudan kaynaklıdır. Okuyucu, metni her okuduğunda farklı anlam katmanlarını keşfeder.

Edebiyat ile felsefenin kesiştiği noktada soyut kavramlar daha anlaşılır olur. Felsefi düşünceler, edebî anlatım sayesinde somutlaşır ve daha etkili bir biçimde aktarılır. Edebiyat, felsefenin ifade gücünü artırırken felsefe de edebiyata derinlik kazandırmış olur. Soyut felsefi kavramlar, edebî eserlerdeki olay örgüsü ve karakterlerle somutlaşır.

Odysseus (Temsilî)

Odysseus

Homeros [Homeros (MÖ 8-9. yy.)], "Odysseus (Odisus)" **akıl ve strateji**

Don Kişot (Temsilî)

Don Kişot

Miguel de Cervantes [Miguel de Servantes (1547-1616)], "Don Kişot" **hayal ve gerçek çatışması**

Raskolnikov (Temsilî)

Raskolnikov

Fyodor Dostoyevski [Fiyodor Dostoyevski (1821-1881)], "Raskolnikov (Raskolnikov)" **suç ve vicdan**

Gregor Samsa (Temsilî)

Gregor Samsa

Franz Kafka (1883-1924), "Gregor Samsa" **yabancılaşma**

İnce Memed (Temsilî)

İnce Memed

Yaşar Kemal (1923-2015), "İnce Memed" **adalet**

Selim Işık (Temsilî)

Selim Işık

Oğuz Atay (1934-1977), "Selim Işık" **kimlik ve varoluş**

Edebî eserlerde yer alan bu karakterler yalnızca birer kurgu unsuru değil aynı zamanda belirli düşüncelerin ve varoluşsal sorunların ifadesidir. Okuyucu; bu karakterler aracılığıyla yaşamı sorgular, farklı bakış açıları geliştirir ve kendi varoluşuna dair anlam arayışını derinleştirir. Edebiyat ve felsefe, insanın düşünen ve hisseden varlık olarak gelişimine katkı sağlar. Bu iki alanın birlikteliği, anlam arayışını daha güçlü ve etkili hâle getirir.

4.2. UYGULAMA

» **Aşağıda edebiyat ve felsefe ilişkisinden doğan problemlere (edebî unsurlara felsefi bakışın imkânı, edebî unsurlarla felsefe yapmanın imkânı) yönelik metni inceleyip soruları yanıtlayınız.**

Düşünce Tarihinde Edebiyat ve Felsefe İlişkisi

İlk Çağ'da merak ve şaşkınlıkla başlayan dünyayı anlama çabası, felsefi nitelik taşımayan mitostan başlayarak felsefeye dönüşmüştür. Bu dönemde düşüncenin yazıya döküldüğü biçim olarak şiir görülür. Homeros'un *İlyada* adlı eseri dünyayı anlama çabasının en eski örneği kabul edilmiştir. Eserlerini diyalog biçiminde yazan Platon'un *Devlet* ve *Şölen* eserleri edebiyat tarihinde de değerlidir. O, çok az yazarın başarabileceği şekilde felsefi düşünceyi diyaloglarla ortaya koymuştur.

Türk-İslam düşüncesinin önemli örnekleri edebî unsurları güçlü bir biçimde barındırır. Mevlana'nın *Mesnevi*'si, Yunus Emre'nin şiirleri hem edebî hem de felsefi karakteri ile tarihte yer edinmiştir.

Çağdaş felsefenin öne çıkan akımı varoluşçuluk, edebiyatla en çok kesişen felsefi eserler meydana getirmiştir. Sanatçı yönü ağır basan filozoflardan Kierkegaard ve Friedrich Nietzsche [Fırıderih Niçe (1844-1900)], akademik bir dil yerine edebî ve şiirsel bir dil tercih etmiştir. Kierkegaard'ın *Korku ve Titreme*'sindeki lirik anlatım, Nietzsche'in *Zerdüşt Böyle Buyurdu*'daki metaforik ve şiirsel dil bu düşünürlerin kendi zamanlarını aşmalarında ve daha fazla okuyucuya ulaşmalarında etken olmuştur.

Kierkegaard ve Nietzsche, tüm etiketlemeleri reddederken sanatçı olma niteliğini seve seve kabul etmişlerdir. Bertrand Russell [Bertrınd Rasıl (1872-1970)], Albert Camus [Albırt Kamü (1913-1960)] ve Jean Paul Sartre [Jan Pol Sart (1905-1980)] aynı zamanda Nobel Edebiyat Ödülü almayı başarmış filozoflardır. Camus ve Sartre Fransız edebiyatının önemli temsilcileri arasında gösterilir. İnsan varoluşunun absürtlüğünü, çelişkilerini ve çıkmazlarını roman türünde yansıtmayı başarmışlardır.

1. Platon'un eserlerini diyalog şeklinde yazmasının felsefi önemi nedir?

.....

.....

2. Felsefi düşüncenin edebî bir dille ifade edilmesi değerini artırır mı yoksa azaltır mı? Açıklayınız.

.....

.....

3. Felsefe ve edebiyat bireyin kendine yönelik keşfinde bir araç olabilir mi? Neden?

.....

.....

» **Aşağıdaki metni okuyup edebiyat ve felsefenin aynı konu ve soruları farklı yollardan ele almasının, insanın anlam arayışındaki yerini ve önemini tartışınız. Tartışmada aşağıdaki sorulardan yararlanınız ve kabul gören görüşleri yazınız.**

Edebiyat ve felsefe günümüzde çoğu insanın kişisel gelişim amacı ile başvurduğu alanlardır. Bireylerin kendileri keşfetmeleri, yeni olanaklar ve yeni dünyalar bulmaları için felsefi veya edebî eserler onlara rehberlik eder. Edebiyat ile açığa çıkan duygular insan varoluşunun betimlenmesi ile insana kendini ve varoluşunu tanıma olanağı sunar. Felsefe ve edebiyat insanlara yeni pencereler açar, ufukta belirenleri zenginleştirir. Duygu ve düşüncelerini besleyerek bunları yansıtmalarını sağlar.

Tartışma Soruları

- Felsefe ve edebiyat, bireyin kendine yönelik keşfinde araç olabilir mi? Neden?
- İnsanın anlam arayışında felsefe ve edebiyatın nasıl bir rolü vardır? Açıklayınız.

Tartışmada Kabul Gören Görüşler

4.1 ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada öğretmeninizin rehberliğinde edebî unsurlara felsefi bakışın imkânı problemini çözümlemeniz, görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir. Bunun için aşağıdaki işlem adımlarını gerçekleştiriniz.

Filozofların, edebiyat-felsefe ilişkisine yönelik (Voltaire [Volter (1694-1778)], Nicolai Hartmann [Nikolay Hartman (1882-1950)], Iris Murdoch [Ayris Murdoh (1919-1999)], Jacques Derrida [Jak Derida (1930-2004)]) argümanları bilgi notları olarak verilmiştir. Bunları inceleyip soruları yanıtlayınız.

Voltaire

Fransız yazar Voltaire cesur ve eleştirel tavrı ile düşünce dünyasında yer edinmiş önemli bir isimdir. Voltaire, Aydınlanma Dönemi'nin akılcılığının etkisiyle düşünce özgürlüğünü önemsemiş ve liberalizmin savunuculuğunu üstlenmiştir. Spekülasyon yerine duyum ve deneyimi ele almış, bilimsel ilerlemeye değer vermiştir. Bu felsefi izler onun eserlerinde kendini göstermiştir. Hayatın amacının dinî kaygılar üzerine kurulu olmadığını, bilim ve sanatta ilerlemede olduğunu bunun da bütün insanlara mutluluk sağlayacağını düşünmüştür. Eserlerinde insanlığın aydınlanışını ve ilerleyişini göstermeye çalışmıştır.

1. Voltaire'de edebiyat ve felsefe nasıl kesişmektedir?

.....

.....

2. Voltaire'de öne çıkan hangi felsefi unsurlar onun eserlerine yansımıştır?

.....

.....

.....

.....

Nicolai Hartmann

Yeni ontoloji adı verilen yaklaşım ile öne çıkan Hartmann, varlığı tabakalaşma düşüncesi içinde açıklamaya çalışır. Hartmann, varlığı anlamaya çalışırken kullandığı tabakalaşma teorisini edebî metinler için de kullanır. Sanat eserini bir var olan olarak ele almayı hedefler. Hartmann'a göre sanat eseri bir objektivasyondur, objektivasyon ise var olmayan bir şeyin ortaya konmasıdır. Ona göre edebiyat eseri gerçek olan (real) ve gerçek olmayan (irreal) şeklinde iki farklı varlık yapısından oluşur. Ön yapı kelimeleri ve sesleri işaret eden gerçek bir varlıkken arka yapı heterojendir, birtakım tabakalardan oluşur. Kelimelerin oluşturduğu yapı, edebiyat eserinin real yapısıdır. Ancak onun dile getirdikleri insani şeylerin bütünü, alın yazısı ve tutkular hatta eylemde bulunan figürler, kişiler ve karakterler şeklinde tamamen farklıdır. Bütün bunlar arka yapıdır, salt görünüştür. Bu arka yapı, ön yapıda görünüşe ulaşır. Bu ontolojik yöntem, edebî eserlerin estetik yapısını tabakalara göre ele alarak görünenin ötesinde yer alan unsurları ve metnin derin yapısındaki anlamları ortaya çıkarmayı hedefler.

1. Hartmann, edebî eserleri neden varlık olarak değerlendirir? Bu, doğru bir yaklaşım mıdır? Açıklayınız.

.....

.....

2. Hartmann'ın belirttiği gibi edebî eserler katmanlı bir yapı oluşturur mu? Nasıl?

.....

.....

.....

.....

İris Murdoch

Hem felsefe hem de edebiyat alanında eserler veren Murdoch; felsefenin estetik kaygıdan ziyade açık, anlaşılır ve hakikati açığa çıkarıcı olma gayretinde olduğunu ancak estetik ve edebî nitelik barındıran felsefi eserlerin de bulunduğunu belirtir. Murdoch, felsefe ve edebiyatı "moloz yığınlarından bir biçim yaratma etkinliği" olarak niteler. Buradaki "molozlar" ifadesi hayatın tesadüflerine işaret eder. Murdoch, edebiyat ve felsefeyi yöntem ve üslup bakımından birbirinden ayırsa da onları daha yüksek bir amaç uğruna birbirine entegre olan alanlar olarak değerlendirir. Buradaki ortak amaç; ahlakın, iyinin ve gerçekliğin ne olduğu ile ilgilidir.

Kendini anlatma, anlama ve kendini kabul ettirme isteğinin sanatta güçlü bir güdü olduğunu belirten Murdoch, edebiyatın edebiyat olabilmesi için kişiyi duygusal olarak harekete geçirmesi gerektiğini düşünür.

Murdoch'a göre sanat biçimsel olduğu kadar gerçekçi, özerk olduğu kadar temsil edici olmak durumundadır. Sanat, dar kalıplar içinde kalmayıp kendinin ötesindeki gerçekliğe değindiği ölçüde etkisini artıracaktır. Elbette iletişim dolaylı olabilir ancak büyük yazarların gerçekten anlamlı olabilme özelliği biçimsel dil oyunlarına veya kişisel imgelemin dar çatlaklarına değil gerçek dünyaya açıldığı için bizim keşfedeceğimiz ve zevk alacağımız geniş alanlar sağlar.

1. Murdoch, edebiyat ve felsefeyi hangi noktalarda ayırmaktadır?

.....

.....

2. Murdoch'a göre edebiyat ve felsefe ortak bir noktada nasıl buluşmaktadır?

.....

.....

.....

.....

.....

Derrida

Derrida, yapısalcılık geleneğinden hareketle geliştirdiği yapısökümcülük yöntemiyle metinlerin derin yapısını çözümlemeyi amaçlamıştır. Ancak o, yapısalcıların metinlerde aradığı sabit ve bütüncül anlamın kesin olarak belirlenemeyeceğini savunur. Bu nedenle yapısalcılık kurallara dayalı bütüncül bir yapı ararken yapısöküm bu yapıların içindeki gerilim ve çelişkilerden dolayı farklı biçimlerde yorumlanabileceğini göstermeye çalışır. Ona göre anlam, dilin tarihselliği içinde sürekli değişim durumundadır. Değişen bağlamlar anlamları da değiştirir.

Derrida, anlamın sabit bir merkezden türemediğini ve bağlam değişikliği ile birlikte metinlerin sonsuz bir yorumlama ağı oluşturabileceğini belirtir. Bu noktada felsefe ve edebiyatın dilin kaygan zemini üzerine inşa edildiğini, her ikisinin de dilin anlam oluşturma süreçlerini kullandığını ifade eder. Bu durum, edebiyatın felsefi sorgulamalara, felsefenin ise edebî yaratıcılığa açık hâle gelmesini sağlar. Derrida'nın yaklaşımı her iki alanın da dilin çok katmanlı doğasından beslendiğini ortaya koyar ve edebiyat ile felsefenin kesişebildiğini belirtir.

1. Derrida, metinlerdeki anlamı açığa çıkarmaya nasıl çalışır?

.....

.....

2. Derrida, felsefe ve edebiyatı bir araya nasıl getirir?

.....

.....

.....

.....

.....

Edebî eserlerin felsefi değeri hakkında kendi görüş ve argümanlarınızı yazınız.

Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak aşağıda harflerle verilen, Türk edebiyatından alıntılanan farklı metin türlerinden (destan, atasözü, söylev, fıkra, hikâye, şiir, roman) birini seçiniz.

a

Destan

Ak Ana: "Yarat…" diye fırladı. Sular- bir nazlı ürperişle ürperdi; Zaman bir gizli lezzetle titredi ve yalnızlık, o ürperişle bu titreyiş arasında ezildi. "Yalnızlıktan kurtulmak istiyorsan yarat!.."

Ak Ananın sesi bir kere, kadınca değildi. Bu seste bir umman konuşuyordu; bir Zaman konuşuyordu.. uğul uğul dört bir yanda yankılandı..suda, zamanda ve Tanrının kanatlarında bir alev ateş olup yandı: "Yarat!. Yarat!. Yarat!."

Sular dalgalandı yine; o ân bir yaman ândı, dalgalanan sular kendi içinde sanki yandı, sanki yundu arındı; Ak Ana geldiği gibi gitmişti. Dört bir yan durmadan inim inim inliyordu: "Yarat!. Yarat!. Yarat!."

Tanrı Kara Han, Er Kişiyi yarattı.

Mustafa Necati Sepetçioğlu (1930-2006), *Yaratılış ve Türeyiş*

b

Atasözü

- Aç doymam, tok acıkmam sanır.
- Gafil baş düşmana olur aş.
- Hangi gün vardır akşam olmadık.
- Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır.
- Ağaç ne kadar uzarsa balta dibinde hazırdır.
- Dilden gelen elden gelse fukara padişah olur.
- Umut fakirin ekmeğidir.
- Zan hatıranın yalanıdır.
- Varlığın sonu ile yokluğun önü birdir.
- Söz var iş bitirir, söz var baş yitirir.
- Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.
- Ayağını yorganına göre uzat.
- Dağ dağ üstüne olur, ev ev üstüne olmaz.

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü

c

Söylev

Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas ancak tam bağımsızlığa sahip olmakla temin olunabilir. Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun, bağımsızlıktan mahrum bir millet, medeni insanlık karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye layık olamaz.

Yabancı bir devletin himaye ve kollayıcılığını kabul etmek, insanlık vasıflarından mahrumiyeti, acz ve miskinliği itiraftan başka bir şey değildir.

Hakikaten bu derekeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir yabancı efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez. Halbuki Türk'ün haysiyet ve izzetinefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır!

Dolayısıyla, ya istiklal ya ölüm!

Atatürk, *Nutuk*

ç **Fıkra**

Temel memleketinden çıkıyor. İstanbul'a çalışmaya geliyor. (…) Evleniyor, barklanıyor, çoluk çocuk sahibi oluyor. Hanımına memleketini özlediğini, Trabzon'a gitmek istediğini söylüyor. Kendi arabası ile yola çıkıyor. 8-10 saatlik bir yolculuktan sonra Trabzon'a varıyor. Üç beş gün kaldıktan sonra geri dönmek için yola çıkıyor. Hanımı da haberli geleceğinden. Hanımı bekliyor, 10 saat oluyor Temel yok, bir gün oluyor yok, iki gün oluyor yok. Neyse Temel dördüncü gün İstanbul'a geliyor. Hanımı beklemekten sinir krizleri geçirmiş. Temel'e bağırmaya başlıyor.

— "Neredesin sen? Giderken 10 saatte gittin de niye bu kadar uzun zamanda döndün?" (…)

M. Öcal Oğuz, Fatih Mormenekşe, *2004 Yılında Çorum'dan Derlenen Temel Fıkraları*

d **Hikâye**

Aziz yoktu. Gezmeye çıkmış olacaktı. Ferit hasır koltuğa oturdu. Çam ve deniz kokan taze ve tertemiz bir sabah havası genzinden göğsüne kadar açılan büyük bir boşluğu dolduruyormuş gibi ona ferahlık veriyordu. Bahçeyi yoldan ayıran demir parmaklığın kenarındaki sarı, pembe ve kırmızı güller, kendilerini kuşatan aydınlık hava hâlelerini boyayacak kadar parlak birer küçük renk yangını halinde gözleri aldıktan sonra dikkati yakalayıp kendilerine çekiyorlardı. Karşıdaki denizin üstüne bir şimşek aydınlığı yapışıp kalmıştı. Bu gözleri kamaştıran parlaklık Ferit'in gece gördüğü ışığın hatırası yanında pek sönüktü. Onu aynen hatırlamak imkânsızdı. Gözlerini kapadı. O anı bir pervane özleyişiyle arıyordu.

Peyami Safa (1899-1961), Matmazel Noraliya'nın Koltuğu

e **Şiir**

Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil, ne de bir kol.

Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli,

Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu.

Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.

Bir çok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Bir çok seneler geçti; dönen yok seferinden.

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958), *Sessiz Gemi*

f **Roman**

"Ey dağların denizlerin öbür tarafındaki insanlar, siz ki mavi göğün altında yaşıyorsunuz, savaş neyinize gerek? Ben toprağım bana bakın! Ben her biriniz için aynıyım ve siz de benim gözümde eşitsiniz. Benim için önemli olan sizin sözleriniz değildir. Ben sizin dostluğunuza muhtacım, çalışmanıza beni işlemenize! Saban izine bir çekirdek, bir tohum tanesi atın, size yüz katını vereyim, küçük bir fidan dikin kocaman bir çınar vereyim! Evler kurun temel olayım! (...) Derinim, yükseğim, büyüğüm, ucum bucağım da yok. Hepinize yeterim ben..." Sen de bana insanlar savaşmadan yaşayamaz mı diyorsun Tolgonay. Bu bana bağlı değil ki. Siz insanlara, niyetinize, irade ve bilgeliğine bağlı.

Cengiz Aytmatov (1928-2008), *Toprak Ana*

Aşağıdaki yargıları inceleyip seçtiğiniz metnin kültürel mirasa ve ülkenin gelişimine katkısı açısından önemini anlatan bir yazı yazınız. Yazınızda bu eserlerin değerini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için neler yapılabileceğini belirtiniz.

Yargılar

- Ülkemizin gelişimine katkı sunan yazarların değeri takdir edilmeli.
- Yazarların kültürel değerleri yansıtışından ve ülkelerine bağlılıklarından ilham alınmalı.
- Kültürel mirasın korunması konusunda bilinçli olunmalı.
- Bu tür eserlerin medeniyetin gelişimine katkıları açısından değeri bilinmeli.
- Bu tür eserleri yaşatmak için vefalı olunmalı.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Seçtiğiniz metinde geçen felsefi kavram, soru, argüman ve eleştirileri aşağıdaki metin inceleme tablosunda gösteriniz. Öğrenme eksiklikleri ve kavram yanılgıları hakkında öğretmeninizin dönütlerini not ediniz.

Metin İnceleme Tablosu	
İncelenen metin	
Metinde geçen felsefi kavramlar	
Metinde geçen felsefi sorular	
Metinde geçen felsefi argümanlar	
Metne yönelik eleştiriler	

Kavram Yanılgıları ve Öğrenme Eksiklikleri Hakkında Öğretmeninizin Dönütleri

"Farklı Edebî Eserlerde Edebiyatın Felsefeye Katkısı" ile ilgili videoya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

Edebî Unsurlarla Felsefe Yapma

Felsefi soru ve problemler çerçevesinde hakikati arama etkinliği olan felsefe, doğru bilgiye ulaşma amacı ile mantıksal temellendirme üzerine kuruludur. Akıl ilkelerinin sağlanması filozof için önemli bir ölçüttür. Bu noktada filozof duygusal anlatımdan kaçınarak soyut, kuramsal, sistematik biçimde doğru kavram ve yargılar inşa eder. Bu açıdan edebiyattaki öncelik olan estetik unsur, felsefede geri planda kalır. Çünkü felsefe sözdeki güzelliği değil hakikati, doğruluğu amaçlar. Kimi zaman filozof bu çabaya estetik unsurları da dâhil edebilir. Burada felsefi unsur da gölgede kalmamalıdır. Bu durum filozofun yaratıcı sanatsal kişiliğine ve becerisine bağlı olarak gelişir.

Düşünce tarihinin önemli filozofları eserlerine edebî özelliği de kazandırır. Betimleme, tasvir, metafor, ironi gibi edebî yöntemlerle filozoflar eserlerine hayat katar. Betimleme ve tasvir etme; edebiyat-felsefe bağının güçlü olduğu Antik Yunan eserlerinde, tasavvuf düşüncesinin yansıma bulduğu eserlerde ve varoluşçu filozofların eserlerinde sıkça görülür. Betimleme ve tasvir, anlatım gücünü artırırken bireyin iç dünyasına daha fazla nüfuz etmeyi de sağlar. Felsefe böylece kuru bir düşünme etkinliği olmanın ötesine de geçer.

Önemli bir edebî söylem biçimi olan metaforun kullanımı da edebiyat ile sınırlı kalmaz. Filozoflar doğrudan ifade etmeyi tercih etmedikleri veya güçlük yaşadıkları karmaşık durumlarda metaforlara başvururlar. Düşünürler bu metaforları betimleyici ve öyküleyici anlatımlarla birlikte kullanarak eserlerde felsefi ve edebî unsurları bir araya getirmeyi başarmışlardır.

Bazı metafor örnekleri

Metafor ile birlikte başvurulan diğer edebî yöntem ise ironi ve mizahtır. İroni, okuyucuyu düşünmeye ve sorgulamaya iten, görünenin arkasına bakmaya teşvik eden felsefi bir yöntemdir. Düşünce tarihinde Sokrates ve Kierkegaard, ironiyi ustaca kullanan filozoflar arasındadır. Mizaha felsefe alanında az rastlanır, bununla birlikte mizahın nadir örnekleri düşünce dünyasında önem kazanmıştır. Bilgelik yüklü Nasrettin Hoca fıkraları, felsefi düşünüşe ve sorgulayışa alan açar. Günümüzde özellikle çocuklar için yapılan felsefe çalışmalarında mizaha başvurulur.

"Dağ yürümezse abdal yürür."
"Sen büyüksen biz de küçüğüz."
Nasrettin Hoca

"Bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir."
Sokrates

"Sabit fikirler ayağa girmiş krampa benzer, en iyi ilaç üzerinde tepinmektir."
Kierkegaard

Bazı ironi örnekleri

4.2 ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada edebî unsurlarla felsefe yapmanın imkânı problemini çözümlemeniz, görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir. Bunun için aşağıdaki işlem adımlarını gerçekleştiriniz.

Edebî anlatımlar ve yazım biçimleri kullanarak felsefi bir düşüncenin ortaya nasıl çıkarılacağını sorgulayınız. Görüşlerinizi not edip arkadaşlarınızın görüşleriyle karşılaştırınız.

.....

.....

.....

.....

Aşağıda felsefi metinlerde bulunması gereken temel özellikler hakkındaki bilgi verilmiştir. Bunları felsefi düşüncenin özellikleri ile birlikte değerlendiriniz.

Mantıksal tutarlılık ve çelişkisizlik

Metinde geçen düşünceler ve önermeler çelişik olmamalı, aralarında güçlü bir bağ kurulmalıdır.

Açık ve net bir problem tanımı

Yazıda anlatılmak istenilenler net, problemin sınırı ve yazının amacı belirli olmalıdır.

Güçlü, açık argümantasyon

Metin güçlü bir iddia taşımalı ve bu iddianın hangi öncüllerle desteklendiği ve niçin kabul edildiği anlatılmalıdır.

Karşı görüşleri adil ve güçlü biçimde sunma

Karşı argümanları yok saymak yerine argümanlara metinde net olarak yer verilmelidir. Karşı görüşün güçlü ve zayıf yanları anlatılmalıdır.

Tarihî ve kavramsal diyaloğu kaynaklarıyla ilişkilendirme

Problemin tarihsel arka planının hangi akım ve yaklaşımlarla ilgili olduğu açık olmalıdır.

Eleştirel mesafe ve sorgulama

Metin anlatılırken eleştirel bir sorgulama dilinin kullanılması gerektiğinin farkında olunmalıdır.

Özgün katkı ve entelektüel değer

Metin, diğer metinlerden farklı olmalıdır. Okuyana yeni bakış açıları kazandırmalıdır.

Etik ve toplumsal sorumluluk

Yazılan metnin sadece epistemolojik olarak değil aynı zamanda etik açıdan da değeri bulunmalıdır. Toplumsal ve evrensel değerleri destekleyici nitelikte olmalıdır.

Okuru düşündürme, açık uçluluk ve araştırma yolları

Felsefi metin sorulara yanıt vermenin yanı sıra okuyanın ufkunu açmalı, sorgulama ve eleştiri becerisine hitap etmelidir.

Aşağıda edebî üslupla yazan bazı düşünür ve filozofların [Parmenides, Platon, Yûsuf Has Hâcib, Edip Ahmet Yükneki, Yunus Emre, Âşık Paşa, F. Dostoyevski, Friedrich Hölderlin (Fridrih Holderlin, 1770-1843), M. Unamuno, A. H. Tanpınar, F. Kafka, J. P. Sartre, A. Camus] eserlerinden alıntılanan metinler harflerle sıralandırılmıştır. Her metni sırasıyla okuyup felsefi düşüncenin özellikleri açısından inceleyiniz. İncelemeye dönük değerlendirmelerinizi metinlerin altında boş bırakılan alana yazınız.

a

Zira yoksun var olandan, ifade edilmiş olanda,
bulamayacaksın düşünmeyi; zira ne var ne de var olacak
başka bir şey dışında var olanın, mademki kader
mahkum etmiştir onu
bütünüyle devinimsiz kalmaya; böylece her şey adlar
olacak,
fanilerin koyduğu ikna olarak hakiki olduklarına,
varlığa gelme hem de yok olma, var olma hem de olmama,
ve yer değiştirme ve de solup gitme

Parmenides, *Peri Phuseus (Peri Fizyos)*

Eserin Tanıtımı

Parmenides'in *Doğa Üzerine* adlı eserinde varlık, hiçlik, birlik, çokluk gibi felsefi temalara değinilir. Batı felsefe tarihinin dikkate değer ilk metni sayılan eserde mitolojik bir yolculuk anlatılır.

.....

.....

b

(…) Ey Atinalılar, sizden ısrarla istirham ederim ki, birçoğunuzun beni dinlemiş olduğu forum kürsülerinde ya da başka yerlerde kullanmaya alışkın olduğum dille kendimi savunurken işitirseniz beni, şaşırmayınız ve yadırgamayınız! (...) Nasıl ki hakikaten bir yabancı olsaydım, eğitimini aldığım dil ve terbiyesini gördüğüm üslupta konuşmamı mazur görürdüyseniz, şimdi sizden ricam, hiç değilse benim gözümde hakkaniyetin gereği olarak, konuşma üslubumu kötüsüyle ve belki iyisiyle bir kenara bırakmanız ve tek bir şeyi düşünerek tüm dikkatinizi ona vermenizdir: Doğruyu söylüyor muyum söylemiyor muyum; çünkü hatibin erdemi doğru konuşmaksa, hâkimin erdemi doğru yargılamaktır.

Platon, *Sokrates Savunması*

Eserin Tanıtımı

Sokrates'in Savunması diyaloğu, Sokrates'in gençleri yoldan çıkardığı suçlamasıyla Atina mahkamesinde yargılanışını konu edinir. Sokratik doğurtma ve ironi yönteminin güçlü bir yansıması olan bu eser aynı zamanda hakikatin ne olduğunun sorgulanışını da içerir.

.....

.....

c

Cihanı elde tutmak için bin erdem gerek
Eşeği alt etmek için aslan olmak gerek
Dünyaya hakim olana erdem gerek bin tümen
Bununla tutulur il gün, dağılır duman
Kılıç vurur, biçer düşmanın boynunu
Töredir düzelten ilini, halkını
Ey büyük bilge, dileğim söyleşmek
Bilgi ve akıldan söz etmek

Akıl karanlık gecede meşale gibidir
Bilgi seni aydınlatan ışıktır
İnsan akılla değer bulur, yücelir
Bu ikisiyle saygınlık kazanır
Buna inanmazsan gör Nuşinrevan'ı
Akıl gözüyle aydınlattı cihanı
Yasayı doğru yürüttü, zenginleşti halkı
İyi zamanda adını iyi kıldı

Yûsuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*

Eserin Tanıtımı

Yûsuf Has Hâcib tarafından 11. yüzyılda yazılan *Kutadgu Bilig* mutluluk veren bilgi anlamına gelir. Adalet, akıl, mutluluk gibi felsefi kavramların ve devlet yönetiminin konu edildiği eser Türk düşünce tarihi için büyük önem taşır.

.....

.....

ç

Biliktin ayur men sözümge ula
Bilikligke yā dost özüñni ula

Bilik birle bilinür saādet yolı
Bilik bil saādet yolını bula
(...)
Bilik birle ālim yoḳar yoḳladı
Biliksizlik erni çökerdi ḳodı

Bilik bil usanma bil ol ḥaḳ Resūl
Bilik kimde irse siz arḳañ dedi
(...)
Biliksizke ḥaḳ söz tatıġsız irür
Aña pend naṣīḥat asıḳsız irür

Ne türlüg arıḳsız arır yudısa
Câhil yup arımas arıġsız irür

Edip Ahmet Yükneki, *Atebetü'l-Hakâyık*

* Şiir günümüz Türkçesiyle aşağıdaki gibidir.

Bilgiden (ma'lûmâttan) söylüyorum,
sözümü dinle(kulak isal et)
Ya dost ma'lûmâta nefsini îsâl et

İlim ile bilinir sa'âdet yolu
İlim bil tâ ki sa'âdet yolunu bulasın

Âlim bilgi ile yükseldi
Bilgisizlik insânı çökerte koydu

İlim öğren usanma bil ki o Hak Resûl
"Bilgi kimde ise siz iktidâ edin" dedi

Bilgisize hak söz tatsızdır
Ona pend, nasîhat fâ'idesizdir

Ne türlü nâ-pâk yıkamakla temizlenir?
Câhil yıkanmakla temizlenmez, nâ-pâktır

Eserin Tanıtımı

Ahlakın temel kavram ve problemlerinin konu edildiği *Atebetü'l-Hakâyık* günümüze *Hakikatlerin Eşiği* olarak aktarılmıştır. Hadis ve ayetlerle desteklenen bu eser ahlaki öğütler içerir.

.....

.....

d

İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır
Okumaktan ma'nî ne kişi Hakk'ı bilmektir
Çün okudun bilmezsin ha bir kuru emektir
Okudum bildim dama çok tâat kıldım deme
Eri Hak bilmez isen abes yere yelmektir
Dört kitabın ma'nîsi tamamdır bir elifte
Sen elif dersin hoca ma'nîsi ne demektir
Yunus Emre der hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmektir

Yunus Emre, *Bütün Eserleri*

Eserin Tanıtımı

Türk tasavvuf düşüncesinin ve edebiyatının önemli şairlerinden olan Yunus Emre; ilahi aşk, insan sevgisi, hakikat gibi felsefi temaları yalın bir dille okuyucusuna ulaştırmayı başarmış bir düşünürdür.

.....

.....

e

Cümle dilde söylenen ol söz-durur
Cümle gözlerden gören ol göz-durur

Cümle canlar sevdügi bir nesnedür
İlla bilmez kimsene kim ol nedür

Baglanupdur her biri bir surete
Liki maksud oldı geldi surete

Ol suratda nesne vardur can görür
Anuñ-içun anuñ üzre can virür

Âşık Paşa, *Garib-nâme*

* Şiir günümüz Türkçesiyle aşağıdaki gibidir.

Cümle dilde söylenen o sözdür
Cümle gözlerden gören o gözdür

Cümle canların sevdiği bir nesnedir
İlla bilmez hiç kimse o nedir kimdir

Bağlanmıştır her biri bir surete
Lakin maksut oldu geldi surete

O suratta nesne vardır can görür
Onun için onun uğruna can verir

Eserin Tanıtımı

Âşık Paşa önemli eseri Garib-nâme'de dinî, tasavvufi ve öğretici unsurlar ile halkı eğitici bir rol oynar. Türkçe olarak yazılan Garib-nâme, sade dili ile geniş bir okuyucu kitlesine ulaşır.

.....

.....

f Arzunun akılla el ele vereceği gün hepimiz isteklerimize değil, aklımıza hizmet edeceğiz; çünkü aklımız başımızdayken manasız bir şey isteyerek kendimize bile bile fenalık yapmamıza imkân yoktur. İrademizi düzenleyen kanunların keşfedilmesiyle bütün arzuların, düşüncelerin hesabını yapmak imkânı olursa, şaka bir yana, bunlar gerçekten cetveller üzerinde toplanabilirse, o zaman pek tabii ki isteklerimizi bu cetvele göre ayarlayacağız (…)

(…)

Aklın kudreti nereye kadar uzanır? Akıl öğrenebildiği kadarını bilir (Bazı şeyleri hiçbir zaman öğrenemeyebilir; gerçi bunun teselli edici tarafı yok, ama neden söylemeyelim?) ama insan hayatı hem şuurlu, hem şuursuz olarak, kâh aldanıp kâh aldatarak devam edip gidiyor.

Dostoyevski, *Yeraltından Notlar*

Eserin Tanıtımı
Rus edebiyatçı Dostoyevski'nin önemli eserlerinden biri olan *Yeraltından Notlar*, toplumdan dışlanmış ve kendi yalnızlığı içinde boğuşan bir insanın hayata dair varoluşsal sorgulayışını konu edinir. Eser varoluşun temel sorunlarını ele alması yönüyle varoluşçu edebiyatın değerli bir örneği olarak gösterilir.

.....

.....

g Tüm varlıkları birbirine bağlayan o birlikten ben nasıl koparım? Bu bağ, zamanımızın öylesine tutturulmuş bağları gibi çabucak çözülmez. (...) Bizi bağlı tutan, herkese ve hepimize ait olan Tanrı ruhunun adına yemin ederim, (…) Doğa birliğinde bağlılık bir imge olamaz. Biz ancak daha tanrısal bir dinginlik içinde bir olmak için ölüyoruz. Biz yaşamak için ölüyoruz.

Varolacağım; ne biçimde varolacağım, bunu soruşturmuyorum. Varolmak, yaşamak yeter. Tanrı onuru işte budur; işte bunun için bu tanrısal dünyada canı olan herşey birbirine eşittir ve onda efendiler, köleler yoktur. Yaratıklar sevgililer gibi yan yana yaşıyorlar; her şeyleri ortak, ruhları, beğenileri ve ölümsüz olan gençlikleri.

Friedrich Hölderlin, *Hyperion (Hiperyan) ya da Yunanistan'da Bir Yalnız*

Eserin Tanıtımı
Hölderlin'in bir mektup şeklinde yazdığı bu kısa roman, Yunan mitolojisinin etkisini barındırır. Doğanın ve ilahi olanın yansımasını taşıyan eser şiirsel tadıyla okuyucuyu etkiler.

.....

.....

ğ Yine de ne bir gün kiliseye adımını attı ne de her fırsatta inançsızlığından bahsetmekten vazgeçti. Don Manuel'i (Don Manuel) ise her zaman tüm bunların dışında tuttu. Köyde yavaş yavaş Don Manuel ile Lazaro arasında bir hesaplaşma beklentisi oluşmaya başlamıştı. Daha doğrusu, birinin ötekini imana getireceğinin beklentisi. Sonunda rahibin Lazaro'yu kiliseye götüreceğinden kimsenin şüphesi yoktu. Diğer taraftan Lazaro, bana sonradan söylediği üzere, Don Manuel'i kilisede görmek, dinlemek, onunla konuşmak ve insanların ruhları üzerinde kurduğu bu tinsel imparatorluğu yakından tanımak için yanıp tutuşuyordu. Epey bir ayak diredikten sonra merakına yenik düşerek onu dinlemeye gitti.

M. Unamuno, *Aziz Don Manuel*

Eserin Tanıtımı
Unamuno bu eserinde inanç ile şüphe arasındaki çatışmayı anlatır. İnsanların mutlu olması için gerçeğin gizlenip gizlenemeyeceğini sorgular. Fedakârlığın önemini anlatır.

.....

.....

h

Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpâre, geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında.

Bir garip rüyâ rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil,
Rüzgârda uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil.

Başım sükûtu öğüten
Uçsuz, bucaksız değirmen;
İçim muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş;

Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya sezmekteyim,
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Ne İçindeyim Zamanın*

Eserin Tanıtımı
A. H. Tanpınar, bu ünlü şiirinde zamanın akışı ve karmaşıklığı karşısında insanın varoluşunu ele alır.

.....

.....

ı

Gregor Samsa bir sabah huzursuz düşlerinden uyandığında kendini yatağında kocaman bir böceğe dönüşmüş buldu. Panzer gibi sert sırtının üzerinde yatıyordu ve başını biraz kaldırdığında tepesinde, yorganın neredeyse kaymak üzere olduğu kubbe gibi yuvarlak, kahverengi, yay biçiminde sert çizgilerle boğum boğum olmuş karnını gördü. Geniş gövdesine oranla pek cılız görünen bir sürü bacağı gözlerinin önünde çaresizce çırpınıyordu. "Bana ne oldu?" diye geçirdi içinden. (…) Gregor'un bir aydan daha uzun bir süre acısını çektiği ağır yarası (...) o acınacak ve iğrenç görünümüne rağmen babasına bile Gregor'un ailenin bir bireyi olduğunu hatırlatmışa benziyordu. Ona bir düşman gibi davranılmamalıydı, aksine aile sorumluluğunun gereği olarak ona karşı duyulan nefret bir kenara bırakılıp sabredilmeliydi, yalnızca sabredilmeliydi.

Kafka, *Dönüşüm*

Eserin Tanıtımı
Kafka, *Dönüşüm* adlı eserinde Gregor Samsa adlı bir pazarlamacının bir sabah evinde dev bir böcek olarak uyanışını ve sonrasında gelişen durumları anlatır. İnsanın kendine ve topluma yabancılaşmasının bu metaforik anlatımı okuyucuyu şaşırtır.

.....

.....

i

Gizli boyutlardan yoksun oluşumu, varlığımın yalnız vücudum ve ondan kabarcıklar gibi yükselen sudan düşüncelerle sınırlı oluşunu, bugünkü kadar duyumsamamıştım hiç. Anılarımı şimdiden türetiyorum. Şimdinin içine fırlatılmış, orada bırakılmışım. Geçmişime yeniden dönmek istiyorum ama tutsaklığımdan kurtulamıyorum.

J. P. Sartre, *Bulantı*

Eserin Tanıtımı
Varoluşçu Fransız düşünür J. P. Sartre'ın ilk romanı olan *Bulantı*, günlük biçiminde yazılmış olup romanın baş karakteri Roquentin'in (Rokantan) dünyaya duyduğu tiksintiyi ve varoluşu ile yüzleşmesini anlatır. Eser, barındırdığı bireyci ve toplum karşıtı unsurlarla varoluşçuluğun kült eserlerinden biri olarak kabul edilir.

.....

.....

j Vebanın doruk noktasını anlatmaya geçmeden önce anımsanacak bir şey daha var, felaket kenti ele geçirip alt etmek üzere tüm gücünü toplarken, Rambert gibi insanların mutluluklarını yeniden yakalamak ve her tür saldırıya karşı korudukları, kendilerine ait olan o parçayı vebaya kaptırmamak için harcadıkları umutsuz ve tekdüze çabalardan söz etmek gerekir. İşte bu kendilerini tahdit eden köleliği reddetme biçimiydi onların ve görünüşte bu reddediş bir başkası kadar etkili olmasa bile, anlatıcı bunun anlamlı olduğunu ve çelişkili de olsa, bunun içimizde barındırdığımız en gururlu şey sayılabileceğini düşünüyor.

Camus, *Veba*

Eserin Tanıtımı

Nobel ödüllü yazar Albert Camus *Veba* adlı eserinde bir felaketin ve salgının şehri nasıl umutsuzluğa sürüklediğini ve sonrasında baş gösteren dayanışmanın herkes için nasıl umut olduğunu anlatır. Camus, yaşama anlam kazandırma çabasını güçlü gözlem ve edebî yeteneği ile başarıya ulaştırır.

.....

.....

Aşağıda verilen varoluşçu felsefenin özellikleri hakkındaki metni okuyunuz. Verilen görselleri varoluşçuluğun ele aldığı kavramlarla (yalnızlık, sorumluluk, sevgi, nefret, umut, umutsuzluk, acı, sevinç vb.) ilişkilendiriniz. İlişkilendirdiğiniz kavramları görsellerin altına yazınız.

Varoluş, Felsefe ve Edebiyat

İnsanın somut ve bireysel varoluşunun tasviri, felsefe ve edebiyatın birlikteliğinde önemli bir dönüm noktası teşkil eder. Rasyonel, mantıksal ve soyut dil ile tasvir edilemeyen insan varoluşunun anlamının açığa çıkarılabilmesi için felsefi dilin yanında edebî unsurların da eserlere dâhil edilişi düşünce dünyasına zenginlik sağlar.

Kierkegaard ile başlayan ve Karl Jaspers, Martin Heidegger, Gabriel Marcel, Jean-Paul Sartre ve Albert Camus ile daha belirgin bir karakter kazanan varoluşçu felsefe, insanın somut varoluşunu ve öznel tecrübelerini tasvir etme çabasındadır. Bunu yaparken felsefi düşünceyi daha anlaşılır kılan edebî bir dile, betimlemeye, öykülemeye ve metafora başvurur. Bu anlayışın ürünü olan romanlar, felsefe ve edebiyat kesişiminin en gösterişli örnekleridir. Bu eserlerde hayatın absürtlüğü ve kestirilemezliği karşısında insanın duyduğu yalnızlık, kaygı, acı ve umutsuzluk etkileyici bir biçimde dile getirilir.

Felsefenin böyle bir çizgide seyredişi felsefeden uzaklaşma olarak eleştirilir. Ancak felsefenin düşünce tarihi içinde zaman zaman dine ve bilime yaklaştığı düşünülünce bir sanat alanı ile yakınlaşması da kabul edilebilir. Felsefenin tarih içindeki bu hareketleri çağın tarihsel koşulları ve ihtiyaçları ile alakalıdır. Bu nedenle günümüzde varoluş sancısı içindeki insanın hayatın anlamını yakalamasında böyle bir çaba işe yarar niteliktedir.

.....

.....

.....

.....

Akvaryum tartışma tekniğini kullanarak yalnızlık, sorumluluk, sevgi, nefret, kin, umut, umutsuzluk, acı, sevinç gibi insan varoluşuna ait durumların felsefi açıdan ele alınmasında edebî dile başvurulmasının güçlü ve zayıf yönlerinin neler olabileceği hakkında tartışınız. Tartışmada aşağıdaki ifadelerden yararlanıp açıklamaları not ediniz. Tartışmada birbirinizin sözünü kesmeden dinlemeye, duygu ve düşüncelerinizi saygılı bir biçimde ifade etmeye ve arkadaşlarınızla etkileşim kurmaya dikkat ediniz.

No.	İfade	Açıklama
1	İnsan varoluşuna ait konularda edebî dile başvurmanın güçlü yönleri	
2	İnsan varoluşuna ait konularda edebî dile başvurmanın zayıf yönleri	
3	Tartışmadaki en güçlü üç argüman kimindir? Açıklayınız.	
4	Tartışma sonucunda oluşan görüşüm	
5	Tartışma sonucunda oluşan görüşümü destekleyecek kanıtlar	
6	Tartışmada sözünüzü kesen oldu mu? Olduysa bu durum size ne hissettirdi? Yazınız.	
7	Etkili bir tartışma ortamı için yapılması gerekenler neler olabilir? Yazınız.	
8	Sınıf ortamında sözlü-sözsüz iletişimi iyileştirmek ve iletişim engellerini ortadan kaldırmak için neler yapılabilir? Yazınız.	

PERFORMANS GÖREVİ

Performans Süresi: 2 hafta

Aşağıda tanıtım, görev, alıştırma ve felsefi bakış bölümlerinden oluşan performans görevi verilmiştir. Bu bölümleri dikkatlice okuyup istenen çalışmaları gerçekleştiriniz.

Tanıtım		
Görev	Edebiyat-felsefe ilişkisine yönelik felsefi metin yazma	*"Dereceli Puanlama Anahtarı"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-7" bölümünü doldurunuz.*
Değerlendirme	Dereceli puanlama anahtarı	

Görev

Felsefi metin yazma çalışması; hazırlık, sınıfta yazma ve yayımlama olmak üzere üç aşamada yapılacaktır. Bu aşamalarda aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.

Hazırlık Aşaması

- ✓ Aşağıda verilen alıştırma çalışmasını yapınız.
- ✓ Edebiyat-felsefe ilişkisi hakkında çeşitli kaynaklardan (kitap, makale, tez vb.) araştırma yapınız.
- ✓ Elde ettiğiniz verilerden hareketle belirlediğiniz sorunu felsefi bağlamda değerlendiriniz. Verilen "Felsefi Bakış" bölümüne özgün düşüncelerinizle yorumlarınızı yansıtınız.
- ✓ Çalışmanızda verimi artırmak için bilgi ve becerilerinizi çalışmanıza aktarınız.
- ✓ Çalışmanızı sistematik biçimde planlayınız.
- ✓ Görevlerinizi eksiksiz ve zamanında yerine getiriniz.

Sınıfta Yazma Aşaması

- ✓ Hazırlık aşamasında yapmış olduğunuz çalışmaları sınıfa getiriniz.
- ✓ Öğretmen tarafından değerlendirilecek olan dereceli puanlama anahtarında felsefi metin yazmak için belirlenmiş ölçütleri inceleyiniz. Bu ölçütlerden hareketle hazırlık aşamasında belirlediğiniz soruna yönelik felsefi bir metin yazınız.
- ✓ Metninizi dil ve tutarlılık açısından inceleyiniz, ilgili düzeltmeleri yaparak öğretmeninize teslim ediniz.

Yayımlama Aşaması

- ✓ Metniniz hakkında öğretmeninizden dönüt alınız ve metninizle ilgili düzeltmeleri yapınız.
- ✓ Öğretmeninizin eşliğinde okulda gerçekleştirilen yayın çıkarma çalışmalarına metninizi sunarak katılınız.

Alıştırma

» **Aşağıdaki Karagöz ile Hacivat gölge oyunu görselini inceleyip soruları yanıtlayınız.**

Karagöz ile Hacivat; perde arkasından verilen ışığın, genellikle deriden yapılmış ve hareket ettirilebilen figürlerin perdeye yansıtılmasıyla oynatılan bir gölge oyunudur. Oyunun iki ana karakteri vardır. Karagöz, halkı temsil eder ve pratik zekâlı bir tiptir. Hacivat ise eğitimlidir ve sözlerini süsleyerek konuşan bir tiptir. Hacivat'ın süslü konuşması Karagöz tarafından çoğu zaman yanlış anlaşılır, bu da oyunun ana eksenini oluşturur.

1. Görsel ve açıklamada dikkatinizi çekenler nelerdir?

.....

.....

.....

2. Hacivat'ın süslü konuşmasının, çoğu zaman Karagöz tarafından yanlış anlaşılması dil-düşünce ilişkisi açısından nasıl açıklanabilir?

.....

.....

.....

3. Karagöz-Hacivat gölge oyununun edebî ve felsefi yönü hakkında neler söylenebilir? Oyunun eğlendirici ve düşündürücü niteliği üzerinden açıklayınız.

.....

.....

.....

» **Aşağıda eksik bırakılan cümleleri anlamlı biçimde tamamlayınız.**

- Felsefe ve edebiyat alanındaki en önemli ayrım .....
- Edebiyat ve felsefe dili kullanış biçimleri ile farklılaşır, edebiyat ..... iken felsefe .....
- Edebiyat ve felsefe her ikisi de ..... amaçlar.
- Bazı filozoflar eserlerinde betimleme, öyküleme, metafor, ironi gibi edebî unsurlara başvurur. Bu durum, filozların eserlerine .....
- Düşünce tarihinde anlaşılma güçlüğü taşıyan kavram, problem ve argümanlara edebî ve estetik unsurların dâhil oluşuyla birlikte .....

- Dil, anlamı taşıyan yapı; edebiyat, anlamı zenginleştiren ve yeniden kuran alan; felsefe ise .....

- Edebî eserleri güçlü kılan derin anlamıdır. Eserde anlamın derinleşmesini mümkün kılan .....
- Edebî unsurların felsefi eserlerde kullanılışı esere zenginlik katar ve felsefeden uzaklaşma endişesine neden olur. Çünkü .....
- Yazarın ya da şairin derdi sadece duyguları harekete geçirmek midir? Düşünce dünyasında oluşturduğu etki .....

» **Aşağıda eksik bırakılan paragrafları uygun biçimde tamamlayınız.**

- Dil, Heidegger'in deyimiyle varlığın evidir. Dil her türlü düşüncenin ve varlığın zeminidir; dil, düşünce ilişkisinde, düşünceler dilin toprağında filizlenir ve beslenir. Her dile ait bir düşünce dünyası ve dünya görüşü bulunur. Düşünce, dil ile iç içe geçmiştir. .....

- Düşünce tarihinde bazı filozoflar aynı zamanda iyi bir yazardır ancak bazıları edebî unsurları eserlerine dâhil etmede başarılı değildir. Bu durum onları kötü bir filozof yapar mı yoksa .....

- Edebiyatçı, eserinde çoğunlukla estetik kaygıları gözetir; güzeli yakalamaya ve yansıtmaya çalışır. Onun amacı mantıksal ve bilimsel açıklamalar ile hakikati ortaya çıkarmak değildir. Filozof ise çoğunlukla estetik kaygı ile hareket etmez. .....

- Dil, edebiyat ve felsefe için merkezî konumdadır. Edebiyat, hisleri estetik biçimde ifade ederken felsefe, insanın düşüncelerini eleştirel ve sorgulayıcı tarzda dil aracılığıyla sunar. Dil, edebiyat ve felsefe için sadece iletişim aracı değildir. Duygu ve düşüncelerin zamanı aşarak aktarılmasını da sağlar. .....

» **Aşağıda verilen felsefi paragrafları kendi cümlelerinizle anlamını bozmadan tekrar yazınız.**

İnsan varoluşunun önemli bir yansıması olan edebiyat ve felsefe, özellikle yaşamın anlamlı kılınmasının etkili yollarındandır. Her ikisi de sınırlamalar karşısında özgürlük alanı oluşturur. Ortak araçları olan dil, bu iki alanın elinde farklı biçimlere ve içeriklere dönüşür. Yazar ve filozofların kalemindeki kavramlar farklı yollarla kalbin ve aklın derinliklerine etki eder. Duygu ve düşüncede oluşturmuş oldukları ortak etki okuyucuda değer ve anlam kazanımı sağlar.

Edebî bir söylem biçimi olan metafor ve ironinin, düşünce tarihinde bazı filozoflar tarafından kullanıldığı görülür. Bu dikkat çekici kullanımın, filozofların özellikle anlaşılması güç veya hakkında konuşulmaması gereken durumlarda tercih edildiği görülür. Bu kullanım ilgi çekiciliği ile birlikte esere estetik değer katar. Platon, Nietzsche, Kierkegaard gibi eserlerine edebî unsurları dâhil eden filozoflar daha fazla okuyucu kitlesine ulaşır.

Felsefi Bakış	
Araştırmanızda belirlediğiniz düşünce ve argümanlarınızı açıklayınız.	
Yazınızda ileri sürdüğünüz temel görüş ve argümanlarınızı belirtiniz.	
Yazınızda ele alacağınız temel eleştirinizi ifade ediniz.	
Yazınızda kullanacağınız bir metaforu belirtiniz.	

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-5. soruları aşağıda verilen forum sayfasını okuyup yanıtlayınız.

Edebiyat ve Felsefe

ANA SAYFA FELSEFE ŞİİR HİKÂYE FORUM İLETİŞİM *kitap adı, yazar adı, ara*

Ayhan (Yönetici) Yanıtla
Edebiyat ve sanatı seven arkadaşlar merhaba. Bugün edebiyat ve felsefe ilişkisi üzerine konuşacağız. Bu ilişki hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Emel Yanıtla
Bana göre edebiyat, hakikatin insan kalbine işlenmiş hâlidir. Bir şiirde, bir romanda gördüğüm acı ya da umut bana varoluşun özünü düşündürür. Bu, felsefenin kuru kavramlarından daha canlı bir yol değil midir?

Ayhan (Yönetici) Yanıtla
Ama Emel, "hakikat" dediğin nedir? Eğer hakikati bilgi olarak tanımlarsak bilgi, doğru gerekçelendirilmiş inançtır. Bir romanın bize sunduğu ise kurmacadır. Kurmacadan bilgi çıkmaz ancak duygu ve deneyim doğar.

Ayten Yanıtla
Sayın yönetici, deneyim de bir tür bilgi sayılmaz mı? Bir karakterin trajedisi üzerinden hayatıma dair bir şey öğreniyorsam bu da hakikat değil midir? Belki de edebiyatın sunduğu bilgi, felsefenin bilgi tanımına sığmaz.

Mustafa Yanıtla
İşte burada karşımıza felsefi bir problem çıkar: "Hakikat yalnızca aklın kurduğu tanımlarla mı anlaşılır yoksa hayal ve deneyim de hakikate ulaşmanın yolları mıdır?" Platon'dan beri bu soru var. Platon, sanatın bir taklit olduğunu ve insanı hakikatten uzaklaştırdığını savundu. Ama Aristoteles, tragedyanın insanı arındırdığını ve hakikate yaklaştırdığını söyledi.

Emel Yanıtla
Kısacası Platon edebiyatı küçümsemiş, Aristoteles ise hakikati anlamanın yolu olarak görmüş diyorsunuz?

Mustafa Yanıtla
Evet. Bu bile edebiyat ve felsefenin ilişkisini bir problem hâline getiriyor. Sanat bizi yanıltır mı yoksa aydınlatır mı?

Ayhan (Yönetici) Yanıtla
Ayrıca bir başka problem de şudur: Edebiyat çok anlamlıdır, yorumlara açıktır. Felsefe ise netlik ve açıklık ister. Eğer bir romanı herkes farklı yorumluyorsa nasıl ortak bir hakikate varılabilir?

Ayten
Ama gerçek hayat da öyle değil midir? Herkes dünyayı farklı yorumlamıyor mu? Belki de edebiyat, felsefenin ulaşamadığı o çokluğu gösteriyordur.

Emel Yanıtla
İşte burada edebiyatın gücü ortaya çıkıyor. Felsefe tek bir tanım peşinde koşarken edebiyat insan ruhunun çeşitliliğini sergiliyor. Belki de hakikat tek bir tanımda değil çeşitliliğin kendisindedir.

Ayhan (Yönetici) Yanıtla

O hâlde sana şunu sorayım. Eğer hakikat çeşitlilikteyse yanlış diye bir şey kalır mı? Felsefe yanlışı ayırt etmeye çalışır, oysa edebiyat her şeyi kabul ediyor gibi görünüyor.

Mustafa Yanıtla

Burada da epistemolojik bir sorun ortaya çıkıyor. "Hakikat göreli mi yoksa evrensel midir?" Edebiyat çoğu zaman göreli bir bakış açısı sunar, felsefe ise evrensel ilkeyi arar. Belki de bu yüzden ikisi birbirini tamamlamak zorundadır.

Ayten

Biri soruyu açıyor, diğeri yanıt arıyor. Peki, soruların kendisi yanıtlardan daha değerliyse? O zaman edebiyat, felsefeden daha felsefi olmaz mı?

Emel Yanıtla

İşte buna katılıyorum. Bir şiir bana kesin bir cevap vermez ama öyle sorular sordurur ki bütün hayatımı değiştirebilir.

Ayhan (Yönetici) Yanıtla

Belki de edebiyat felsefeyi harekete geçiren kıvılcımdır. Yine de kıvılcım tek başına ışık vermez, kıvılcımın yanması gerekir. O yanma da düşüncenin disiplininde olur.

Mustafa Yanıtla

Güzel bir benzetme oldu. Öyleyse diyebiliriz ki edebiyat ve felsefe arasında bir hiyerarşi değil bir diyalog vardır. Biri hayal gücüyle soruyu doğurur, diğeri akıl yoluyla yanıtı arar.

Ayten

Belki de hakikat soruda ve cevapta değil ikisinin arasındadır.

1. Forumda geçen diyaloglardan hareketle edebiyat ve felsefe ilişkisi ile ilgili hangi felsefi sorular sorulabilir?

.....

.....

2. Diyaloglarda edebiyat ve felsefe ilişkisi ile ilgili hangi problemler tartışılmaktadır?

.....

.....

3. Okuduğunuz felsefi ya da edebî eserlerden hareketle edebiyat ve felsefe ilişkisine dair hangi problemlerin yaşandığını yazınız.

.....

.....

4. Forumdaki hangi görüşler ve edebî fikirler hayatla daha iyi ilişkilendirilmiştir? Değerlendiriniz.

.....

.....

5. Diyalogtakiler dışında edebiyat ve felsefe ilişkisi ile ilgili hangi problemler sorulabilir? Bu sorulardan hangisi veya hangileri insan hayatı için daha önemlidir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

6-8. soruları aşağıda verilen senaryo çalışmasına göre yanıtlayınız. Sahneleri okuyup sorulara verdiğiniz yanıtlardan hareketle 4. sahneyi kendiniz kurgulayınız.

1. Sahne

Tarık: İyi ve kötüye yönelik edinilmiş onca tecrübeye karşın insanlar hâlâ neyin doğru veya yanlış olduğu konusunda zorlanıyor.
Gaye: Haklısın. Aslında insanlar hakikati gölgelediklerinin farkında bile olmadan sadece görünen sözleri duyuyor.
Tarık: Gölgesiz varlık yoktur, düşünce varlığın gölgesidir. Gölgeyi görmeyen gözler ışığın özünü de bilemez.
Gaye: Derin konuştun ama insan bir olayın anlamlı oluşunu sadece aklı ile değil kalbiyle de açığa çıkarabilir.

2. Sahne

Gaye: İnsan bir yönüyle de duygu varlığıdır. Duygusal etkiden bağımsız olarak iyi ve kötüye karar verilemez.
Tarık: Sözlerin etkiledi, olayı mantıksal açıkladın.
Gaye: Çok naziksin. Ancak düşünceyle örülü sözlerinin karşısında duyguyu işaret eden sözlerim gölgede kalır. Bence senin sözlerinde buram buram felsefe var.
Tarık: Olabilir ancak senin sözlerinin de felsefenin derinlikleriyle yoğrulduğu açık. Duyguyu belirtmesi onu felsefeden uzaklaştırmaz.

3. Sahne

Gaye: Belki ama akılla kurulmuş sözlere edebî dokunuşların yapılması daha anlamlı.
Tarık: Sence düşüncenin açıklanmasında ve anlamlı oluşunda edebiyat mı, felsefe mi daha etkindir?
Gaye: Edebiyat kalbe, felsefe akla dokunur. İnsanda ikisi de vardır.
Tarık: O zaman bu bilgi alanları ayrı ayrı mı yoksa birlikte mi daha etkindir?

4. Sahne

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Diyalogda tartışılan problem nedir?

.....

.....

7. Karakterlerin savunduğu görüşler nelerdir?

.....

.....

8. Diyalogda tartışılan argümanlar nelerdir? Bunların zayıf ve güçlü yanları hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

9-12. sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. İnsanlar dünya görüşü, duygu, düşünce ve varoluşunu geliştirme süreci içindedir. Bazen bu süreç karmaşık, çelişik olabilir ve dil ile yansıma bulabilir. Dil ile örülmüş estetik bir ileti, mesaj değerindedir.

Metinde bahsi geçen konu, aşağıdaki hangi alanla felsefeyi ilişkilendirir?

A) Edebiyat
B) Estetik
C) Sanat
D) Siyaset
E) Tarih

10. Edebiyat ve felsefeye günümüzde çoğu insan kişisel gelişim amacı ile başvurur. Bireylerin kendilerini keşfetmek, yeni olanaklar, yeni dünyalar bulmak için girdikleri yollarda okudukları felsefi ya da edebî eserler onlara rehberlik eder. Edebiyat insan duygularını yansıtmanın değerli bir yoludur, bununla birlikte açığa çıkan duygular insan varoluşunun betimlenmesi ile insana kendini ve varoluşunu tanıma olanağı sunar. Yaratıcılık, felsefe ve edebiyat için önemli bir ölçüttür. İnsanlar çıkmaza girdiklerinde ve yenilik arzusunda olduklarında felsefe ve edebiyat onlara yeni pencereler açar, ufukta beliren şeyleri çeşitlendirir ve zenginleştirir. Felsefe ve edebiyat ile haşır neşir olanlar kendilerini, başkalarını, dünyayı, yaşamı daha fazla tanıma ve anlama fırsatı bulur. Yeni sorular, yeni cevaplar, fikirler üretebilirler.

Metinden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) İnsanı tanımak başlı başına bir felsefedir.
B) Rehberlik görevini felsefe daha iyi yapmaktadır.
C) Edebiyat ve felsefe insana yeni bakış açıları sunar.
D) Felsefi ve edebî düşünceler topluma göre şekillenir.
E) Edebiyat ve felsefenin amacı kişisel gelişimi sağlamaktır.

11. Aşağıdakilerden hangisi edebiyat ve felsefe ilişkisi ile ilgili bir soru değildir?

A) Kuşku, yazara neler kazandırabilir?
B) Her edebî eser aynı zamanda felsefi midir?
C) Her edebiyatçı felsefe ile uğraşmalı mıdır?
D) Edebiyat ve felsefe hayatı ne kadar etkileyebilir?
E) Edebiyat felsefe kadar hakikati konu edinebilir mi?

12. İnsan varlığının önemli unsurlarından biri de duygudur. Hayatındaki etkilerle birlikte aktifleşen duygular yine hayata karşı yansıma bulur. Bu yansımanın ürünü olan sanat, insan hayatında yaygın ve güçlü bir yere sahiptir. Hayatında eline bir roman veya hikâye almamış, bir tiyatro veya film izlememiş, müzik dinlememiş insan pek yoktur. İnsanda zevk uyandıran bu eylemler bir taraftan da insanı düşünmeye sevk eder. Duygu ve düşünce durumlarına anlam arayan insan, bunun ifadesini dil ile gerçekleştirir. Dil, bir iletişim aracı olmanın ötesinde insanı kuşatan her türlü varlık, olgu ve olayın yansımasıdır. Dil, âdeta insanı kuşatan bir evrendir.

Metinden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Dil, insanı çepeçevre sarar.
B) Dil, insana etki eden önemli bir etkendir.
C) İnsan, duygu ve düşüncesini dil ile ifade eder.
D) İnsanda sanat duygusu varsa edebiyat ve felsefeyle uğraşır.
E) İnsanın en önemli özelliğinden biri de duygusallığıdır.

Ünite ile ilgili daha fazla soru için karekoddan yararlanınız.

5. ÜNİTE

HAYATIN ANLAMI

ANAHTAR KAVRAMLAR

- kaygı
- kendi olma
- mutluluk
- ölüm
- saçma
- umutsuzluk
- varoluş
- yabancılaşma

ÜNİTE KONULARI

- HAYATIN ANLAMINA YÖNELİK FELSEFİ SORULAR VE PROBLEMLER
- HAYATIN ANLAMINA YÖNELİK FELSEFİ GÖRÜŞ VE ARGÜMANLAR

"5. Ünite" sunusuna ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

"5. Ünite" karekodu

GİRİŞ

Hayatın taşıdığı anlam, insanın anlam arayışının sonucu olan felsefenin ele aldığı temel konulardan biridir. İnsan varoluşunun amacı ve insanın hayatı anlamlı kılma çabası ile bağlantılı olan "kendi olma" problemi de günümüz insanının ve felsefenin sorgulayışına konu olur.

Bu ünitede hayatın anlamı ekseninde mutluluk, varoluş, kendi olma problemi ile bu problemler çerçevesinde ortaya konmuş felsefi görüş ve argümanlar ele alınacaktır. Bununla birlikte öğrencilerin, günümüz insanının ilgi merkezindeki bu problemlere yönelik görüş ve argümanlar geliştirebilmesi de amaçlanmaktadır.

HATIRLAMA

- Felsefe; insan, evren ve hayata dair anlam arayışıdır.
- Mutluluk, insan hayatında beliren amaçlardan biridir.
- İnsanın özgür oluşu onun sorumlu bir varlık oluşunu da beraberinde getirir.
- Varoluşçu felsefe ahlak felsefesi ile ilişkilidir. Ahlak felsefesi; iyi, kötü, doğru, yanlış, vicdan, erdem, özgürlük, sorumluluk gibi kavramlar üzerinde durur.
- Varlık felsefesi varlığı, varlığın nedenini; ahlak felsefesi ise insanın özgür, sorumlu, değer yaratan bir varlık oluşunu ele alır.

ÖN DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. İnsan, hayatı neden anlamlandırmak ister?

.....

.....

.....

2. Eylemleri, düşünceleri ve değerleri anlamlı kılmanın amacı neler olabilir?

.....

.....

.....

3. İnsanın evrendeki yerini anlaması, hayatın anlamını bulmasına nasıl yardımcı olabilir?

.....

.....

.....

4. Bir insanın kim olduğunu belirleyen unsurlar neler olabilir?

.....

.....

.....

DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ

Aşağıda verilen örnek durumu okuyunuz ve soruları sözlü olarak yanıtlayıp cevaplarınızı arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kum Saati

Deniz kenarındaki küçük bir kasabada yaşayan yaşlı bir saat ustası her sabah dükkânını açmadan önce deniz kıyısında yürür, dalgaların sesini dinler, güneşi izler ve düşüncelere dalardı. Kasabanın gençleri onu çok sever, bazen dükkânına uğrayıp onunla sohbet ederdi.

Bir gün meraklı bir genç, yaşlı ustaya şöyle sordu:

— Usta, sen her gün aynı şeyleri yapıyorsun. Sabah yürüyüş, sonra saat tamiri… Sıkılmıyor musun? Hayat sence böyle mi geçmeli?

Usta gülümseyerek genç misafirine küçük bir kum saati uzattı.

— Al bunu, bir süre yanında taşı, dedi. Ama sadece zamanı ölçmek için bakmamalısın, her günün sonunda şunu sormalısın kendine: "Bugün kumlar boşu boşuna mı aktı yoksa dolu dolu muydu?"

Genç misafir şaşırdı.

— Ne demek istiyorsun?

Usta hafifçe başını eğerek cevapladı:

— Hayat kum saati gibidir. Her gün biraz daha eksilir. Önemli olan ne kadar kaldığı değil akan kumlara neler kattığındır. Sevgi kattın mı? Birini mutlu ettin mi? Bir şey öğrendin mi? Bir iyilik yaptın mı? Hayat, işte o zaman anlam kazanır.

Genç, günlerce kum saatine bakarak düşündü. Her günü anlamlı yapan şeyin büyük işler değil küçük ama içten şeyler olduğunu fark etti.

1. Ustanın bu davranışıyla gençlere anlatmak istediği nedir? Açıklayınız.
2. Genç misafir siz olsaydınız ne yapardınız? Açıklayınız.
3. Hayatı anlamlı kılan nedir? Kendi deneyimlerinizden hareketle açıklayınız.
4. Kendi yaşam deneyimlerinizden hareketle hayatınıza anlam kattığını düşündüğünüz hikâye, alıntı veya söz varsa bunlardan bir örnek veriniz.

Aşağıda hayatın anlamına yönelik verilen örnek sözleri inceleyip bu sözlerin ne anlama geldiğini tartışınız.

Epiküros [Epiküros (MÖ 341-271)]: Haz, mutlu bir hayatın başı ve sonudur. O, en başta gelen ve doğuştan bizim olan iyiliktir.

Dostoyevski: İnsan yaşamının sırrı sadece yaşamakta değil ne için yaşadığındadır. İnsan ne için yaşadığı konusunda kesin bir düşüncesi olmadan yaşamaya razı olmaz.

Jean Paul Sartre: Hayatın önsel bir anlamı, bir hikmeti yoktur. Siz yaşamadan önce hayat hiçtir. Ona bir anlam kazandırmak sizin işinizdir, değer denilen şey de sizin seçeceğiniz anlamdan başka bir şey değildir.

Soren Kierkegaard: Yaşam geriye doğru anlaşılsa bile yine de ileriye doğru yaşanmak zorundadır.

Bu sözlerde geçen yargıların hayattaki yansımaları neler olabilir? Örneklerle belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

HAYATIN ANLAMINA YÖNELİK FELSEFİ SORULAR VE PROBLEMLER

Hayatın çoğu rutin aktivitelerle geçer. İnsanlar yemek yer, okula veya işe gider, çalışır, alışveriş yapar, eğlenir, dinlenir, endişe duyar, küçük şeylerden zevk alır. Tüm bunlar belirli dönüm noktaları arasındaki aralıklarla yapılır. Okumak, mezun olmak, iş bulmak, evlenmek, çocuk sahibi olmak, hayatta bazen başarılı bazen başarısız olmak hayatın gerçekleridir. Hayat hemen hemen herkes için rutinini etkileyen ancak gerçeğini etkilemeyen bireysel ve kültürel farklılıklara izin vererek devam eder. Bu aktiviteler günlük hayatı oluşturur. Zaman zaman sorunların, güçlüklerin de eşlik ettiği hayatın devamı insanın çabasını ve mücadelesini gerektirir. İnsan bu mücadelede heyecanlanır, mutlu olur, korkar, acı çeker, pişman olur ama yaşamaya devam eder.

İnsan, hayatı neden anlamlandırmak ister?

İnsan hangi durumlarda hayatın anlamını sorgulama ihtiyacı duyar?

İnsan; daha çok kötü durumlar, acı deneyimler, umutsuzluk, amaçsızlık veya bir çöküş karşısında hayatın anlamını sorgulama ihtiyacı duyar. Ancak hayatın anlamını bütün hedeflerini gerçekleştirmiş mutlu bir insan da sorgulayabilir.

İnsana Özgülük

Hayatın anlamına yönelik arayış, canlılar arasında yalnızca insana mahsustur. Dünyadaki varoluş üzerine düşünmek varoluşun bir parçasıdır dolayısıyla bu durum insana özgüdür.

Günümüzde Daha Zor

Bu arayışın günümüzde daha yoğun ve zorlu bir süreç olduğunu belirtmek gerekir. Çağın birçok etkeni insandaki anlam kaybı ve arayışını artırmaktadır.

Belirsizlik

Hayatın anlamı iyi veya kötü olabileceği gibi hayatın bir anlam taşımaması da mümkündür. Bazıları hayatın "saçma" olduğunu iddia eder. Bazı insanlar bu sorunun peşine hiç düşmez, bu şekilde belki de diğerlerine göre daha mutlu olur. Hayatın herkes için ortak bir anlamı olduğunu söylemek güçtür. Hayata yüklenen kişisel anlamlar söz konusudur.

Farklı Bakışlar

Hayatın anlamına yönelik arayışta insana destek daha çok felsefe, din, bilim ve ahlak alanlarından gelir. Tanrı'nın ve iyiliğin varlığı, hayatı anlamlı kılmak için insanın önündeki en olası seçenekler olarak görünür. İlahi dinlere göre evrende bir düzen vardır, bu düzenin yaratıcısı ve devam ettiricisi de Tanrı'dır. Hayatın anlamı da burada saklıdır.

Ahlak ve Bilim

Modern bilimler de evrendeki bu düzeni açıklamaya çalışır ancak hayatın anlamı noktasında bilimlerin tatmin edici cevaplar veremediği de olur. Ahlak ise insan yaşamında iyilik ve adalete dayalı bir düzen sağlar. Hayatın anlamı bu bakımdan iyi insan olmak üzerine şekillenir.

Hayatın anlamıyla ilgili felsefi soru ve problemler neler olabilir?

Sorular	Problemler

5.1. UYGULAMA

» **Hayatın anlamına yönelik aşağıdaki film kesitini ve şiiri okuyup bunların uyandırdığı duygu ve düşüncelerinizi ilgili alanlara yazınız.**

Film

Asya, kamyon şoförü İlyas ile severek evlenir ancak İlyas'ın sorumsuzlukları nedeniyle evlilikleri dağılır. Asya, bebeği Samet ile birlikte zorlu bir hayat sürmeye başlar. Bir süre sonra iyi kalpli Cemşit ile tanışır. Cemşit, Asya için fedakârlıklar yapar ve onun hayata tutunmasına yardımcı olur. Sabırla Asya'nın bir gün kendisini sevmesini bekler.

Yıllar sonra İlyas bir kaza geçirir. Cemşit ona yardım eder ve eve getirir. Böylece İlyas, Asya ve çocuğuyla yeniden karşılaşır. İlyas, Asya'yı tekrar birlikte olmaya ikna etmeye çalışırken çocuğuyla da duygusal bir bağ kurar. Asya, geçmişte sevdiği ve çocuğunun babası olan İlyas ile kendisine değer veren, ona iyilik yapan Cemşit arasında bir seçim yapmak zorunda kalır.

Asya, Cemşit'i seçer. Bunun üzerine öfkeye kapılan İlyas, çocuğu kaçırır. Asya hemen peşlerine düşer. Yolda Samet, babasını görünce kamyondan inmek ister. İlyas, durumun ciddiyetini fark eder ve durur. Asya, Cemşit ve İlyas karşı karşıya gelir. Samet "baba" diye koşarak Cemşit'e sarılır. İlyas ve Asya ise birbirine bakar ve o anda sahneye iç konuşmaları yansır.

İlyas: Asya, al yazmalım.

Asya: Samet, baba demişti. Onu babalığa seçmişti. Sevgi neydi? Sevgi iyilikti, dostluktu. Sevgi emekti.

Asya, Samet ve Cemşit oradan el ele tutuşarak uzaklaşır. İlyas ve Asya'nın yaşadıkları duruma yönelik duyguları bir dizi iç konuşmayla sahneye yansır. Film, İlyas'ın kamyona binip uzaklaşmasıyla son bulunur.

Şiir

Yaş otuz beş! yolun yarısı eder.
Dante gibi ortasındayız ömrün.
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.

(...)

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben değilim.
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan.

(...)

Neylersin ölüm herkesin başında.
Uyudun uyanamadın olacak.
Kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misali o musalla taşında.

Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956),
Yaş Otuzbeş

» **Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak aşağıdaki soruları bir önceki adımda verilen materyallerle ilişkilendiriniz. Soruların karşısında boş bırakılan yerlere "film", "şiir" veya "film ve şiir" yazabilirsiniz. Ardından hayatın anlamına yönelik kendi sorularınızı yazınız.**

Sorular	İlişkili Olduğu Materyaller
Mutlu olmak, iyi bir hayat sürmek için yeterli midir?	
Hayatın anlamı nedir?	
Hayatın bir amacı var mıdır?	
Ben kimim?	

Sorularınız

5.2. UYGULAMA

» **Aşağıda hayatın anlamı, amacı ve öneminin ne gibi olaylar ve durumlarda sorgulanabileceği hakkında örnek kısa bir hikâye verilmiştir. Bunu inceleyip sorular hakkında görüşlerinizi yazınız.**

Hayatımda gerçekten bir amaç olarak adlandırılabilecek bir şeye sahiptim; dünyayı yeniden şekillendiren biri olmak. Kendi mutluluğuma dair anlayışım tamamen bu amaç ile özdeşleşmişti. Ciddi ve kalıcı bir kişisel tatmin olarak tüm güvenim buna dayanıyordu ve mutluluğumu, her zaman bir miktar ilerleme kaydedilebilecek, ancak tam olarak elde edildiğinde asla tükenmeyecek, kalıcı ve uzak bir şeye yerleştirerek, tadını çıkardığım mutlu bir hayatın kesinliğiyle kendimi övmeye alışmıştım. Bu, birkaç yıl boyunca çok iyi gitti; bu süre zarfında dünyada gerçekleşen genel iyileşme ve kendimi onu geliştirmek için başkalarıyla birlikte mücadele eden biri olarak görme fikri, ilginç ve canlı bir varoluşu doldurmaya yetecek gibi görünüyordu. Ancak sonrasında şu soruyu doğrudan kendime sordum: "Hayatınızdaki tüm hedefleriniz gerçekleşmiş olsaydı; dört gözle beklediğiniz kurumlardaki ve görüşlerdeki tüm değişiklikler tam şu anda gerçekleşebilseydi: bu sizin için büyük bir sevinç ve mutluluk olur muydu?" ve bastırılamaz bir özbilinç cevap verdi: "Hayır!" Bunun üzerine kalbim içimde çöktü: hayatımın üzerine inşa edildiği tüm temel yıkıldı... Amaç artık çekiciliğini yitirdi.

John Stuart Mill [Jan Sütüart Mil (1806-1873)], *Otobiyografi*

1. Karakterin yaşadığı yıkımın nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

2. Hayatınıza anlam kazandıran amacınız geçekleşmiş ve sonuca varmış olsaydınız ne düşünürdünüz? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Hayatı anlamlı kılan bir amaç peşinde koşmak mıdır? Amaçsızlık durumu neler hissettirir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

» **Hayatın anlamına yönelik** "mutluluk, varoluş ve kendi olma" **felsefi problemleri üzerine düşünerek kendi yaşamlarınızla ilişkilendirmeniz için aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla takip ediniz.**

- **Aşağıdaki soruları görüş oluşturacak biçimde kısaca yanıtlayınız.**

1. Hayatın amacı var mıdır? Açıklayınız.

.....

.....

2. Mutluluğun anlamı nedir?

.....

.....

3. Kendin olabilmek ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.

.....

.....

- **Aşağıdaki bilgi görsellerini inceleyip soruları yanıtlayınız.**

Mutluluk ve Hayat İlişkisi Problemi

Hayatın anlamına yönelik sorgulayışta karşılaşılan en olası seçeneklerden biri mutluluktur. İnsani çabanın, eylemlerin nihai hedefi olarak görülen mutluluk, nasıl elde edileceği noktasında felsefenin temel problemlerinden biridir.

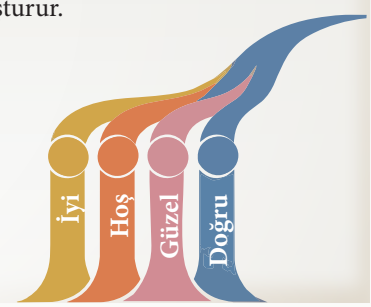
Eudaimonizm

Mutluluğa dair felsefi açıklamalardan eudaimonizm (eudamonizm), mutluluğu insan eylemlerinin nihai amacı olarak görür. Eudaimonia; yaşamın amaç ve değerinin, yaşam gücünün insan ruhunda bulunuşunu ifade eder.

Antik Çağ'da yaygın olarak paylaşılan bu görüş, düşünce tarihinin farklı dönemlerinde, farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Mutluluk iyi, hoş, güzel, doğru kavramlarıyla birlikte olan bir duygu, düşünce veya ruh hâli olarak değerlendirilmiştir.

Mutluluğun Ortak Değerleri

Mutluluk; iyi, hoş, güzel ve doğru kavramlarıyla ayrılmaz bir bütün oluşturur.

1. "Hayatın anlamı" mutlu olmak mıdır? Yanıtınızı mutluluğun anlamına yönelik görüşlerinizden hareketle açıklayınız.

.....

.....

2. Mutluluk arayışında "Carpe diem" [Karpe diyem, (Anı yaşa)] ve "Nefsini öldür." ifadelerini nasıl değerlendirirsiniz?

.....

.....

Varoluş Problemi

Hayatın anlamına yönelik sorgulayış, insan varoluşunun parçasıdır. Peki, nedir bu varoluş? İnsana özgü bir hâl ve durum olarak değerlendirilen varoluş, özellikle çağdaş felsefenin ve tabii ki varoluşçuluğun merkezinde yer alan bir kavramdır.

Nedir Bu Varoluş?

Varoluş; var olmakta oluşu, bitmemişliği ve bir süreci ifade eder. İnsan varoluşa sahiptir ve insan, olmakta olan bir varlıktır. Var olma hâlinin devam edişi, insana ait önceden belirlenmiş bir özün varlığı düşüncesi ile çelişir.

Özgür ve Sorumlu Varlık

İnsanın oluşu devam eden bir varlık olması, devamında özgürlük ve sorumluluğu getirir.

Kierkegaard (Temsilî)

Varoluş; bireyin kendini anlaması, tutku ve bağlılıkla dolu bir yaşamı tercih etmesidir.

Nietzsche(Temsilî)

Varoluş, yetenek ve erdemleri gerçekten olunan kişi olarak ortaya koymaktır.

1. Hayatın anlamına yönelik arayış, varoluşun parçası mıdır? Yanıtınızı hayatın anlamına yönelik görüşlerinizden hareketle açıklayınız.

.....

.....

2. Düşünüyorum, o hâlde varım.

Varoluş, özden önce gelir.

Bu iki cümleyi varlık ve varoluş ayrımını göz önünde bulundurarak açıklayınız.

.....

.....

Kendi Olma Problemi

Hayatın anlamına yönelik sorgulayıştaki duraklardan biri de "kendi olma" problemidir. Varoluşun önünde bir zorunluluk olarak beliren bu durum, çoğu filozofun düşüncelerine konu olmuştur.

Varoluşçular; insan varoluşunu, insanın ne ise o hâle gelmesi ve ne hâle gelmesi gerekiyorsa o olma kaygısı olarak ifade eder. İnsan, soyunun veya türünün bir örneğidir. Hem kendisidir hem de herkestir.

İnsan, türüne ait özelliklerle birlikte kendine özgü özelliklere de sahiptir. Bu özellikler onu diğer insanlardan ayıran, onu o yapan unsurlardır. İnsanın iç ve dış dünyası ile kurduğu anlamlı bütünlüğü ifade eden kendilik de bu ayrımı içerir."Kendi olma" durumu da insanın kendisini diğer insanlardan farklı kılanı keşfetmesi ve kendine özgülüğe ulaşmasıdır.

"Beni ben yapan nedir?" sorusunun cevaplanması oldukça zordur. Sorunun cevabı bireyin kendine yönelik keşfini içeren sancılı bir süreçtir. Mutlulukta olduğu gibi bir an mı yoksa ulaşılınca kaybedilmeyecek bir zenginlik mi olduğu belirsizlik taşır.

1. Hayatın anlamına yönelik arayışta "kendi olma" güçlü bir seçenek midir? Yanıtınızı kendi olma hakkındaki görüşlerinizden hareketle açıklayınız.

.....

.....

2. Seni sen yapan, diğerlerinden ayıran nedir? Açıklayınız.

.....

.....

» **Yaşadığınız bir olay, izlediğiniz bir film, dinlediğiniz bir şarkı, okuduğunuz bir hikâye veya romandan hareketle hayatın anlamına ilişkin problemlerin kendi hayatınıza olan yansımaları hakkında kısa bir metin yazınız. Bunu gerçekleştirmek için aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla takip ediniz.**

- **Yaşadığınız bir olay, izlediğiniz bir film, dinlediğiniz bir şarkı, okuduğunuz bir hikâye veya roman belirleyiniz ve belirlediğiniz örneğin konusunu kısaca açıklayınız.**

- **Aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirlediğiniz örneğin sizdeki yansımalarını ve toplumdaki karşılığını anlamaya çalışınız.**

1. Belirlediğiniz örnek, hayatın anlamı hakkında neleri barındırır?

2. Örnekte yaşanan sorun nedir? Sorun sizde hangi duygu ve düşünceleri doğuruyor? Soruna toplumun bakış açısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- **Belirlediğiniz örnekten ve sorulara verdiğiniz yanıtlardan hareketle hayatın anlamına ilişkin problemlerin kendi hayatınıza olan yansımaları hakkında kısa bir metin yazınız. Yazınızda sizi etkileyen içsel ve dışsal etmenleri fark ederek olumlu bir bakış açısıyla süreci doğru yönetmenin önemini vurgulayınız.**

"Öz Değerlendirme Formu"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-5" bölümünü doldurunuz.

"Hayatın Anlamı, Varoluşçuluk ve Nihilizm"ile ilgili videoya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

HAYATIN ANLAMINA YÖNELİK GÖRÜŞ VE ARGÜMANLAR

Hayatın anlamına yönelik görüş ve argümanlar, iki temel başlık altında ele alınır? Bunlardan ilki mutluluk problemine ilişkin görüş ve argümanlardır. İlk Çağ'dan günümüze kadar önemini koruyan bu problem karşısında argümanların değişimi dikkat çekicidir. Hayatın anlamı bağlamında bir diğer problem de "varoluş ve kendi olma"dır. Daha çok çağdaş felsefenin ışık tuttuğu bu problem karşısında ortaya konan argümanlar günümüz insanı için ayrı bir değer taşır.

Mutluluk ve Hayat İlişkisi

İnsan hayatındaki en belirgin amaç olan mutluluk üzerine düşünce tarihinde farklı felsefi görüş ve argümanlar ortaya konmuştur. Düşünce tarihinde bu sorulara verilen önemli cevaplar insanın mutluluk arayışına rehberlik etmiştir. Ortaya çıkan cevaplarda dönemin tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik koşulları etkili olmuştur.

Antik Yunan Dönemi'nde haz ve erdem merkezli düşünceler görülür. Orta Çağ'da ilahi dinlerin etkisiyle ebedî mutluluk (öteki dünya) anlayışı vardır. Yeni Çağ'da bireyi merkeze alan devlet ve hukuk anlayışları temelinde toplumun mutluluk düşüncesi öne çıkar. Çağdaş Dönem'de ise insanın mutlu olma olasılığı daha çok sorgulanır ve pesimist düşüncelerle karşılaşılır. Çoğunlukla haz, erdem, yarar ölçütleri ekseninde öne sürülen yanıtlarla günümüz insanının mutluluk arayışı devam eder.

Hayatın farklı anları içinde mutluluk örnekleri (Temsilî)

Eudaimonizm: İnsan eylemlerinin son ereği olarak mutluluğu gören anlayıştır.

Daimon: İnsanın içinde olan, onu daha da yüksek bir yaşama erdiren o gücü dile getirir.

Ataraksiya: Ruh dinginliğidir.

Kâmil insan: Yaradan'a ulaşma yolunda olgunlaşmış insandır.

5.1 ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada mutluluk-hayat ilişkisi bağlamında felsefi problem ve argümanları çözümlemeniz, görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir.

Aşağıda harflendirilerek verilen filozofların görüşlerini açıklayan metinleri inceleyip soruları yanıtlayınız. Yanıtlarınızdan hareketle eksik bırakılan cümleyi tamamlayınız.

a

Konfüçyüs (Temsilî)

Kung Fu-Tzu [Konfüçyüs (MÖ 551-479)]

İlk Çağ Uzak Doğu mistisizminin önde gelen isimlerinden biri olan Konfüçyüs, ortaya koyduğu yaşam öğretisinde mutluluk üzerine önemli görüşler ifade etmiştir. Yaşadığı dönemin yozlaşan ve kriz hâlini alan ortamında zaruri yasaların gereğine inanmış, kaosu kozmosa dönüştürmeye çalışmıştır. Antik Yunan düşüncesi ile benzerlikler taşıyan görüşlerinde dinî motiflere rastlanmazken ahlakın öne çıktığı görülür. İyi ve erdemli insan olma, mutluluğa ulaşmanın koşulları arasında yer alır. Konfüçyüs, bu durumu ruhun doğruluk ve adalete dayanan ölçülü ve ahenkli olma hâli olarak niteler.

Konfüçyüs'ün görüşlerini özetleyen sözleri şunlardır.

- İnsanın mutluluğu kendi elindedir.
- Kendin için ne istiyorsan başkası için de onu iste.

1. Konfüçyüs'ün sorguladığı temel problem nedir? Konfüçyüs, bununla ilgili hangi kavramları ele almıştır?

.....

.....

2. Konfüçyüs'ün mutluluğa ilişkin temel argümanı nedir?

.....

.....

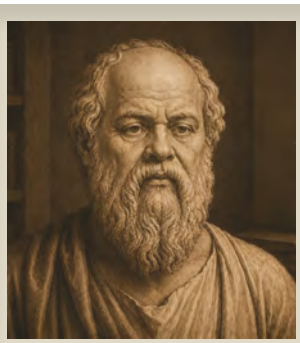
Gerçek mutluluğun temeli erdemli yaşamaktır çünkü .....

.....

.....

.....

b

Sokrates (Temsilî)

Sokrates

Sokrates, mutluluğu erdem fikri üzerine inşa eder. Erdemin temeline ise bilgeliği yerleştirir. Ona göre bilgelik insanı erdeme, iyiliğe ve sonunda mutluluğa ulaştırır. Sokrates, "daimon" olarak adlandırdığı iç sesinin mutluluğu kaybetme tehlikesi karşısında uyarıcı rolü ile açığa çıktığını belirtir. Sokrates'in görüşleri onu takip eden filozoflar tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Sokratesçi okullardan Kynikler'e göre mutluluk, insanın sade bir biçimde erdemli yaşamasına bağlıdır. Aşırılık tehlikelidir. İnsan ne kadar az şeye bağlanırsa ne kadar az ile idare edebilirse o kadar mutlu olur. Erdem, Kyreneliler için yaşamdan zevk almakla mümkündür. Hazzı sağlayan iyi, acı veren kötüdür.

Sokrates'in görüşlerini özetleyen sözleri şunlardır:

- İnsan kendisi ile uyum hâlinde olduğu zaman mutlu olabilir.
- Kötülüğün nedeni bilgisizliktir.

1. Sokrates'in sorguladığı temel problem nedir? Sokrates bununla ilgili hangi kavramları ele almıştır?

2. Sokrates'in mutluluğa ilişkin temel argümanı nedir?

Mutlu olmak, ahlaklı olmaktır çünkü

C

Epiktetos (Temsilî)

Epiktetos

Geç Stoa Dönemi'nin Romalı temsilcilerinden olan Epiktetos [Epiktetos (55-135)], evrenin hayatın işleyişine müdahalesinin mümkün olmadığını, bu sebeple insanın olanları anlamayı ve kabullenmeyi tercih etmesi gerektiğini belirtir. Stoa düşüncesinin genel yapısına uygun olarak Epiktetos, doğaya ve akla uygunluğu savunur. O, insanı bir tiyatro sahnesindeki oyuncuya benzetir. Ona göre insan bu tiyatro oyunundaki hiçbir unsurun belirleyicisi değildir. Sahne, dekor, roller, diyaloglar hepsi belirlenmiştir. İnsana düşen, bu sahnede üstüne düşen rolü en iyi şekilde oynamaktır. Elinden gelebilecek tek ve en iyi şey budur. Kendi elinde olmayan şeyler için üzülmemeli, kaygı duymamalıdır. Hayatta ona verili şeyleri olduğu gibi kabullenmelidir. Duygu ve düşünce kontrolünü gerekli kılan, özgür iradeyi sınırlar gözüken Epiktetos; aslında dış koşullardan bağımsızlık ve içsel bir özgürlük kazanma peşindedir. Epiktetos'un kendi el yazısı ile kayaya kazıyarak yazdığı yazıları arasında yer alan "Hür İnsan Üzerine Bir Şiir" Isparta'nın "Yazılı Kanyon" bölgesindedir, bu yüzden buraya "Yazılı Kanyon" denmektedir.

Epiktetos'un görüşlerini özetleyen sözleri şunlardır:

> Ey yolcu, yol hazırlığını yap ve koyul yola; şunu bilerek:
> Hür kişi sadece karakterinde hür olan kişidir
> Kişi hürriyetinin ölçüsü bizzat kendi doğasında bulunur
> Ve kararında içtenlikliyse hür kişi,
> Yüreğinde ise dürüstlüğü, işte bunlar asil yapar kişiyi
> Ve bununla yücelir hür kişi, hatalarla değil
>
> Epiktetos, *Hür İnsan Üzerine Bir Şiir*

1. Epiktetos nasıl bir mutluluk anlayışı ortaya koyar?

2. Hayatın bir tiyatro sahnesi olduğu fikrine katılır mısınız? Neden?

Seni gerçekten tutsak eden kendi yargıların, arzuların ve beklentilerindir. Çünkü

ç

Augustinus (Temsilî)

Augustinus

Hristiyan filozoflarından Augustinus'a göre insan, doğası gereği yaşamı boyunca mutluluğu arar. Antik Yunan düşüncesinden farklı olarak mutluluk arayışına Tanrı düşüncesi eklenir. Tanrı tarafından yaratılan insan, kendinde yaradılışının izlerini taşır. İnsanı mutlu kılan güç, insana irade gücü ve erdem bahşetmiş olan Tanrı'dan gelir. İnsan, eksik ve kusurlu varlığını tamamlamak arzusuyla mutluluğu arar. Sonlu ve eksik varlığını, sonsuz Tanrı'nın varlığıyla tamamlayacaktır. Gerçek mutluluk, insanın Tanrı'yı aklı ve kalbiyle sevmesi ile mümkün olabilir. Kötülüğün nedeni, insanın Tanrı'nın yerine bir başkasını aynı düzeyde sevmeye kalkmasından kaynaklıdır.

Augustinus'un görüşleri onun şu sözlerinde özetlenebilir.

- Mutlu yaşam hakikate dayalı sevinçtir. Bu sevinç sende temellenir Tanrım çünkü sen Hakikatsın, Ruhumun ışığısın, yüzümün esenliğisin, Tanrımsın. Herkes mutlu bir yaşam istiyor, biricik mutluluk olan bu yaşamı herkes istiyor, hakikate dayalı sevinci herkes istiyor. Aldatmak isteyen çok insan tanıdım ama aldatılmak isteyenini görmedim.
- İşte hakiki mutlu yaşam bu, sevinci sende aramak, sende temellendirmek ve senden dolayı sevinmek, işte hakiki mutluluk, bir benzeri daha yok. Mutlu yaşamın başka yerde olduğunu sananlar başka türlü bir sevincin peşine düşerler ama o sevinç hakiki değildir. Buna rağmen iradeleri hakiki sevincin gölgesinden bir türlü kopamaz.

1. Augustinus'un sorguladığı temel problem nedir? Augustinus, bununla ilgili hangi kavramları ele almıştır?

.....

.....

2. Augustinus'un mutluluğa ilişkin temel argümanı nedir?

.....

.....

Mutlu yaşam hakikate dayalı sevinçtir. Bu sevinç sende temellenir Tanrım. Çünkü .....

.....

.....

.....

d

Farabi (Temsilî)

Farabi

Farabi'ye göre insanın önündeki temel amaç mutluluktur. O; insan, bilgi, ahlak ve siyaset anlayışını bu amaç üzere kurgulamıştır. Farabi'ye göre insan sahip olduğu akıl, irade ve faal aklın yardımıyla mutluluk yolunda ilerleyebilir. Akıl yoluyla ulaşılabilen mutluluğu maddeden bağımsızlık olarak niteleyen Farabi, aynı zamanda onu insan için nihai bir mükemmellik derecesi olarak niteler. Mutluluğu salt iyilik olarak gören Farabi, iyi ve kötüyü de mutluluğa bağlı olarak açıklar. Farabi, gerçek mutluluğa ulaşmada maddi hazların terkini şart koşar. Ona göre maddi hazlar insan için giderilmesi zaruri olanlardır. Ancak bunlar asla insana gerçek mutluluğu veremez. Farabi'ye göre her insanın gerçek mutluluğa ulaşması mümkün değildir. Her insanın akıl gücü ve olgunluk dereceleri birbirinden farklıdır. Bu yüzden bazıları gerçek mutluluğu göremeyip sahte mutluluklara yönelebilir. Bunu engellemek için kişileri gerçek mutluluğa yöneltecek kurallar konmalıdır.

Farabi'nin görüşleri onun şu sözlerinde özetlenebilir.

- "Mutluluk, insan ruhunun varlık bakımından kendisine dayanacağı bir maddeye ihtiyaç duymayacağı bir mükemmellik derecesine ulaşmasıdır. Mutluluk kendisi için istenen, hiçbir zaman bir başka şeyin elde edilmesi için istenmeyen iyiliktir."
- "Mutluluğa ulaşacak güce ve olgunluğa erişememiş insanlar bu gayeye ulaşabilmek için bir kılavuzun yardımına ihtiyaç duyarlar. Toplum içinde gerçek mutluluğun ne olduğunu ve ona nasıl ulaşılacağını bilen insanlar diğerlerine kılavuzluk eder. Bu kişi toplum içinde yönetici konumundadır."

1. Farabi'nin sorguladığı temel problem nedir? Farabi, bununla ilgili hangi kavramları ele almıştır?

.....

.....

2. Farabi'nin mutluluğa ilişkin temel argümanı nedir?

.....

.....

Mutluluk, insan ruhunun varlık bakımından dayanacağı bir maddeye ihtiyaç duymayacağı mükemmellik derecesine ulaşmasıdır. Bu nedenle .....

.....

.....

.....

e

İbni Miskeveyh (Temsilî)

İbni Miskeveyh

İbni Miskeveyh (940-1030), istek ve arzuların peşinden koşmanın gerçek mutluluğu vermeyeceğini savunur. Genel ve özel mutluluk ayrımı yapar ve özeli ulaşılacak en yüksek yetkinlik olarak belirtirken geneli akıl gücü ile elde edilen orta yolu bulma, ölçülü olma olarak nitelendirir. Ona göre ortak mutluluğa ulaşılmadıkça özel mutluluğa da erişilemez. İnsanlar mutluluğa nasıl ulaşılacağı konusunda yönlendirilmelidir; bu yönlendirmeyi yöneticiler, peygamberler ve filozoflar yapabilir.

İbni Miskeveyh'in görüşleri onun şu sözlerinde özetlenebilir.

- Gerçek mutluluk uzun bir araştırma, iyi bir ayırt etme (temyiz), düşünme, daimî bir alışkanlığa dönüştürme şartlarına bağlıdır.
- Ahlaki erdemler insanın nihai amacı olan mutluluğa erişmesi için en önemli araçlardır.

1. İbni Miskeveyh'in sorguladığı temel problem nedir? İbni Miskeveyh, bununla ilgili hangi kavramları ele almıştır?

.....

.....

2. İbni Miskeveyh'in mutluluğa ilişkin temel argümanı nedir?

.....

.....

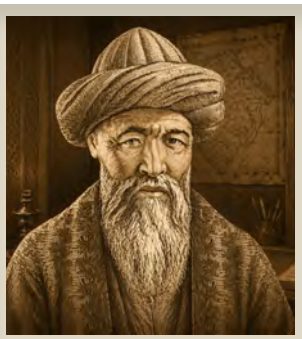
İnsanın olgunlaşması Allah'a yaklaşması ile mümkün olur çünkü .....

.....

.....

.....

f

Yûsuf Has Hâcib (Temsilî)

Yûsuf Has Hâcib

Yûsuf Has Hâcib için bilgelik başta olmak üzere doğruluk, dürüstlük, alçakgönüllülük, ölçülülük gibi erdemler bireyin hem bu dünyada hem de sonsuz alemde mutluluğu için koşuldur. Bu erdemlerle birlikte iyi insan olmak, dinin gereklerini yerine getirmek, insanlara karşı sevgi ve saygıyla yaklaşmak da mutluluğa giden yollardandır. O, gerçek mutluluğu gelip geçici hazlardan ayırır ve sonsuz mutluluğu ahiret hayatına bağlar. Bilgi, insanı iyiliğe iyilik de mutluluğa götürür.

Yûsuf Has Hâcib'in görüşleri onun şu sözlerinde özetlenebilir.

- İşi akıl ile anla, bilgi ile bil; günün kutlu olsun, hayatın mutlu geçsin.
- Tanrı kime inayet ve yardım ederse dünya onun olur ve mutluluğa kavuşur. Kim Tanrı'nın fazlına tamamen mazhar olursa o her iki dünya mutluluğuna ulaşır.

1. Yûsuf Has Hâcib'in sorguladığı temel problem nedir? Bununla ilgili hangi kavramları ele almıştır?

.....

.....

2. Yûsuf Has Hâcib'in mutluluğa ilişkin temel argümanı nedir?

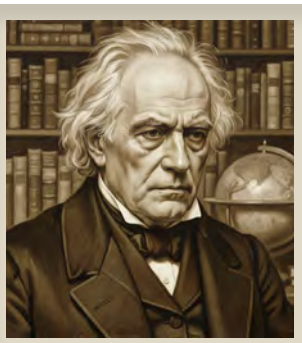
.....

.....

İnsan bilirse hayattaki mutluluğu günden güne artar, kendisi ne kadar küçük olsa bile yeri büyük olur. Bu nedenle .....

.....

ğ

Arthur Schopenhauer (Temsilî)

Arthur Schopenhauer

Varoluşçu felsefeye etki eden Arthur Schopenhauer [Artur Şopenhavur (1788-1860)], kötümser bir yaşam öğretisi sunar. Felsefesinin temelinde yer alan istenç (irade), enerji ya da ilk güçle eş anlamlıdır, tektir ve her yerde mevcuttur. Yeterli neden ilkesine tabi değildir. O nedensizdir. İstenç kendini ortaya koyarken hata işler ve bu hatanın kefaretini dünyanın ıstıraplarına katlanarak öder. Bu noktada istenç, mücadelenin ve acının kaynağı olarak görünür. İstenç bencildir ve amacı haz duymaktır. Ancak her bir tatmin yeni bir yoksunluğu doğurur. Bu da acıya yol açar. Neşe ve tatmin acının geçici olarak kesintiye uğramasıdır. İstemek yaşamaktır, yaşamak da ıstırap çekmektir. Schopenhauer, istencin yadsınması ve bencilliğin aşılması gerektiğini savunur. Bunun ise ahlaki değerde bir eylemin ölçütü olarak gördüğü merhametle mümkün olabileceğini belirtir. Merhamet, karşındakine acıma değil onun acısına ortak olmadır. Merhameti etiğin esrarı olarak niteleyen Schopenhauer, bireyin kendi iyiliğini istediği gibi ötekinin de iyiliğini istemesi gerektiğini belirtir.

Kötümser felsefi tarzı ile hayatın baştan sona acı olduğunu belirten Schopenhauer, acılardan kurtulmanın biricik yolunun istencin olumsuzlanması olduğunu belirtir. Acının nedeni arzudur. Eğer arzu yok olabilirse acı da yok olabilir. İstencin yadsınması, inkâr hâlini tevekkül ile birleştiren Schopenhauer, tevekkülün çetin bir şey olduğunu, yalnızca güçlülerin bu ayrıcalığı edinebileceğini belirtir.

Schopenhaure'un görüşleri onun şu sözlerinde özetlenebilir.

- "Acıyı sürgün etmek için dur durak bilmeyen çabalar acının biçimini değiştirmekten başka bir işe yaramaz."
- "Yaşama, onun hazları karşılığında başına gelen bütün zorlukları, acıları seve seve, hoşnutlukla evetleyecek ölçüde bağlanan birinin korkacak bir şeyi kalmaz."

1. Schopenhaure'un sorguladığı temel problem nedir? Schopenhaure, bununla ilgili hangi kavramları ele almıştır?

.....

.....

2. Schopenhaure'un mutluluğa ilişkin temel argümanı nedir?

.....

.....

Hayat, sefalet ve can sıkıntısı arasında bir rakkas gibi gidip gelir. Bu nedenle.....

.....

.....

Bu çalışma kâğıdında verilen filozofların erdem, haz, güç, irade, akıl ve acı kavramlarını nasıl ele aldıkları hakkındaki görüş ve argümanlarınızı yazınız.

Görüş ve Argümanlarınız

Mutluluğa nasıl ulaşılacağı konusunda görüş ve argümanlarınızı yazınız. Bu aşamada insanın güçlü ve zayıf yönlerini tanımasının ve bencillikten kaçınmasının önemini ifade ediniz. Daha sonra öğretmeninizin kavram yanılgıları ve öğrenme eksiklikleri ile ilgili verdiği dönütleri not ediniz.

Görüş ve Argümanlarınız

Kavram Yanılgıları ve Öğrenme Eksiklikleri İçin Öğretmen Dönütleri

Varoluş ve Kendi Olma Problemi

Çağdaş felsefenin öne çıkan akımlarından varoluşçuluk, dünya savaşlarını izleyen yıllarda hayatın anlamına ve varoluşa yönelik sorgulayışı barındırır. Bu sorgulayışa kaynaklık eden önemli tarihsel, sosyal ve kültürel koşullar söz konusudur. Aydınlanma felsefesiyle birlikte bilim ve teknolojideki ilerleme, insanlığı daha uygar ve mutlu bir düzeye ulaştırma umudunu taşır. Ancak üretim ve tüketimin kâr amaçlı artması, ham madde ve pazar arayışının yol açtığı dünya savaşları, yaşanan katliamlar, göçler, sömürülen insan emeği, doğa ve değerler üzerine yoğunlaşma insanlığı derin bir mutsuzluğa ve hayatı sorgulamaya sürüklemiştir.

Varoluşçuluk; düşünce tarihinin önemli felsefi geleneklerine, pozitivizm, rasyonalizm, idealizm ve bu akımların öne çıkan filozoflarına eleştirel bir yaklaşım içindedir. İnsanın düşünen bir varlık oluşunun öne çıkarılmasına ve insanın bir duygu varlığı oluşunun göz ardı edilmesine karşı çıkar. Varoluşçuluğa göre insan somut ve bireysel bir varlıktır.

Varoluşçu filozofların ele aldığı kavram ve problemlerin zorluğu, söylemlerdeki özgünlük okuyucuyu zor durumda bırakır. Onların düşünceleri yüzeysel okuyanlara karışık, anlamsız ve tutarsız gelebilir. Varoluşa yüklenen anlamlar arasında özgürlük, umutsuzluk, yalnızlık, saçmalık, yabancılaşma, kaygı, başkaldırı, bağlanma, sorumluluk, sadakat, paradoks, anlamsızlık, bulantı vs. yer alır.

Varoluşçu felsefenin vurguladığı en önemli gerçek, insanın özgür ve sorumlu bir varlık oluşudur. Birey, özgür iradesi ile kendi özünü elde etmek durumundadır. İnsan kim olduğundan, dünya ile nasıl başa çıktığından, dünyada bıraktığı etkiden sorumludur. İnsan anda, şimdide seçim ve eylemleri ile kendi varlığını ortaya koyar. Bu sebeple anın değerini bilmek gereklidir. Seçimler ve kararlar insanın kendisiyle yüzleşmesinin ve hayatına yön vermesinin belirleyicisidir.

Seçim ve karar vermede insanın kendisiyle yüzleşmesi (Temsilî)

"Kendi olma" problemi, düşünce tarihinde önem taşıyan felsefi problemlerdendir. Antik Yunan'da duygularıyla, aklıyla, bedeniyle, ruhuyla daha otantik bir kendi oluş söz konusuyken Hristiyan ve İslam felsefesinde "kendi oluş"un Tanrı karşısında anlam kazandığı görülür. Birey, modern felsefe ile birlikte aklı ve özgür iradesiyle öne çıkar. Çağdaş Dönem'de ise bireyin kendi oluşunda başka varoluşsal unsurlar dâhil olur. Dönemin düşünürleri derinlikli biçimde "kendi olma" problemini yalnızlık, bağlanma, acı, kaygı, umutsuzluk, yabancılaşma, saçma gibi varoluşsal olgular ile açıklamaya çalışırlar.

5.2 ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada varoluş ve kendi olma problemine yönelik görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir.

Aşağıda verilen akış diyagramlarını inceleyip soruları yanıtlayınız.

Varoluşçuluğa Kaynaklık Eden Gelişmeler

Felsefi: Modern felsefenin insanın düşünen bir varlık oluşunu öne çıkarışı. Aydınlanma felsefesinin insan aklını yüceltmesi ile insanın bir duygu varlığı oluşunun göz ardı edilişi.

Politik: Yeni ideolojiler ile dünya ülkelerinin şekillenmesi, insan emeğinin ve doğal kaynaklarının sömürüsü, savaşlar ve katliamlarla birlikte insan hakları ihlalleri, göçler.

Bilimsel ve Teknolojik: Akla ve bilime duyulan sonsuz güven ile birlikte teknolojik gelişmelere teslimiyet, makineleşme, kitlesel silahların kullanımı.

Toplumsal: Ekonomik düzenin değişimi ile birlikte göreceli bir refah artışı, yeni toplumsal sınıfların ortaya çıkışı, insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, toplumsal bağlarda zayıflama, aidiyet duygusunun azalması, yabancılaşma, değerlerin ve geleneklerin yozlaşması.

1. Hangi toplumsal veya bilimsel gelişmeler insanların varoluşsal kaygılarını artırmış olabilir?

.....

.....

.....

Varoluşçuluğun Karakteristik Özellikleri

Varoluş özden önce gelir düşüncesi merkezdedir.

Varoluşçuluk bireyin öznelliğinden ve özgür oluşundan yola çıkar.

Varoluşçuluğa göre insan özgür ve sorumlu bir varlıktır.

Varoluşçuluk, bireyin özgür iradesi ile kendi özüne ulaşması gerektiğini savunur.

Varoluşçuluğa yönelik kapsayıcı tek bir tanım olmamakla birlikte üzerinde uzlaşılan ilkeler bütünü de bulunmamaktadır.

Varoluşçuluk daha çok bir düşünce iklimi olarak görülmektedir.

Varoluşçuluk başkaldıran bir felsefedir.

Varoluşçuluk, insanlığın önündeki kaçınılmaz ve can sıkıcı gerçeklere odaklanmaktadır.

Varoluşçuluğa Yönelik Eleştiriler

Birbirine aykırı unsurları barındıran bir felsefedir.

Bilimsel determinizme sırt çevirir.

Tarihten, toplumdan ve kitlelerden bağımsız hareket eder.

Çoğunlukla akılsal olmayanı olumlar.

Bazı varoluşçu filozofların düşünceleri dinî ve ahlaki unsurların dışındadır. Özgürlüğü esas alışı sebebiyle kadere karşı çıkar. Dinî ve ahlaki kuralların rehberliğini yadsır.

Geleneksele karşı çıkışı insanı boşluk içinde bırakır.

Varoluşçuluğun duygudan bağımsız hareket etmesi mantıksallığını azaltır.

Varoluşçuluk bireyin özgürlüğünü aşırı biçimde öne çıkarır.

2. Varoluşçuluğa göre insanın özünü oluşturan nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Özgürce yapılan ve sorumluluğu alınan bir eylem insanı özüne ulaştırır mı? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

5.3 ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada varoluş ve kendi olma problemini çözümlemeniz, görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir. Bunun için aşağıdaki işlem adımlarını gerçekleştiriniz.

Aşağıda verilen görüşlerin açıklandığı soru-yanıt tarzındaki metinleri inceleyip soruları eleştirel bir tarzda, çıkarımlarınızı yansıtacak biçimde yanıtlayınız.

a

Kierkegaard *(Temsilî)*

Kierkegaard kimdir ve varoluşu nasıl açıklar?
Danimarkalı düşünür Kierkegaard düşünceleri ile çağını aşan bir etki yaratmıştır. Felsefesinde "ya/ya da" ikilemi üzerinden yaşamın, varoluşun diyalektiğini göstermeye çalışır. Kierkegaard; varoluşun değişken, belirsiz, öznel ve içsel nitelik taşıdığını, varoluşun anlatılamaz, iletilemez olduğunu, sadece tasvir edilebileceğini savunur. Yaşamın paradokslarına değer verir, bunların varoluşu aktifleştirdiğini belirtir.
Kierkegaard felsefesinde bireyin önündeki varoluş olanakları nelerdir? Birey bu yaşam seçeneklerine nasıl dahil olur?
Kierkegaard; bireyin önünde estetik, etik ve dinî olmak üzere üç varoluş alanı bulunduğunu belirtir. Bunlar bireyin önündeki yaşam seçenekleri, benliğin biçimleri ya da kendi olma tarzları olarak değerlendirilir. Birey, karşılaştığı kritik durumlarda yapacağı özgür seçimlerle bu varoluş alanlarına dahil olur.
Kierkegaard felsefesinde "kendi olma" nasıl gerçekleşir?
Kierkegaard'ın, bireyin "kendi olma" sürecinde değerli bulduğu varoluşsal durumlar vardır. Bunlar birey olma, özgürlük, yalnızlık, tutku, acı, kaygı, umutsuzluk, bağlanma, sevgi, içtenlik ve imandır. Birey yalnızlığı içinde kendine dönmeli, kendini keşfetmeli, özgürlüğünü seçmeli, kaygı, acı ve umutsuzlukların üzerine gitmeli ve bunlarla yüzleşmelidir. Kendi özgür seçimlerine tutku ile bağlanmalıdır.

1. Varoluş alanlarında öne çıkan unsurlar nelerdir? Hangi varoluş alanını seçerdiniz? Neden?

.....

.....

.....

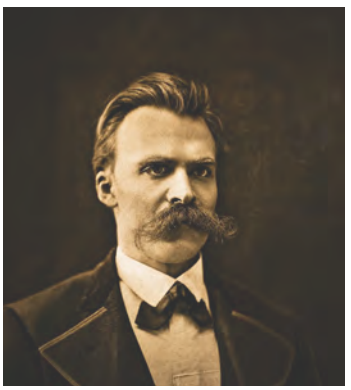
2. Kierkegaard'ın varoluş ve kendi olma problemi üzerine ortaya koyduğu görüşlerde öne çıkan kavramlar hangileridir? Kierkegaard bunlara nasıl bir anlam yüklemiştir?

.....

.....

.....

b

Nietzsche *(Temsilî)*

Nietzsche kimdir? Nietzsche'ye göre güç istenci insan yaşamında nasıl bir öneme sahiptir?
Alman düşünür Nietzsche; modern insanın mutsuz ve acı içinde olduğunu belirtir, ahlaki ve dinî değerlerin yozlaşmasına dikkat çeker. Nietzsche insan yaşamının temeline güç istencini koyar. Güç istenci mücadeleyi ve savaşı gerektirir. Güç ona göre temel bir değerdir, iyinin ölçütü ve mutluluğun koşuludur. Güçlü olan yeni değerler oluşturur ve diğerlerine yön verir. Bu nitelikleri taşıyan üst insan diye tabir edilen, toplumun genelinden ayrılan ve getirdiği yeni değerlerle sürüye hükmedecek kişidir.
Nietzsche felsefesinde decadence [dekadıns (çöküş)] nasıl açıklanır?
Nietzsche, "decadence" adını verdiği bir çöküş ve yabancılaşma durumundan bahseder. Bu kavram genel olarak başlangıçta insanı yücelten değerlerin zamanla yozlaşmasını ve bireyin yaşam enerjisini azaltmasını işaret eder. Bu durum insanda anlam kaybı, umutsuzluk, çaresizlik, amaçsızlık, güçsüzlük ortaya çıkarır.

Nietzsche "kendi olma"**yı nasıl açıklar?**
Nietzsche insanın mantıksal bir temelde kavranabilecek olgusal bir varlık olmadığını, duyguları ile birlikte içinde çelişkiler barındıran bir varlık olduğunu savunur. İnsanın seçme gücüne, özgürlüğüne vurgu yapar ve bu gücün onun kendini keşfetmesine, bulmasına olanak tanıdığını belirtir.

1. Nietzsche bir nihilist midir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. "Seni tanımalıyım bilinmeyen. Ey ruhumun derinliklerine nüfuz eden. Ve hayatımda fırtına gibi esen. Sen tasavvur olunmazsın, yakınlarım tarafından bile. Seni tanımalıyım ve sana hizmet bile etmeliyim." Tanrı, Nietzsche için gerçekten ölmüş müdür? Yoksa onun zekâsı Tanrı'nın mevcudiyeti ve anlamıyla baş edememiş midir?

William Barrett [Villam Baret (1913-1992)], *İrrasyonel İnsan*

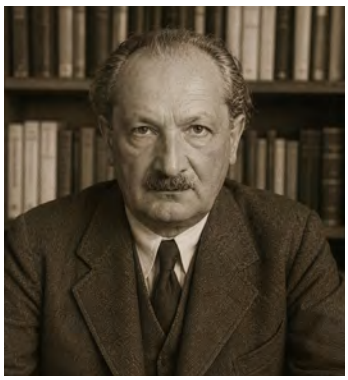
Bu düşüncelerle ilgili görüşlerinizi açıklayınız.

.....

.....

.....

c

Heidegger *(Temsilî)*

Heidegger kimdir?
"Varlığın anlamı nedir?" sorusu üzerine yoğunlaşan Heidegger, varoluşun birçok unsurunu ele alır ve sorgular. Ona göre özgür iradesi ile kendi varlığının anlamını bulmaya, varlığı anlamaya çalışmalıdır.
Heidegger felsefesinde "dasein" **(dazayn) ve** "das man" **(daz man) kimdir?**
O, insan varoluşundan "dasein (varoluş)" diye bahseder. Gerçek benliği açığa çıkarma ve kendi olma ihtiyacını dile getiren Heidegger, bunu gerçekleştirememiş insanı "das man (hiç kimse, herkes)" olarak adlandırır. Birey "das man" hâlinden kurtulmalı, özgün benliğini kurmalı, kendi olmalıdır. "Dasein" ise bunu yapabilmeye yönelmiş bir şekilde kendini dünyada bulan, olanaklarını gerçekleştirme yolunda ilerleyen bir varlıktır.
Heidegger'e göre kaygı, insan varoluşu için nasıl bir öneme sahiptir?
"Dasein" olasılıklar ve olanaklar karşısında seçim yapabilme kapasitesine sahiptir. Bu durum insanda kaygı yaratır. Kaygı "dasein"ı uyaran, hareket geçiren bir unsurdur. Heidegger'in deyimiyle dünyaya atılmış olan insan, geleceğin belirsizliği içinde ve olasılıklar karşısında kendini gerçekleştirebilmenin kaygısını duyar.

1. Heidegger "kendi olmayı" nasıl açıklar?

.....

.....

.....

2. İnsan neden kaygı duyar? Kaygı duymak insana nasıl bir yön verir?

.....

.....

.....

ç

Sartre *(Temsilî)*

Sartre kimdir? İnsanın özgür oluşunu nasıl düşünür?
"Varoluş özden önce gelir." sözü ile insanın özgür ve sorumlu bir varlık olduğuna vurgu yapar. İnsanın seçmeme özgürlüğü yoktur. Diğer taraftan özgürlük, canının istediğini yapabilme şeklinde sınırsız bir özgürlük de değildir. İnsanın seçimleri belirsizliğe atılmış adımlardır çünkü olasılıkların sonuçları bilinmez. Bu durumda yapılan seçimler adeta kör seçim niteliğini taşır. Seçimlere dayanacak manevi değerler yoktur, tek dayanak kişinin kendisidir. Sorumluluğu daha da artıran bu yalnızlık, iç sıkıntısına ve bunaltıya neden olur. Bunaltı, seçim ve eylemlerin tam olarak doğrulanamayışından ve herkese karşı duyulan sorumluluktan kaynaklanır.
Sartre'a göre "kendi olma" **sürecinde başkalarının ne gibi etkileri vardır?**
Sartre "kendi olma" problemine de özgürlük temelinde yaklaşır. Ona göre insan kendi tasarısından başka bir şey değildir, kendi yaptığı ve gerçekleştirdiği ölçüde vardır, seçim ve eylemlerinin toplamından ibarettir. Sartre'ın insan ilişkilerine yönelik olumsuz bir bakış açısı söz konusudur. İnsanı, seçim ve eylemlerinde tüm insanlardan sorumlu kılsa da "Başkaları cehennemdir." der. Ancak bireyin kendi olma sürecinde başkalarına ihtiyacı olduğunu da belirtir. Bu bakımdan insanlar arasındaki ilişkiler, özünde kendini tanımlama ve özgünlük mücadelesidir.

1. Özgürlüğe mahkûm oluş, sürekli seçim yapmak zorunda olma hâli insanın özgür olduğu ifadesi ile çelişir mi? Neden?

.....

.....

.....

.....

2. Sartre, "Cehennem başkalarıdır." derken ne demek istiyor olabilir? Bu düşünceye katılır mısınız? Neden?

.....

.....

.....

.....

d

Camus *(Temsilî)*

A. Camus kimdir?
Varoluşçu kimliği reddetse de başkaldırı, intihar, saçma, yabancılaşma, umut-umutsuzluk gibi temel varoluşsal meseleleri ele alır. Hayatın saçmalığı, anlamsızlığı üzerinde durur ve insanın bu durum karşısındaki seçeneklerini yorumlar.
Camus'ye göre dünya ya da hayat neden saçmadır?
Camus, dünyanın bilinçli insanın beklentisine cevap veremediğini ve arada kopukluk, saçmalık oluştuğunu düşünür. Hayatı insan için absürt (saçma) kılan şeyler monotonluk, mekaniklik ve geleceğin değiştirilemez oluşudur. Bunların bilincine varan birey, kendine ve başkalarına yabancılaşmaya başlar. Ölüm ise insanın önündeki en önemli kesinliktir, kaçınılmaz olandır. Hayatta hep bir şeyler olması beklenir ama yaşadıça ölüme yaklaşılır. Bu çelişki hayatın saçmalığını derinleştirir.
Hayatın anlamsızlığı karşısında insanın önünde beliren seçenekler nelerdir?
Hayatın anlamsızlığı ve saçmalığı karşısında insanın bazı seçenekleri başkaldırmak, katlanmak, umut etmek veya hayattan vazgeçmektir. Camus, absürt karşısında en etkili yolun absürtle yaşamayı kabullenmek veya ona başkaldırmak olduğunu savunur. Camus'ye göre absürt ile yaşamayı öğrenen dört tip insan vardır. Bunlar: Don Juan [Don Yuhan (Seven tip)], Aktör (Rol yapan tip), Fatih (Mücadele eden ve meydan okuyan tip), Yaratıcı sanatçı (Yeni değerler oluşturan tip)

1. Camus'nün varoluş ve kendi olma problemi üzerine ortaya koyduğu görüşlerden öne çıkan kavramlar hangileridir? Bunlara nasıl bir anlam yüklemiştir?

.....

.....

.....

.....

2. Absürt ile yaşamayı öğrenen dört tipten (Don Juan, Aktör, Fatih, Yaratıcı sanatçı) hangisi olurdunuz? Neden?

.....

.....

.....

.....

.....

Hayatın anlamına ilişkin varoluş ve kendi olma problemi bağlamında S. Kierkegaard, F. Nietzsche, M. Heidegger, A. Camus, J. P. Sartre'ın görüş ve argümanlarının benzer ve farklı yanları, güçlü ve zayıf tarafları hakkındaki görüş ve argümanlarınızı aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.

Filozoflar	Görüş ve Argümanlar	
S. Kierkegaard F. Nietzsche M. Heidegger A. Camus J. P. Sartre	Benzer Yanları	
	Farklı Yanları	
	Güçlü Tarafları	
	Zayıf Tarafları	

Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak düşünürlerden (S. Kierkegaard, F. Nietzsche, M. Heidegger, A. Camus, J. P. Sartre) birini seçiniz. Aşağıdaki süreçleri gerçekleştiriniz.

- Seçtiğiniz düşünürlerin varoluş, umutsuzluk, kaygı, ölüm, yabancılaşma, yalnızlık, saçma kavramlarına yükledikleri anlamlar hakkındaki çıkarımlarınızı sözlü olarak sırasıyla sınıfta paylaşınız.
- Varoluş ve kendi olma problemlerine yönelik görüş ve argümanlarınızı aşağıdaki birinci alanda açıklayınız.
- Seçtiğiniz düşünürün görüşlerinin günümüz insanının yaşadığı bir probleme (yalnızlık, kaygı, yabancılaşma vb.) nasıl ışık tuttuğunu tartışınız. Ulaştığınız sonucu örneklendirip bunları aşağıdaki ikinci alana yazınız.
- Anlamadığınız konuları birbirinize sorunuz, düşüncelerinizi açıkça ifade ediniz ve kararlı bir biçimde savununuz. Nezaketli ve anlayışlı olmayı, kişisel ve toplumsal hakları gözetmeyi ihmal etmeyiniz.

1. Alan

2. Alan

Hayatın anlamına yönelik görüşler ve bu görüşleri savunan düşünürler ile ilgili etkileşimli içeriğe ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

PERFORMANS GÖREVİ

Performans Süresi: 2 hafta

Aşağıda tanıtım, görev, alıştırma ve felsefi bakış bölümlerinden oluşan performans görevi verilmiştir. Bu bölümleri dikkatlice okuyup istenen çalışmaları gerçekleştiriniz.

Tanıtım		
Görev	Hayatın anlamına yönelik felsefi bir metin yazma	*"Dereceli Puanlama Anahtarı"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-7" bölümünü doldurunuz.*
Değerlendirme	Dereceli puanlama anahtarı	

Görev

Felsefi metin yazma çalışması; hazırlık, sınıfta yazma ve yayımlama olmak üzere üç aşamada yapılacaktır. Bu aşamalarda aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.

Hazırlık Aşaması

- ✓ Aşağıda verilen alıştırma çalışmasını yapınız.
- ✓ Hayatın anlamı hakkında çeşitli kaynaklardan (kitap, makale, tez vb.) araştırma yapınız.
- ✓ Elde ettiğiniz verilerden hareketle belirlediğiniz sorunu felsefi bağlamda değerlendiriniz. Verilen "Felsefi Bakış" bölümüne özgün düşüncelerinizle yorumlarınızı yansıtınız.
- ✓ Çalışmanızda verimi artırmak için bilgi ve becerilerinizi çalışmanıza aktarınız.
- ✓ Çalışmanızı sistematik biçimde planlayınız.
- ✓ Görevlerinizi eksiksiz ve zamanında yerine getiriniz.

Sınıfta Yazma Aşaması

- ✓ Hazırlık aşamasında yapmış olduğunuz çalışmaları sınıfa getiriniz.
- ✓ Öğretmen tarafından değerlendirilecek olan dereceli puanlama anahtarında felsefi metin yazmak için belirlenmiş ölçütleri inceleyiniz. Bu ölçütlerden hareketle hazırlık aşamasında belirlediğiniz soruna yönelik felsefi bir metin yazınız.
- ✓ Metninizi dil ve tutarlılık açısından inceleyiniz, ilgili düzeltmeleri yaparak öğretmeninize teslim ediniz.

Yayımlama Aşaması

- ✓ Metniniz hakkında öğretmeninizden dönüt alınız ve metninizle ilgili düzeltmeleri yapınız.
- ✓ Öğretmeninizin eşliğinde okulda gerçekleştirilen yayın çıkarma çalışmalarına metninizi sunarak katılınız.

Alıştırma

» **Aşağıdaki görseli ve açıklamayı inceleyip soruları yanıtlayınız.**

"Sisifos Efsanesi" saçma bir döngüyü dile getirir. Sisifos, Olimpos tanrıları tarafından sonsuza dek bir kayayı bir dağın tepesine çıkartıp aşağı yuvarlamaya ve tekrar yukarı çıkarmaya mahkûm edilmiştir. Böylesi beyhude bir yaşam kuşkusuz insana saçma görünür. Sisifos, kendine dayatılan bu saçmalığı kabul etmeyi reddederek isyan eder.

1. Görselde dikkatinizi neler çekmektedir?

.....

.....

.....

2. Bu konuda yazılabilecek felsefi soru ve problemler neler olabilir?

.....

.....

.....

3. Hayatınızın Sisifos'un mahkûm edildiği cezaya benzediğini düşünür müsünüz? Neden?

.....

.....

.....

4. Sisifos'un yerinde olsaydınız ne yapardınız?

.....

.....

.....

» **Aşağıda eksik bırakılan cümleleri anlamlı bir biçimde tamamlayınız.**

- Varoluş, kendi özgürlük alanını tanımanın yanında diğerlerinin de bu hakkını gözetmeyi gerektirir. Bunu bilen kişi .....

.....

.....

- Her umutsuzluğa düştüğümde içimde yeni bir ümit doğuyor. Kendimi .....

.....

.....

- Sevdiklerimin beklentilerini karşılamak adına bazen kendimden ödün veriyorum, bu da beni kendime yabancılaştırıyor. Böylece .....

- Bugün hiç olmadığım kadar kendimi yalnız hissediyorum. Bu nedenle .....

- Geleceğe yönelik belirsizlik beni kaygılandırıyor. Bu, beni .....

» **Aşağıda eksik bırakılan paragrafları anlamlı bir biçimde tamamlayınız.**

- Hayatın bir anlamı varsa ama onu bilememek bizim için daha uygunsa? Hayatın anlamını bulmayı, gerçekleştirmeye değer bir şey gibi düşünmeye eğilimliyiz ama bu, bir hataysa? .....

- Eğer hayatın anlamı, insanların ortak amacında mevcutsa bu amacın ne olduğu konusunda hiç kuşku yok gibidir. Herkesin uğruna çaba harcadığı yegâne şey mutluluktur. Mutluluğu arzulamak doğanın bir parçası gibi görünür. .....

- Varoluşçular; insan varoluşunu, insanın ne ise o hâle gelmek ve ne hâle gelmesi gerekiyorsa o olmak kaygısı olarak görür. İnsan var olmak için kendi kendini bizzat kendi varlığına doğru fırlatır, bu da kendini aşma anlamına gelir. .....

» **Aşağıda verilen felsefi paragrafları kendi cümlelerinizle anlamını bozmadan tekrar yazınız.**

İnsan durmadan kendi adına karar vermek zorunda kaldığı bir durumdan kaçınmaya çalışırken aslında kendi kendinden kaçmaya çalışır. Kaçamayacağı şeyden, kendisi ne ise işte ondan kaçmaya çalışır. Gene de ıstırabı o kadar derindir ki artık kendini kendi öz benliğine adamayıp, ötekilerin seçimlerine tabi olduğu dünyaya sürüklenip gittiğini hisseder. Bu, kişilikten bütünüyle yoksun bir varlık biçimidir. Heidegger, bu kişiye "man" zamirini kullanır. Seçtiği sözcük herkesin öteki olduğu ve hiç kimsenin kendi olmadığı bir dünyanın can alıcı niteliğini gözler.

→

En yüksek iyi, akla ve doğaya uygun eylemlerde bulunmaktır. İnsan, ruh ve bedenden oluşmuştur. Ruh etkin, beden edilgindir. Ruh daha değerlidir. Doğaya uygun olan akla uygun olandır. İnsan akla uygun yaşadığı sürece özgürdür, erdemlidir, mutludur. Doğaya uygun yaşam bilgelikle sağlanabilir. Erdem, akla uygun bir şekilde iyiyi istemedir.

→

Felsefi Bakış	
Araştırmanızda belirlediğiniz düşünce ve argümanlarınızı açıklayınız.	
Yazınızda ileri sürdüğünüz temel görüş ve argümanlarınızı belirtiniz.	
Yazınızda ele alacağınız temel eleştirinizi ifade ediniz.	
Yazınızda kullanacağınız bir metaforu belirtiniz.	

5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-5. soruları aşağıda verilen forum sayfasını okuyup yanıtlayınız.

DÜŞÜN, SOR, ARAŞTIR

ANA SAYFA | HABERLER | FORUM | İLETİŞİM | *arama yap*

Yönetici — Yanıtla

Sevgili forum takipçilerimiz. Bugün farklı bir konu ile karşınızdayız. Mutluluk merkezinde hayatın anlamını sorguluyoruz. Yalnızlığın ve sorunların fazla olduğu bir çağdayız. İnsanların konfor ve imkânlarının eski zamanlara kıyasla fazla olmasına karşın insanlardaki mutluluk algısının her geçen gün azaldığı söylenebilir. "Hayatın anlamı nedir?" sorusunu sormadan önce beraber düşünülmesi gereken iki soruyu da hatırlatmak isterim. "Ben kimim?", "Hayatın amacı var mıdır?" Başlayalım.

Üşeyengeç — Yanıtla

Güzel sorular ama bir o kadar da zor konular. Çünkü bunlar inanılmaz öznel sorulardır. 13 milyar yıllık evrende milyarlarca insan doğdu ve öldü. Herkes bir hayat yaşadı. Belki hayatını sorgulayanlar, belki de sorgulamayanlar mutlu oldu. Hayatın anlamının bilincinde olmak insan yapısına uygun gelmiyor bana. Rastlantısal bir hayat yaşıyoruz gibi.

Canıtatlı — Yanıtla

Ben katılmıyorum. İnsan belirsizliği sevmez. Tam tersine bilmek ve bunu anlamak ister. Aramak beynimizin asli bir işleviyken mutlu olmak ruhumuzun olmazsa olmazıdır. Bence seçimlerimiz, yaşadıklarımız bizi sorgulamaya iter. Sokrates "Sorgulanmayan yaşam, yaşam değildir." derken mutluluk ve anlam arasındaki ilişkiden yola çıkar. Kendini geliştirmeyen kişi hata yapar, bunu da kadere ve dış etmenlere bağlar. Sonra mutsuzum diye feryat eder. Hayatın anlamı açık. Bilincinde olmadığın bir yaşamın bitkisel hayattan farkı yoktur. Hayatın anlamını dışarıda aramadan kendi oluşturduğumuz değerlere bakmak gerekir.

Üşeyengeç — Yanıtla

Erasmus'un "Cehalet mutluluktur." sözüne ne diyeceksiniz? Kafka, Camus ve nihilistler hayatın anlamını aramanın boş bir çaba olduğunu söyler. Varoluşçular, insanın bu dünyaya terk edildiğini ve burada unutulduğunu düşünür. Hayatın anlamı belki de basit bir yaşamdır.

Canıtatlı — Yanıtla

İnsan, farkındalık sahibi olması kaydıyla basit bir yaşamda mutlu olabilir. Hayatın anlamı her şeyi sorgulamak değildir. "Sen kimsin?", "Nasıl mutlu olabilirsin?", "Amacın nedir?" sorularını kendine soran ve doğru cevapları bulabilen insan mutludur. Bu insan, hayatın anlamının farkındadır. Hayatın anlamı, farkında olmak ve olmamak arasındaki ayrımdır.

Kökhayat — Yanıtla

Sorgulama önemlidir. Bu konuda haklı ama eksiksiniz. Kaderin insanların bahanesi olduğunu söylemişsiniz. İnsan, kaderin olmadığı bir yaşamda hayatının bilincinde de olamayacaktır. Kader insanlara bir amaç verir. Bu anlam arayışının cevabını veren araçlar da kutsal kitaplardır. Yaratıcının emir ve yasakları insanlara yaşam amacı verir. İyi ve kötü belirlidir. Hayatın anlamını arıyorsak o zaman karşımıza çıkan en güçlü varlık yaratıcıdır. Çünkü her şeyin temeli, kaynağı ve yaratıcısı odur. Ona göre bir yaşam sürmek insana mutluluk verir.

Üşeyengeç — Yanıtla

Kader varsa bunca kötülük, savaşlar, zulümler neden var? Çocukların ve masumların ölümü kaderin bir parçası mıdır?

Kökhayat Yanıtla

Saydığın kötülükler elbette ki kaderin bir parçasıdır fakat bunun sorumlusu yaratıcı değildir. Kötülüğün kaynağı insanlardaki iradedir. Kötülük, iradesine sahip çıkamayan insanların eylemlerinin sonucudur. Kötülük yaratıcıya mal edilemez.

Canıtatlı Yanıtla

(Yönetici): Güzel giden bir sohbete karışmak istemedim. Varoluşçuların ve nihilistlerin hayatın olmadığı görüşlerine katılmıyorum. Hayatın anlamı anı yaşamak ve bunun değerini bilmektir. Para, şöhret ve hırs peşinde koşmadan ölümün bilinci ile iyi ve ahlaklı bir yaşamı bilmek gerekir. Kim olduğunu bilmek önemli burada. Sevdiğin şeylerin, hayat tarzının, beklentilerinin, hayallerinin farkına varmak ve bunları gerçekleştirmek için çaba sarf ettiğini bilmek bir an da olsa insanı mutlu edecek ve ona hayatın anlamını verecektir.

Üşeyengeç Yanıtla

Bu cevaplar ne kadar kesin? Herkes farklı düşünüyor. Anı yaşamak mı, özgür irade mi hangisi doğru olan? Bence kesin bir yargıya varmanın imkânı yoktur.

Canıtatlı Yanıtla

(Yönetici): Felsefi konuların doğası böyle fakat bu hakikatin olmayacağı anlamına da gelmez.

1. Forumda geçen diyaloglardan hayatın anlamı ile ilgili hangi felsefi sorular sorulabilir?

2. Diyaloglarda hayatın anlamı ile ilgili hangi problemler tartışılmaktadır? Yazınız.

3. Hayatınızdaki hangi problemler "Hayatın anlamı nedir?" sorusuyla ilgili olabilir?

4. Forumdaki hangi görüş hayatın anlamıyla daha iyi ilişkilendirilmiştir? Değerlendiriniz.

5. Diyaloglardan farklı olarak hayatın anlamıyla ilgili hangi sorular sorulabilir? Bu sorulardan hangisi veya hangileri insan hayatı için daha önemlidir? Açıklayınız.

6-8. soruları aşağıda verilen senaryo çalışmasına göre yanıtlayınız. Sahneleri okuyup sorulara verdiğiniz yanıtlardan hareketle 4. sahneyi kendiniz kurgulayınız.

1. Sahne

Öykü: Çoğu zaman hayat bir tiyatro sahnesi gibidir. Farklı zamanlarda veya mekânlarda farklı roller üstleniyoruz. Bu rollere kendimizi kaptırdıkça kimliğimizi unutuyoruz.
İpek: Sen diyorsun ki sahnedeki rollerimiz çok güçlü, gerçek kimliğimizi baskılayabilir ve bazen kaybolabiliriz. Peki, bu "kaybolma" ne kadar kalıcıdır? Sahne kapandığında insan kendini bulabilir mi?
Öykü: Rollerle özleştikçe kaybolma da kaçınılmaz. Sahneye odaklanma veya sahnede kalma isteği artıyor. Işıklar söndüğünde, kendimizle baş başa kaldığımızda kendimizi tanımakta zorlanıyoruz.

2. Sahne

İpek: Anladığım kadarıyla sahne bitse bile içimizde iz kaldığını, bunun da varoluşumuzu ve özgürlüğümüzü etkilediğini belirtiyorsun. Ama ne olursa olsun perde kapandığında gerçek sahnemizi, başka bir ifadeyle kimliğimizi yeniden düzenleyemez miyiz?
Öykü: Teoride mümkün ama risk var. İnsan sahnedeki rolünü gerçek sanmaya başladığında özgürlüğünü de kaybeder. Toplumun beklentilerine göre yaşadığından ona bağımlı olur. İnsan, rolünün farkında olmalı ve hayatın çoğu zaman tiyatro sahnesi olduğunu unutmamalıdır.

3. Sahne

İpek: Haklısın kendini role kaptırmak topluma bağımlı olmayı doğurabilir ve özgürlüğü kısıtlayabilir. Ama perde kapandığında insan kendini yeniden özgürce tasarlayabilir. Rollerin dışına çıkıldığında hayatın anlamı daha net görünür ve insan, varoluşunu anlamlandırabilir.
Öykü: Roller kimliğimizi oluşturmamız için bir fırsattır demek istiyorsun herhâlde.
İpek: Hayat sadece rolden ibaret değil rollerden arınmış bir özgürlük alanımız da var. Senin de dediğin gibi rollerin farkına vardıkça aslında sınırımızı da daha iyi belirlemiş olur ve özgürleşiriz.

4. Sahne

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Diyalogda hayatın anlamına yönelik hangi problem tartışılmaktadır?

.....

.....

.....

7. Karakterlerin savunduğu görüşler nelerdir?

.....

.....

8. Diyalogda tartışılan argümanlar nelerdir? Bunların zayıf ve güçlü yanları hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

9-12. sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

9-10. soruları aşağıdaki şiire göre cevaplayınız.

9. Bir anadan dünyaya gelen yolcu
Görünce dünyayı gönül verdin mi?
Kimi büyük kimi böcek kimi kul
Merak edip hiçbirini sordun mu?

İnsan ölür ama ruhu ölmez
Bunca mahlukat var hiçbiri gülmez
Cehennem azabı zordur çekilmez
Azap çeken hayvanları gördün mü?

İnsandan doğanlar insan olurlar
Hayvandan doğanlar hayvan olurlar
Hepisi de bu dünyaya gelirler
Ana haktır sen bu sırra erdin mi?
(...)
Garip bülbül gibi feryad ederiz
Cehalet elinde küsm-ü kederiz
Hep yolcuyuz böyle gelir gideriz
Dünya senin vatanın mı yurdun mu?

Neşet Ertaş, *Yolcu*

Bu mısralarda aşağıdaki hangi kavramdan bahsedilmektedir?

A) Aşk
B) Hayatın anlamı
C) İnsana saygı
D) İnsan sevgisi
E) Özlem.

10. Bu şiirin konusu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ölüm korkusu
B) Toplumsal sorunlar
C) Aşk, sevgi ve ayrılık acısı
D) İnsan, hayvan ve doğa sevgisi
E) Doğum, ölüm ve insan sorumluluğu

11. Aşağıdakilerden hangisi hayatın anlamı ile ilgili bir soru değildir?

A) Ben kimim?
B) Hayatın amacı var mıdır?
C) Hayatın anlamı var mıdır?
D) İnsanın egosu nasıl doyurulur?
E) Mutluluğa ulaşmak mümkün müdür?

12. Hayatın anlamına yönelik arayışta insana destek daha çok din ve ahlak alanından gelir. Tanrı'nın ve iyiliğin varlığı hayatı anlamlı kılmak için insanın önündeki en olası seçeneklerdir. İlahi dinlere göre evrende kozmik bir düzen vardır, bu düzenin yaratıcısı ve devam ettiricisi de Tanrı'dır. Hayatın anlamı da burada saklıdır. Modern bilimler bu düzeni açıklamaya çalışır ancak hayatın anlamı noktasında tatmin edici cevaplar veremedikleri de olur. Ahlak ise insan yaşamında iyiliğe ve adalete dayalı bir düzen vaat eder. Bu bakımdan hayatın anlamı iyi insan olmak üzerinde şekillenir. Bununla birlikte hayatın anlamına yönelik farklı cevaplarla da karşılaşılır. Bunlar arasında herkes tarafından arzulanan mutluluk öne çıkar. Bu amaç insan doğasının bir gereği olarak kendini gösterir.

Metinden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Mutluluk insan doğasının bir gereğidir.
B) İnsan için din ve ahlak önemli desteklerdendir.
C) İlahiyat, evrendeki kozmik düzen ile ilgilenir.
D) Ahlaklı bir düzen iyi insan olmakla mümkündür.
E) Bilim, hayatın anlamı ile ilgili tatmin edici açıklamalarda bulunmaz.

Ünite ile ilgili daha fazla soru için karekoddan yararlanınız.

6. ÜNİTE

HUKUK VE FELSEFE

ANAHTAR KAVRAMLAR

- ceza
- hakkaniyet
- hukuk
- suç
- yasa

ÜNİTE KONULARI

- HUKUK VE İNSAN
- HUKUKUN DOĞASINA YÖNELİK FELSEFİ PROBLEMLER

"6. Ünite" sunusuna ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

"6. Ünite" karekodu

GİRİŞ

Düşünen ve sosyal bir varlık olan insan toplum içinde başka insanlarla ilişki içinde olmak durumundadır. Yalnız yaşamanın zorluğunun yanında toplum içinde var olmak da birtakım zorluklar ve yükümlülükler getirir. Bu noktada insanların bir arada yaşayışını mümkün kılan, düzeni sağlayan ortak bir anlayışın ürünü olan hukukun anlamı ve nasıl olması gerektiği felsefi bir sorgulayışa konu olur. Hukukun kaynağı ile adaletin, hakkın ve özgürlüklerin nasıl sağlanacağı felsefenin hukuk alanında ele aldığı temel problemler arasındadır.

Bu ünitede hukukun doğasına yönelik ortaya çıkan felsefi soru ve problemlerin hayatla ilişkilendirilerek anlamlandırılması, ortaya konan görüş ve argümanların değerlendirilerek öğrencilerin kendi görüş ve argümanlarını ortaya koyabilmeleri amaçlanmaktadır.

HATIRLAMA

- Siyaset felsefesi; toplumun nasıl yönetilmesi gerektiğini sorgulayarak devlet, iktidar, adalet, özgürlük, meşruiyet gibi kavramları felsefi olarak inceler.
- Siyaset felsefesi; sadece mevcut yönetim biçimlerini değerlendirmekle kalmaz, aynı zamanda ideal bir yönetimin nasıl olması gerektiğini de araştırır. Bu bağlamda "İdeal devlet düzeni nasıl olmalıdır?", "Adalet nedir?", "Devletin meşru kaynağı ne olmalıdır?" gibi temel problemleri ele alır.
- Siyaset felsefesi yalnızca devletin ve yönetimin doğasını değil aynı zamanda birey ile toplum arasındaki ilişkileri de derinlemesine inceler. Bu bakımdan suç, ceza, hak ve ahlak gibi kavramlar siyasal düzenin etik ve hukuki temellerini oluşturur.
- Suç, ceza, hak ve ahlak, siyasetin yalnızca güç ve otorite olmadığını adalet, sorumluluk ve insan onuru gibi değerlerle de şekillenmesi gerektiğini ortaya koyar. Bu kavramlar siyasal düzenin karakteristik özelliklerini gösterir.

ÖN DEĞERLENDİRME

Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen açıklamaları sağ sütunda harf ile verilen kavramlarla eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.

Açıklamalar	Kavramlar
( ) I. Hak ve adalete uygun olmaktır.	a) Yasa
( ) II. Kanunlarla düzenlenen hukuka aykırı ve cezai yaptırıma bağlanmış eylemlerdir.	b) Ceza
( ) III. Bir suçun işlenmesi durumunda devletin yetkili organları (mahkeme) tarafından yasalarda öngörülen yaptırımların uygulanmasıdır.	c) Hukuk
( ) IV. Devlet tarafından adaletin nasıl sağlanacağını belirleyen ve yaptırımla desteklenen kurallar bütünüdür.	ç)Hakkaniyet
( ) V. Devletin yetkili organları tarafından kabul edilen, toplumun genelini bağlayan ve uyulması zorunlu kurallardır.	d) Suç
	e) Hak
	f) Adalet

DÜŞÜNME KÖPRÜSÜ

Aşağıda verilen örnek olayı okuyup görselleri inceleyip soruları yanıtlayınız.

Örnek Olay

Kağan okula yine geç kaldı. Alelacele toplanıp hızlıca okul yoluna koyuldu. Her zamanki güzergâhında ilerliyordu. Acelesi olduğundan ana yola gelince üst geçitten geçmek yerine yoldan geçmeyi tercih etti. "Nasıl olsa bir şey olmaz. Herkes geçiyor." diye düşündü. Yola tam adımını atmıştı ki ani bir fren sesiyle irkildi ve donakaldı. Sürücü ona çarpmamak için frenle beraber direksiyonu kırmış ve araba kaldırıma çıkmıştı. Sürücü hafif yaralandı. Kaan kendini suçlu hissetti ve "Keşke üst geçidi kullansaydım." dedi.

a

b

c

1. Örnek olay ve görsellerde hangi hukuk kuralları öne çıkmaktadır?

.....

.....

.....

2. Belirlenen kurallara uyulmaması durumunda ne gibi sorunlar ortaya çıkabilir?

.....

.....

.....

3. Bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesi kendisine ne gibi faydalar sağlayabilir? Hak ve özgürlüklerin kullanılmasında eşit ve adil olmak neden önemlidir?

.....

.....

.....

HUKUK VE İNSAN

İnsan toplumsal bir varlıktır ve yaşamını belirli kurallar doğrultusunda sürdürür. Hukuk, bu kuralların oluşmasını sağlayan ve onların uygulanarak devam etmesini güvence altına alan temel bir sistemdir. Hukuk, insanlar arasındaki çatışma ve anlaşmazlıkları gidererek hem bireysel hem de toplumsal hakları koruma altına alır. Bireylerin veya tek bir toplumun değil farklı toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini de düzenler. Bu bağlamda uluslararası düzeyde birçok sözleşme ve antlaşma gibi hukuki düzenlemeler oluşturulmuştur. Hukuk, temelde insan için ortaya çıkmış bir sistem olsa da zamanla insanın doğa ve diğer canlılarla olan ilişkilerini kapsayacak şekilde genişlemiştir. İnsanın yaşam alanı genişledikçe, değiştikçe ve çeşitlendikçe hukuka duyulan ihtiyaç da artmıştır.

Haklar, Özgürlükler ve Sorumluluklar

Yasaların ortaya çıkışındaki temel etkenlerden biri, insanın hak ve özgürlüklerini koruma ihtiyacıdır. Hak, bireylere tanınan ve onların belirli davranışlarda bulunmalarını sağlayan yetkidir. Bu yetkiler, toplum ve hukuk kuralları tarafından güvence altına alınır. Özgürlük ise bireyin, başkalarına zarar vermeden kendi iradesiyle düşünme, karar verme ve davranabilme durumudur. Bu özgürlükler de hukuk tarafından korunur.

Doğal Haklar

İnsanın varoluşundan kaynaklanan vazgeçilemez ve devredilemez temel haklardır.

Kişinin hakkı, başkasının hakkına saygı duyma yükümlülüğünü gerektirir.

Hak ve özgürlükler sonsuz veya sınırsız değildir. Özgürlüğün sınırını kanunlar belirler.

Yasal Haklar

Bir toplumun üyesi olmaktan kaynaklanan ve sonradan verilen haklardır.

Haklar, hukuk kuralları tarafından tanınan ve korunan bireysel yetkilerdir. Kanunlar toplum iradesinin bir ifadesidir. Vatandaşların kişisel olarak veya temsilciler vasıtasıyla kanunların yapılmasına katılmaya hakkı vardır.

İnsanın doğuştan getirdiği hakları nelerdir? Bu haklar nasıl güvence altına alınır?

Haklar ve Özgürlükler Mücadelesi

Tarih içindeki gelişim dikkate alındığında varılan nokta memnuniyet verici olsa da 21. yüzyılın çağdaş toplumlarında insan hakları hâlâ problem teşkil etmektedir. Temel hak ve özgürlüklere sınırlı erişim, hak ve özgürlüklerin ihlalleri, ayrımcılık gibi sorunlar insan hakları alanında toplumların gündemlerini meşgul eden sorunlar arasındadır. İnsanlık tarihi hak ve özgürlüklerin kazanılma mücadelesiyle doludur. Bu mücadelelerin ortak amacı, temel hak ve özgürlüklere ulaşmak ve adil, eşit bir düzen kurmaktır.

Hak ve Özgürlük Mücadelelerinden Bazı Örnekler

Medine Sözleşmesi, 622-624 (Temsilî)

Hz. Muhammed (sav); Medine'ye hicret ettikten sonra şehirde yaşayan Müslümanlar, Yahudiler ve farklı kabilelerden insanlar arasında adaletsizlikleri gidermek ve barışı sağlamak için Medine Sözleşmesi'ni hazırlatmıştır. Medine Sözleşmesi bu yönüyle tarihteki ilk toplumsal sözleşmelerden biri olarak kabul edilir.

Mahatma Gandhi [Mahatma Gandi (1869-1948)]

Mahatma Gandhi, Hindistan'ın İngiliz sömürüsünden kurtuluşu için şiddete karşı olan ve barışçıl mücadele eden siyasi ve ruhani bir liderdir. 1930'da "Tuz Yürüyüşü"nü gerçekleştirerek büyük etki yaratmış, aynı zamanda sade ve huzurlu yaşam felsefesiyle topluma örnek olmuştur.

Malcom X [Melkom Eks (1925-1965)]

Malcolm X, siyahilerin hakları ve özgürlüğü için mücadele eden önemli bir aktivisttir. İslam'ın kardeşlik anlayışından etkilenerek toplumlar arasında barış içinde ve birlikte yaşamayı hedeflemiştir. Amerika'da katıldığı "İslam Ümmeti" hareketinin isimsiz hizmetkârı olduğunu belirtmek için "x" adını kullanmıştır.

Nelson Mandela [Nelson Mandela (1918-2013)]

Nelson Mandela, Güney Afrika'nın ilk siyahi cumhurbaşkanıdır. Güney Afrika'daki beyazların yönetimine karşı çıkarak eşitlik, özgürlük ve adaletin simgesi olmuştur. Liderliğiyle demokratikleşme ve toplumsal uzlaşmayı güçlendirmiştir.

Hukuk ile ilgili felsefi soru ve problemler neler olabilir?

Hukuk ile İlgili Felsefi Sorular	Hukuk ile İlgili Felsefi Problemler

6.1. UYGULAMA

» **Aşağıda numaralandırılarak verilen bilgi görsellerini inceleyip bunlarda gördüğünüz hukuk sorunlarını altlarında bulunan boş alana yazınız.**

1

1995'te insanlığa karşı bir savaş suçu işlenmiştir. Ratko Mladiç (Ratko Miladiç) komutasındaki Sırp askerleri, Srebrenitsa'da (Sırebrenitsa) 8000'den fazla Boşnak'ı öldürerek bir soykırım gerçekleştirmişlerdir.

2

Tüketici hakem heyetlerine başvurularda her yıl parasal değer belirlenir ve bu değer altındaki tüketici uyuşmazlıkları için İl veya İlçe Tüketici Hakem Heyetlerine başvuru yapılabilir.

3

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2024 yılında Türkiye'de ortalama 1.244.026 trafik kazası meydana gelmiş, insanlar maddi ve manevi zararlar ile karşı karşıya kalmıştır.

» **Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak hukukun doğasına yönelik aşağıda verilen farklı felsefi soruları bilgi görselleri ile ilişkilendiriniz. Bilgi görsellerini bir veya birden fazla soru ile ilişkilendirebilirsiniz. Ardından bu felsefi soruların doğuşuna kaynaklık edebilecek nitelikte günlük yaşamdan örnekler veriniz.**

Felsefi Sorular	Bilgi Görselleri	Günlük Yaşam Örnekleri
Hukuk olmadan toplum düzeni sağlanabilir mi?		
Hukuk, özgürlüğü sınırlar mı yoksa güvence altına mı alır?		
Hukuk, ahlaki değerler olmadan işleyebilir mi?		
Vicdan, hukukun üstünde bir ölçüt olabilir mi?		

6.2. UYGULAMA

» **Hukukun doğasına ilişkin felsefi problemleri kısaca açıklayan aşağıdaki bilgi görselini inceleyiniz.**

Hukukun Doğasına İlişkin Felsefi Problemler

Hukukun Gereği ve Önemi

Bu problem; hukukun bireysel ve toplumsal yaşamdaki işlevini, insanların bir arada yaşamak için hukuk sistemine ihtiyacı olup olmadığına yönelik sorgulayışı içerir.

Hukukun Kaynağı

Bu problem; hukukun evrensel ve değişmez temelleri olduğunu öne süren doğal hukuk ile insana ve topluma bağlı olarak değişebilir kuralları benimseyen pozitif hukuk arasındaki tartışmayı konu edinir.

Ahlak-Hukuk İlişkisi

Bu problem, hukukun ahlaki değerleri çerçevesinde ahlak ile hukuk ilişkisine yoğunlaşır.

» **Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılarak aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.**

- **Hukukun gereği ve önemini belirten kısa bir senaryo yazınız.**

- **Okul yaşamınızdan yazılı ve yazılı olmayan kurallara örnekler veriniz. Örnekler üzerinden kuralların doğanın bir gereği olarak mı yoksa insanın yapay bir kurgusu olarak mı ortaya çıktığını tartışıp notlarınızı yazınız.**

- **Ahlak-hukuk ilişkisine günlük hayattan anlamlı örnekler veriniz.**

"Akran Değerlendirme Formu"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-6" bölümünü doldurunuz.

Hukuki kavramlarla ilgili etkileşimli içeriğe ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

HUKUKUN DOĞASINA YÖNELİK FELSEFİ PROBLEMLER

Hukukun Gereği ve Önemi

Hukuk; insanların birlikte yaşamalarını mümkün kılan, toplumsal barışı ve düzeni sağlayan ortak bir anlayışın ve kavrayışın adıdır. Bireysel ve toplumsal düzeyde hak ve adaleti hedefleyen kurallar bütünüdür. Yazılı ve yazısız olarak var olabilen bu kurallar birey-birey, birey-devlet ve devlet-devlet arasındaki ilişkileri düzenler.

Hukuk; temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasında, toplumsal düzenin ve barışın sağlanmasında baş aktördür. Hukukun varlığı kimseye ayrıcalık tanınmadan haklı olanın korunmasını sağlar. Hukuk tarafından sağlanan düzen ne kadar adil olursa toplumsal düzen de o kadar sağlam olur, halk tarafından benimsenir ve korunur.

Hukuk, kavramsal ve ilkesel olarak evrensel bir nitelik taşırken hukukun içeriğini oluşturan kuralların kültürden kültüre değiştiği söylenebilir. Montesquieu [Monteskü (1689-1755)], değişik fiziki ortamların farklı ihtiyaçlar ve farklı yaşam biçimlerinin doğmasına neden olduğunu, farklı hukuk sistemlerinin de bu farklı yaşam biçimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtir.

Antik Yunan Halk Meclisi (Temsilî)
Antik Yunan medeniyetinde farklı şehir devletleri vardı ve hukuksal yapıları birbirinden farklılık gösterirdi. Atina şehir devletinde kanunlar bütün erkek yurttaşların katılabildiği halk meclisi tarafından yapılırdı. Bu meclisin savaşa ve barışa karar verme yetkisi vardı.

Çin İmparatoru (Temsilî)
20. yüzyıla kadar Çin medeniyetinde kanunları Çin İmparatoru belirlerdi.

Kanunların hazırlanması (Temsilî)
Orta Çağ Avrupa toplumlarında kanunları kral ve kilise belirlerdi.

Divân-ı Hümâyun (Temsilî)
Osmanlı Devleti'nde dinî ve örfi gelenek gözetilerek kanunlar padişah tarafından belirlenir, Divân-ı Hümâyunda düzenlenirdi.

Çağdaş toplumlarda kanunları genellikle seçim yoluyla oluşturulmuş parlamento (meclis, yasama organı) yapar. Halk tarafından seçilmiş milletvekilleri parlamentoya kanun teklifi sunar, burada yapılan görüşmeler sonucunda kanun teklifi oy çokluğuyla kabul edilir ve cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanır. Cumhurbaşkanlığının sınırlı bir ret (veto) hakkı vardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Atatürk'ün 1920'de açılışını yaptığı TBMM "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." ilkesi üzerine kurulmuştur.

Fransız Parlamentosu
Fransız parlamentosu, Fransız Devrimi sonrasında kurulmuştur. Bu parlamento 1958'de Charles de Gaulle (Çarls dö Gol) öncülüğünde son hâlini almıştır.

İngiltere Parlamentosu
İngiltere'de Avam ve Lordlar Kamarası'ndan oluşan çift meclisli bir parlamento vardır. Avam Kamarası halk tarafından seçilerek oluşturulur. Yasama gücü elindedir.

Hukukun uygulanışı mekanik değil insani bir süreçtir. Bu noktada farklı durum, olay veya koşullarda hakkaniyetin sağlanması önem kazanır. Aksi hâlde hukukun işleyişi ifade edilen amaçlara hizmet etmeyebilir. Aynı zamanda bir denge işi olan hukukun, tarafların memnuniyetini her zaman sağlaması oldukça güçtür. Ölçülük ve hakkaniyet ilkeleri gözetilerek toplumun ortak iyiliğine ulaşabilmek asgari amaçtır.

6.1. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada hak ve özgürlüklerin hukuksal temellerini çözümlemeniz, insan hakları konusunda tartışmanız, bunlara yönelik görüş bildirmeniz ve değerlendirmeniz beklenmektedir.

Aşağıda insan haklarının tarihsel gelişimiyle ilgili çeşitli materyaller verilmiştir. Bunları inceleyip soruları yanıtlayınız.

İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi

- MÖ 1760 (civarı) Hammurabi Kanunları
- MÖ 539 Kiros Silindiri
- 632 Veda Hutbesi
- 1215 Magna Carta (Magna Karta)
- 1689 İngiliz Hakları Beyannamesi
- 1776 Virginia (Virjinya) Haklar Beyannamesi
- 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi
- 10 Aralık 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- 4 Kasım 1950 Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunması Sözleşmesi

"İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi" ile ilgili belgesele ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

1. Bu materyallerde öne çıkan hak ve özgürlük temelli sorunlar nelerdir?

.....

.....

2. Hukukun neden gerekli olduğunu açıklayınız.

.....

.....

Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılınız. Aşağıda verilen karekoddan yararlanınız. Ardından "İnsan hak ve özgürlükleri hukuk ile güvence altına alınmamış olsaydı toplumsal yaşamda ne gibi sorunlar ortaya çıkardı?" **sorusunu yanıtlayarak bu soruna yönelik görüş ve argümanlarınızı aşağıda verilen yere yazınız. Görüş ve argümanlarınızı gözden geçirmeyi ve gerekli durumlarda düzeltme yapmayı unutmayınız.**

"Sosyal Medyada Kişisel Veri Gizliliği ve Fikir Mülkiyet Hakkı"yla ilgili videoya ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hak ve sorumlulukların yerine getirilmesinin toplumsal düzen için önemini belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

Hukukun Kaynağı

Felsefenin hukuk alanında sorguladığı temel meselelerden birisi hukukun kaynağı problemidir. Toplumsal barışa, düzene, hak ve özgürlüklerin güvenceye alınışına hizmet eden hukuk nasıl doğmuştur veya kaynağı nedir? Düşünce tarihinde bu soruya karşılık doğal ve pozitif hukuk anlayışlarını içeren iki temel görüş vardır. Doğal (tabii) hukuk, hukukun kaynağını doğanın düzeninde bulan ve bu kaynağın evrensel ahlaki ilkelerden türetildiği inancına dayanan köklü felsefi bir gelenektir. Doğal hukuk anlayışında hukuka temel olan ahlaki gerçeklerin akıl ve vicdan yolu ile keşfedileceği ve insan eliyle oluşturulmuş yasalardan bağımsız olarak insanlara yol göstereceği düşüncesi vardır. Daha çok İlk ve Orta Çağ'da görülen bu hukuk anlayışının sonrasında, Rönesans ve Aydınlanma Dönemi'nde modern ulus devletlerinin ve hukuk sistemlerinin ortaya çıkması ile pozitif hukuk anlayışının başladığı görülür. Pozitif hukuk anlayışına göre hukukun kaynağı ahlaki veya doğal ilkelerden ziyade insan iradesi veya otoritesidir.

Hukuk Türleri

Doğal hukuk; akıl ve vicdan yoluyla elde edilen, doğanın akılsal düzenine uyan, ilahi iradenin bir buyruğu olarak da kabul gören, emredici veya yasaklayıcı olan normları içerir. Doğal hukukun kaynağı insan iradesi ya da otoritesi değildir.

Pozitif hukuk anlayışında insan iradesinin ve otoritesinin ürünü olan hukuk, ahlaki veya etik içeriğinden bağımsız devlet tarafından resmî olarak yürürlüğe girmesine bağlıdır ve bu şekilde geçerlilik kazanır.

Tarih boyunca yaşanan çoğu hukuksal olayda doğal ve pozitif hukukun varlığı, meşru yönleri ile çelişkilerinin yansımalarını görmek mümkündür.

Magna Carta (Temsilî)

1215'te Kral John'a (Con) karşı soylular ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı ayaklanmıştır. Yaşanan olaylar sonrası kral ve soylular arasında "Magna Carta" imzalanmıştır. Buna göre kral bile olsa hiçbir kişinin yasaların üstünde olamayacağı duyurulur. Burada hiçbir gücün temel hakları çiğneyemeyeceği yönünde karar alınması, doğal hukukun varlığını ve meşruluğunu gösterir.

Günümüzde pozitif hukuk anlayışının güçlendiği ve geliştiği, buna karşı doğal hukuk anlayışının zayıfladığı söylenebilir. Ancak bu durum doğal hukukun günümüzde geçerliliğini tamamen kaybettiği anlamını taşımaz çünkü pozitif hukuk zorunlu olmamakla beraber doğal hukuku temel alır.

Hukuk ile ilgili kavram ve sorunları eleştirel bir tarzda ele alan filozoflar, hukukun kaynağına yönelik farklı görüşler ortaya koymuştur. Bu görüşler temel tartışmaları aydınlatmanın yanı sıra hukukun gelişimine de katkı sağlamıştır.

6.2. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada bireylerin hangi haklara sahip olduğu ve bu hakların nasıl tanımlandığına yönelik görüşler belirtmeniz, hukukun kaynağına ilişkin anlayışlarla kendi görüşlerinizi eşleştirmeniz, yapılandırılmış metinlerde verilen argümanları sorular doğrultusunda çözümleyerek sınıflandırmanız ve hukukun kaynağına ilişkin özgün argümanlar oluşturmanız beklenmektedir. Bunun için işlem adımlarını takip ediniz.

Size göre bireylerin sahip olduğu haklar nelerdir? Bunlardan on tanesini yazdıktan sonra bu hakların nasıl tanımlandığına ilişkin görüşlerinizi ifade ediniz.

No.	Haklar	Tanımlar
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

Aşağıda verilen hukukun kaynağına ilişkin doğal ve pozitif hukukla ilgili açıklamaların yer aldığı bilgi kartlarını inceleyiniz. Yukarıda yazdığınız hakların numaralarını, bilgi kartlarındaki açıklamaların yanına yazınız. Numaraları birden fazla kartla ilişkilendirebilirsiniz.

Doğal Hukuk ile İlgili Bilgi Kartı

- ☐ Evrenseldir.
- ☐ Değişmez, aynı kalır.
- ☐ Yazılı olması zorunlu değildir.
- ☐ İnsanın üstünlüğünü içerir.
- ☐ İnsan aklına ve vicdanına dayanır.
- ☐ Tanrı veya ilahi güçlerden gelen emirleri kaynak edinir.

Pozitif Hukuk ile İlgili Bilgi Kartı

- ☐ Ceza ve yaptırımlar içerir.
- ☐ Toplumsal yaşamı düzenler.
- ☐ Belirli bir toplumla özgüdür.
- ☐ Yazılı hukuk kurallarından oluşur.
- ☐ Yazılı olmayan geleneksel normları da gözetir.
- ☐ Zamanla değişir.

Kavram Yanılgıları ve Öğrenme Eksiklikleri İçin Öğretmen Dönütleri

Aşağıda hukukun kaynağına yönelik bazı filozofların görüşleri verilmiştir. Bunları inceleyip soruları yanıtlayınız.

Aristoteles	Aristoteles'in hukuk anlayışı, doğal hukuk ile pozitif hukuku birlikte değerlendirmesi bakımından önemlidir. Ona göre adalet, yalnızca yasaların katı uygulanması değildir; somut durumlar da dikkate alınmalıdır. Hakkaniyet, yasaların yetersiz kaldığı durumlarda devreye girer ve adaletin daha doğru, dengeli ve insani biçimde gerçekleştirilmesini sağlar. Böylece hukuk, yaşamın gerçekliğine uyum sağlar.
İbn Haldun	İbn Haldun'a göre insan, doğa karşısında yalnızdır ve ihtiyaçları onu bir toplum oluşturmaya iter. İnsanlar güvenliklerini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerine bağlanmak durumundadır. Bu da düzen içinde yaşamak için insanları kural ve kanunlar oluşturmaya yöneltmiştir. İbn Haldun (1332-1406), Thomas Hobbes'tan [Tamıs Hobs (1588-1679)] önce insanların doğal olarak sahip olduğu bencilliğin siyasal ve toplumsal hayattaki işlevine değinmiştir. Bunun kanuna dayalı bir yapıya engel olmadığını belirtmiştir.
T. Hobbes	T. Hobbes'a göre insanın toplum içindeki davranışının temelinde yaşamını sürdürme, güvenlik ihtiyacı ve bencillik yer alır. Doğuştan sosyal bir varlık olmayan ve toplumsallığını sonradan kazanan insan, sahip olduğu akıl ve iradeyle yaşamını barış içinde sürdürebilmek için devlet kurmaya yönelmiştir. İnsanların ortak iradeleri ile oluşturulmuş ve yaptırım gücü olan kanunların insani ihtirasların üstünde olması gerektiğini belirtmiştir.
J. Locke	J. Locke'a göre bir devlet kurumu doğmadan insanlık henüz doğa durumundayken adalet, eşitlik ve özgürlük hâli hâkimdir. Sonrasında hak ve özgürlüklerin sınırlarının çizilmesi ve güvence altına alınması zorunluluğu ile pozitif hukuk ortaya çıkmıştır. Locke, doğal hukuku dışlamamakla birlikte doğal hukukun pozitif hukuka, insan eliyle oluşturulmuş yasalara temel oluşturduğu düşüncesini paylaşır.
J. J. Rousseau	Jean-Jacques Rousseau'ya [Jan Jak Russo (1712-1778)] göre modernleşme ile birlikte yaşanan kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeler insanlar arasındaki eşitsizlikleri artırmış; insanların eşitlik, özgürlük ve adalete erişimleri daha sorunlu hâle gelmiştir. Sosyal sözleşme ile insan doğal özgürlüğünü, istediği ve elde edebileceği şeyler üzerindeki sınırsız hakkını yitirmiş, bunun yerine medeni özgürlüğe ve elindekiler üzerindeki mülkiyet hakkına kavuşmuştur.

1. Hukukun kaynağı nedir?

.....

.....

.....

.....

2. Hukuku gerekli kılan temel gerekçeler nedir?

.....

.....

.....

.....

3. Hukukun amacı nedir?

Yanıtlarınız doğrultusunda elde ettiğiniz çıkarımları doğal ve pozitif hukuk anlayışları çerçevesinde sınıflayarak aşağıda verilen yerlere yazınız.

Doğal Hukuk

Pozitif Hukuk

Güncel hayattan hareketle hukukun kaynağına ilişkin gerekçelendirilmiş özgün bir argüman yazınız.

Ahlak-Hukuk İlişkisi

Genel olarak ahlak; iyi-kötü, doğru-yanlış, erdemli-erdemsiz davranış ve yargılarla ilgilidir. İnsanın nasıl yaşaması gerektiğini belirleyen ilke, kural ve değerler bütünü olan ahlak; insanın vicdanıyla, sosyal-kültürel değerlerle, dinî ve felsefi anlayışlarla şekillenir. Hukuk ise toplumsal yaşamı düzenleyen yazılı veya yazısız kurallar bütünü olarak tanımlanabilir.

Ahlak ve hukuk insan davranışlarını ve toplumsal yaşayışı düzenlemeye dönüktür. Ne yapılması gerektiğini belirtir ve birlikte yaşamanın ilkeleriyle kurallarını ortaya koyar. Bu açıdan ikisi de normatiftir (kural koyucu). Ahlaki kurallar daha çok gönüllülük esasına göre işlemekle birlikte sosyal ve manevi yaptırımlarla da desteklenir. Hukukun yaptırım gücü ise resmî nitelik taşır. Hukuk ve ahlak kurallarının yaptırım gücünün caydırıcılığı kişilere veya koşullara göre değişebilir.

Ahlak ve hukuk birbirine yakın iki alan olarak toplumsal adaleti, huzuru ve düzeni sağlamayı amaçlar. Yasalarda toplumun ahlaki anlayışlarından veya çoğunluk tarafından kabul edilen evrensel ahlak ilkelerinden izler vardır. Hırsızlık, iftira gibi davranışlar hem hukuken hem ahlaken yanlış olarak kabul edilir. Ancak her ahlaki kuralın hukuki olduğunu veya her hukuki kuralın ahlaki olduğunu söylemek doğru değildir. Yardıma muhtaç birine yardım eli uzatmamak ahlaki olarak yanlışken hukuki olarak sorun teşkil etmez. Geçmişte ayrımcılığı içeren bazı hukuk sistemlerinin ahlaki ilkelerle çeliştiğini görmek de mümkündür.

Apartheid (Aparteyt) Yasaları'nın uygulanışı

Peter Magubane'nin (Pitır Magubane) 1956, Güney Afrika'da çekmiş olduğu bu fotoğrafta beyaz bir kız çocuğu "sadece Avrupalılar" yazılı bankta oturuyor ve siyahi bir yardımcı ise kızın saçlarını tarıyor.

20. yüzyılın ikinci yarısında hukuken geçerli olan "Apartheid Yasaları"na göre beyazlar ile siyahların yaşam yerleri ayrıdır. Bu yasa beyazlardan oluşan ayrıcalıklı topluluğun siyahiler üzerindeki ekonomik, politik ve sosyal üstünlüğünü korumaya dönüktür. Apartheid, ayrı yaşam ve ayrı tutma anlamlarına gelir .

Toplumsal düzenin sürdürülmesinde sadece yazılı hukuk kuralları değil aynı zamanda bireylerin içselleştirdiği değerler de belirleyici rol oynar. Bu nedenle adalet kavramı, hukuki normlar ve ahlaki ilkeler üzerinden birlikte değerlendirilmesi gereken çok boyutlu bir yapıya sahiptir.

Adalet ilkesi hukuk ve ahlak arasında bir kesişim noktasıdır. Bir toplumda adaletin barındırdığı anlam, o toplumun ahlaki değerleri ile yakından ilişkilidir. Ahlaki değerlerin güçlü olduğu toplumun bireylerinde hukukun işlerliği daha kolay sağlanır. Ahlaki yozlaşma ve bozulma durumlarında bir toplumda yaşanan hukuk sorunları artar, suçlar çeşitlenir, cezai yaptırımlar işe yaramaz. Ahlaki değerlerin azalması ya da yitirilmesi durumlarında hukuk sistemi ne kadar sağlam kurulmuş olsa da amaca hizmet etmede yetersiz kalır.

6.3. ÇALIŞMA KÂĞIDI

Bu çalışmada dava örneklerinden hareketle suç ve cezanın orantı-orantısızlık, caydırıcılık, hakkaniyet ilkelerine uygunluğunu tartışmanız, John Rawls'ın [Can Rovls (1921-2002)] adalet anlayışı hakkında görüş ve argüman oluşturmanız beklenmektedir. Bunun için işlem adımlarını takip ediniz.

Aşağıdaki dava örneklerini analiz edip soruları yanıtlayınız.

Sokrates'in idamı (Temsîlî)

Davanın Adı: Sokrates'in Yargılanması
Sanık: Sokrates
Tarih-Yer: MÖ 399-Atina, Antik Yunan
Olay: Tanrılara inanmadığı ve gençleri yoldan çıkardığı gerekçesiyle Sokrates suçlandı. Sokrates, daha sonra Platon tarafından kaleme alınan ünlü savunmasını yaptı. Sokrates, Tanrılara inanmadığı suçlamasına Delfi kâhininin kendisini bilge ilan etmesiyle karşı çıktı. Gençleri yoldan çıkarmadığını aksine akıllarını kullanmaları ve doğruya ulaşmaları için çaba harcadığını belirtti. Sokrates, Atina jürisi (Atina vatandaşlarından seçilen yaklaşık 500 kişi) tarafından suçlu bulundu ancak kendisi tüm suçlamaları reddetti. Pişman olduğunu kabul etseydi o dönem Atina yasalarına göre Sokrates'in idam yerine para veya sürgün cezalarından birini alma ihtimali vardı. Ancak Sokrates, kendi felsefesi temelinde doğru bildiklerinden vazgeçmedi. Hatta hapisten kaçma fırsatını da geri çevirdi.
Davanın Önemi: Sokrates'in idamı başta felsefe olmak üzere hukuk, siyaset, ahlak alanlarında derin tartışmalara neden oldu. Bu dava ifade ve düşünme özgürlüğü, adil yargılanma, sivil itaatsizlik, orantılı ceza gibi konulardaki tartışmalara örnek teşkil etti.

1. Sokrates'in durumu özgürlük açısından nasıl değerlendirilebilir? Açıklayınız.

.....

.....

2. Atina jüri sistemine göre çoğunluğun aldığı karar hukuken geçerlidir. Bu tür kararları adil buluyor musunuz? Gerekçelerinizle açıklayınız.

.....

.....

Davaya karşı yapılan gösteriler

Davanın Adı: Sacco (Sako) ve Vanzetti (Vanzeti) Davası
Sanıklar: Sacco ve Vanzetti
Tarih-Yer: 1920-Massachusetts (Masaçüsets), ABD
Olay: Massachusetts'te silahlı bir soygun yaşandı ve soygunda iki kişi hayatını kaybetti. Deliller tartışmalı ve zayıftı buna rağmen Sacco ve Vanzetti tutuklandı. Yargılamadan sonra 1927'de iki sanık da idam edildi. Kamuoyu bu davayı çok konuştu, halk tarafından birçok protesto yapıldı. Davadan yıllar sonara 1977'de Massachusetts Valisi davanın sanıklarının adil yargılanmadığını ifade ederek iade-i itibar kararı verdi.
Davanın Önemi: ABD'de o yıllarda aşırı göçmen karşıtlığı bulunuyordu. Sacco ile Vanzetti göçmen olduğu için davada onlara ön yargılı yaklaşıldığına yönelik kanaatler vardı. Adalet sisteminde ön yargılı olma, eşit yargılama, insan onuru ve hakları üzerine birçok tartışma bu davaya atıfta bulundu.

1. Geç gelen adalet, adalet midir? Açıklayınız.

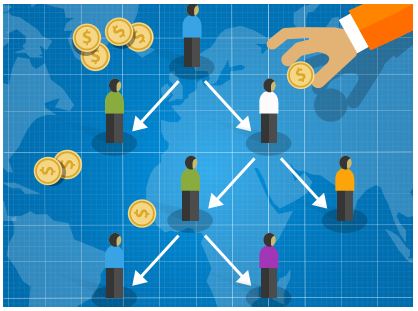
.....

.....

2. Hukukun politikleşmesi hukuka olan güveni azaltır mı? Yargı, tarafsızlığını nasıl koruyabilir? Açıklayınız.

.....

.....

Ponzi şeması ile kâr dağılımı (Temsilî)

Davanın Adı: Bernard Madoff (Bernırt Midaf)
Sanıklar: Bernard Madoff
Tarih-Yer: 2009-ABD
Olay: Bernard Madoff, yaklaşık 65 milyar dolarlık yatırıma dayalı finansal dolandırıcılık nedeniyle tutuklandı. Mahkeme tarafından kâr payı vaadiyle yatırımcılardan topladığı milyarlarca doları zimmetine geçirmekle suçlandı. Madoff, "ponzi şeması" dolandırıcılığı (Yeni yatırımcıların parasının eski yatırımcılara kâr payı olarak dağıtılmasına dayanan, gerçek bir yatırım faaliyeti bulunmayan ve yeni yatırımcı gelmediğinde çöken sistem.) olarak bilinen suçtan suçlu bulundu. Madoff, denetim eksikliklerinden dolayı usulsüzlük zamanında fark edilemediği için ancak 2008 finans krizinin ardından tutuklanmıştır. Her ne kadar geç tutuklanmış olsa da 150 yıl hapse mahkûm edildi.
Davanın Önemi: Madoff'un dolandırıcılığı sadece kişisel bir suçtan değil küresel finans sistemlerini tehlikeye atması açısından da değerlendirildi. Bu dava yatırımcıların hukuken koruma altına alınması gerektiği fikrini güçlendirdi ve önleyici hukuk sistemelerinin gelişmesine neden oldu. Davada yüksek bir ceza verilmesi ilgili türden dolandırıcılığı engellemek, caydırıcılığı sağlamak ve bundan sonraki davalara emsal teşkil etmek adına önemlidir.

1. Madoff'ın geç tutuklanması hukukun hangi açıdan eksikliklerini gösterebilir? Açıklayınız.

.....

.....

2. Verilen ceza orantılı mıdır? Caydırıcılığı var mıdır? Açıklayınız.

.....

.....

Suç ve ceza arasındaki ilişkiyi; orantı-orantısızlık, caydırıcılık ve hakkaniyet ilkelerini dikkate alarak sınıfta tartışınız. Bunun için aşağıdaki işlem adımlarını takip ediniz.

- Aşağıda verilen açıklamadan ve tartışma sorularından hareketle okuyup suç ve cezanın orantı-orantısızlık, caydırıcılık, hakkaniyet ilkelerine uygunluğuyla ilgili görüşünüzü yazılı olarak belirtiniz. Açıklanan tüm görüşlerden yola çıkarak görüşünüzü geliştiriniz. Bunun için aşağıda verilen yazım alanını kullanınız.
- Geliştirdiğiniz görüşünüzü açıklayınız. Hangi görüşe katıldığınızı, hangisine karşı çıktığınızı sözlü olarak belirtiniz.

Açıklama

Orantı-Orantısızlık İlkesi: Hukuki müdahalenin meşru zeminde ve gerektiği ölçüde yapılmasıdır.

Caydırıcılık İlkesi: Suçun tekrarlanmasını önlemeye dönüktür.

Hakkaniyet İlkesi: Yasanın adalete aykırılık oluşturduğu durumlarda kararın vicdan ve adalet duygularına göre verilmesidir.

Tartışma Soruları

- Suç için verilen cezanın ağır olması mı yoksa adil olması mı daha önemlidir? Neden?
- Bir ceza suçluları caydırıyor ancak bazı kişilere haksızlık yapıyorsa bu ceza hakkaniyet ilkesine uygun kabul edilebilir mi? Neden?

İlk Görüşüm	Geliştirdiğim Görüşüm

Adaletin tesis edilmesinde hukukun ve ahlakın işlevi hakkında aşağıda eksik bırakılan argümanları sorumlu biçimde karar vererek tamamlayınız. Buna göre görüş ve argümanlarınızı aşağıdaki yazma alanlarına yazınız.

1. Öncül: Toplumsal kaos istenmeyen bir durumdur ve çatışmalara neden olur.
2. Öncül: Ahlak kuralları toplumsal yaşayışı olumlu etkiler ve hukuka zemin teşkil eder.
3. Öncül: Hukuk düzeninin sağlanmasında etkili bir güçtür.

Sonuç: O hâlde .....

.....

.....

1. Öncül: Hukuk bireylerin davranışlarını düzenler ancak adaletin yerine gelmesini sağlayamayabilir.
2. Öncül .....

.....

.....

Sonuç: Bu nedenle adaletin sağlanmasını hukuk kuralları belirler, ahlak ise bu kurallara vicdani bir değer kazandırır.

1. Öncül: Hukuk, toplumda düzeni sağlayan ve yaptırım gücü olan kurallardan oluşur.
2. Öncül .....

.....

3. Öncül: Hukuk, ahlaka aykırı olursa kuralları toplum tarafından kabul görmeyebilir.
4. Öncül: Ahlaki değerler hukuka kaynak sağlayabilir.
5. Öncül .....

.....

Sonuç: Bu nedenle toplumsal düzenin sağlanmasında ahlakın temele alınıp hukuk ile güvence altına alınması mantıklıdır.

1. Öncül: Adalet, toplumsal düzenin ve bireysel hakların korunması içindir.
2. Öncül: Hukuk, adaletin yerine getirilmesi için yaptırım gücü olan kurallardır.
3. Öncül: Ahlak, insanın iyi ve kötü değer yargılarını belirler.
4. Öncül: Sadece hukuk baz alınırsa vicdanlar zarar görebilir.
5. Öncül: Yalnızca ahlak baz alınırsa bireysel kontrol mekanizması işlemez ve toplumsal düzen sağlanamaz.

Sonuç: O hâlde .....

.....

Görüş ve Argümanınız

Aşağıdaki J. Rawls'ın adalet anlayışını yansıtan bilgi görselini inceleyip soruları görüş ve argüman oluşturacak biçimde yanıtlayınız.

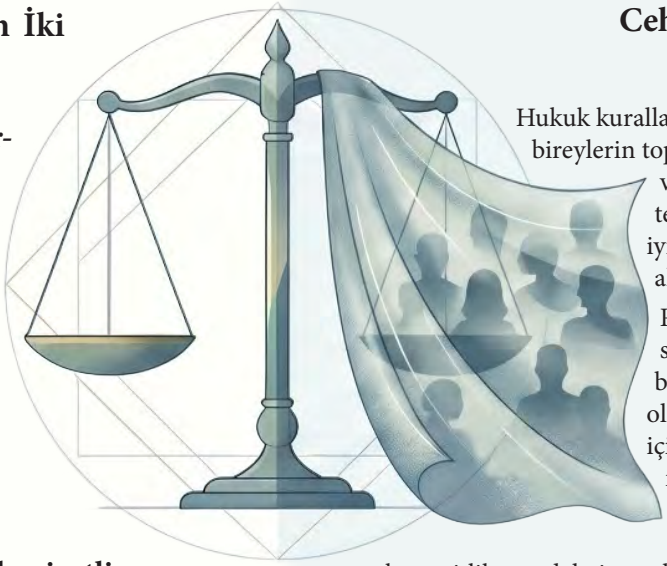
J. Rawls: Hakkaniyet Olarak Adalet

Rawls, çağdaş hukukta hakkaniyet temelli bir adalet anlayışını benimser. Ona göre adil bir toplum, bütün insanların hak ve özgürlüklerini koruyan ve kaynakların dağılımını hakkaniyet ilkesine uygun şekilde yerine getirebilen toplumdur. Rawls, hukukun işlerliğinde "cehalet örtüsü" olarak adlandırdığı unsurun gerekliliğini savunur.

Rawls: Adaletin İki Temel İlkesi

Eşit Hak ve Özgürlükler

Yasalar karşısında herkes eşittir. İnsanlar hak ve özgürlüklerden eşit pay almalıdır.

Kaynakların Hakkaniyetli Dağılımı

Kaynakların dağılımında fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Görev ve pozisyonlar liyakat esasına göre herkese açık olmalıdır.

Cehalet Örtüsü

Hukuk kurallarının uygulanışında bireylerin toplumsal konum, statü ve rolleri, doğal yetenekleri ve belirli bir iyi kavramı göz önüne alınmamalıdır.

Rawls, "cehalet örtüsüne" bireylerin birbirlerine karşı tarafsız olmalarını sağlamak için başvurur. Bu durum adalet ilkelerini, kanun ve kuralları koyarken ve uygularken eşitlik ve adaleti engelleyici düşüncelere sahip olmamayı sağlar. Bu da hukukun işlerliğini mümkün kılar.

1. Hakkaniyet ilkesine dayanmayan hukuk adil sayılabilir mi? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

2. "Cehalet örtüsü" ilkesi hukukun adil uygulanmasına örnek teşkil edebilir mi? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

PERFORMANS GÖREVİ

Performans Süresi: 2 hafta

Aşağıda tanıtım, görev, alıştırma ve felsefi bakış bölümlerinden oluşan performans görevi verilmiştir. Bu bölümleri dikkatlice okuduktan sonra istenen çalışmaları gerçekleştiriniz.

Tanıtım		
Görev	Hukuk sorunlarına yönelik felsefi bir metin yazma	*"Dereceli Puanlama Anahtarı"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız veya kitap sonundaki "Ek-7" bölümünü doldurunuz.*
Değerlendirme	Dereceli puanlama anahtarı	

Görev

Felsefi metin yazma çalışması; hazırlık, sınıfta yazma ve yayımlama olmak üzere üç aşamada yapılacaktır. Bu aşamalarda aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla gerçekleştiriniz.

Hazırlık Aşaması

- ✓ "Alıştırma" bölümünde verilen örnek haberleri inceleyip soruları yanıtladıktan sonra güncel hukuk (bilişim suçları, insan hakları ihlalleri, fikir hakları mülkiyeti, özel hayatın gizliliği vb.) ve uluslararası hukuk sorunlarına (Kıbrıs, Adalar vb.) örnek teşkil edecek farklı haberleri araştırınız.
- ✓ Hukukun doğasına yönelik çeşitli kaynaklardan (kitap, makale, tez vb.) araştırma yapınız.
- ✓ Elde ettiğiniz verilerden hareketle belirlediğiniz sorunu felsefi bağlamda değerlendiriniz. Verilen "Felsefi Bakış" bölümüne özgün düşüncelerinizle yorumlarınızı yansıtınız.
- ✓ Çalışmanızdaki verimi artırmak için bilgi ve becerilerinizi çalışmanıza aktarınız.
- ✓ Çalışmanızı sistematik biçimde planlayınız.
- ✓ Görevlerinizi eksiksiz ve zamanında yerine getiriniz.

Sınıfta Yazma Aşaması

- ✓ Hazırlık aşamasında yapmış olduğunuz çalışmaları sınıfa getiriniz.
- ✓ Felsefi metin yazmak için belirlenmiş, öğretmen tarafından değerlendirilecek "Dereceli Puanlama Anahtarı"ndaki ölçütleri inceleyiniz.
- ✓ Metninizi dil ve tutarlılık açısından inceleyiniz, ilgili düzeltmeleri yaparak öğretmeninize teslim ediniz.

Yayımlama Aşaması

- ✓ Metniniz hakkında öğretmeninizden dönüt alınız ve metninizle ilgili düzeltmeleri yapınız.
- ✓ Öğretmeninizin eşliğinde okulda gerçekleştirilen yayın çıkarma çalışmalarına metninizi sunarak katılınız.

Alıştırma

» **Aşağıdaki görseli ve açıklamayı hukuk sorunları açısından inceleyiniz. İncelemenizde öne çıkan duygu ve düşüncelerinizi yazınız.**

Evlilik ve boşanma hukuki bir süreçtir. Evlilik, boşanma ve bunlarla ilgili durumlar ancak hukuk kurallarına uygun olarak yapılırsa meşru ve geçerlidir.

» **Aşağıda eksik bırakılan cümleleri anlamlı bir biçimde tamamlayınız.**

- Irkçılık nefreti tetikler ve şiddete dayalı çatışmaların çıkmasına neden olur. Bu nedenle .....
- İnsan haklarının korunmasının ön koşulu farklı düşüncelere saygı duyulması ve .....
- Ayrımcılık çatışmayı besler, oysa farklılıklara etik açıdan değer vermek önemlidir. Çünkü .....
- Hukuk gerekli ve önemli olmasaydı .....
- Adil ve eşit bir toplum için .....
- Ahlaki olan hukuki olmadıkça .....

» **Aşağıda eksik bırakılan paragrafları anlamlı bir biçimde tamamlayınız.**

- Ahlaki değerler bireylerde çocukluktan itibaren iyiye yönelik bir iç motivasyon sağlar. Bu da suça yönelimi azaltır. Ahlaki değerlerin azalması veya yitirilmesi durumlarında hukuk sistemi ne kadar sağlam olsa da amaca hizmet etmede yetersiz kalır. .....

- Eleştirel düşünen bireyler açık görüşlü olur ve bilinçli eylemlerde bulunur. Bu, her durumda düşüncenin gelişimine hizmet eder. Ayrımcı ve ırkçı söylemler çarpıtılmış düşünceler olduğundan eleştirel düşünme bunların çarpıklıklarını ortaya çıkarmada etkilidir. O hâlde okullarda eleştirel düşünmenin geliştirilmesi zorunluluktur. Bu da şunların yapılmasıyla mümkündür: .....

» **Aşağıda verilen felsefi paragrafları kendi cümlelerinizle anlamını bozmadan tekrar yazınız.**

Hukuk kurallarının insan iradesi ve gücüyle oluşturulduğu düşünüldüğünde ortaklaşma zorunluluğunun ortaya çıktığı görülür. Hukukun siyasi iktidarın elinde bir araç olmaktan çıkıp toplumsal düzene, barışa ve adalete hizmet etmesi, büyük ölçüde halk eliyle oluşturulmasına bağlıdır. Hukuk yalnızca yasa yapmaya yetkili organlar aracılığıyla verilen tek yönlü bir emir niteliği taşımamalı, karşılıklı ilişkilere dayanan ortak bir girişim olmalıdır. Bu ve benzeri durumlar düşünüldüğünde hukukun gereğine yönelik cevaplanması gereken birçok soru gündeme gelmektedir.

Aslında bütün yanılgılarımızın nedeni her zaman insanın kendini fazla sevmesidir. Çünkü seven sevdiğine karşı kördür; bu yüzden adil, iyi ve güzel şeyleri yanlış değerlendirir. Doğru olan şeyden önce kendine değer vermek gerektiğini düşünür. Nitekim büyük adam olmak isteyen kendini veya sahip olduğu şeyleri değil ister kendinde ister başkasında ortaya çıksın adaleti sevmelidir.

Örnek Haberler

120 bin 926 sosyal medya hesabı hakkında işlem yapıldı.

İçişleri Bakanlığınca 2024'te yürütülen "siber devriye" faaliyetleri sonucu, çeşitli suçlarla bağlantılı olduğu tespit edilen 120 bin 926 sosyal medya hesabı hakkında işlem yapıldı.

Sanal dünyada işlenen suçların artan çeşitliliği ve sayısı, genel ağ kullanımının yaygınlaşması, dijital ortamda güvenliğin sağlanması için yeni önlemler alınmasını kaçınılmaz hâle getirdi. Suç ve suçlularla mücadele için kapsamlı bir takip ve denetim sistemi geliştirilmesi önem kazandı.

Haber sayfasına ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

Kıbrıs'a barış getiren harekâtın 50. yılı

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yürütülen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın üzerinden 50 yıl geçti. Türkiye, 20 Temmuz 1974'te garantör devlet olarak müdahale hakkını kullandı ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs Barış Harekatı'na başladı. Birleşmiş Milletlerin çağrısı üzerine 22 Temmuz 1974'te ateşkes sağlandı ve çatışmalar durdu.

Haber sayfasına ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

İnsan Hakları Günü: Evrensel değerler Gazze'de çöktü.

Dünya İnsan Hakları Günü, insanlığın eşitlik ve özgürlük ideallerini hatırlatıyor. Ancak 76 yıl önce İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile başlayan umut yolculuğu, Gazze'de yaşanan insanlık trajedisi ve küresel eşitsizliklerle sorgulanıyor.

Gazze'de yaşanan trajediler, beyannameye bağlı hakların sistematik olarak ihlal edilmesiyle uluslararası toplumların insan haklarını koruma konusundaki başarısızlığını gözler önüne seriyor.

Haber sayfasına ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

Felsefi Bakış

Araştırmanızda belirlediğiniz düşünce ve argümanlarınızı açıklayınız.	
Yazınızda ileri sürdüğünüz temel görüş ve argümanlarınızı belirtiniz.	
Yazınızda ele alacağınız temel eleştirinizi ifade ediniz.	
Yazınızda kullanacağınız bir metaforu belirtiniz.	

6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-8. soruları aşağıda verilen forum sayfasını okuyup yanıtlayınız.

HUKUK BLOGU

ANA SAYFA HABERLER FORUM İLETİŞİM MEVZUAT

Mahir Yanıtla
Değerli forum üyeleri bugün sizlerle hukuk felsefesine ait bazı problem ve kavramları tartışmak istiyorum. Kafamda bazı kavramlar belirledim. Özgürlüğün niteliği ve sınırı, pozitif doğal hukuk, meşruluk ve adalet-ahlak ilişkisi ayrımı ve adalet-ahlak ilişkisi.

Murat Yanıtla
Güzel konular. Aramızda iki avukat arkadaşımız var. Sizin de felsefi geçmişinizi düşününce güzel bir sohbet olacak gibi görünüyor.

Mahir Yanıtla
Teşekkür ederim Murat Bey. İlk olarak hukukun kaynağı ve meşruluğundan başlayabiliriz. Bence hukukun kaynağı sadece devlet ve yasama olamaz. Hukukun işlerliği evrensel ahlaki değerlere ve adaletin sağlanmasına bağlıdır. Aksi takdirde yasaların bir anlamı kalmaz.

Suna Yanıtla
Mahir, bu görüşüne katılmıyorum. Yürürlükte olan pozitif hukuk yasaları objektiftir. Kimse kendi ahlaki yargısına göre yasaları seçip uygulayamaz. Kısacası hukukun gücü objektif olmasından gelir.

Elif Yanıtla
Evet Suna, hukuk objektif olmalı ama bu objektiflik özgürlükleri bastıran yasaları da kapsar mı? Mesela düşünce özgürlüğünü sınırlayan bir yasa objektif olabilir ama bu, onu adil yapar mı? Hukukun amacı sadece düzen kurmak değil insan hakları ve özgürlüklerini de korumaktır.

Murat Yanıtla
Elif çok önemli bir noktaya değindi. Hukuk çoğu zaman "tarafsız" görünse de güçlülerin çıkarlarını koruyan bir araç hâline gelebilir. Hukuk, kimi zaman yoksulu baskılayan, çoğunluğun görüşünü azınlığa dayatan bir sistem oluşturabilir. Bu yüzden meşruiyet meselesi sadece şekle değil içeriğe de dayanmalıdır.

Mahir Yanıtla
Tam da bu yüzden doğal hukuk anlayışı önemlidir. Pozitif hukuk ahlaki temellerden koptuğunda özgürlük düşmanı hâline gelir. Hukukun amacı adalettir.

Suna Yanıtla
Peki, o zaman kim karar verecek bir yasanın adil olup olmadığına? Herkesin adalet anlayışı farklı. Bu, hukuku keyfiliğe açık hâle getirir. Bu yüzden benim savunduğum gibi hukukun kaynağı yalnızca yasama yetkisine sahip meşru otorite olmalı. Yoksa kaos çıkar.

Elif Yanıtla
Evet ama kaos olmasın diye de bireysel özgürlükler baskılanabilir. Bireyi devletin gücüne karşı savunmasız bırakabilir. Hukukun, bireyin özgürlüğünü garanti eden bir yapı olması gerekmez mi? Birey özgür değilse o hukukun amacı nedir?

Murat Yanıtla
Elif'in bu çıkışı önemli. Modern hukuk sistemleri, özgürlüğü söylemde savunuyor ama pratikte pek uygulamıyor. Bunun için ki pozitif hukukun meşruiyeti her zaman sorgulanmalıdır. Bir hukuk düzeni güç sahiplerine değil halka dayanmalıdır.

Mahir Yanıtla

Halk derken sadece çoğunluğun çıkarları değil azınlıkların da hakları korunmalıdır. Adalet, herkes için eşit uygulandığında anlamlıdır. Bu da özgürlük ve sorumluluk dengesiyle mümkündür.

Suna Yanıtla

Yine de idealist düşüncelerle hukuk yürütülemez. Mahkemeler ahlaki tartışmalarla değil kanunlarla karar verir. Bu netlik hukukun teminatıdır.

Elif Yanıtla

Ama kanunlar da insanlar tarafından yazılır, hatalı olabilir. Hukuk statik değil dinamik olmalıdır. Toplumun değişen vicdanına ve özgürlük taleplerine göre kendini yenilemelidir.

Murat Yanıtla

Hukukun kendini meşru kılmasının yolu demokratik katılım, eleştirel kamuoyu ve temel hakların vazgeçilmez olmasıdır. Aksi takdirde hukuk, güçlünün aracına dönüşür.

1. Hukuk ve felsefe ile ilgili hangi felsefi sorular sorulabilir?

2. Diyaloglarda hukuk ve felsefe ile ilgili hangi problemler tartışılmaktadır? Yazınız.

3. Çevrenizdeki gözlemlerinizden hareketle hukuk ve felsefe ile ilgili hangi problemlerin yaşandığını yazınız.

4. Forumdaki hangi görüşler ve hukuki fikirler hayatla daha iyi ilişkilendirilmiştir? Değerlendiriniz.

5. Diyaloglar dışında hukuk felsefesi ile ilgili hangi problemler sorulabilir? Bu sorulardan hangisi veya hangileri insan hayatı için daha önemlidir? Açıklayınız.

6. Hukuk ve felsefe yaklaşımlarının hangi kavram ve yargıları forumda yer almıştır?

7. Foruma göre hak ve özgürlüklerin hukuksal temelleri nelerdir? Yazınız.

8. Diyaloğun akışını ve çevrenizi düşündüğünüzde temel hukuk sorunlarının neler olabileceğini yazınız.

9-11. soruları aşağıda verilen senaryo çalışmasına göre yanıtlayınız. Sahneleri okuyup sorulara verdiğiniz yanıtlardan hareketle 4. sahneyi kendiniz kurgulayınız.

1. Sahne

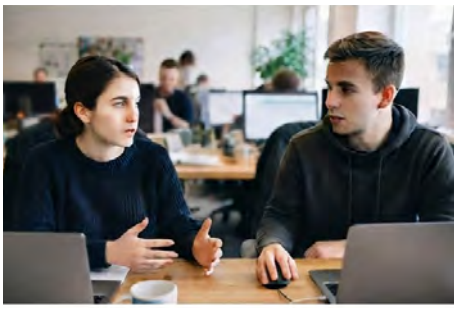
Çetin: Yeni bir video programı indirdim ama lisansını almadım. Genel ağda ücretsiz-izinsiz kullanımını buldum.
Banu: Korsan yazılım indirmişsin, farkındasın değil mi? Bunun hak ihlali olduğunu biliyor olmalısın. Yazılımı geliştirenlerin emeğini görmezden geliyorsun.
Çetin: Olabilir ama sanırım büyük bir sorun değil. Herkes bunu yapıyor. Sonuçta ihtiyacımı karşılıyorum.
Banu: Üretici firmalar lisans güncellemeleri, güvenlik yazılımları gibi durumlara ciddi kaynak ayırıyor. Yazılım korsanlığı, bu firmaların ekonomik zarar görmesine neden oluyor. Sen de buna bir şekilde karışmış oluyorsun.

2. Sahne

Çetin: Bunlar büyük şirketler, benim korsan kullanmamdan etkilenmezler ki.
Banu: Yaptığın zarar küçük görülebilir ama milyonlarca kişi aynı şeyi yaptığında kayıplar da devasa olacaktır. Her şeyden önce yaptığın yasal ve etik değildir. Hiç kimse hukukun üstünde değildir. Üstelik yazılımların geliştirilmesi için kaynak ayırma sorunu yaşanacak ve bundan kullanıcılar da etkilenecektir.
Çetin: Hukuk, insanlar arası ilişkilerle oluşuyor. Topluluklar arası hukuk kuralları farklılaşabiliyor. Bunlar bir yana aslında bedava kullanmak bana cazip geliyor. Ancak programı kullanırken virüs gibi sorunlar yaşıyorum.

3. Sahne

Banu: Aynen. Bu da işin güvenlik boyutuyla ilgilidir. Korsan yazılımlar bilgisayara virüs verir. Daha da önemlisi kişisel bilgilerin çalınmasına neden olur.
Çetin: Anladım. Korsan yazılımlar güvenlik, hukuk ve etik açıdan sorun yaratıyor.
Banu: Açık kaynaklı yazılımları kullanabilirsin. Bunlar tamamen yasal. Korsan kullanmak zorunda değilsin.
Çetin: Bu benim için daha güvenli bir yol sanırım.
Banu: Tabii ki! Şunu da unutmamak gerekir. Fikir haklarını korumak hepimizin yararınadır.

4. Sahne

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Diyalogda hukuk sorunlarından hangisi tartışılmaktadır?

.....

.....

.....

.....

10. Karakterler, sorunu hangi felsefi bağlamda ele almaktadır?

.....

.....

11. Diyalogda tartışılan argümanlar nelerdir? Bunların zayıf ve güçlü yanları hakkında neler söylenebilir?

.....

.....

12-15. sorularda doğru seçeneği işaretleyiniz.

12. Düşünen ve sosyal bir varlık olan insan toplum içinde insanlarla ilişki içinde olmak durumundadır. Yalnız yaşamanın zorluğunun yanında toplum içinde var olmak da birtakım zorluklar ve yükümlülükler getirmektedir. Bu noktada insanların bir arada yaşayışını mümkün kılan, düzeni sağlayan, ortak bir anlayışın ürünü olan hukukun anlamı ve nasıl olması gerektiği felsefi bir sorgulayışa konu olmaktadır.

Metinde anlatılan felsefi sorgulama hangi alana aittir?

A) Ahlak B) Hukuk C) Sanat
D) Siyaset E) Toplum

13. İnsanların sahip olduğu doğal veya temel hak ve özgürlükler; insanın varoluşundan kaynaklanan birincil, vazgeçilmez ve devredilemez hak ve özgürlükleridir. Bu temel hakların yanında insanın toplumun bir ferdi olmasından dolayı sahip olduğu vatandaşlık hakları da vardır. Hak ve özgürlüklerin sınırları yasalar tarafından çizilir. Haklar beyannamesi, karşılıklı olarak aynı zamanda yükümlülük beyannamesidir. İnsan olarak hakkım olan başkasının da hakkıdır ve bu haklara sahip olmak kadar bu hakları garanti etmek de benim yükümlülüğümdür. Hak ve özgürlükler sonsuz ya da sınırsız değildir. Özgürlüğün sınırları ancak kanunlar tarafından belirlenir. Kanunlar toplum iradesinin ifadesidir. Kişisel olarak veya temsilciler vasıtasıyla bütün vatandaşların kanunların teşekkülüne katılmaya hakları vardır.

Bu parça ile aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) İnsana hiçbir sınır çizilemez.
B) Vatandaşlık hakkı evrenseldir.
C) Kanunlar topluma göre şekillenir.
D) İnsanın hiçbir hakkı başkasına devredilemez.
E) Kanunlar vatandaşların yararı veya zararına olabilir.

14. Aşağıdakilerden hangisi hukuk-felsefe ilişkisi ile ilgili bir soru değildir?

A) Adalet nedir?
B) Hukukun kaynağı nedir?
C) Kişisel özgürlükler nasıl korunabilir?
D) İnsanlar neden kurallara ihtiyaç duyar?
E) Hukuk terminolojisi üzerinde nasıl uzlaşılabilir?

15. Hukuk ve ahlak birbirine yakın iki alan olarak toplumsal adaleti, huzuru ve düzeni sağlamayı amaç edinir. Hukuk ve ahlak arasında bütünüyle bir örtüşme mümkün olmasa da hukuk kurallarının ahlaka uygunluğu beklenir. Ahlak kuralları devlet tarafından uygulanan somut yaptırım gücüne sahip değildir. Toplumsal yaşamda bireylerin ahlaki seçim ve eylemleri toplumsal düzenin korunması açısından hukuka, hukukun amacı olan adaletin sağlanması da ahlaki düzene katkı sağlar. Adalet ilkesi hukuk ve ahlak arasında bir kesişim noktasıdır. Bir toplumda adaletin barındırdığı anlam, o toplumun ahlaki değerleri ile yakından ilişkilidir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Hukuk ve ahlakın birleşimi adalettir.
B) Hukukun amacı ahlakı tesis etmek üzerinedir.
C) Hukukla ahlak arasında mutlak benzeşme yoktur.
D) Hukuk kuralları ahlaka uygun olmalıdır.
E) Ahlak kurallarının hukuk gibi yaptırım gücü taşıması beklenemez.

Ünite ile ilgili daha fazla soru için karekoddan yararlanınız.

EK 1

DERECELEME ÖLÇEĞİ FORMU

Öğrencinin
Adı-Soyadı: .....

Bu form, çevreye duyarlı yapıların insanlık için değerine ilişkin kısa bir metin yazma sürecini değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Öğrencinin belirtilen ölçütleri öğrenme düzeyini en doğru şekilde yansıtan başarı düzeyini puanlamak amacıyla çalışma sonunda kullanılmalıdır. Öğrencinin belirtilen ölçütlere göre öğrenme seviyesini en doğru yansıtan başarı düzeyini puanlayınız.

Ölçütler	Çok İyi	İyi	Kabul Edilebilir	Geliştirilmeli	Başarı Puanı
Konuyla ilgili problem durumunu doğru belirledi.	☐	☐	☐	☐	☐
Problemi bütün boyutlarıyla açıkça ve kapsamlı ele aldı.	☐	☐	☐	☐	☐
Konuyla ilgili temel kavramlara, fayda ve zorluklara eksiksiz bir şekilde değindi.	☐	☐	☐	☐	☐
Savunulan fikirleri mantıklı veri ve örneklerle destekledi.	☐	☐	☐	☐	☐
Metinde güçlü, tutarlı ve ikna edici argümanlar kullandı.	☐	☐	☐	☐	☐
Metinde açık ve akıcı bir dil kullandı.	☐	☐	☐	☐	☐
Yazım ve noktalama kurallarını doğru uyguladı.	☐	☐	☐	☐	☐
Konuyla ilgili yeni bir bakış açısı getirdi.	☐	☐	☐	☐	☐
Yenilikçi ve özgün çözümler sundu.	☐	☐	☐	☐	☐

Değerlendirme Sistemi

Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 36, en düşük puan ise 9'dur.

Öğretmen Dönütleri

.....

.....

.....

.....

.....

EK 2

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin
Adı-Soyadı: .....

Bu form, kendinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıdaki listede okuduğunuz ölçütlere katılıyorsanız "Evet", kısmen katılıyorsanız "Kısmen", katılmıyorsanız "Hayır" seçeneğini "X" ile işaretleyiniz. Bu formda "Hayır" ve "Kısmen" bölümündeki işaretleriniz çoğunluktaysa öğrenme eksikliklerinizi gideriniz.

		Evet	Kısmen	Hayır
Ölçütler	Ülkemizde yaşanan doğal felaketler (deprem, heyelan, yangın, sel vb.) ve salgın hastalıklar hakkında bilgi edindim.	☐	☐	☐
	Afet ve salgın süreçlerinde kullanılmak üzere ülkemizde yürütülen teknoloji kaynaklı projeleri araştırdım.	☐	☐	☐
	Ülkemizde yürütülen projeler hakkında güvenilir kaynaklardan bilgi topladım.	☐	☐	☐
	Araştırma sürecinde zamanımı iyi kullandım.	☐	☐	☐
	Araştırma sonucunda yeni bilgiler öğrendim.	☐	☐	☐
	Araştırma sonunda edindiğim bilgileri sınıfta paylaştım.	☐	☐	☐
	Grup çalışmalarına aktif olarak katıldım.	☐	☐	☐
	Çalışma esnasında tarafsız, dürüst ve kararlı olmaya çalıştım.	☐	☐	☐
	Farklı bakış açılarına saygılı ve hoşgörülü davrandım.	☐	☐	☐
	Teknolojinin hayatımızı nasıl etkilediği konusunda çıkarımda bulundum.	☐	☐	☐
	Teknolojinin olumsuz etkileri ile başa çıkmak için çözüm önerileri geliştirdim.	☐	☐	☐
	Teknolojinin insan hayatındaki olumlu ve olumsuz etkilerini felsefi açıdan değerlendirdim.	☐	☐	☐

1. Bu çalışmada en çok zorlandığım bölümler:

.....

.....

2. Çalışmayı yeniden yapacak olsaydım dikkat edeceğim hususlar:

.....

.....

3. Bu çalışmanın bana kazandırdıkları:

.....

.....

EK 3

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin
Adı-Soyadı: .....

Bu form, kendinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıdaki listede okuduğunuz ölçütlere katılıyorsanız "Evet", kısmen katılıyorsanız "Kısmen", katılmıyorsanız "Hayır" seçeneğini "X" ile işaretleyiniz. Bu formda "Hayır" ve "Kısmen" bölümündeki işaretleriniz çoğunluktaysa öğrenme eksikliklerinizi gideriniz.

		Evet	Kısmen	Hayır
Ölçütler	Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi soru ve problemlerin hayattaki yansımalarını araştırdım.	☐	☐	☐
	Bu yansımalara ilişkin özgün yaşantı örneklerini buldum.	☐	☐	☐
	Örneğimi yazılı veya sözlü olarak sundum.	☐	☐	☐
	Konuya ilişkin düşüncelerimi felsefi ve eleştirel bir bakış açısıyla gerekçelendirerek açıkladım.	☐	☐	☐
	Farklı bakış açılarına saygılı ve hoşgörülü davrandım.	☐	☐	☐
	Akıl, inanma, bilme, güven vb. felsefi kavramları uygun şekilde kullandım.	☐	☐	☐
	Konuya ilişkin farklı yaşantı örneklerini değerlendirdim.	☐	☐	☐
	Grup çalışmalarına aktif olarak katıldım.	☐	☐	☐
	Duygu ve davranışlarımda kontrollü olmaya çalıştım.	☐	☐	☐
	İnancın akılla temellendirilmesinin imkânının insan hayatı açısından önemi konusunda çıkarımlarda bulundum.	☐	☐	☐
	Düşüncelerimi açık, anlaşılır ve özgün bir şekilde ifade ettim.	☐	☐	☐

1. Bu çalışmada en çok zorlandığım bölümler:

.....

.....

2. Çalışmayı yeniden yapacak olsaydım dikkat edeceğim hususlar:

.....

.....

3. Bu çalışmanın bana kazandırdıkları:

.....

.....

EK 4

KONTROL LİSTESİ

Öğrencinin
Adı-Soyadı: .....

Bu form, öğrencilerin tartışma etkinliğini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Etkinlik sürecinde gösterilen davranışları kontrol listesindeki ölçütlere göre "Evet" / "Hayır" seçenekleri kullanarak değerlendiriniz. "Hayır" bölümünde birden fazla işaretleme yapıldıysa öğrencilerin bu konudaki eksikliklerinin giderilmesine yardımcı olunuz.

		Evet	Hayır
Ölçütler	Tartışmaya aktif ve istekli katıldı.	☐	☐
	Sorulara mantıklı ve tutarlı cevaplar verdi.	☐	☐
	Edebiyat ve felsefenin hayatı anlamlandırmadaki rolünü açıkladı.	☐	☐
	Edebî ve felsefi anlatım arasında ayrım yapabildi.	☐	☐
	Kendi deneyimlerini paylaştı.	☐	☐
	Deneyimlerini hem edebî hem felsefi biçimde ifade etti.	☐	☐
	Farklı bakış açıları geliştirdi.	☐	☐
	Farklı görüşlere saygı duyarak eleştirel bir tutum sergiledi.	☐	☐
	Düşüncelerini açık, anlaşılır ve özgün bir şekilde ifade etti.	☐	☐
	Sözlü ve sözsüz (jest, mimik, beden dili) iletişim yollarını etkili şekilde kullandı.	☐	☐
	Farklı görüşlerdeki mantıksal tutarsızlıkları belirledi.	☐	☐
	Tartışma sırasında notlar alarak çıkarımlarda bulundu.	☐	☐
	Kendi görüşleriyle farklı görüşleri karşılaştırarak değerlendirdi.	☐	☐

Öğretmen Dönütleri

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK 5

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin
Adı-Soyadı: .....

Bu form, kendinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıdaki listede okuduğunuz ölçütlere katılıyorsanız "Evet", kısmen katılıyorsanız "Kısmen", katılmıyorsanız "Hayır" seçeneğini "X" ile işaretleyiniz. Bu formda "Hayır" ve "Kısmen" bölümündeki işaretleriniz çoğunluktaysa öğrenme eksikliklerinizi gideriniz.

		Evet	Kısmen	Hayır
Ölçütler	Hayatın anlamı, amacı ve önemi ile ilgi örnek olayları ve kısa hikâyeleri inceledim.	☐	☐	☐
	Örnek metindeki karakterlerin duygu ve düşüncelerini içselleştirdim.	☐	☐	☐
	Duygu ve düşüncelerimi açık, anlaşılır ve özgün bir şekilde ifade ettim.	☐	☐	☐
	Mutluluk, varoluş, kendi olma gibi felsefi problemleri yaşamımla ilişkilendirdim.	☐	☐	☐
	Bu ilişkilendirmeyi bir olay, hikâye, roman, film, şarkıdan hareketle gerçekleştirdim.	☐	☐	☐
	Karşılaştığım zorluklara olumlu bakış açısı geliştirdim.	☐	☐	☐
	Yazım aşamasında süreci doğru yönettim.	☐	☐	☐
	Yansıtma yazısında veya kısa hikâyemde hayatın anlamı ile ilgili özgün düşüncelerime yer verdim.	☐	☐	☐
	Yazımda açık ve anlaşılır bir dil kullandım.	☐	☐	☐
	Yansıtma yazısında veya kısa hikâyemde etkilendiğim içsel ve dışsal etmenleri belirledim.	☐	☐	☐

1. Bu çalışmada en çok zorlandığım bölümler:

.....

.....

2. Çalışmayı yeniden yapacak olsaydım dikkat edeceğim hususlar:

.....

.....

3. Bu çalışmanın bana kazandırdıkları:

.....

.....

EK 6

AKRAN DEĞERLENDİRME FORMU

Çalışmayı Yapan Öğrencinin
Adı-Soyadı: .....

Değerlendirmeyi Yapan Öğrencinin
Adı-Soyadı: .....

Bu form arkadaşınızın çalışmasını değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Arkadaşınızın çalışmasını geliştirmesine yönelik çalışmasına nesnel ve yapıcı geri bildirim verip katkı sağlamanız beklenir. Arkadaşınızın çalışmasındaki (aşağıdaki listede verilen ölçütleri dikkate alarak) ölçütlere katılıyorsanız "Evet", kısmen katılıyorsanız "Kısmen", katılmıyorsanız "Hayır" seçeneğini "X" ile işaretleyerek çalışmasını değerlendiriniz.

		Evet	Kısmen	Hayır
Ölçütler	Hukukun doğasına yönelik felsefi problemleri inceledi.			
	Hukukun gereği ve önemini gösteren özgün ve kısa senaryolar oluşturdu.			
	Okul yaşamından yazılı olan ve yazılı olmayan kurallara örnekler verdi.			
	Ahlak-hukuk ilişkisine günlük hayattan anlamlı örnekler verdi.			
	Düşüncelerini açık, anlaşılır ve tutarlı bir şekilde ifade etti.			
	Arkadaşlarının fikirlerini dikkatle dinledi.			
	Farklı görüşlere saygılı ve hoşgörülü davrandı.			
	Grup çalışmasında arkadaşları ile iş birliği sağladı.			
	Tartışmaya aktif ve istekli katıldı.			
	Kendi görüşleriyle farklı görüşleri karşılaştırarak değerlendirdi.			
	Alternatif özgün fikirler sundu.			
	Görüşlerinde çelişkili ifadelerden kaçındı.			

Aşağıdaki soruları arkadaşınızın çalışmasını dikkate alarak yanıtlayınız.

1. Arkadaşımın çalışmasında beğendiğim noktalar:

.....

.....

2. Arkadaşımın çalışmasında geliştirilmesi gereken durumlar:

.....

.....

3. Arkadaşımın hazırladığı çalışmanın bana katkıları:

.....

.....

EK 7

FELSEFİ METİN YAZIMI PERFORMANS GÖREVİ DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Bu form öğrencinin yazdığı felsefi metnin öğretmen tarafından değerlendirilebilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Öğrencinin durumunu en doğru yansıtan seçeneğin puanını ilgili bölüme yazınız.

Adı-Soyadı: **Tarih: ……/……./…….**

Sınıfı-Numarası:

ÖLÇÜTLER	PUANLAMA				PUAN
	Geliştirilebilir (1)	**Kabul edilebilir (2)**	**İyi (3)**	**Çok iyi (4)**	
Problemin Tanımlanması (16 puan)	Problem tanımlanamamıştır. (1-4 p)	Problem belli bir düzeyde tanımlanmıştır. (5-8 p)	Problem anlaşılır bir biçimde tanımlanmıştır. (9-12 p)	Problem tam olarak tanımlanmıştır. (13-16 p)	
Kavramların Yansıtılması (16 puan)	Belirlenen kavramlar problemi yansıtmamaktadır. (1-4 p)	Belirlenen kavramlar problemin bir kısmını yansıtmaktadır. (5-8 p)	Belirlenen kavramlar problemin çoğunu yansıtmaktadır. (9-12 p)	Belirlenen kavramlar problemin tamamını yansıtmaktadır. (13-16 p)	
Argümanın Ortaya Konması (16 puan)	Argüman ortaya konmamıştır. (1-4 p)	Argüman kısmen ortaya konmuştur. (5-8 p)	Argüman iyi bir şekilde ortaya konmuştur. (9-12 p)	Argüman tam olarak ortaya konmuştur. (13-16 p)	
Temellendirmenin Yapılması (16 puan)	Gerekçeleri ile temellendirme yapılmamıştır. (1-4 p)	Temellendirme kısmen gerekçelendirilmiştir. (5-8 p)	Temellendirmenin çoğu gerekçelendirilmiştir. (9-12 p)	Temellendirme tam olarak gerekçelendirilmiştir. (13-16 p)	
Felsefi Terminolojinin Yansıtılması (16 puan)	Felsefi terminoloji yansıtılamamıştır. (1-4 p)	Felsefi terminoloji kısmen yansıtılmıştır. (5-8 p)	Felsefi terminolojinin çoğu yansıtılmıştır. (9-12 p)	Felsefi terminoloji tam olarak yansıtılmıştır. (13-16 p)	
Dilin Etkili Kullanılması (10 puan)	Dil etkili kullanılmamıştır. (1 p)	Dil kısmen etkili kullanılmıştır. (2-4 p)	Dil genellikle etkili kullanılmıştır. (5-7 p)	Dil etkili kullanılmıştır. (8-10 p)	
Metnin Bütünlüğünün Sağlanması (10 puan)	Metnin bütünlüğü sağlanmamıştır. (1 p)	Metnin bütünlüğü kısmen sağlanmıştır. (2-4 p)	Metnin bütünlüğünün çoğu sağlanmıştır. (5-7 p)	Metnin bütünlüğü tam olarak sağlanmıştır. (8-10 p)	
Öğretmen Yorumu:					
TOPLAM					

SÖZLÜK

A

adalet : Bir toplumda birey haklarını sağlama istemi. Hakkın egemen olması durumu.
algı : Bir şeye dikkati yönelterek duyular yoluyla o şeyin bilincine varma.
ampirizm : Deneycilik, empirizm veya ampirizm, doğru, kesin ve ilk bilginin duyumlar sayesinde ve deneyimle kazanılabileceğini öne süren görüştür.
antitez : Bir düşünceye karşı ileri sürülen düşünce, tez, karşı sav.
antroposentrizm: : İnsanın çevrenin merkezinde olduğunu savunma, iddia etme.
a posteriori : Deneyimin eseri veya sonucu olan, deneyime dayanan anlamına gelen Latince deyim.
a priori : Deneyimden bağımsız, tecrübeye dayanmayan anlamına gelen Latince deyim.
arkhe : Antik Yunan felsefesinde her şeyin kendisinden varlığa geldiği ilk töz, maddi neden ya da töz.
aşkın : Genel olarak en yüksek, en üstün, en yüce olan, en yüksek niteliklere sahip bulunan varlık; deneyde verilenin ötesinde olan, deneyi aşan gerçeklik; normal, gündelik tecrübenin kavrayışını aşan, bilimsel açıklama düzeyinin daima ötesinde kalan varlık alanı için kullanılan sıfat.

B

ben/benlik : Akıl sahibi öznenin, bilinçli kişinin, kendisini başkalarından ayırmasına ve kendisini öne sürmesine yarayan güç.
bilge : Bilgili, iyi ahlaklı, olgun ve örnek (kimse); hâkim.
bilim : Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim.

C-Ç

çelişik : Aralarında çelişme bulunan (önermeler, yargılar, kavramlar, terimler).
çelişki : En az iki önermenin, düşüncenin veya ifadenin aynı anda doğru olmaması durumu.
çıkarım : Belli önermelerin kabul edilen veya gerçek olan doğruluklarından, yanlışlıklarından, başka önermelerin kabul edilen veya gerçek olan doğruluklarını, yanlışlıklarını çıkarma.

D

deizm : Tanrı'yı yalnızca ilk sebep olarak kabul eden, evreni bir Tanrı'nın yarattığına inanmakla beraber yaratıcının evrene hiçbir müdahalesi olmadığını ve olmayacağını savunan, vahyi reddeden görüş.
determinizm : Belirlenircilik, belirlenimlilik, evrende gerçekleşen olayların çeşitli bilimsel yasalarla, belirlenmiş olduğunu ve bu belirlenmiş olayların gerçekleşmelerinin zorunlu olduğunu öne süren öğretidir.
dışa vurum : Ruhsal olay ve yaşantıların belirli gösterge, sembol ve betimlemelerle dışlaştırılması, ifade edilmesi.
dishormani : Uyumsuzluk, çatışma veya harmonik olmama durumunu ifade eden bir kavramdır.
diyalektik : Yunanca tartışma sanatı anlamına gelen, genelde akıl yürütme yoluyla araştırma ve doğrulara ulaşma yöntemi.
dogmatik : Genel olarak belirli birtakım ilkeleri, tezleri, düşünce, teori ve ideolojileri mutlak olarak doğru ve her zaman geçerli diye kabul eden, görüşlerini kesin ve tartışmaya yer vermez bir biçimde öne süren kimsenin tutumu için kullanılan sıfat.
doğrulama : Bir tümcenin ya da önermenin doğruluğunu deneysel yöntemlerle belirleme işlemi.
düalizm : Birbirinden ayrı, birbirinden bağımsız, birbirine geri götürülemeyen, birbirinin yanında veya karşısında bulunan iki ilkenin varlığını kabul eden görüş.

E

ekol : Bir bilim ve sanat kolunda ayrı nitelik ve özellikleri bulunan akım veya okul.
eleştiri : Yunanca yargılama, ayırt etme anlamına gelen krisis sözcüğünden gelen bir terim olarak bir kişiyi, bir düşünceyi, bir eseri titiz, dikkatli bir incelemeye tabi tutma.

episteme : Antik Çağ Yunan felsefesinde sanı, kanaat ya da inanç anlamına gelen farklı olarak doğru bilgi, bilimsel ya da sistematik bilgi, ilk ilkelerden hareketle kanıtlanabilir olan zaruri bilgi için kullanılan terim.

erdem : Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı; fazilet. İnsanın ruhsal olgunluğu.

estetik : Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi; güzel duyu, bedii, bediiyat.

F-G-Ğ

fenomen : Duyularla algılanabilen her şey, görüngü.

fenomenoloji : Bilincin çeşitli formlarıyla estetik, ahlaki ve duyusal her tür doğrudan deneyimini analiz edip betimleyen felsefe anlayışı.

H

hakikat : En genel anlamı içinde, dinî, bilimsel, ahlaki vb. hakikatler bağlamında bir bilgi alanı ya da disiplininin konu aldığı varlık alanıyla ilgili temel doğrular bütünü.

haz : Genel olarak hoşa giden bir şeyin yarattığı, uyandırdığı duygu.

hikmet : Felsefede kendini tanımanın bilgisi.

hümanizm :İnsanı daha yüce bir yaşam biçimine ulaştırmayı amaçlayan öğretilerin tümü.

I-İ-J

içkin : Varlığın içinde bulunan, varlığın yapısına karışmış olan.

idea : Yalnızca ruhen ya da zihinle algılanabilen asıl gerçeklik, düşünce.

ideal : Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan.

idealizm : Bilgide temel olarak düşünceyi alan ve varlığı insan düşüncesinin kurduğunu kabul eden öğretilerin genel adı.

ideoloji : Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü.

idrak : İslam felsefesinde bireysel ya da tikel nesnelere ilişkin bireysel deneyim, tecrübe ya da kavrayış için kullanılan terim.

imge : Dış dünyadaki nesnelerin zihinsel resim, kopya ya da tasarımı; gerçek ya da gerçek dışı bir şey ya da olgunun zihindeki tasarımı; var olan şeylerin zihinde oluşan sureti; resimsel niteliği olan tasarım; zihnin duyusal bir niteliği ya da dış dünyada var olan bir şeyin kopyası, duyusal uyaranların yokluğunda meydana getirmesi sürecinin ürünü olan zihinsel nesne.

inanç : Genel olarak bir şeyin ya da kimsenin varlığına, bir iddianın doğruluğuna inanma, birisine güven besleme durumu.

irrasyonel : Akıl dışılık. Akla ve mantığa uygun olmayan.

K

kendi olma : Bireyin kendini diğer insanlardan farklı kılanı, potansiyelini ve olanaklarını keşfetmesi, kendine özgülüğe ulaşması.

kuşku : Bir iddianın doğruluğuna inanmama eğilimi.

L

laiklik : Devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olması; laisizm.

liberalizm : Devlet, toplum ve birey arasındaki tüm ilişkilerde bireyin hak ve özgürlüklerini öne çıkaran; her bireyin düşünce, inanç ve vicdan özgürlüğünün tanınması gerektiğini savunan ekonomik ve siyasal öğreti.

logos : Antik Yunan düşüncesinde söz, konuşma, düşünce, anlam, açıklama; bir şeyin her ne ise o olmasını sağlayan nedenler; belli bir disiplinde, fenomenleri açıklamak amacıyla kullanılan yöntem ve ilkeler, bir şeyi bizim için anlaşılır kılan dayanak anlamına gelen sözcük.

M

mahiyet : Bir varlığın niteliği, esası, özü.

maksim : Genel olarak bir bireyin benimseyebileceği ya da bireye eylemlerinde iyi bir yol gösterici olarak kabul etmesi tavsiye edilen davranış kuralı.

materyalizm : Dünyada yalnızca maddenin varlığını kabul eden; Tanrı, ruh vb. manevi kavramları ret ve inkâr eden felsefi görüş, maddecilik, özdekçilik.

meşruiyet : Yasaya uygun olma, geçerli olma durumu.

meta : Batı dillerinde aşmayı, daha üst düzeyde ele almayı ifade eden terim.

metafizik : Felsefenin amacı var olanların gerçek doğasını belirlemek, var olanların anlamını, yapısını ve ilkelerini ortaya koymak olan temel disiplin.

metafor : Sembolik ve imalı anlatım, mecaz.

metaforik : Metafor, bir olayı, problemi başka bir şekilde ifade etmek için kullanılır. Bir şeyi başka şeyle anlatmaya, benzetmeye yarayan mecazlardır.

mitoloji : Bir ulusa, bir dine özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü.

N

normatif : İnsan davranışlarının ideal, norm ya da standartlara göre düzenleme, bir standart oluşturma, olması gerekeni gösterme tavrı.

O-Ö

ödev : İstemelerimizin belirleyicisi olarak ahlak yasası üzerine bilinç (Kant).

ön deyi : Genellik ve yasalara dayanılarak yapılan geleceğe yönelik çıkarım ya da öngörülen nedensel ilişkinin gerçekleşeceğine ilişkin beklenti, kestirim.

ön yargı : Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin hüküm, peşin fikir.

öz : Bir şeyin ne olduğu, nasıl olduğu olgusu; bir şeyi o şey yapan, öyle oluşunu sağlayan şey; bir varlığın yapısını kuran şey.

özgürlük : Genel olarak kişinin kendi kendisini belirlemesi; bireyin kendisini, dış baskı, etki ya da zorlamalardan bağımsız olarak kendi arzu edilir ideallerine, motiflerine ve isteklerine göre yönlendirmesi.

P

paradigma : Bilimde bilim insanlarının dünyaya bakışını belirleyen ve ona fenomenleri açıklama olanağı veren model, kavramsal çerçeve veya ideal teori.

paradoks : Düşünceler arasında tartışmaya açık, kesin bir yargı içermeyen karşıtlık. Çelişki.

pesimist : Olayların olumsuz sonuçlanacağını düşünen ve geleceğe dair hem umutsuz hem de karamsar bir tutum sergileyen kötümser kişidir.

pozitivizm : Genel olarak modern bilimi temele alan, ona uygun düşen ve batıl inançları, metafizik ve dini insanlığın ilerlemesini engelleyen bilim öncesi düşünce tarzları ya da formları olarak gören dünya görüşü.

R

rasyonalizm : Akla dayanan, doğruluğun ölçütünü duyularda değil düşünmede ve tümdengelimli çıkarmalarda bulan öğretilerin genel adı.

realizm : Bilinçten bağımsız bir gerçekliğin var olduğunu benimseyen görüşler. Belli bir kategori ya da türden şey ya da nesnelerin zihinden ya da düşüncemizden bağımsız olduğunu ve dolayısıyla bu nesne türlerinin keşfedilebileceği veya bilinebileceğini iddia eden felsefi öğreti.

rölativizm : Hakikatin ya da doğruların bireylere, çağlara ve toplumlara göreli olduğunu savunan anlayış.

rönesans : XV. yüzyıldan başlayarak İtalya'da ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, klasik İlk Çağ kültür ve sanatına dayanarak gelişen bilim ve sanat akımı.

S-Ş

salt : İçine, kendisine yabancı hiçbir şey karışmamış, arı.

sav : Kanıtlanması gereken önerme, tez.

sentezleme : Yalından karmaşık olana, külliden cüziye, zorunludan olasıya, ilkeden onun uygulanmasına, genel yasadan bireysel duruma, nedenden etkiye, öncülden varılan sonuca giden düşünme biçimi, bireşim.

sezgi : Bir şeyin bilgisine aklı kullanmadan, doğrudan ve aracısız bir biçimde sahip olma yetisi.

sivil toplum : Devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğu.

soyutlama : Deneyimin içeriğindeki bir ögeyi, doğal kuruluşundan, yapısal ve fonksiyonel ilişkilerinden ayırarak kendinde ve kendi başına düşünme işlemi; duyu yoluyla algılanan gerçeklikte birbirinden ayrılmaz olan iki ögeden birini düşünce yoluyla ayırma, yalıtlama, diğerinden ayırarak ortaya çıkarma.

şey : Tözle, kendisini belirleyen tüm niteliklerden bağımsız olarak düşünülen gerçek ve somut özneyle eş değer olan terim.

T-U-Ü

tasavvuf : Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım.

tasdik : Bir tümcenin ya da önermenin doğruluğunu entelektüel olarak kabul etme; bir doğruya terimlerinin apaçıklığından dolayı bağlanma hâli.

tikel : Bir türün bütün bireylerine değil de bir veya birkaç bireyine ilişkin olan, cüzi, tümel karşıtı.

tin : Evren usu, evren ruhu; etki yapan, biçim veren, canlandıran ilke.

toplum sözleşmesi : Bireylerin karşılıklı uzlaşma, bazı kurallara uymak üzerinde anlaşma ve birbirlerini şiddet, sahtekarlık veya dikkatsizlikten korumak için üzerinde uzlaşıldığını varsayan bir kavramdır.

töz : Değişenlerin özünde değişmeden kaldığı varsayılan idealist kavram, cevher.

tümdengelim : Tümel bir önermeden tikel bir önermeye, yasalardan olaylara, etkenden etkiye geçme yolu; dedüksiyon.

tümel : Belli bir sınıfa bağlı bireylerin hepsini içine alan. Bütün kapsamıyla alınmış olan (önerme); külli, tikel karşıtı.

tümevarım : Özel olandan genel olana giden, tek tek olgulardan genel önermelere varan yöntem; endüksiyon.

V

varoluşçuluk : Varoluşun özden önce geldiğini ve özü sürekli olarak yarattığını ileri süren öğreti; egzistansiyalizm.

Y-Z

yanılsama : Duyu yanılması, yanlış algılama, yanlış tasarım ve umut, kuruntu.

yargı : Zihnin belirli bir içeriği bir şey hakkında olumlama ya da inkar etme edimi.

yasa : Bilimde çok sayıda deney ve gözlemden sonra aynı şartlarda aynı sonuçları verdiği kesin olarak belirlenen durum.

yöntem : Bilimlerde belli bir sonuca erişmek üzere bir plana göre gidilen yol.

zorunlu : Olumsal olmaya, olduğundan başka türlü olabilmeye karşıt olduğundan başka türlü olamama durumu.

KİTAP KAYNAKÇASI

Adorno, T., Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği.* (N. Ülner, E. Ö. Karadoğan Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Akalın, M. (2022). *Çevre Etiği Çevreye Felsefi Yönelimler*. Ankara: İksad Yayınevi.
Akarsu, B. (1998). *Mutluluk Ahlakı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
Akarsu, B. (2016). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
Aksoy, Ö. A. (1969). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü.* Ankara: İnkılap Yayınları.
Aruoba, O. (2005). *Benlik*. İstanbul: Metis.
Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*. Ankara: İnkılap Yayınevi.
Aytmatov, C. (1995). *Toprak Ana*. (R. Özdek, Çev.). İstanbul: Ötüken Yayınevi.
Bacon, F. (2015). *Novum Organum.* (T. Kabadayı, Çev.). Ankara: Bilge Su Yayıncılık.
Baggini, J. (2005). *What's It All About? Philosophy and the Meaning of Life.* New York: Oxford University Press.
Barret, W. (1958). *Irratıonal Man: a Study in Existential Philosophy.* New York: Doubleday Anchor Books.
Barret, W. (2003). *İrrasyonel İnsan.* (S. Özer, Çev.). Ankara: Hece Yayınevi.
Barret, W. (2022). *İrrasyonel İnsan.* (S. Özer, Çev.). İstanbul: Hece Yayınları.
Baudrillard, J. (2017). *Can Çekişen Küresel Güç.* (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
Baudrillard, J. (2018). *Simülakrlar ve Simülasyon.* (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
Baudrillard, J. (2019). *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu.* (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
Bauman, Z. & Lyon. D. (2018). *Akışkan Gözetim.* (E. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
Bauman, Z. (2019). *Akışkan Modernite.* (S. O. Çavuş, Çev.). İstanbul: Can Yayınevi.
Bauman, Z. (2018). *Bireyselleşmiş Toplum.* (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
Bauman, Z.(2019). *Kimlik, Benedetto Vecchi Tarafından Gerçekleştirilmiş Söyleşiler.* (M. Hazır, Çev.). Ankara: Heretik Yayınevi.
Bek, S. (2023). *Âşık Veysel Yılına Armağan ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU.* Ankara: Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınları.
Bergson, H. (2013). *Ahlâkın ve Dinin İki Kaynağı.* (M. M. Yakupoğlu, Çev.) İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
Bezirci, A. (2000). *Varoluşçuluk, J. Paul Sartre İçinde Önsöz.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Bezirci A., Özer K. (2002). *Dünden Bugüne Türk Şiiri-3*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın. Blackham, H. J. (2012). *Altı Varoluşçu Düşünür.* (E. Uşaklı, Çev.). Ankara: Dost Yayınevi.
Bolay, S. H. (2013). *"Akıl" Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Yayınevi.
Camus, A. (1982). *Denemeler*. (S. Eyüboğlu ve V. Günyol, Çev.), İstanbul: Say Yayınevi.
Camus, A. (1997). *Denemeler* (H. Demirhan, Çev.). İstanbul: Say Yayınevi.
Camus, A. (2013). *Veba*. (N. T. Öztokat, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
Camus, A. (2019). *Yabancı*. (A. Sezen, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
Camus, A. (2019). *Sisifos Söyleni.* (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
Cengiz, C. A. (2022). *Felsefe ile Edebiyat, Edebiyatın Felsefi Yüzleri İçinde.* Editörler: Emine Cengiz, Mete Han Arıtürk, Ceyhun Akın Cengiz, Ankara: Nobel Yayınları.
Cevizci, A. (2013). *Felsefe Sözlüğü.* İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
Crisp, R. (2009). *Values, Reasons and the Environment.* USA: Cambridge University Press.
Copleslon, F. (1986). *Ön-Sokratikler ve Sokrates, Felsefe Tarihi, Yunan ve Roma Felsefesi.* (A. Yardımlı Çev.). İstanbul: İdea Yayınları.
Çotuksöken*, B., Babür S.* (1993). *Ortaçağda Felsefe*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Çüçen, A. K. (2003). *Heidegger'de Varlık ve Zaman*. Bursa: Asa Yayınevi.
Dostoyevski, F. M. (2009). *Yeraltından Notlar.* İstanbul: İş Bankası Yayınları.
Dostoyevski, F. M. (2010). *Karamazov Kardeşler.* (A. Hacıhasanoğlu, Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
Eagleton, T. (2013). *Hayatın Anlamı*. (K. Tunca, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu.* (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınevi.
Epiküros (2014). *Özdeyişler Mektuplar ve Aforizmalar.* İstanbul: Arya Yayıncılık.
Ferguson, R. (2015). *Kierkegaard'dan Hayat Dersleri.* (E. Ersavcı, Çev.). İstanbul: Sel Yayınevi.
Freud, S. (2014). *Bir Yanılsamanın Geleceği.* (M. Ökten, Çev.). Ankara: Tutku Yayınevi.
Fromm, E. (1993). *Ruh Bilim Açısından İnsan Doğasının Özü.* (C. G. Bedirhan Üstün, Çev.). İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
Fromm, E. (2016). *Sahip Olmak ya da Olmak.* (A. Arıtan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
Gazzali. (1949). *Abidler Yolu. (C. Arıkan, Çev.).* İstanbul: Yaylacık Yayınevi.
Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik, Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum.* (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
Gölpınarlı, A. (2008). *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri.* İstanbul: Türkiye İşbankası Yayınevi.
Hacip, Y. H. (2015). *Kutadgu Bilig.* (A. Çakan, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınevi.
Hegel, G. W. F. (1991). *Hukuk Felsefesinin Prensipleri.* (C. Karakaya, Çev.). Ankara: Sosyal Yayınları.
Hegel, G. W. F. (2016). *Din Felsefesi Dersleri.* (D. N. Kadıoğlu, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
Heidegger, M. (1998). *Tekniğe İlişkin Soruşturma.* (D. Özlem, Çev.). İzmir: Paradigma Yayınları.
Hobbes, T. (2012). *Leviathan.* (S. Lim, Çev.). İstanbul: YKY Yayınları.
Holderlin, F. (1949). *Hyprion*. (M. Torgen, Çev.). İstanbul: Adam Yayınları.
Husserl, E. (2007). *Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe*. Editörler: O. Sozer, A. V. Turhan, Ankara: Dost.
Ingram, D. B. (2006). *Hukuk Felsefesi.* (E. Dağabak, Çev.). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
Kierkegaard, S. (1992). *Either/Or, a Fragment of Life*. (A. Hannay, Trans). London: Penguin.
Kierkegaard, S. (2000). *Kahkaha Benden Yana.* (N. Çatlı, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
Kierkegaard, S. (2005). *Günlüklerinden ve Makalelerden Seçmeler.* (İ. Kapaklıkaya, Çev.). İstanbul: Anka Yayınevi.
Kierkegaard, S. (2009). *Concluding Unscientific Postscript.* (A. Hannay, Trans). Newyork: Cambridge University.
Kierkegaard, S. (2011). *Korku ve Titreme*. (İ. Kapaklıkaya, Çev.). İstanbul: Ağaç.
Kierkegaard, S. (2014). *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*. (M. M. Yakupoğlu, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
Kierkegaard, S. (2015). *Kaygı Kavramı.* (T. Armaner, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
Kindî (2002). *Felsefi Risaleler.* (M. Kaya, Çev.). İstanbul: Klasik Yayınevi.

Koç, E. (2014). *Gabriel Marcel Üstüne.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
Koç, E. (2004). *Gabriel Marcel ve Sadakat.* Ankara: Art Yayınevi.
Küçükalp, K. (2010). *Hussserl.* İstanbul: Say Yayınları.
Maaluof, A. (2000). *Ölümcül Kimlikler.* (A. Bora, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Megill, A. (2009). *Aşırılığın Peygamberleri.* (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Ayraç Yayınları.
Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan Felsefesi.* Ankara: Doğu Batı Yayınları.
Nietzsche, F. (2007). *İyinin ve Kötünün Ötesinde.* (A. İnam, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
Nietzsche, F. (2015). *Böyle Buyurdu Zerdüşt.* Ankara: Tutku Yayınevi.
Nietzsche, F. (2021). *Şen Bilim.* (A. İnam, Çev.), İstanbul: Say Yayınları.
Nietzsche, F. (2022). *Güç İstenci.* (N. Epçeli, Çev.), İstanbul: Say Yayınları.
Oğuz, M. O., Mormenekşe, F. (2004). *2004 Yılında Çorum'dan Derlenen Temel Fıkraları*. Corum: Gazi Üniversitesi Çorum Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Yayınları.
Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi Cilt-1.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Ökçesiz, *H., Uygur,* G. (2010). *H F S A Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
Ökçesiz, H. (1993). *H F S A Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi*. İstanbul: Nüans Yayınevi.
Özcan, H. (1999). *Birbirine Zıt İki Epistemolojik Yaklaşım: "Temelcilik" ve "İmancılık"*. Prof. Dr. Necati Öner Armağanı, Ankara Üniversitesi Yayınları.
Özcan, H. (2000). *"İman", TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
Özcan, H. (2019). *Epistemolojik Açıdan İman.* İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
Pappenheim, F. (2002). *Modern İnsanın Yabancılaşması.* (S. Ak, Çev.). Ankara: Phoenix.
Paşa, Â. (2000). *Garib-nâme I.* (K. Yavuz, Haz.) İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Paşa, Â. (2000). *Garib-nâme II.* (K. Yavuz, Haz.) İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Plantinga, A. (1983). *Faith and Rationality: Reason and Belief in God.* London: Unıversıty Of Notre Dame Press London.
Platon (1998). *Yasalar Cilt 1.* (C. Şentuna, S. Babür, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Platon (1998). *Yasalar Cilt 2.* (C. Şentuna, S. Babür, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Platon (2001). *Phaidon*. (H. R. Atademir, K. Yetkin, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
Platon (2015). *Phaidon.* (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
Platon (2021). *Sokratesin Savunması.* (S. Okur, Çev.). İstanbul: Doğan Egmont Yayınevi.
Robinson, D. (2000), *Nietzsche ve Postmodernizm.* (K. H. Ökten, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
Rousseau, J. J. (2005). *Toplumsal Mukavele.* (C. Karakaya, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
Safa, P. (2010). *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu.* Ankara: Ötüken Yayınevi.
Sans, E. (2006). *Schopenhauer.* (İ. Ergüden, Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
Sartre J. P. (1997). *Denemeler*. (S. Eyuboğlu, V. Günyol, Çev.). İstanbul: Say Kitap Pazarlama.
Sartre, J. P. (2002). *Varoluşçuluk*. (A. Bezirci, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
Sartre, J. P. (2015). *Bulantı.* (S. Hilav, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
Sepetçioğlu, M. N. (1969). *Yaratılış ve Türeyiş.* İstanbul: MEB Yayınları.
Solomon, R. C. (2000). *No Excuses: Existentialism and the Meaning of Life*. Virginia: Publıshed By: The Great Courses.
Schopenhauer, A. (2005). *Varolmanın Acısı, Schopenhauer Felsefesine Giriş.* (V. Atayman, Çev.). İstanbul: Donkişot Yayınları.
Schopenhauer, A. (2007). *Hayatın Anlamı.* (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
Schopenhauer, A. (2005). *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya.* (L. Özşar, Çev.). Bursa: Biblos.
Tanrıverdi, H. (2012). *İnancın Rasyonelliği Sorunu*. Ankara: Avşar Matbaası.
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2026). *Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programı (10 ve 11. sınıflar).*
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni.*
Thomson, D. (2000). *Siyasi Düşünce Tarihi.* (A. Y. Aydoğan, C. Şişman ve Diğerleri, Çev.). İstanbul: Şule Yayınları.
Unamuno, M. (2021). *Aziz Don Manuel*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Şatıroğlu, Â. V. (1971). *Dostlar Beni Hatırlasın.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Yeke, Y. K. (2022). *Felsefi ve Edebî Okuma Nedir? "Edebiyatın Felsefi Yüzleri" İçinde.* Editörler: E, Cengiz, M. H. Arıtürk, C. Cengiz, Ankara: Nobel Yayınları.
Yüknekî, E. A. (2019). *Atebetü'l-Hakâyık*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

DERGİ VE TEZ KAYNAKÇASI

Adugit, Y. (2004). *İnanç ile Akıl İlişkisi Açısından Anselmus, Kaygı.* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (3), 98-107.
Akgül, B. ve Ören, İ. (2021). *Yapay Zekâ Temelinde İnsan: Dataizm ve Dinî Değer Paradoksu.* MEDIAD Medya ve Din Araştırmaları Dergisi, 4(1), 65-79.
Akın, H. (2016). *Tanpınar'ın "Selâm Olsun" Şiirini Ontolojik Çözümleme Yöntemi İle Tahlil Denemesi.* Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (3), 161-168.
Aslan, H. (2006). *Varlık, Teknoloji, Yurtsuzluk.* Felsefe Dünyası, 1 (43), 4-13.
Aşar H. (2021). *Heideggerci Çevre Felsefesi.* Temaşa Felsefe Dergisi (15), 23-34.
Ateş, M. (2025). *Sömürgecilik Afrika'nın Kaderi mi? Olası Bir İtiraz Olarak Afrika'nın Potansiyel İmajı.* Chron Africa, 2 (1), 18 – 44.
Avcı, A. (2017). *Her Zaman Çevrimiçi Olmak.* Epokhe Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 1-24.
Aydın, M. (1983). *Tanrı Hakkında Konuşmak, Felsefi Bir Tahlil.* Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (1), 24-44.
Aydın, M. (1986). *Allah'ın Varlığına İnanmanın Akliliği*. İslami Araştırmalar Dergisi, (2), 12-21.
Bauman, Z. (2001). *Identity in the globalising world.* Society Anthropology. Cambridge University Press, 9(2), 121-129.
Bayles, M. D. (2015). *Hukuk Felsefesi Neye Dairdir? Hukuk Kuramları, Tanımları, Kavramları ya da Kavrayışları mı?* (U. Dinç, Çev.). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, LXXIII (2), 393-408.
Bingöl, U. (2019). *Ontolojik Metin Tahlili Hakkında Bazı Tespitler*. Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (14), 144-153.
Borgmann, A. (1971). *Technology and reality.* Continental Philosophy Review, Springer, 4 (1), 59-69.
Borgmann, A. (2013). *So who am I really? Personal identity in the age of the internet.* AI & Society, Springer-Verlag London Limited 28 (1), 15-20.

Burg, W. V. D. (2014). *Lon. L. Fuller'dan Yasa Koyuculara Dersler.* (E. İrem Akı Çev.), Hukuk Kuramı, 1 (3), 58-64.
Cooper, D. E. (1991). *Ethics and Philosophy of the Environment: A Brief Review of the Major Literature Environmental History Review*. Vol. 15, No.2, Special Issue: The Moral Sense of Nature. pp.141-150.
Çakıcı, S. (2015). *Kutadgu Bilig'de Mutluluk ile Ahlak İlişkisi (Psikososyal Bir Analiz).* Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Çüçen, A. K. (2003). *"İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi", Kaygı.* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 2, 27-35.
Dağ, U. (2012). *Heidegger'de Teknoloji Bağlamında İnsanın Yersiz Yurtsuzluğu Problemi*. Beytülhikme, 2 (2), 35-51.
Demir, A. (2018). *Ölümsüzlük ve Yapay Zekâ Bağlamında Trans-Hümanizm*. Online Academic Journal of Information Technology, 9 (30), 95-104.
Demir, M.H. ve Arıcı M. (2019). *Prof. Dr. Ahmet İnam ile Söyleşi: İnsanı Tanımak için Yapay Zekâ: Sahici İnsan ve Bir Yaşam Tarzı Olarak Felsefe, Meta Zihin*. Yapay Zekâ ve Zihin Felsefesi Dergisi 2 (2). 137-158.
Dewey, J. (2016). *Hukuk Felsefem.* (F. Kararmaz, Çev.). Hukuk Kuramı, 3 (4-5), 30-38.
Durmaz, *N. (2024). Felsefe, Teknoloji ve Mahremiyet.* Felsefe Dünyası, (79), 50-70.
Drengson, A.R. (2020). *Dört Teknoloji Felsefesi.* (M. Önal, Çev.), Beytülhikme, 10 (1), 331-353.
Ergün, T., *Çonaoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (1), 96-123.
Fırat, A. S. (2003). *Çevre Etiği Kavramı Üzerine Yeniden Düşünmek*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58 (3), 105-144.
Gluck, M. (1993). *Modernity and self identity: Self and society in the late modern age. History and Theory*. Published by: Wiley for Wesleyan University, 32(2), 214-220.
Gül, F. (2003). *İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe.* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (14), 17-21.
Gülay, P. S. (2020). *Yazı, Metin, Edebiyat: Jacques Derrida'da Felsefe-Edebiyat İlişkisi*. Kaygı, 19 (2) 325-343.
Günay, D. (2017). *Teknoloji Nedir? Felsefi Bir Yaklaşım. Y*ükseköğretim ve Bilim Dergisi, 7 (1), 163-166.
Gündoğan, A. O. (1999). *Edebiyat ve Felsefe İlişkisi Üzerine.* Prof. Dr. Necati Öner Armağanı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dergisi, Cilt XL, 195-203, Ankara Üniversitesi Basımevi.
İtil, A. (1963). *İndra-Dharma*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XI, 153-173.
Kabadayı, T. (2012). *Dünya Problemleri Karşısında Hukuk Felsefes*i, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, "Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar-V"*. Sempozyum İstanbul Barosu-HFSA Bildiriler / 2, 24. Kitap, ss.57-59. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
Karakoç, Y. (2008). *Hukukun Anlamı, Açılış Dersi.* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10 (2), 1-12.
Karakoç, Y. (2012). *Hukuk Etik İlişkisi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, "Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar-V". Sempozyum İstanbul Barosu- HFSA Bildiriler / 2, 24. Kitap, 91-9*4. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
Katz, E. (1991). *Ethics and Philosophy of the Environment: A Brief Review of the Major Literature Environmental History Review*. Vol. 15, No. 2, Special Issue: The Moral Sense of Nature. pp. 79-86.
Kekes, J. (2000). *The Meaning of Life.* Midwest Studies in Philosophy, XXIV, 17-34.
Koç, E. (2013). *Bilim ve Teknoloji Çağında İnsan Olma Sorumluluğu (Etik Bilinç).* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (2), 1-13.
Koç, E. (2015). *Felsefe ve Edebiyat.* Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), 105-118.
Küçükali, R. ve Akbaş, H. (2016). *Bir Haklılaştırma Zemini Olarak Doğal Hukuk.* MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi, (3), 64-73.
Leicester, J. (2008). *The Nature and Purpose of Belief*. The Journal of Mind and Behavior, 29 (3), 217-237.
Özel, M. (2007). *Çağımız Çevre Sorunlarının Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Yaklaşım.* Gazi Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 9/1, 207-226.
Özer, M. (2011). *Değer, Norm ve Çevre Etiği.* Felsefe Dünyası (53), 190-208.
Özlem, D. (2002). *Teknoloji İnsani Amaçlar İçin Bir Araçtır.* Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, (8), 1-9.
Şener, H. (2018). *Paul Tıllıch'te Akıl-İman İlişkisi.* Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 18 (2), 39-61.
Tanyu, H. (1965). *Konfuçyüs Feylesof ve Din Kurucu.* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIII, 59-64.
Taşdelen, V. (2007). *Felsefede ve Sanatta İroni.* Hece Dergisi, (124), 53-66.
Taşdelen, V. (2011). *Edebiyattaki Felsefe- Felsefedeki Edebiyat.* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21), 103-123.
Tekinalp, P. (1997). *Çevre Sorunlarının Batı Düşüncesindeki Kökenleri.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
Ural, Ş. (2002). *Felsefe ve Teknoloji*. Kutadgu Bilig, (2), 236-247.
Ünsal, A. (2010). *Hukukun Temeli ile İlgili Yaklaşımlar*. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (18), 5-23.
Yaran, *C. S. (1997). Dini Epistemolojide Eleştirel Akılcılık ve Tahkiki İman.* On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9 (9), 217-238.
Yurtsev, Ü. (2022), *Düşünce Tarihinde İnancın Rasyonelliği Bağlamında Akıl-Kalp İlişkisi*. Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
Yüksel, Ş. (2025). *Hüseyin Akkaya'nın "Siyah Ayna" Şiirine Ontolojik Bir Yaklaşım: Siyah Aynada Kendini Görmek*. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 11 (1), 113-123.
Zimmerman, *M. (2003). Teknolojik Kültür ve Felsefenin Sonu. (N. Dalgıç Kaygı, Çev.)*. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (2), 97-103.

*Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

"Cevap Anahtarı"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

"Görsel, Genel Ağ ve E-İçerik Kaynakçası"na ulaşmak için karekoddan yararlanınız.

25°D
30°D
35°D
40°D
45°D
50°D
40°K
35°K
ROMANYA
Bükreş
Tuna N.
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
HAZAR DENİZİ
Sofya
BULGARİSTAN
K A R A D E N İ Z
GÜRCİSTAN
Tiflis
Edirne
Kırklareli
Sinop
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
ACARA Ö.C.
Artvin
Kura N.
Ardahan
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
YUNANİSTAN
Tekirdağ
İstanbul
Samsun
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Kocaeli
Düzce
Karabük
Meriç N.
MARMARA DENİZİ
Yalova
Sakarya
Bolu
Çankırı
Amasya
Çoruluk N.
Kars
Erivan
Gökçeada
Bozcaada
Çanakkale
Bursa
Bilecik
Sakarya N.
Kızılırmak N.
Çorum
Tokat
Yeşilırmak N.
Gümüşhane
Bayburt
Aras N.
Iğdır
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
Balıkesir
Ankara
Erzincan
Erzurum
Ağrı
Aras N.
EGE DENİZİ
Eskişehir
Yozgat
Sivas
Kütahya
Bakırçay N.
Kırıkkale
Tunceli
Bingöl
Muş
Manisa
Gediz N.
Kırşehir
Afyonkarahisar
Tuz Gölü
Elâzığ
Van
Van Gölü
Atina
Uşak
İzmir
Nevşehir
Kayseri
Malatya
Bitlis
Urumiye Gölü
Küçük Menderes N.
Aksaray
Diyarbakır
Siirt
Aydın
Büyük Menderes N.
Konya
Adıyaman
Batman
Hakkâri
Denizli
Isparta
Burdur
Niğde
Kahramanmaraş
Ceyhan N.
Dicle N.
Şırnak
İ R A N
Muğla
Mardin
Karaman
Osmaniye
Gaziantep
Şanlıurfa
Antalya
Seyhan N.
Adana
Mersin
Kilis
Göksu N.
Hatay
Asi N.
Fırat N.
Dicle N.
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
Erenköy
Lefkoşa
S U R İ Y E
I R A K
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
LÜBNAN
Beyrut
A K D E N İ Z
Bağdat
Şam
L İ B Y A
Tel Aviv
FİLİSTİN
Batı Şeria
Doğu Kudüs
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
İSRAİL
M I S I R
Süveyş K.
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elâzığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400
km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
RUSYA FEDERASYONU
TÜRKİYE
KAZAKİSTAN
İRAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SAHA (YAKUTİ) C.
TÜVA C.
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Bering Denizi
Ohotsk Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi
30°B 20°B 10°B 0° 10°D 20°D 30°D 40°D 50°D 60°D 80°D 100°D 120°D 130°D 140°D 150°D 160°D 170°D 180°
40°K 30°K 20°K 10°K
30°D 40°D 50°D 60°D 70°D 80°D 90°D 100°D 110°D 120°D